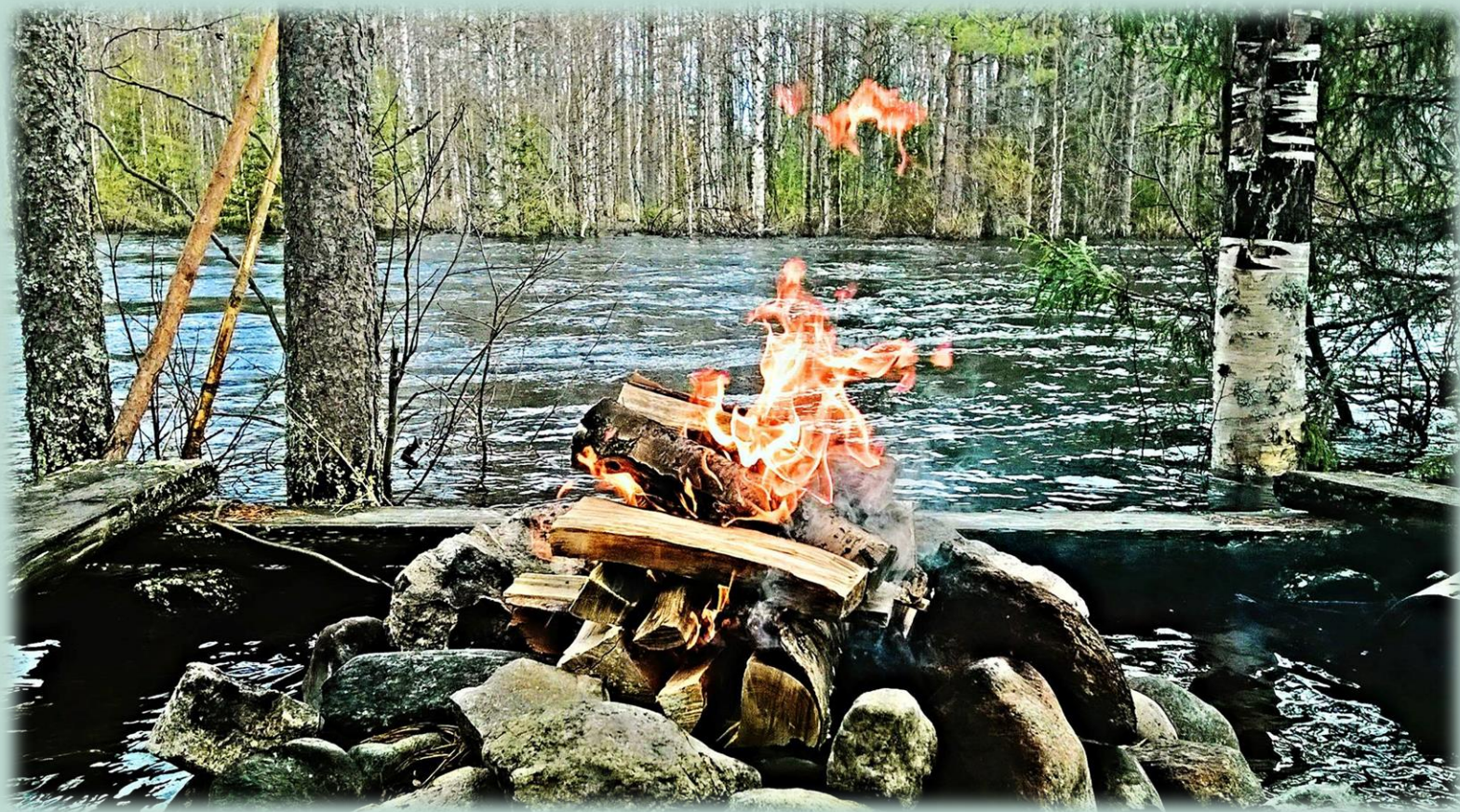




Kainuun sote



Raahen seudun
**HYVINVOINTI-
KUNTAYHTYMÄ**



Kainuun Sote

Virtaa vielä – Virta II -hanke

Loppuraportti 3/2014 – 10/2016

Virtaa vielä – Virta II -hanke

Loppuraportti

Kainuun sote 2016

D:27

Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
PL 400
87070 KAINUU
Puh. 08 61561
Faksi 08 6155 4270
kirjaamo@kainuu.fi
sote.kainuu.fi

Painopaikka: Kajaanin Offsetpaino Oy
D:27

ISSN 2323-8194 (painettu)
ISSN 2323-8232 (verkkajulkaisu)

Kajaani 2016

Tiivistelmä

Hankkeen nimi: Virtaa Vielä – Virta II -hanke.

Hankkeen budjetti:

Hankkeen kokonaisbudjetti 1 301 900 euroa on jakautunut toiminnallisiin osakokonaisuuksin seuraavasti:

	Kokonaisbudjetti
	€
Hankkeen koordinaatio	213 600
Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä	376 443
Kuusamon kaupunki	391 757
Oulunkaaren kuntayhtymä	105 700
Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymä	214 400
Yhteensä	1 301 900

Hallinnoija: Kainuun Sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä

Toteuttavat alueet ja organisaatiot:

Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä (Hyrnsalmi, Kajaani, Kuhmo, Paltamo, Puolanka, Risti-järvi, Sotkamo, Suomussalmi), Kuusamon kaupunki, Oulunkaaren kuntayhtymä (Ii, Pudasjärvi, Simo, Utajär-vi, Vaala), Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymä (Pyhäjoki, Raahe, Siikajoki, Vihanti)

Hanketyyppi:

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma (Kaste). Kasteohjelman osaohjelma: Riskiryhmi-en osallisuus, hyvinvointi ja terveys paranevat

Strateginen päämäärä/Kaste -ohjelma:

1) Kuntalaisten osallisuus lisääntyy ja syrjäytyminen vähenee, 2) hyvinvointi ja terveys lisääntyvät, hyvinvoin-ti- ja terveyserot kaventuvat ja 3) palveluiden laatu, vaikuttavuus ja saatavuus paranevat, alueelliset erot vähentyvät.

Vastuulliset johtajat:

Kainuun sote -kuntayhtymä (Pikkarainen Marita, kehitysjohtaja), Kuusamon kaupunki (Lönmark Ismo,), Oulunkaaren kuntayhtymä (Anu Vuorinen, kehitys- ja resurssijohtaja), Raahen seudun hyvinvointikuntayhty-mä (Törnberg Antti, tulosaluejohtaja)

Toteutusaika: 1.2.2014 – 31.10.2016.

Raportin laatijat: Timo Hankosalo, Pauliina Hyytinen, Veera Juntunen, Sanna Juutinen, Kirsi Kankaanpää, Anne Kujansuu, Maija Leinonen, Sari Lämsä, Teija Niemelä, Satu Parviainen ja Elisa Savolainen

Hankkeen tiivistelmät

Kainuun sote -kuntayhtymä (Hyrynsalmi, Kajaani, Kuhmo, Paltamo, Puolanka, Ristijärvi, Sotkamo, Suomussalmi)

Kainuussa kehitettiin sekä sosiaalisen kuntoutuksen yksilöllisen prosessin omatyöntekijän työtä että sosiaalisen kuntoutuksen ryhmämuotoista työtä. Sosiaalisen kuntoutuksen omatyöntekijän yksilökohtaisen työn tekemisen selkeyttämiseksi kehitettiin Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä –menetelmän, jonka avulla työntekijä auttaa asiakasta sekä löytämään ne elämän osa-alueet joihin sosiaalisen kuntoutuksen työ keskittyy että asettamaan tavoitteita näiden osa-alueiden muutokseen. Menetelmän kautta mahdollista myös seurata ja arvioida kuntoutusprosessia ja sen vaikutuksia asiakkaan elämään. Menetelmästä laadittiin käsikirja, joka löytyy INNO-kylästä.

Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintojen kehittämisestä tuotettiin ryhmänohjaajille suunnattu käsikirja. Käsikirja työstettiin ryhmiä ohjaajien ja asiakkaitten kanssa hyödyntäen prosessissa esiin nousutta tietoa. Käsikirjaa varten perustettiin erilliset työpajat sekä nuorille että työntekijöille. Käsikirjan tiedon haluttiin noustavan ensi sijassa käytännöstä. Työntekijöiden tiedontuotannon työpajaa ohjasi DIAKin Tuomo Lyhty, joka toi myös yleistä ryhmän ohjaamisen teoriaa ja käytännön harjoitteita työpajaan. Ryhmän ohjaamisessa olennaiseksi nostettiin huomion kiinnittäminen ryhmän prosessiin (ohjautuminen, aloitus, toiminta ja päättäminen) ryhmän ohjaajan työorientaatioon (prosessin ohjaaminen) ja ryhmän toiminnallisuuden luonteeseen. Ryhmätoimintojen käsikirja löytyy INNO-kylästä.

Kuusamon kaupunki

Kuusamossa kehitettiin vanhemmuuden tuen palveluita osaksi ammatillista kuntoutusta. Kehittämistyön tavoitteena oli kokonaisvaltainen nuorten perheiden tukeminen yksilö- ja ryhmämuotoisten palveluiden keinoin. Hankkeessa luotiin Varhaisen vanhemmuuden tuen paikallinen malli, jossa huomiota kiinnitetään riskiperheiden tunnistamiseen ja perheiden varhaiseen tukemiseen valmentamisen keinoin jo siinä vaiheessa kun perheeseen odotetaan ensimmäistä lasta. Mallissa yksilötyötä tekevä aikuissosiaalityön perhetyöntekijä vetää myös ryhmämuotoisia palveluita. Ammatilliset suunnitelmat otetaan huomioon koko prosessin ajan. Hankkeen aikana tiivistettiin yhteistyötä eri toimijoiden välillä ja perheitä tuettiin moniammatillisesti.

Kehittäjäasiakaskahvilatoiminta luotiin ja saatiin pysyväksi toiminnaksi aikuissosiaalityöhön.

Oulunkaaren kuntayhtymä (Ii, Pudasjärvi, Simo, Utajärvi, Vaala)

Sosiaalityössä tapahtuvaan isoon muutokseen, toimeentulotuen siirtyessä KELA:lle, valmistauduttiin hankkeessa kokeilemalla erilaisia uusia sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen työvälineitä. Oulunkaarella otettiin kokeiluista käyttöön esimerkiksi matalan kynnyksen chat-palvelu. Kehittäjäasiakastoimintaa pilotoitiin verkossa tapahtuvana toimintana. Arvokkaiden kokemusten ja tulosten perusteella kehittäjäasiakastoimintaa jatketaan Oulunkaarella asiakas-työntekijä –kehittäjäparityöskentelynä. Hankkeessa kehitettiin toimijoiden välistä yhteistyötä. Keskeisenä menetelmänä oli sosiaalisen kuntoutuksen kokonaisuuden kehittäminen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Kehittämisprosessin tuotos ja tulos on käyttöön otettu Oulunkaaren sosiaalisen kuntoutuksen prosessi, jossa hyödynnetään Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymässä kehitettyä toiminnallista verkostotyötä osana palvelutarpeen arviointia.

Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymä (Pyhäjoki, Raahen, Siikajoki)

Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymässä lähdettiin tekemään sosiaalisen kuntoutuksen selvitystyötä sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden kehittämiseksi. Sen pohjalta rakennettiin sosiaalisen kuntoutuksen palvelutarjotin helpottamaan palveluiden koordinoimista. Hankkeen aikana Raahen toiminnallisessa osahankkeessa sovellettiin Toimiva lapsi ja perhe -toimintamallia nuorten aikuisten kanssa tehtävään työhön. Pilotoinnin myötä toimintamalli päätettiin ottaa käyttöön hyvinvointikuntayhtymässä. Mallia tukemaan kehitettiin sähköinen palvelu olemassa olevaan sosiaali- ja terveystieteiden palvelualueesta. Toiminnallisessa osahankkeessa toteutettiin perhearviointimenetelmä yhteistyönä -pilotointi, jossa perhearviointimenetelmäkouluksen saaneet perhetyöntekijät perehdyttivät monialaisia työpareja menetelmän käyttöön. Lisäksi Raahessa ja Siikajoella järjestettiin sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaa kaksoisdiagnoosi asiakkaille, josta muodostui alueelle uusi palvelu, Woimala.

Sisällys

Tiivistelmä.....	1
Sisällys.....	3
1 Johdanto	4
2 Virtaa vielä Virta II-hanke	5
3 Kainuun sosiaali- ja terveyden-huollon kuntayhtymän toiminnallisen osakokonaisuus	8
3.1 Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä –menetelmän (ESY) kehittämistyö.....	9
3.2 Kehittäjäasiakastyö	12
3.3 Ryhmämuotoisten työmenetelmien kehittäminen	13
3.4 Osatyökykyisten ja vammaisten nuorten mielekkään toiminnan ja työllisyyden parantaminen	16
3.5 Kainuun yhteenveto	18
4 Kuusamon kaupungin toiminnallinen osakokonaisuus.....	20
4.1 Kuusamon kehittämisprosessi	21
4.2 Yksilö- ja kotikäyntityö.....	23
4.3 Vanhemmuuteen valmentaminen	25
4.4 Pienryhmä- ja avoin lapsiperhetoiminta.....	27
4.5 Moniammatillinen verkosto perheen tukena	29
4.6 Kehittäjäasiakastoiminta ja kokemusasiantuntijoiden käyttö palveluiden suunnittelussa	31
4.7 Ammatillinen kuntoutus osana varhaisen vanhemmuuden tuen palvelukokonaisuutta	32
4.8 Kuusamon yhteenveto	34
5 Oulunkaaren kuntayhtymän toiminnallinen osakokonaisuus	37
5.1 Aikuissosiaalityön suunnitelmallisuutta tukevat käytännöt ja toimenpiteet	37
5.2 Toimijoiden välistä yhteistyötä parantavat käytännöt	43
5.3 Osallisuuden lisääminen: intensiivinen ja osallistava ryhmätoiminta	46
5.4 Oulunkaaren yhteenveto.....	49
6 Raahen seudun toiminnallinen osakokonaisuus	51
6.1 Sosiaalisen kuntoutuksen selvitystyö	51
6.2 Sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallinen verkostotyö	53
6.3 Sähköinen palvelu toiminnallisen verkostotyön tukena	58
6.4 Perhearviointimenetelmä yhteistyönä.....	60
6.5 Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintojen kehittäminen	63
6.6 Raahen yhteenveto.....	66
7 Yhteenveto ja hankkeen tavoitteiden, tuotosten ja tulosten tiivistelmät	67
Liitteet	

1 Johdanto

Virtaa vielä – Virta II - hankkeen taustalla oli sekä alueelliset tarpeet että Virta I:ssä tehdyt havainnot ns. ”syрjätymisvaarassa olevien” nuorten aikuisten palveluista.

Virta I hankkeessa vahvistui käsitys siitä että vaikeassa elämäntilanteessa olevien nuorten kuntoutuminen vaatii kokonaisvaltaisen prosessin. Hankkeessa on noussut esille, että kokonaisvaltaiseen selvittämisprosessiin on panostettava. Selvittämisen prosessissa ei riitä pelkkä toimistossa tehtävä selvittämistyö, vaan kokonaisvaltainen selvittäminen vaatii nuorten toimintakyvyn hahmottamista arjen tasolla, joka vaatii muun muassa havaintoja nuoren toiminnasta kotiympäristössä, havaintoja virastoissa asioimisesta, ja muussa arjen toimintaympäristöissä. Virta II:n työssä taas vahvistui käsitys että pelkkä asiantuntijan tekemä arvio ei riitä sosiaalisen kuntoutusprosessien työssä, vaan asiakasta on kyettävä tukemaan oman arvion tekemiseen omasta elämäntilanteesta ja saatava asiakas itse tekemään havaintoja omasta toiminnasta ja elämäntilanteesta. Vain tätä kautta asiakas saadaan mukaan ohjaamaan omaa sosiaalisen kuntoutuksen prosessia.

Virta I:ssä kokonaisvaltaisen selvittämisen yhteydessä nousi havainto nuorten asiakkaitten elämäntilanteiden vaikeudesta. Nuoret eivät olleet kevyesti tuettavissa ja helposti siirrettävissä suoraan työelämään, koulutukseen tai tuettuunkaan työhön. Työelämäorientaatio osoittautui Virta I hankkeen nuorten osalta liian kunnianhimoiseksi ja kaukana olevaksi tavoitteeksi. Tältä osin asiakkaitten tarpeet ja palvelujärjestelmän palvelut eivät kohtaa.

Virta I hankkeen nuoret hyötyivät selvästi intensiivisestä yksilökohtaisesti ohjauksesta (palvelu- kuntoutus- sosiaaliohjauksesta). Intensiivisellä ohjauksella tässä tarkoitetaan arjen toiminnoissa ohjaamista, virastoissa asioimisen ohjaamista, monenlaista rohkaisua ja kannustusta, realististen suunnitelmien hahmottamista ja kannustavaa tukea julkisiin paikkoihin lähtemiseen. Pitkään työ- ja opiskelujen ulkopuolella olevat nuoret vaativat usein työelämään/jatko-opintoihin siirtymiseen pitkäkestoisia ja intensiivisiä tukitoimenpiteitä/kuntoutusta, toisin sanoen sosiaalista kuntoutusta.

Kolmas keskeinen havainto liittyi siihen että Virta I hankkeen nuoret hyötyivät ryhmämuotoisesta tuesta. Ryhmissä olennaista oli nuorelle tarjottava osallisuuden kokemus, voimavarakeskeinen tuki, ja huomio siitä, että hän ei ole yksin vaikeassa elämäntilanteessa. Virta II:ssa ryhmätoimintojen kehittämisestä syntyi Vahvistu – sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintojen käsikirja.

Neljäntenä keskeisenä havaintona jatkokehittämisen paikaksi nousi hankkeen nuorten kiinnittymisen tärkeys johonkin palvelujärjestelmän osaan, joka vastaisi nuorten kokonaisvaltaisesta ja pitkäkestoisesta tuesta. Vaikeassa elämäntilanteessa olevat nuoret vaativat selkeän vastuutahon, joka koordinoi kuntoutusprosessia ja vastaa kokonaisvaltaisesti nuoren kuntoutuksesta ja suunnitelman toteutumisesta. Tätä kiinnittymistä on haettu Raahessa toiminnallisen verkostotyön kehittämisen kautta, jossa koko organisaatio ottaa vastuun työn- ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten tukemisesta neuvonpidon käytännön kautta.

Virta I –hankeesta Virtaa vielä jatkohankkeeseen lähti mukaan Kainuu Sote, Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymä, Oulunkaaren kuntayhtymä ja Kuusamon kaupunki. Tässä loppuraportissa kuvaamme Virta II –hankkeessa tehtyä kehittämistyötä, tuotoksia, tuloksia ja pohdimme kehittämistyössä esiin nousseita havaintoja. Raportissa kuvaamme kehittämistyön toiminta edellä eikä tavoite edellä.

Tässä loppuraportissa kuvataan Virta II –hankkeen kehittämistyö toimintojen kautta. Raportti on rakennettu siten että kukin toiminnallinen osakokonaisuus ja niissä tehty kehittämistyö kuvataan omina lukuinaan. Lukujen rakenne alkaa kuvaukselta siitä mistä kehittämisessä lähdettiin, tätä seuraa kehittämistyön tiivis kuvaus ja kunkin luvun lopussa esittelemme alueen tuotoksia ja tuloksia ja pohdimme alueiden kehittämistyön oppeja ja juurtumista. Raportin loppuun on kasattu vielä tiivistelmät hankkeen tavoitteista, tuotoksista ja tuloksista, joten pikaisesti asiaan perehtyvä voi hypätä suoraan sinne lukemaan mitä hankkeessa on tavoiteltu, mitä tuotoksia ja tuloksia on saatu aikaan.

2 Virtaa vielä Virta II-hanke

Virta II -kehittämishanke kuului Kaste-ohjelman riskiryhmien mahdollisuutta osallisuuteen, hyvinvointiin ja terveyteen osaohjelmaan ja pyrki osaltaan toteuttamaan sen tavoitteita. Virta II kehittämishankkeen päämääränä oli nuorten yhteiskunnallisen osallisuuden lisääminen sekä nuorten, alle 30 – vuotiaiden, tulottomien tai pienituloisten, mahdollisesti jo syrjäytymisuhassa olevien nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen. Virta II -hankkeessa kehitettiin edellämainittujen päämäärien saavuttamiseksi sosiaalisen kuntoutuksen prosessia, kokonaisvaltaista palvelutarpeen selvittämistä, tavoitteellista ja suunnitelmallista sosiaalityötä, palvelujärjestelmän toimijoiden yhteistyötä, lastensuojelun ja aikuissosiaalityön toimijoiden yhteistyötä tiiviimmäksi sekä erilaisia nuorille aikuisille suunnattuja ryhmätoimintoja. Kehittämishankkeen tavoitteet valmisteltiin yhteisissä alueiden tai kuntien sekä Virta I hankkeen työkokouksissa kevään 2013 aikana. Hankkeeseen lähti mukaan neljä eri organisaatiota: Kainuun Sote, Kuusamon kaupunki, Oulunkaaren kuntayhtymä ja Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymä.

Kehittämishankekokonaisuuden tavoitteina oli

1. Nuorten yhteiskuntaosallisuuden vahvistaminen: osallisuusareenoiden vahvistuminen suhteessa yksilöön; yksilön kiinnittyminen yhteiskuntaan ja omiin sosiaalisiin verkostoihinsa; kuntouttavaan työtoimintaan, koulutukseen, työhön, järjestötoimintaan, toimeentuloturvan vakiintuminen; palveluympäristön rakenteiden muuttaminen asiakkaiden osallisuutta tukevammaksi.
2. Kohderyhmän asiakkaille tuotettavan sosiaalisen hyödyn lisääminen. Kehittämishankkeen tavoitetta voidaan kuvata myös käsitteellä asiakkaalle tuotettava sosiaalisen hyödyn lisääminenä. Sosiaalinen hyöty näkyy yksilölle yhteisössä toimimisen onnistumisen kokemuksina, osallisuuden vahvistumisena, toimintamahdollisuuksien lisääntymisenä, voimaantumisenä tai mielekkäänä elämänä.
3. Sosiaalisen kuntoutuksen mallin rakentaminen; sen sisältöjen ja menetelmien kehittäminen ja kuvaaminen. Sosiaalinen kuntoutus organisoii edelliset tavoitteet toiminnoiksi. Sosiaalinen hyöty ja yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistuminen ovat seurauksia onnistuneesta sosiaalisesta kuntoutuksesta.

Hankkeen tavoitteiden saavuttamiseksi jokainen toiminnallinen osakokonaisuus paloitteli suuntatyökalua käyttäen tavoitteet tarkemmiksi toiminnoiksi ja tehtäviksi.

Hankkeen hallinnointi, henkilöstö ja organisoituminen

Hankkeen hallinnointi työntekijät ja hankkeelle tehty työaika					
organisaatio	toiminnallinen osakokonaisuus	nimi	Aika	tehtävä	työaika
Kainuun SOTE -kuntayhtymä	Hankkeen hallinto	Hankosalo Timo	17.02.2014-15.10.2016	projektijohtaja	50 %
		Vakkuri Senja	7.4.2014-30.9.2016	projektisihteeri	50 %
			1.10.2016 - 31.10.2016	projektisihteeri	75 %

Toiminnallisten osakokonaisuuksien työntekijät ja hankkeelle tehty työaika

organisaatio	toiminnallinen osakokonaisuus	nimi	Aika	tehtävä	työaika
Kainuun Sote-kuntayhtymä	Kainuu	Hankosalo Timo	1.11.2014-30.9.2016	projektipäällikkö	50 %
		Vakkuri Senja	1.11.2014 - 30.9.2016	projektisihteeri	25 %
		Leinonen Maija	1.6.2014 - 31.8.2016	projekti-suunnittelija	100 %
		Juntunen Veera	19.5.2014 - 31.8.2016	projekti-suunnittelija	50 %
Kuusamon kaupunki	Kuusamo	Kankaanpää Kirsi	1.2.2014 - 30.9.2016	projektipäällikkö	20 %
		Lämsä Sari	1.2.2014 - 30.9.2016	Päivätoiminnan ohjaaja	100 %
		Hyytinen Pauliina	10.3.2014 - 30.9.2016	Perhetyöntekijä	100 %
		Oikarinen Kaisa	1.2.2014 - 30.9.2016	Sairaanhoitaja	5 %
		Kemppainen Arja	1.2.2014 - 30.9.2016	Talousasiantuntija	2 %
Oulunkaaren kuntayhtymä	Oulunkaari	Juutinen Sanna	1.3.2014 - 30.9.2016	projektipäällikkö	30 %
		Leena Mämmi-Laukka	1.3.2016 - 30.9.2016	asiantuntija	20 %
		Elisa Savolainen	18.1.2016 - 30.6.2016	projektityöntekijä	60-100 %
		Teija Niemelä	1.1.2015 – 28.2.2015	projektityöntekijä	50 %
			1.3.2015 – 31.8.2015	projektityöntekijä	70 %
			1.9.2015 – 18.12.2015	projektityöntekijä	10 %
		Kristiina Okkonen	1.11.2014-31.1.2015	sosiaalityöntekijä	20 %

Raahen seudun hyvinvointi- kuntayhtymä	Raahen seutu	Suorsa Janne	1.4.2014 - 30.11.2015	projektipäällikkö	100 %
		Kujansuu Anne	1.12.2015- 30.9.2016	projektipäällikkö	100 %
		Keränen Henna	1.8.2014 - 30.9.2016	sosiaaliohjaaja	0-30 %
		Anne Kujansuu	1.8.2015- 30.11.2015	projektityöntekijä	15-20%

Kaikkiaan hankkeessa työskenteli 17 henkilöä. Heistä kokoaikaisia on 6 ja osa-aikaisia 11. Virta II-hanke kokoontui säännöllisesti noin neljästä kuuteen kertaa vuodessa yhteisiin kehittämispäiviin sekä ohjausryhmän kokouksiin. Tämän lisäksi hanke järjesti aluiden esimiehille yhteisiä Webinaareja joissa ideana oli jakaa aluiden hyviä käytäntöjä liittyen nuorten aikuisten palveluiden ja sosiaalisen kuntoutuksen järjestämiseen.

3 Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän toiminnallisen osakokonaisuus

Kainuun kehittämisen taustana oli aikuissosiaalityön piirissä olevien nuorten aikuisten alle 25 –vuotiaiden palveluiden puute. Nuorille toimeentulotukea saaneille aikuisille ei Kainuussa ole ollut varsinaisesti muita palveluita kuin toimeentulotuki ja aikuissosiaalityön neuvonta ja ohjaus. Toinen kehittämistäustalla oleva havainto syntyi Virta I:n kehittämistyön yhteydessä, havainto siitä että pitkään työn – ja koulutuksen ulkopuolella olleet nuoret aikuiset eivät hyödy työllisyyteen keskittyvistä palveluista ja työmarkkinaorientaatiolla tehtävästä ohjaustyöstä. Kainuussa on ollut selkeä tarve kehittää palveluja sellaisille heikossa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille, jotka eivät kykene sitoutumaan kuntouttavaan työtoimintaan, tai ovat useaan kertaan kuntouttavassa työtoiminnassa. Kehittäjäasiakkaita ja palveluiden kehittäminen haluttiin keskittää juuri tälle kohderyhmälle.

Näistä lähtökohdista käsin hanke-suunnitelmassa keskeiseksi tavoitteeksi nostettiin nuorten aikuisten sosiaalisen kuntoutuksen sisältöjen ja menetelmien kehittäminen. Tätä tavoitetta purettaessa kehittämistyö jaettiin menetelmällisesti yksilötyön ja omatyöntekijän työn kehittämiseen, ryhmämuotoisen työn kehittämiseen, verkostomuotoisen ja rakenteellisen sosiaalityön kehittämiseen. Hankkeessa halusimme nostaa menetelmien yhteydessä työn vaikuttavuutta esille. Keskeinen kehittämistyön tekemisen lähtökohta oli se, että kaikki kehittämistyö haluttiin tehdä mahdollisimman pitkälti yhdessä perustyön eli aikuissosiaalipalvelujen työntekijöiden ja asiakkaitensa kanssa. Tähän päädyttiin sen vuoksi, että kehittämistyöhön saataisiin mukaan sekä aikuissosiaalipalvelujen että asiakkaitten asiantuntemus. Tällä valinnalla pyrimme myös siihen että kehittämistyöllä olisi myös edellytykset juurtua perustyöhön.

Aluksi kehittämistyössä meni paljon aikaa aikuissosiaalityön työntekijöiden kanssa yhdessä hankkeen tavoitteiden läpikäymiseen ja yhteistyön avaamiseen. Pyrimme muodostamaan projektille paikallisen ohjausryhmän jossa tärkeimpinä osallistujina olisi ollut aikuissosiaalityön esimies ja Soten kuntoutusyksikön edustaja, näin olisimme saaneet foorumin jossa nivoa yhteen Soten sosiaalisen kuntoutuksen ja lääkinnällisen kuntoutuksen käytäntöjä. Kummastakaan emme saaneet osallistujaa, joten paikallinen ohjausryhmä jäi perustamatta. Panostimme käytännön työntekijöiden kanssa tehtävään kehittämistyöhön.

Hanketoiminnan alussa järejestetyissä aikuissosiaalityöntekijöiden kanssa yhteisissä kokoontumisissa aikuissosiaalityöntekijät arvioivat hankkeen tavoitteita ja laitoivat ne tärkeysjärjestykseen. Näissä kokouksissa aikuissosiaalityöntekijät nostivat sosiaalisen kuntoutuksen kehittämisen tärkeimmäksi kehittämisen kohteeksi, toinen paljon pisteitä saanut tavoite oli työn vaikuttavuuden lisääminen. Samaan aikaan hankkeen työntekijät työstivät sekä hankkeen tavoitteita konkreettisemmiksi että kehittämistyön tekemisen menetelmiä ja pilotoitien ideoita. Näiden kokoontumisten ja hanketyöntekijöiden työn kautta päästiin kahteen kehittämispilottiin. Ensimmäisessä pilotoinnissa yhdistettiin sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteeseen omatyöntekijän työn, yksilökohtaisen työskentelyn, vaikuttavuuden ja rakenteellisen sosiaalityön tavoitteet yhteen. Tästä lähtökohdasta syntyi Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä – menetelmän pilointi. Toiseksi kehittämisen pilotiksi valikoitui ryhmämuotoisen palveluiden pilotti. Kolmantena pilottina hankkeen loppupuolella pilotoitiin vielä vammaispalveluiden ryhmätoimintaa. Seuraavaksi kuvataan näiden kolmen kehittämiskohteen ja pilotoinnin prosessia, tuotoksia, tuloksia ja lopuksi pohditaan kehittämisestä nousseita kokemuksia.

3.1 Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä – menetelmän (ESY) kehittämistyö

Esyn kehittämistyöstä vastasi Kainuun projektipäällikkö Timo Hankosalo yhdessä projektisuunnittelija Maija Leinosen kanssa. Timon vastuualueina olivat menetelmän teoria, teemat ja väittämät, Maija vastasi pääsääntöisesti Kainuun aikuissosiaalityön pilottien käytännön testaamisesta ja oli mukana myös muotoilemassa väittämiä ja teemoja. Esyn väittämien ja teemoja arvioivat THL:n vaikuttavuuden arvioinnin tiimistä Pekka Karjalainen ja Paula Saikkonen sekä Kainuun aikuissosiaalityön työntekijät ja asiakkaat.

Esyn kehittämisessä integroitiin, useita hankkeen tavoitteita yhteen. Siinä integroitiin yhteen omatyöntekijän työ, sosiaalisen kuntoutuksen yksilökohtaisen menetelmän kehittäminen, vaikuttavuuden arvioiminen ja vaikuttavuuden lisääminen sekä rakenteellisen sosiaalityön tavoitteet. Ideana kehittämisessä oli yksilökohtaisen sosiaalisen kuntoutuksen pilotoinnin kautta saada kehitettyä sekä yksilökohtaisia työmenetelmiä että verkostomaista työotetta. Jälkimmäinen ei oikein lähtenyt pilotointien kautta kehittymään, ja kun Raahen toiminnallisessa osakokonaisuudessa tämä tavoite lähti kehittymään hyvin, niin tämän tavoitteen eteen tehtävä työ jäi Kainuussa vähäiseksi.

Hankkeen aikana ESY -menetelmää on pilotoitu: Kainuussa aikuissosiaalityön, jälkihuollon ja välityömarkkinoiden kontekstissa. ESYstä on myös suunnitteilla sosiaalisen kuntoutuksen ryhmämuotoisen palvelun pilotit Raahessa ja lissä. Menetelmästä on myös tehty sähköinen versio, joka oikein käytettynä toimii rakenteellisen sosiaalityön välineenä. Menetelmän kautta on mahdollista seurata eri sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden vaikuttavuutta ja suhdetta asiakkaitten tuentarpeisiin. Ideana on se, että kun tiedetään asiakkaan tavoitteet oman elämäntilanteen parantamiseen, ja riittävä aika näiden palveluiden järjestämisestä on kulunut, saadaan selville samalla sekä asiakkaan oman elämäntilanteen muuttuminen että ne palvelut jotka ovat olleet tässä muutoksessa mukana. Tätä kautta palvelujärjestelmällä on mahdollista tuottaa tietoa siitä mikä toimii kenellä ja missä olosuhteissa. Tämä tiedon tuottaminen toki vaatii vielä numeerisen datan lisäksi asiakkaitten kokemuksen laadullisen tiedon tuottamisen muodot ja välineet, niitä ei hankkeen aikana ehditty systemaattisesti muotoilemaan. Kehittäjäasiakaspilottien toimintatavat toimivat hyvänä pohjana kyseisen tiedon tuottamisessa.

ESY –menetelmän käyttämisen tueksi hankkeessa tehtiin menetelmän käytön käsikirjan, josta selviää menetelmän käytön taustateoriat, työorientaatiot, työprosessin vaiheet, työntekijän rooli ja tehtävät tässä prosessissa. Menetelmästä kiinnostuneet voivat tutustua siihen käsikirjasta. Käsikirja löytyy Innokylästä ja menetelmä on vapaasti käytettävissä. Menetelmän käyttö edellyttää onnistuakseen menetelmän käyttämiseen perehtymistä. Esyn pilotointien kokemusten pohjalta menetelmän onnistunut käyttäminen vaatisi sekä erillisen koulutuskokonaisuuden työorientaatioista, prosessin ideasta ja työn eri vaiheissa toimimisesta että menetelmän harjoitteluun työnohjauksellisen tai konsultatiivisen tuen.

Kainuun aikuissosiaalityön pilotti

Kehittäjäasiakastyöhön lähti mukaan kahdeksan asiakasta ja seitsemän työntekijää aikuissosiaalityöstä Kainuun eri paikkakunnilta. Aikuissosiaalityön työntekijät etsivät asiakkaistaan nuoria aikuisia, jotka kuuluvat hankkeen kohderyhmään ja jotka olivat valmiita tulemaan kehittäjäasiakkaiksi. Menetelmän pilotointien asiakastyötä tehtiin työparityönä, jossa toinen työntekijä tuli hankkeesta ja toinen aikuissosiaalityön perustyöstä.

Kehittämisen pilotoinnissa järjestettiin yhteisiä kehittämistyöpajoja sekä kehittämisessä mukana olleille työntekijöille että asiakkaille. Työntekijöiden kehittämistapaamiset oli jaksettu Esyn neljään eri vaiheeseen: selvittäminen/palvelutarpeen arviointi, tavoitteenasettelu/suunnitelman laatiminen, sosiaalisen kuntoutuksen palvelut ja palveluiden seuranta/vaikuttavuuden arviointi. Työpajojen tavoitteena oli yhdessä käydä kokemuksellisesti Esyn prosessin eri työvaiheita läpi vaihe vaiheelta. Asiakaspilotoinneissa kerättiin myös kokemuksellista tietoa sekä työntekijöiltä (liite 1) että asiakailta (liite 2) niihin laadituilla palautelomakkeilla.

Työskentelyssä käytiin läpi nuoren elämätilannetta, vahvuuksia, voimavaroja ja tuen tarpeita ESY -ympyrän avulla ja pyrittiin löytämään niitä asioita, joihin nuori toivoi muutosta. Samalla kehittäjätyöntekijät kartoittivat nuorten aikuisten sosiaalisen kuntoutuksen tarpeita Kainuusta ja etsittiin aikuissosiaalityön kanssa sellaisia työtapoja ja palveluja, joilla pystytään tukemaan nuorta eteenpäin.

Asiakkaitten palautetta pilotista:

	Erittäin hyvin	Hyvin	Jonkin verran	Vähän	Ei lainkaan
Minua kuunneltiin tapaamisissa	XXXX	X			
Ajatuksiani ja mielipiteitäni arvostettiin tapaamisissa	XXXX	X			
Pystyin vaikuttamaan tapaamisten sisältöön	XX	XXX			
Pystyin vaikuttamaan tapaamisten ajankohtaan	XXX	XX			
Pystyin vaikuttamaan tapaamispaikkaan	XXXX	X			
Työskentely auttoi minua löytämään asioita, jotka ovat vahvuuksiani ja voimavarojani	XXX	X			X
Työskentely auttoi minua löytämään asioita, joihin toivon muutosta	XX	XX	X		
Työskentely auttoi minua selkeyttämään omia tavoitteitani	XX	X	X		X

Kaiken kaikkiaan asiakkaat kokivat menetelmän mukaisen työskentelyn pääsääntöisesti erittäin hyvänä tai hyvänä. Yksi asiakkaista sai menetelmän työskentelyn yhteydessä diagnoosin keskivaikea masennus, joka selittää yhden vastauksen sijoittumisen ei lainkaan suuntaa.

Kainuun välityömarkkinoiden pilotti

Esy –menetelmää testasivat myös Kainuussa kaksi Välke-hankkeen työntekijää. Välke-hankkeessa asiakkaat ovat jo vähän vanhempia, noin 50-vuotiaita ja sijoittuvat työllisyyden hoidon alueelle. Tässä pilotissa oli mukana 15 asiakasta. Välke-hankkeen työntekijät saivat lyhykäisen opastuksen menetelmän käyttöön ja he kokeilivat sitä itsenäisesti. Hankkeessa asiakkaat vastasivat menetelmän väittämiin ryhmässä ja ryhmässä käytiin yleistä keskustelua ympyrän teemoista. Välke-hankkeen työntekijät kävivät teemat vielä läpi asiakkaitten kanssa yksilöajalla. Näiden kokemusten perusteella palautteena oli että Esy –menetelmä on toiminut ”Hyvin. Lähestulkoon jokaisen asiakkaan kohdalla on löytynyt asiat, jotka ovat työllistymisen esteitä.” Työntekijät kokivat ympyrän myös hyvänä pohjana keskustelulle. Asiakkaitten mielestä ympyrä on saanut heidät miettimään niitä asioita, joissa pistemäärä oli vähäinen sekä selkeyttämään omaa tilannettaan. Työntekijöiden palautteesta ei selvinnyt miten menetelmä oli auttanut muutostavoitteiden löytämisessä.

Kainuun jälkihuollon pilotti

Kainuussa lähdettiin myös pilotoimaan Esy –menetelmää Salmilan lastenkodin jälkihuoltoon siirtyvien nuorten osalta. Pilottiin osallistui neljä nuorta ja neljä työntekijää. Pilotissa oli mukana myös jälkihuollon ohjaajat ja lastensuojelun esimiehet. Ideana pilotissa oli se että Esy- työskentely alkaa jo lastenkodissa omaohjaajan kanssa ja jatkuu sitten nuoren siirryttyä asumaan itsenäisesti. Tällä pyrittiin tukemaan nuorten siirtymistä laitoksesta itsenäisen asumisen jälkihuoltoon siten että nuorten että menetelmä tukisi nuoren itsenäistymisen prosessia eikä tässä prosessissa tulisi katkosta siirryttäessä jälkihuoltoon. Menetelmä auttaisi myös uusien jälkihuollon työntekijöiden ja asiakkaan oman prosessin yhteisen kielen ja painopisteiden löytämisessä. Pilotissa menetelmä integroitiin proconsonan jälkihuollon asiakassuunnitelman lomakkeeseen. Menetelmän kautta esiin nostetut tiedot siis siirrettiin teemoineen myös asiakassuunnitelmaan suoraan. Tätä on sikäli helppoa koska molemmat sekä menetelmä että proconsonan lomakkeet perustuvat sosiaalityön prosessin ajatukseen: arvio (tapausformulaatio), suunnitelma (tavoitteiden ja keinojen/palveuiden kirjaaminen), toiminta

ja seuranta/arvio. Pilotti on vielä kesken. Väliaikaisina tuloksina työntekijät nostivat esille, että menetelmä toimii hyvänä keskustelun välineenä, sitä kautta on saanut käytyä monipuolista keskustelua nuoren kanssa.

Lastensuojelun suunnitelman proconsonan asiakassuunnitelmalomake laadittiin uudelleen siten että Esyn osa-alueet on siihen kirjoitettu valmiiksi, joten koko jälkihuollon prosessi on nyt helppo ohjata Esy – menetelmän mukaisesti. Tässä vaiheessa vielä jäi epävarmaksi se millä volyyymilla tätä lähdetään tekemään jälkihuollossa. Avoimeksi kysymykseksi jää siis se jääkö menetelmä elämään jälkihuoltoon. Ongelmana näissä hankkeissa on se että hankkeen päädyttyä kukaan ei oikein jää jatkamaan kehitystyötä.

Esy ryhmätoimintojen piloteista

Esy on lähdetty myös hyödyntämään osana sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintoja. Nämä ovat vielä ns. tulemisen tilassa eli suunnitelmien asteella. Lähtökohtaisesti Esy voi ryhmissä käyttää joko palvelutarpeen selvittämisen välineenä tai sitten kuntouttavana toimintana. Ensimmäisessä painopiste on Esyn osa-aluiden itsetutkiskelussa ja toisten kanssa osa-alueiden teemoista keskustelussa. Toisessa kuntouttavassa ryhmätoiminnoissa fokus on toiminnallisissa harjoituksissa ja kotitehtävissä. Molemmissa on hyvä ryhmätoimintojen lisäksi olla mukana yksilökohtainen työ.

Ryhmätoimintojen suunnitelmat ovat jo tässä vaiheessa konkretisoituneet niin hyvin että tähän raporttiin niistä voidaan nostaa Raahan Woimalan pilottisuunnitelma ja Oulunkaaren pilottisuunnitelma. Molemmissa pilottien ideana on ottaa mukaan sekä selvittämisen että kuntoutuksen ideoita. Molemmissa piloteissa ryhmätoimintojen tapaamiskerrat on teemoitettu Esyn osa-alueiden mukaan. Woimalan pilotissa ryhmäläiset haastatellaan ennen ryhmän alkamista. Asiakkaat vastaavat myös Esyn väittämiin ennen ryhmän alkamista. Woimalassa painopiste on enemmän kuntouttavassa työssä kuin arvioivassa työssä. Ryhmätoiminnoissa ideana on se että yhdellä ryhmän tapaamiskerralla käydään vain yhden osa-alueen teema läpi, Oulunkaarella ryhmäläiset täyttävät Esyn väittämät ja samaan ryhmäkertaan on pyydetty ryhmän ulkopuolinen asiantuntija kertomaan teemasta, josta myös käydään yleistä keskustelua. Jokaiseen ryhmäkertaan järjestetään aina myös jotain toiminnallista, joko tehtävien tekemistä tai vierailuja teemaan liittyen, myös kotiin tehtävät harjoitukset on ollut suunnitteilla. Katso tarkemmin ryhmän muoto ja toiminnallisuuden harjoitukset liitteestä (liite 3.)

Ryhmän päätyttyä ryhmäläiset kutsutaan noin kolmen kuukauden kuluttua jälleen tapaamiseen, jossa ryhmäläiset täyttävät Esyn uudelleen ja käyvät ryhmänohjaajan kanssa yksilöhaastattelun jossa pohditaan onko jokin elämässä muuttunut ja jos on niin mikä ja mistä se on voinut johtua.

Tuloksia ja havaintoja

Asiakkaiden elämäntilanteen olivat hyvin haasteellisia ja joukossa oli mm. asunnottomuusongelmia, valvontarangaistuksen suorittamista, vaikeaa masennusta ja pitkään jatkunutta päihderiippuvuutta. Haasteelliset elämäntilanteet eivät kuitenkaan tulleet esteeksi asiakkaiden sitoutumiselle kehittäjäasiakastyöhön. Asiakkaat arvostivat sitä, että pääsivät mukaan kehittämään palveluja ja että heidän näkemyksiään kuultiin ja niistä oltiin kiinnostuneita. Myös työntekijät sitoutuivat pitkäkestoisin kehittäjäasiakasprosesseihin hyvin huolimatta siitä, että he olivat ajoittain erittäin kuormittuneita suuren asiakasmäärän vuoksi.

Kainuun pilotin asiakkaitten palautteiden perusteella ESY- työskentelykokemus oli kokonaisuutena hyvä tai erittäin hyvä kokemus. Asiakkaitten palautteesta selkeimmin nousi esille että menetelmä auttaa jäsentämään sitä mitä ja miten omassa elämäntilanteessa menee. Esyn teemoja ja väittämiä pidettiin mielekkäinä oman elämän kannalta. Tapaamisten määrää, kestoja ja tapaamistiheyttä pidettiin työskentelyssä sopivana, toisaalta oli myös halukkuutta tavata tiheämminkin. Tapaamisissa asiakkaat kokivat tulleen hyvin kuulluksi. Työntekijöitten tekemien kysymysten koettiin auttavan ajattelemaan ja tarkastelemaan asioita eri tavalla.

Työntekijöiden kokemuksen mukaan menetelmä on varsin raskasta käyttää, mutta sen avulla koettiin oppivan tuntemaan asiakas hyvin. Asiakkaat puolestaan eivät pitäneet menetelmää raskaana, osa jopa toivoi tiheämpää tapaamisväliä. Osa työntekijöistä antoi palautteena, etteivät asiakkaiden itsearviointit olleet kovin realistisia. Työntekijöiden ja asiakkaiden arviot Esyn osa-alueista poikkesi osaltaan paljonkin toisistaan. Palautteiden perusteella ei selviä onnistuttiinko tätä ristiriitaa miten hyvin käsittelemään. Tarkoituksenmukaisena olisikin se että työntekijä ja asiakas pääsevät sellaiseen luottamukselliseen dialogiseen tilaan missä näiden erilaisten todellisuuskäsitysten on mahdollista kommunikoida keskenään.

Kainuun työntekijäpiloteissa ei onnistuttu siirtymään selvittämisen vaiheesta kovinkaan hyvin tavoitteenasettelun vaiheeseen. Kehittäjäasiakaspilotit jäivät jumiin selvittelyvaiheeseen, kehittäjätyöntekijöille muutostavoitekeskustelut olivat ilmeisesti vierasta työkenttää ja näin pilotoinneista jäi tavoitevaiheen työskentely puuttumaan. Järjestimme tavoitteiden asettamisesta oman kehittämistyöpajan, jossa työstimme yhteisesti hyviä tavoitteenasettamisen tapoja. Kainuun pilotti jäi siltä osin vaillinaiseksi. Siitä kuitenkin opittiin selkeästi se että tavoitteen asettamiseen täytyy suhtautua tietoisesti ja siihen tulee varata riittävästi aikaa. Samoin asiakkaitten muutostarpeiden selvittäminen tulee aloittaa jo selvitysvaiheessa kunkin Esyn osa-alueen väittämien läpikäymisen yhteydessä. Tavoitteiden asettaminen ja suunnitelman laatiminen ei onnistu pelkästään yhdellä tapaamiskerralla, vaan sekin on vaihe ja prosessi, johon täytyy varata aikaa. Tavoitteiden esille nostamisessa työntekijän tulee osata kannatella asiakkaan tavoitteen muotoilemisen prosessia, työntekijällä tulee olla riittävät läsnäolon ja dialogisuuden taidot ja resurssit onnistuneeseen tavoitelähtöiseen työhön. Tästä lähtökohdasta tulee vahvasti se suositus että aikuissosiaalityössä on tehtävä tilaa sosiaalisen kuntoutuksen prosessin omaisen työn tekemiseen. Asiakassuunnitelmia ei voi tehdä yhdellä tapaamiskerralla, vaan asiakkaan kanssa tavoitteita ja muutoskohteita on kartoitettava ja niistä on keskusteltava niin pitkään kuin ne ovat asiakkaasta lähteviä, asiakkaalle omakohtaisia ja tärkeitä sekä riittävän konkreettisia ja toteuttamiskelpoisia. Sosiaalisen kuntoutuksen työtä ei voi tehdä kriisityöhön painottuvan työn ja toimeentulotukityön määrittämässä kontekstissa, vaan sosiaalisen kuntoutuksen työntekijöiden on orientoituttava sosiaalisesta kuntoutuksesta ja sen lähtökohdista käsin. Organisaatiossa on selvästi sovittava kenen työtehtävänä on sosiaalisen kuntoutuksen omatyöntekijän työn tekeminen ja asiakasprosessin vastuun kantaminen.

3.2 Kehittäjäasiakastyö

Yhteisen työskentelyn tuotoksena syntyi paitsi käytännön työssä testattu ESY -menetelmä, myös kehittäjäasiakastyömalli, jota voidaan hyvin käyttää ja soveltaa asiakastyössä sosiaalipalveluissa myös ilman kehittämishanketta. Kehittäjätyöparina voi toimia esim. sosiaaliohjaaja ja sosiaalityöntekijä tai päihdetyöntekijä ja sosiaalityöntekijä tai vaikkapa kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja ja sosiaaliohjaaja. Kehittäjäasiakkaaksi voidaan pyytää asiakas, joka on kiinnostunut tulemaan mukaan tämän tyyppiseen toimintaan. Kehittäjäasiakastyön sisältönä voi olla testata uudenlaisia työmenetelmiä asiakkaan kanssa tai hakea asiakkaan palautetta ja asiantuntemusta olemassa olevien jo tuttujen työtapojen ja –menetelmien arviointiin ja kehittämiseen.

Virta-hankkeessa kehitettiin palaute- ja arviointikyselyjä, joita voidaan soveltaa yhteisessä kehittämistyössä asiakkaan kanssa. Hankkeen kehittämistyössä todettiin, että kirjallista palautetta kysyttäessä aikuissosiaalipalvelujen asiakkaat vastaavat yleensä parhaiten monivalinta- ja asteikkokysymyksiin, mutta mukana on hyvä olla myös joitakin avoimia kysymyksiä niille asiakkaille, joille kirjallinen ilmaisu on luontevaa. Palautetta saa myös yhteisissä keskusteluissa ja tarvittaessa joku asiakasprosessin ulkopuolinen työntekijä voi haastatella asiakasta ja keskustella hänen kanssaan asiakkuuden kokemuksista.

Vaikka kehittäjäasiakastyö vie muuhun asiakastyöhön verrattuna enemmän aikaa, antaa se kuitenkin uusia eväitä asiakastyön kehittämiseen ja lisää työntekijöitten ymmärrystä asiakkaan kokemusmaailmasta. Työparimuotoinen työ osoittautui samoin antoisaksi, kehittämistyössä mukana olleet työntekijät kokivat, että työpari pystyy yhdessä tarkastelemaan asiakkaan kanssa hänen tilannettaan laajemmin ja kokonaisvaltaisemmin – toinen työntekijä huomaa toisenlaisia asioita kuin toinen. Työparin tuki vaikeissa tilanteissa olevien asiakkaitten kanssa työskenneltäessä koettiin huojentavana ja toivoa ylläpitävänä.

Riskinä työparimuotoisessa työssä on se, että työntekijät vievät prosessia eri suuntiin ja se on asiakkaan kannalta ristiriitaista. Työparilla onkin oltava yhteistä aikaa asiakastilanteiden lisäksi, jolloin voidaan reflektoida yhteistä työtä ja työtapoja. Työparityössä on opeteltava antamaan tilaa myös toisen työntekijän asiantuntemukselle ja ajatuksille niin, että asiakas ja hänen ajatuksensa säilyvät silti keskiössä.

Asiakkaat kokivat oman roolinsa kehittäjäasiakkaana palautteen perusteella merkityksellisenä. Moni piti tärkeänä sitä, että voi olla mukana kehittämässä palveluja ja sen myötä auttamassa myös muita vaikeissa tilanteissa olevia nuoria aikuisia. Palaute työskentelystä oli hyvinkin myönteistä. Haasteena aikuissosiaalityön asiakkaiden kanssa voikin olla se, että asiakkaat rohkaistuvat esittämään myös kehittämisideoitaan ja antamaan palautetta niistä asioista, joita eivät ole kokeneet niin miellyttävinä tai hyödyllisinä. Työn ja koulutuksen ulkopuolella ja haastavissa elämäntilanteissa olevat nuoret aikuiset eivät ole välttämättä kovin tottu-

neita siihen, että heidän ajatuksiaan ja mielipiteitään pidetään tärkeinä ja arvokkaina. Tämänkin vuoksi kehittäjäasiakkuus voi olla asiakkaalle hyvin voimaannuttava asia.

Jos asiakkaita pyydetään mukaan kehittämään palveluja, organisaation ja työyksikön on oltava valmis muuttamaan työkäytänteitä asiakkaiden palaute huomioiden. Muutoin kehittäjäasiakkuus jää vain muodolliseksi ja pahimmillaan vain lisää asiakkaan osattomuuden ja arvottomuuden kokemusta. Sosiaalipalvelujen kehittäjäasiakkuudessa onkin erityisen tärkeää, että asiakkaitten palaute huomioidaan aidosti palvelujen kehittämisessä ja että sen arvo tunnustetaan ja tunnistetaan.

3.3 Ryhmämuotoisten työmenetelmien kehittäminen

Ryhmämuotoisten työmenetelmien kehittämisessä lähetettiin kehittämään tulevia sosiaalisen kuntoutuksen palveluita ja työmenetelmiä sosiaalihuoltolain hengessä. Sosiaalisen kuntoutuksen yksi keskeisistä elementeistä on ryhmämuotoiset palvelut sekä tuki vuorovaikutussuhteisiin. Kehittämistyötä tehtiin yhteiskehittämisenä Kainuun soten aikuissosiaalipalveluiden kanssa. Aikuissosiaalipalveluissa ryhmämuotoiset työmenetelmät olivat kaiken kaikkiaan uusia, asiakastyötä tehtiin vain yksilöasiakkaiden ja heidän verkostojensa kanssa aiemmin. Kuntouttavassa työtoiminnassa ryhmämuotoisia palveluita oli jo aloitettu asiakkaille aiemmin, kun kuntouttava työtoimintaa toteutettiin vielä hankkeena.

Aikuissosiaalityön työntekijöistä koottiin Kajaaniin työryhmä suunnittelemaan ryhmätoiminnan pilottia sosiaaliseen kuntoutukseen loppukesästä 2014. Työryhmään osallistui kaksi hankkeen projektisuunnittelijaa sekä sosiaaliohjaajat sosiaalipalvelukeskuksesta sekä TYP:sta. Työryhmä asetti ryhmätoiminnalle tavoitteeksi tarjota sosiaalista vahvistumista tukevaa toimintaa, edistää ja tukea arjen sujuvuutta ja tukea ryhmäläisiä löytämään omia vahvuuksiaan ja voimavarojaan sekä omia muutostavoitteitaan.

Syksyllä 2014 käynnistyi ensimmäinen pilottiryhmä, johon ohjautui seitsemän asiakasta. Kohde-ryhmänä olivat nuoret aikuiset, jotka olivat olleet työn ja koulutuksen ulkopuolella pitkiäkin aikoja. Taustalla heillä oli arjenhallinnan ongelmia, yksinäisyyttä, päihde- ja mielenterveysongelmia sekä koulukiusaamista. Ongelmat olivat monimutkaistuneet ja työhön ja koulutukseen siirtyminen oli varsinkin osan kohdalla vaikeutunut merkittävästi. Arjenhallinnan ongelmista johtuen kaksi asiakasta keskeytti ryhmätoiminnan syksyllä.

Ryhmätoiminnan sisältöjä suunniteltiin myös yhdessä ryhmäläisten kanssa. Ryhmätoiminnan keskeisiä periaatteita olivatkin osallisuus, toiminnallisuus, kohtaaminen ja vertaistuki. Ryhmässä käytiin tutustumassa erilaisiin palveluihin (mm. A-klinikalle ja kulttuuripaja Marilynin toimintaan) sekä pohdittiin omaa taloudenhallintaa ja keskusteltiin ruokailuun liittyvistä teemoista ravitsemusterapeutin johdolla. Ryhmäkerroilla valmistettiin yhdessä myös vähintään jotain pientä välipalaa, toisinaan myös lämmintä ruokaa.

Keväällä 2015 käynnistyi toinen sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan pilotti, johon osallistui myös osa syksyllä ryhmätoimintaan osallistuneista. Kaiken kaikkiaan pilottiin ohjautui yhdeksän asiakasta, joista ryhmän pystyi käymään loppuun kuusi asiakasta. Keväällä toimintaa kehitettiin sen palautteen ja kokemusten pohjalta, joita syksyn ryhmästä kertyi. Ryhmässä keskityttiin aiempaa enemmän tiettyihin teemoihin, yksi toistuvista teemoista oli liikunta. Liikuntakerroilla mukana oli ohjaamassa Kajaanin kaupungin nuoriso- ja liikunnanohjaaja. Lisäksi Martoilta ostettiin ostopalveluna kolme ryhmäkertaa, joissa jokaisella laitettiin yhdessä ruokaa sekä keskityttiin johonkin päivän teemaan, kuten kodin puhtaanapitoon sekä taloudenhallintaan.

Keväällä 2015 aloitettiin myös ryhmänohjausvalmiuksien koulutus, joka sai hyvän vastaanoton. Kouluttajana toimi Tuomo Lyhty Diakonia-ammattikorkeakoulusta. Koulutus jatkui syksyllä. Koulutukseen osallistui 13 työntekijää, hankkeesta kaksi ja aikuissosiaalityöstä 11 työntekijää. Koulutuksen tavoitteena oli antaa perustiedot sosiaalisen kuntoutuksen ryhmien ohjaamiseen ja kokeilla käytännössä, miltä erilaiset ryhmätoiminnan harjoitteet tuntuvat osallistujista.

Toinen ryhmänohjausvalmiuksien työpaja järjestettiin perustyön pyynnöstä keväällä 2016. Työpaja oli osin jatkoa aiemmalle ryhmänohjausvalmiuksien koulutukselle ja sen avulla pyrittiin vahvistamaan ja jakamaan jo

syntyneitä kokemuksia ja käytänteitä sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnasta. Työpajassa luotiin myös yhteistä näkemystä sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan keskeisistä piirteistä Kainuussa.

Syksyllä 2015 ja keväällä 2016 järjestettiin lisäksi myös tapaamisia ryhmien ohjaajien kanssa eri puolella Kainuuta uusien sosiaalisen kuntoutuksen ryhmien käynnistämisen tueksi sekä arvioitiin yhdessä niin ohjaajien kuin ryhmäläistenkin kanssa käynnissä ollutta ryhmätoimintaa. Näistä sekä ryhmätoiminnan piloteista kertyneistä kokemuksista koottiin Vahvistu – sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan käsikirja. Myös koulutuksissa ja työpajoissa yhdessä luotuja materiaaleja hyödynnettiin käsikirjassa.

Ryhmätoimintojen kehittämisen tuotokset ja tulokset

Ryhmätoimintapilotteihin osallistuneista nuorista osa on siirtynyt töihin ja opiskelemaan. Osalla puolestaan elämäntilanne selkeytyi ja he ohjautuivat tarvitsemiensa palveluiden piiriin. Näitä palveluita olivat mm. mielenterveyspalvelut. Yksi ryhmäläinen pääsi puolestaan eläkkeelle. Ryhmätoiminnasta jatkopolkuja tehtiin nuorille myös kuntouttavaan työtoimintaan ja työkokeiluihin.

Ensimmäiseen sosiaalisen kuntoutuksen pilottiin syksyllä 2014 osallistui myös sosionomiopiskelija Kreetta Moilanen. Hän keräsi samalla aineiston opinnäytetyötään varten ryhmältä ja sovelsi opinnäytetyössään BIKVA-mallia. Hänen opinnäytetyönsä valmistui keväällä 2015. Menetelmä lähti liikkeelle ryhmäläisten ryhmähaastattelusta, jota seurasi työntekijöiden haastattelu. Heidän lisäksi vastuualuepäälliköt kommentoivat asiakkaiden ja työntekijöiden kommentteja ja erilliset haastattelut toteutettiin perhepalvelujohtaja Matti Heikkiselle sekä Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän hallituksen puheenjohtajalle Raili Myllylälle. Tämä kasautunut tieto puolestaan kerrottiin asiakkaille, jotka saivat kuulla, millaisia muutosajatuksia kommentit herättivät työntekijä-, esimies- ja poliittinen päätöksentekijä -tasoilla. Bikva-menetelmä oli pidetty varsinkin työntekijöiden keskuudessa, sillä sen avulla saatiin vietyä asiakastason tietoa eteenpäin päätöksentekoon.

Kevään ryhmätoiminnasta puolestaan järjestettiin ryhmänohjaajien kanssa arvointipalavereita kolme kertaa ryhmän kuluessa, sekä haastattelimme ryhmäläiset ryhmän lopuksi. Ryhmäläisiltä kerättiin myös itsearviointikyselynä ryhmätoiminnan vaikuttavuuden arvioinnista kysely. Aineisto analysoitiin ja välitettiin aikuissosiaalityön esimiehille.

Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminta sai pilottien jälkeen jatkoa Kajaanissa ja Hyrynsalmella. Kajaanissa aloitti syksyllä 2015 TYP:n ryhmä, jota ohjasi sosiaaliohjaaja, työvoimapalveluiden asiantuntija sekä kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja. Ryhmäläiset tulivat ryhmään kuntouttavan työtoiminnan sopimuksilla. Ryhmäläiset osallistuivat ryhmään mielellään. Ryhmässä käytiin tutustumassa myös työ- ja opintovaihtoehtoihin ja tehtiin yhteistyötä Kajaanin kaupunginteatterin kanssa.

Hyrynsalmella aloitti puolestaan syksyllä 2015 ryhmä, jonka toiminnasta ja ohjauksesta vastasi sosiaaliohjaaja, kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja sekä etsivä nuorisotyöntekijä yhdessä. Tässä ryhmässä osa oli kuntouttavan työtoiminnan sopimuksilla ja osa tuli paikalle muuten vain. Pienillä paikkakunnilla ryhmien moninaisuus onkin tarpeen, sillä asiakkaille ei ole niin paljoa erilaisia palveluita tarjolla, kuin esimerkiksi Kajaanissa.

Lisäksi keväällä 2016 Kajaanissa toteutettiin myös sosiaalipalvelukeskuksen sosiaaliohjaajien sekä mielenterveyspalveluiden ryhmätalon työntekijöiden yhdessä ohjaama nuorten ryhmä. Ryhmän suunnittelussa oli paljon hyviä ideoita, mutta ohjautumisessa oli ongelmia. Lopulta ryhmään ohjautui vain kolme asiakasta. Jatkossa ohjaamiseen tulisi kiinnittää vielä suurempi huomio.

Näiden lisäksi myös kuntouttavassa työtoiminnassa oli eri puolilla Kainuuta ryhmätoimintaa, muun muassa Suomussalmella, Sotkamossa sekä Ristijärvellä. Ryhmistä hankkeen jälkeen jatkaa ainakin Hyrynsalmen ryhmätoiminta, sekä Suomussalmella jo pitkään tehty ryhmätoiminta osana kuntouttavaa työtoimintaa. Kajaanin ryhmien osalta jatko on vielä epäselvää työresurssien sekä toimeentulotuen Kela-siirron vuoksi. Kuitenkin ohjaajat suunnittelivat, että keväällä 2017 ryhmätoiminnat voisivat saada jatkoa.

Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnasta kirjoitettiin myös käsikirja tulevien ryhmänohjaajien tueksi, niin suunnittelun kuin toiminnan arvioinninkin apuvälineeksi. Käsikirjassa pohditaan myös ryhmätoiminnan keskeisiä periaatteita ja taustateorioita. Lisäksi käsikirjasta saa myös konkreettisia apuvälineitä uuden sosiaalisen kuntoutuksen ryhmän toteuttamiseksi.

Ohjautumisen ja sitoutumisen haasteet

Ryhmätoiminta olisi hyvä toteuttaa sosiaalityön omana toimintana ainakin sellaisen asiakasryhmän kanssa, joille luottamuksen rakentaminen uusiin ihmisiin on vaikeaa. Monilla asiakkailla pettymyksiä on kertynyt jo paljon ja uuteen mukaan lähteminen saattaa tuntua mahdottomalta. Ryhmään ohjaaminen vaatii pitkäksi toista työtä asiakkaiden kanssa. Joitain nuoria motivoitiin mukaan ryhmään jopa viidellä tapaamiskerralla. Jotta vaikeissa elämäntilanteissa olevia nuoria aikuisia saadaan mukaan ryhmätoimintaan, täytyykin taustalta löytyä luottamuksellinen suhde omatyöntekijään, joka ohjaa asiakasta tiiviisti ryhmätoimintaan.

Haasteena on ollut myös ryhmäläisten sitouttaminen ryhmätoimintaan. Vaikeat elämäntilanteet ja hoidon tarve vaikeuttivat osallistumista. Esimerkiksi kevään 2015 ryhmätoimintapilotissa Kajaanissa aloitti yhdeksän ryhmäläistä ja ryhmän lopussa jäljellä oli enää kuusi ryhmäläistä. Uutta toimintamallia tulisi miettiä siihen, kuinka toimitaan niiden ryhmäläisten kanssa, jotka uhkaavat tippua pois ryhmästä. Toimintamallilla tulisi pyrkiä paitsi kannustamaan ryhmään osallistumiseen, sekä siihen, ettei ryhmätoiminnan kokeilemisesta tule asiakkaalle uutta epäonnistumisen kokemusta. Ryhmätoiminta pitäisi olla myös elämäntilanteen vaikeutessa keskeytettävissä hallitusti niin, ettei asiakkaalle koidu ryhmän keskeyttämisestä uusia taloudellisia vaikeuksia.

Poissaoloista ryhmäkerroilta sekä ryhmäkerran keskeyttämisestä olisi hyvä sopia jotain yhteisesti jo ryhmän sääntöjä ja toimintaperiaatteita yhdessä ryhmän kanssa suunniteltaessa. Millaista läsnäoloa odotetaan? Kenelle ilmoitetaan, mikäli ei pääse ryhmäkerralle? Entä mitä tehdään, jos joku on ilmoittamatta pois ryhmästä? Entä missä vaiheessa ryhmä keskeytyy, jos poissaoloja kertyy paljon? Runsaat poissaolot vaikuttavat ryhmädynamiikkaa heikentävästi.

Pilottien kokemukset

Ryhmätoiminnan tavoitteiden tulee olla tarpeeksi pieniä ja konkreettisia. Isommat tavoitteet, esimerkiksi sosiaalinen vahvistaminen, on pilkottava käytännönläheisiksi osiksi. Ryhmätoiminta soveltuu lähinnä sellaisille asiakkaille, joilla ei ole päällä akuutti kriisitilanne tai akuutti päihdeongelma. Asiakkaat, jotka pystyvät sitoutumaan, toivoisivat, että ryhmä voisi kokoontua tiiviimminkin, pari kertaa viikossa. Tätä ei kuitenkaan käytännössä kokeiltu ohjausresurssien sekä ryhmäläisten toimintakyvyn vuoksi. Monet oli ohjattu kerran viikossa kokoontuvaan ryhmään, sillä säännölliseen toimintaan osallistuminen oli heille monista eri syistä vaikeaa.

Ruokailu oli tärkeä osa ryhmätoimintaa, sillä monilla asiakkailla arkirytmä myöten on kateissa. Terveelliset välipalat olivat tärkeitä. Moni saattoi tulla ryhmään syömättä ennen ryhmäkertaa mitään, joten ryhmäläisten jaksamisen kannaltakin ruokailu oli välttämätöntä toiminnallisessa ryhmässä. Yhdessä ruoan laittaminen Marttojen kanssa olivat parhaimpia kertoja, sillä tunnelma oli rento ja kaikki osallistuivat ruuan valmistamiseen.

Lisäksi pienikin luonnossa liikkuminen vapautti tunnelmaa. Luonnossa ryhmäytymispäivinä ryhmäläiset alkoivat jutella toisilleen ja ryhmäläiset uskalsivat jakaa paremmin omia kokemuksiaan ryhmässä. Ryhmästä tuli luonnossa vähemmän ohjaajavetoista. Green care -menetelmien soveltaminen osana ryhmätoimintaa voisi olla hyvä idea.

Nuoret olivat tyytyväisimpiä ryhmässä omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa ja kokivat, että uskalsivat ryhmään osallistumisen myötä paremmin ilmaista oman mielipiteensä. Aluksi monella oli kuitenkin vaikeuksia tulla ryhmään, uudet ihmiset jännittivät, samoin ryhmän koko koettiin aluksi liian suureksi. Sopiva ryhmäkoko sosiaalisen kuntoutuksen ryhmälle olisikin alle 10 henkeä, ehkä noin 6-7 ryhmäläistä. Kun 10 hengen ryhmästä tippui muutama henkilö pois, ryhmään osallistuminen helpottui ryhmäläisten mielestä. Ryhmän henkeä pidettiin kaiken kaikkiaan hyvänä.

Ryhmänohjauksen resurssit

Vaikeuksia oli myös löytää yhteistä aikaa ryhmänohjaajien kesken, jotta suunnitelmallisuus toteutuisi optimaalisella tavalla. Varsinaisen ryhmänohjauksen lisäksi lisäresursseja tarvitaan myös yhteiseen suunnitteluun, ryhmäkerran valmisteluun ja ryhmätoiminnan reflektointiin työparin kanssa, jotta ryhmää ohjataan sa-

mansuuntaisesti. Ryhmäkerran lisäksi työaikaa tulisi ryhmäkertojen valmisteluun, suunnitteluun ja reflektointiin varata pari tuntia viikossa. Ryhmänohjaus tulee näkyä myös asiakasmäärissä, samaa yksilöasiakasmäärää ei pysty hoitamaan ryhmää ohjattaessa, kuin silloin, kun ei ohjaa ryhmää. Lisäksi ryhmänohjaus tulisi nähdä yhtäläillä asiakastyönä kuin yksilöasiakkaiden kanssa tehtävä työ, ei ylimääräisenä.

Toiminnallinen ryhmätoiminta vaatii rahaa ja sitä ei ollut budjetoitu syksyllä aikuissosiaalityöhön lainkaan. Keväälle oli budjetoitu pieni määräraha. Toiminnallisen ryhmän toteuttamiseen olisi hyvä varata rahaa ainakin noin 500-600e, mikäli ryhmä kestää noin kolme kuukautta. Mikäli ryhmän osana käytetään ostopalveluja, ryhmätoimintaan tulisi nämä huomioida ryhmätoiminnan budjetoinnissa.

Vaikuttavuuden arvioinnin haasteet

Myös ryhmässä opittujen arjen taitojen siirtyminen osaksi aitoa arkea on vaikea arvioida lyhyellä aikavälillä. Monen asiakkaan kohdalla kyse ei ole myöskään taidon puutteesta, vaan esimerkiksi masennuksen aiheuttamasta jaksamattomuudesta selviytyä arjesta. Kuitenkin arjen kaoottisuus heikentää samalla jaksamista, joten kehä olisi saatava katkaistua. Tästä syystä kevään ryhmätoiminnassa panostettiin tiettyihin teemoihin, kuten ruokarytmiin ja liikuntaan useilla ryhmäkerralla. Kyseiset ryhmäkerrat olivat nuorten keskuudessa pidettyjä.

Myös se, mikä nähdään vaikuttavana, pitää miettiä uudelleen. Onko vaikuttavaa ryhmätoimintaa se, että ryhmäläiset pääsevät pian työhön tai opiskelemaan? Vai onko vaikuttavaa se, että ryhmäläiset saavat ryhmän jälkeen tarvitsemiaan palveluita? Monen sosiaaliseen kuntoutukseen ohjatun nuoren kohdalla voidaan puhua jo syrjäytymisestä ja siitä ylös pääseminen ja pitkäkestoisten vaikutusten saaminen osaksi arkea vie vuosia. Vaikuttavampaa pidemmällä aikavälillä saattaakin siis olla se, että asiakkaalla on hoitomotivaatiota ryhmän jälkeen ja hän saa tarvitsemiaan palveluita.

3.4 Osatyökykyisten ja vammaisten nuorten mielekkään toiminnan ja työllisyyden parantaminen

Kainuun soten vammaispalveluissa on nuoria (18 – 29 v.) aikuisia asiakkaana noin 100 henkilöä. Suurin osa näistä nuorista aikuisista on kehitysvammaisia nuoria, jotka saavat palveluja paitsi vammaispalvelulain myös kehitysvammaisten erityishuoltolain mukaan. Kehitysvammaisten nuorten palveluihin kuuluu mahdollisuus osallistua työtoimintaan tai päivätoimintaan – jolleivät he ole palkkatyössä. Muiden kuin kehitysvammaisten nuorten tilanne on Kainuussa tältä osin heikompi: soveltuvia päivä- ja työtoimintamahdollisuuksia ei ole tarjolla ja vammaan vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle joutuneen nuoren osallisuus ja päivittäisen mielekkään toiminnan löytäminen arkeen jää hänen oman aktiivisuuden varaan. Samaan aikaan vammaan aiheuttamat toiminnalliset rajoitteet voivat nousta esteeksi omaoimimiselle osallistumiselle vaikkapa harrastuksiin, uusien taitojen opetteluun tai järjestöjen toimintoihin. Näissä tilanteissa vammaisen nuoren riski syrjäytyä yhteiskunnasta ja yhteisöstä kasvaa.

Virta II –hankkeessa tähän pulmaan lähdettiin etsimään ratkaisuja yhteistyössä Kainuun Soten vammaispalvelujen kanssa kutsumalla kehittäjäasiakasryhmätoimintaan vammaisia nuoria asiakkaita. Tavoitteena oli yhdessä nuorten aikuisten kanssa työstää ideoita siitä, millaisilla toiminnoilla nuoria ja työikäisiä aikuisia tuetaan osallistumaan ympäröivään yhteiskuntaan ja yhteisöihin ja löytämään mielekkästä sisältöä omaan arkeen vammaisuuden tuomista toiminnallisista rajoitteista huolimatta.

Kehittäjäasiakasryhmä

Kainuun soten vammaispalvelujen ja Virta-hankkeen lähtivät kokoamaan kehittäjäasiakasryhmää Sotkamossa, jossa tiedettiin olevan asiakkaita, joilla voisi olla tarvetta ja kiinnostusta tämän tyyppiselle ryhmätoiminnalle. Vammaispalvelujen Sotkamon sosiaalityöntekijä tuli ryhmään toiseksi ohjaajaksi ja toisena ohjaajana toimi Virta II-hankkeen työntekijä. Lisäksi ryhmässä kävi vierailevia ohjaajia ja asiantuntijoita.

Pilottiryhmään saatiin mukaan neljä nuorta / työikäistä (22- 38v) vammaispalvelujen asiakasta Sotkamosta ja Kuhmosta. Ryhmä kokoontui puolen vuoden aikana kaikkiaan kahdeksan kertaa. Ryhmässä käsiteltiin arkisia teemoja vammaisuuden näkökulmasta, kuten asuminen, työ, koulutus, harrastukset ja vapaaehtoistyö. Ryhmä myös vieraili Kajaanissa Nuorten ystävät ry:n Klubitalo Tönärillä ja viimeisellä ryhmäkerralla kokoonnuttiin Vuokatissa kodalla luonnon keskellä. Vammaispalvelujen kehittämiseen ryhmä osallistui myös arvioimalla ja suunnittelemalla Kainuun sotien Omasotepalvelun vammaispalvelujen sisältöjä.

Ryhmän sisältö ja teemat toteutettiin osallistujien tarpeista ja toiveista: osallistujat tekivät ehdotuksia ryhmän teemoista ja lisäksi valitsivat ohjaajien ehdotuksista kiinnostavimpia. Alkuvaiheessa käytettiin aikaa siihen, että löydetään ryhmätoiminnalle sellaiset yhteiset kehykset, että se kiinnostaa riittävästi kaikkia osallistujia ja tukee ryhmän tärkeintä tavoitetta: osallisuuden lisääntymistä. Ryhmän kuluessa palautetta toiminnasta saatiin yhteisissä keskusteluissa ja asiakkaitten sitoutumisesta ryhmätoimintaan. Ryhmän päätteeksi osallistujat arvioivat ryhmää myös kirjallisesti ja antoivat kehittämis ehdotuksia.

Mitä opittiin ja saatiin aikaan

Vammaispalvelujen ja Virta II-hankkeen yhteistyön tuloksena syntyi toimintamalli kehittäjäasiakasryhmän ohjaamiseen osana vammaispalveluja. Toimintamalli kehitettiin ja testattiin käytännön työkentällä yhdessä asiakkaitten kanssa ja sen pohjalta voi jatkossakin ohjata vastaavanlaisia ryhmiä. Ryhmätoiminta jatkuu ensi syksynä Kainuun sotien vammaispalvelujen omana toimintana niin, että ryhmää ohjaavat Sotkamon ja Kuhmon vammaispalvelujen sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja. Nyt kun toiminnasta on jo kokemusta, ryhmäkokoa aiotaan kasvattaa jonkin verran ja ryhmään etsitään uusia osallistujia Sotkamosta ja mahdollisesti lähikunnista. Koska ryhmää ohjaavat vammaispalvelun työntekijät, he pystyvät hyvin tarjoamaan ryhmää asiakkailleen, joiden arvioivat hyötyvän tämän tyyppisestä ryhmämuotoisesta tuesta.

Ryhmän toimintaa on tarkoitus edelleen kehittää ryhmäläisten palautteen pohjalta. Suunnitelmissa on tehdä enemmän vierailuja ja tutustumiskäyntejä esim. sellaisiin palveluihin ja toimintoihin, jotka tukevat osallistujia myös omatoimiseen aktiivisuuteen. Samoin liikunnallista ohjelmaa pyritään järjestämään yhdessä kunnan erityisliikunnanohjaajan kanssa. Nyt luotu malli antaakin jatkossa hyvän pohjan toiminnalle ja sen kehittämiseksi edelleen osallistujien tarpeitten mukaisesti.

Tämän tyyppinen ryhmätoiminta sopii jatkossa hyvin sosiaalihuoltolain mukaiseksi sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnaksi vammaispalveluissa ja toimintaa voisi hyvin laajentaa myös muihin Kainuun sotien kuntiin. Ryhmätoiminta voisi toimia samalla myös vammaispalvelulain mukaisena päivätoimintana, jonka tavoitteena on tukea vaikeavammaisen henkilön suoriutumista tavanomaisen elämän toiminnoista. Tällä hetkellä Kainuun sotessa ei ole tarjolla vaikeavammaisten henkilöitten päivätoimintaa muutoin kuin kehitysvammaisten erityishuoltolain nojalla ja kehitysvammaisten asiakkaitten lähtökohdista ja tarpeista toteutettu päivätoiminta ei sellaisenaan vastaa muiden vaikeavammaisten tarpeisiin. Toimintaa voitaisiin siis jatkossa toteuttaa kahdenkin eri lakiin perustuvana palveluna.

Osallistujien palautteen ja arvioinnin perusteella voi päätellä, että vammaispalveluihin tarvitaan lisää työmuotoja, jotka tukevat asiakkaita aktiivisuuteen ja osallistumiseen. Osallistujat pitivät ryhmätoimintaa tärkeänä ja se näkyi myös sitoutumisena ryhmään. Vertaistukea ja ajankohtaisen tiedon saantia eri aihepiireistä ja palveluista arvostettiin. Ryhmätoiminnan melko pienilläkin asioilla havaittiin olevan vaikutuksia osallistujien arkeen. Yksi ryhmän osallistujista aloitti säännölliset käynnit ryhmän tutustumiskohteena olleen Klubitalo Tönärin toimintoihin. Toinen puolestaan aktivoitui hakemaan erään ryhmässä esitellyn tukijärjestön avustusta hankkiakseen navigaattorin, jonka avulla voi näkövammaisena paremmin liikkua ympäristössään. Vammaispalvelujen työntekijän rooli ryhmän ohjaamisessa osoittautui myös hyväksi, sillä työntekijällä on osaa mista, joka edesauttaa ryhmän sisältöjen suunnittelemisessa ja toteuttamisessa. Ryhmämuotoisen työn ha-

vaittiin myös helpottavan asiakkaiden kynnystä tulla muina aikoina tapaamaan työntekijää ja ottaa huoliaan ajoissa puheeksi työntekijän kanssa.

Ryhmässä nousi esiin myös se, että vammaisille nuorille aikuisille ei ole nykyisellään riittävästi tarjolla tukea ja apua niissä tilanteissa, kun nuori arvioi uudelleen mahdollisuuksiaan lähteä koulutukseen tai työelämään. Aiemmin tehty päätös eläkkeen vastaanottamisesta ei välttämättä päde enää myöhemmin, kun nuori aikuinen on esimerkiksi onnistuneen hoidon ja kuntoutuksen avulla saanut lisää työ- ja toimintakykyisyyttä. Näissä tilanteissa olisi tärkeää löytää jokin asiantuntijataho, joka yhdessä nuoren aikuisen kanssa pohtisi hänen tilannettaan ja auttaisi löytämään tietoa opiskelu- ja työmahdollisuuksista uuden ratkaisun tueksi. Vammaispalvelujen sosiaalipalveluissa tähän tarpeeseen ei pystytä vastaamaan, eikä työ- ja koulutusneuvonta oikein ole sosiaalipalvelujen keskeistä työaluetta. Vammaispalvelujen yhteistyökumppaniksi tarvitaankin osatyökykyisten ja vammaisten urapalveluihin ja työllistymisen kysymyksiin erikoistunutta tahoa.

Ryhmässä havaittiin myös se, että vammaisen nuoren itsenäistymiseen ja vanhempien luota muuttamiseen olisi hyvä olla saatavilla Kainuussa lisää tukea ja työmuotoja. Kyseeseen voisi tulla esimerkiksi asumisvalmennuspalvelu, jossa nuori ja hänen vanhempansa saavat tietoa erilaisista asumisen vaihtoehtoista ja tukipalveluista. Kehitysvammaisten palveluissa on olemassa tähän hyviä työmalleja, joita vammaispalvelujen sosiaalipalveluissa voitaisiin soveltaa. Toinen vaihtoehto olisi laajentaa kehitysvammaisten asumisvalmennusta myös muille vammaisasiakkaille – onhan tämä toiminta Kainuun Sotella jo joka tapauksessa saman vastuualueen sisällä toteutettavaa palvelua.

3.5 Kainuun yhteenveto

Kainuussa kehitettiin sekä sosiaalisen kuntoutuksen yksilöllisen prosessin omatyöntekijän työtä että sosiaalisen kuntoutuksen ryhmämuotoista työtä. Sosiaalisen kuntoutuksen omatyöntekijän yksilökohtaisen työn tekemisen selkeyttämiseksi kehitettiin Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä –menetelmä, jonka avulla työntekijä auttaa asiakasta sekä löytämään ne elämän osa-alueet joihin sosiaalisen kuntoutuksen työ keskittyy että asettamaan tavoitteita näiden osa-alueiden muutokseen. Menetelmän kautta mahdollista myös seurata ja arvioida kuntoutusprosessia ja sen vaikutuksia asiakkaan elämään. Menetelmästä laadittiin käsikirja, joka löytyy INNO-kylästä.

Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintojen kehittämisestä tuotettiin ryhmänohjaajille suunnattu käsikirja. Käsikirja työstettiin ryhmiä ohjaajien ja asiakkaitten kanssa hyödyntäen prosessissa esiin noussutta tietoa. Käsikirjaa varten perustettiin erilliset työpajat sekä nuorille että työntekijöille. Käsikirjan tiedon haluttiin nousevan sekä käytännöstä että ryhmänohjaamisen yleisesti tieteessä jaetuista periaatteista. Työntekijöiden tiedontuotannon työpajaa ohjasi DIAKin Tuomo Lyhty, joka toi myös työpajaan yleistä ryhmän ohjaamisen teoriaa ja käytännön harjoitteita. Ryhmän ohjaamisessa olennaiseksi nostettiin huomion kiinnittäminen ryhmän prosessiin (ohjautuminen, aloitus, toiminta ja päättäminen) ryhmän ohjaajan työorientaatioon (prosessin ohjaaminen) ja ryhmän toiminnallisuuden luonteeseen. Ryhmätoimintojen käsikirja löytyy INNO-kylästä.

Sekä yksilökohtaisen sosiaalityön että ryhmämuotoisen sosiaalityön pilotit ja niistä kertynyt tieto antaisi hyvän pohjan luoda menetelmällisesti hallittu ja perusteltu sosiaalisen kuntoutuksen palvelujärjestelmä ja käytäntö Kainuuseen. Tämän esteenä on kuitenkin aikuissosiaalityön tämän hetkinen tilanne. Aikuissosiaalityö orientoituu edelleen liiaksi sekä toimeentulotukiorientaatiosta että palveluihin lähettämisen orientaatiosta käsin, eikä organisaatiossa ole tahtoa päästä tästä perinteestä eroon. Elämme vuoden 2016 loppua, jolloin sosiaalihuoltolaki on ollut voimassa noin puolitoista vuotta. Samaan aikaan Kainuun sotella on ollut sosiaalisen kuntoutuksen kehittämishanke jossa on ollut riittävästi osaamista muotoilla, kouluttaa ja kehittää sosiaalisen kuntoutuksen käytänteitä. Tähän ei ole kuitenkaan haluttu syystä tai toisesta tukeutua vaan muun muassa aikuissosiaalityön kehittämispäivät on haluttu pitää omina kehittämispäivinä eikä niihin kehittämishankkeen työntekijät ole päässeet mukaan useista yhteistyöpyrkimyksistään huolimatta. Tämä on ollut sekä hanketyöntekijöiden osaamisen tunnustamatta jättämistä että silkkää resurssien hukkaamista.

Tämän hetkinen tilanne onkin se että Kainuussa sosiaalinen kuntoutus ei ole saanut selkeää palvelukokonaisuuksutta. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelun mukaista työtä tekemään ei ole nimetty työntekijöitä eikä aikuissosiaalityöntekijät osaa kertoa asiakkaille mitä sosiaalinen kuntoutus on, mitä se pitää sisällään ja mitä

sillä tavoitellaan. Esy -menetelmän omaksuminen osoittautui vaativammaksi tehtäväksi kuin mitä olisi osannut odottaa. Aluksi aikuissosiaalityöntekijöille oli vierasta muodostaa pitkäkestoinen kuntouttava prosessimainen asiakassuhde. Epäselväksi on jäänyt onko hanketyössä mukana oleminen tuonut tähän muutosta. Tuttu toisiin palveluihin ohjaamisen toimintalogiikka ja välittömiin tarpeisiin (kuten raha tai asunto) vastaamisen työote on aikuissosiaalityössä niin pinttyneenä että siitä poisoppinen prosessimaiseen sosiaalityöhön vaatii pitkän oppimisprosessin, jossa sellaisten esimiesten tuki on välttämätön, jotka itse ymmärtävät sosiaalityön ja sen tekemisen ehdot.

Kainuussa olisi hyvä selkeyttää työnjakoa sosiaalityöntekijän että sosiaalihoajaan väliselle työlle. Sosiaalityöntekijöiden tehtävänä on sosiaalisessa kuntoutuksessa vastata asiakastyön prosessista ja asiakkaan verkostotyön toimivuudesta, kun taas sosiaalihojauksen osaamisen tulisi suuntautua sekä kuntouttavien ryhmien ohjaamiseen että arjen sujuvuuden tuen palveluihin, kuten raha-asoiden opetteluun, asiainninnin tukeen, asumisen tukeen ja arjen päivärytmin tukemiseen. Molemmat työotteet vaativat hyviä vuorovaikutustaitoja, kykyä sitoutua asiakasprosesseihin sekä dialogisen ohjauksellisen työotteet hallintaa. Organisaation tehtävänä olisi luoda puitteet tällaisen työn tekemisen mahdollistamiseksi. Ilman organisaatioiden kykyä tehdä selväksi mitä sosiaalinen kuntoutus pitää sisällään on sosiaalisen kuntoutuksen työllä mahdottomuutta olla olemassa olevaa todellisuutta. Tässä kohtaa on syytä muistaa että ilman tavoitteellisen asiakastyön prosessia ei ole sosiaalista kuntoutusta. Sosiaalinen kuntoutus vaatii, ollakseen kuntoutusta, asiakkaan arkeen ja elämään kiinnittyneen ja työntekijän ohjaaman yhteistyöprosessin muodostumisen, jossa työntekijän ammattitaidolla on tärkeä rooli. Tähän on syytä panostaa jatkossa enemmän.

Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintojen pilottien ja koulutuskokonaisuuksien kautta on saatu selville; minkälaisia sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiä on hyvä muodostaa, mitä ne vaativat ohjaajalta, sekä missä on näiden ryhmien toimivuuden kipupisteet. Tällä hetkellä aikuissosiaalityössä ei ohjata ryhmiä, mutta kuntouttavassa työtoiminnassa kuitenkin ohjataan. Hankkeen kanssa yhteistyössä tehdyn työn kautta on kuitenkin muodostunut hyvä maaperä muodostaa selkeät sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnot osaksi aikuissosiaalityötä. Tässä kohtaa on syytä muistaa että ilman sosiaalista ja siihen panostamista ei ole sosiaalista kuntoutustakaan. Tämä sosiaalisen vahvistamisen ja sosiaalisen toimintakyvyn edistämisen työ on avainasemassa sosiaalisen kuntoutuksen palveluissa.

4 Kuusamon kaupungin toiminnallinen osakokonaisuus

Kuusamon toiminnallisen osakokonaisuuden kehittäminen sai alkunsa, kun usea Pärnäsen Korjaamon ja Asiakaspalvelu Askeleen nuori tuli siihen elämänvaiheeseen, että lapsi oli tulossa. Heräsi huoli, että nuoret eivät selviä uudessa elämäntilanteessa. Kyse oli nuorista, joilla oli ollut elämänhallinnan ongelmia jo ennen naisen raskaaksi tulemistä ja yleensä molempien tulevaisuuden suunnitelmat olivat jäsentymättömiä. Myös viihtymättömyys koulussa, ammatillisen koulutuksen puute ja vähäiset odotukset tulevaisuuden suhteen kuvasivat näitä nuoria. Taustalta löytyi usein myös neuropsykiatrisia ongelmia ja nuorten työkuntoa oli tutkittu Asiakaspalvelu Askeleen kautta. Näillä nuorilla oli usein lastensuojeluhistoria, heikot sosiaaliset verkostot, vanhempien heikko kyky valvoa lastensa edesottamuksia ja vanhempien alhainen sosiaalis-taloudellinen asema.

Asiakaspalvelu Askeleessa oli ollut vuoden 2012-2013 aikana yksi pilottiperhe, jonka kanssa lähdettiin kokeilemaan varhaisen vanhemmuuden tuen mallia. Perheen äiti oli ohjattu koulutuspainotteisen työklinalajakson jälkeen kiinteistöalan koulutukseen ja perheen isä oli ollut työpainotteisella työklinalajaksoilla, jonka jälkeen hän siirtyi työkokeiluun. Perheen luona oli tehty kotikäyntejä, hankittu perheen vauvalle hoitopaikka lastensuojelullisin perustein ja vanhempien jaksamista oli tuettu liikunta- ja virkistyspalvelujen avulla. Pilotista saatut kokemukset kannustivat syventämään em. toimintaa. Syntyi kuntoutuksellinen idea, jossa lähdettiin yhdistelemään varhaisen vanhemmuuden tuen ja ammatillisen kuntoutuksen palveluja. Haluttiin auttaa nuoria perheitä kokonaisvaltaisesti.

Pärnäsen Sylin tavoitteena oli vanhempien tukeminen vanhemmuuteen, elämänhallintaan ja ammatillisiin suunnitelmiin liittyvissä asioissa, sekä taata lapsen oikeus turvalliseen lapsuuteen. Haluttiin katkaista ylisukupolvista syrjäytymisen, väkivallan ja huostaanottojen kehää. Työskentelyssä olisi keskeistä tunnistaa perheen riskitekijöitä ja vahvistaa nuoren perheen hyvinvointia sekä tukea koko perhettä tarvittavien ammatilaisten avulla mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, joka on sekä inhimillisesti että taloudellisesti katsottuna suositeltavaa. Toiminnalla pyrittiin myös nopeuttamaan palveluprosesseja ja poistamaan mahdollisia päällekkäisiä palveluja. Tärkeää oli, että perheet saavat oikeanlaista apua oikea-aikaisesti.

Hankkeessa haluttiin lähteä myös valmentamaan ensimmäistä lastaan odottavia nuoria perheitä tulevaan vanhemmuuteen. Tukea pyrittiin tarjoamaan jo siihen tilanteeseen, jossa lapsiperheeksi ollaan vasta kasvamassa. Lapsen odotus on aina mahdollisuus muutokseen ja näin ollen otollinen tilanne elämänhallinnan kokonaisvaltaisellekin vahvistamiselle. Aikuisssosiaalityön nuorilla asiakkaila on usein monimuotoisia elämänhallintaan liittyviä vaikeuksia ja omassa lapsuudessa sekä suhteessa omiin vanhempiin voi olla ongelmia, jotka väistämättä vaikuttavat nuoren omaan tulevaan vanhemmuuteen. Tietoisella työskentelyllä toimintatapoja voidaan muuttaa, mutta mikäli näin ei tehdä, ”vanhempi hoitaa lastaan kuten häntä on hoidettu”. Lasta odottavilla vanhemmilla voi olla myös täysin vääristynyt kuva tulevasta elämästä lapsen kanssa tai oma elämänhallinta (esimerkiksi raha-asiat ja päivärytmi) ovat täysin sekaisin. Näitä asioita on syytä pohtia ja työstää odotuskuukausien aikana. Näin ollen on perusteltua aloittaa perheen tukeminen jo odotusvaiheessa sitä vastoin, että jättäisiin odottamaan mahdollisia tulevia ongelmia vauvan synnytyä.

Pärnäsen Sylin tavoitteena oli moniammatillisen työskentelyn aloittaminen perheen tueksi heti kun tarve huomattaisiin. Perheet ohjautuisivat palveluiden piiriin omien tarpeidensa pohjalta ja palvelun sisältö määräytyisi ”huolen asteen” mukaan. Perheessä ei myöskään tarvinnut olla suuria ongelmia. Kyse saattoi olla vaikkapa väsyneestä äidistä, jota voitaisiin tukea avoimen lapsiperhetoiminnan avulla. Lisäksi ajateltiin, että verstaistuki on tärkeää niillekin perheille, joilla ei ole ainakaan isompia ongelmia.

Pärnäsen Sylin toiminta haluttiin saada osaksi aikuisssosiaalityön palvelurakennetta. Tavoitteena oli kehitellä varhaisen vanhemmuuden tuen paikallinen toimintamalli ja juurruttaa se pysyväksi toimintamuodoksi aikuis-

sosiaalityöhön ja yleispalveluksi nuorille perheille. Varhaisen vanhemmuuden tuen toimintamallissa yksilö- ja ryhmämuotoiset perhevalmennukset, kotikäynnit, ryhmäpalvelut, koulutus ja ammatillinen kuntoutus muodostaisivat perhettä tukevan kokonaisuuden.

Hankkeessa haluttiin saattaa perhepalveluja yhteen. Hankkeen palvelurakenne muodostuisi äitiys- ja lastenneuvolan, aikuissosiaalityön, ammatillisen kuntoutuksen, varhaisen tuen ja perhetyön paikallisesta sovelluksesta. Tavoitteena oli luoda palvelukokonaisuus, jossa pääpaino olisi ehkäisevässä työssä, varhaisessa tuessa, oikea-aikaisuudessa ja asiakaslähtöisyydessä. Mikäli neuvolatyö, perhetyö, lastensuojelutyö ja perhevalmennus saataisiin nivottua yhteen, sosiaalityö pääsisi käyttämään hyväkseen todellista tietoa perheen pärjäämisestä.

Pärnäsensylissä haluttiin vahvistaa lisäksi vastuutyöntekijämallia, jossa hankkeen perhetyöntekijä ”kulkisi mukana perheen muutosvaiheessa.” Tämä tarkoittaisi sitä, että jos tulee lapsen sijoitus, työskennellään sen mukaisesti tai jos lapsi kotiutetaan, muutetaan työskentelytapaa. Hankkeessa perusajatus oli kuitenkin se, että tukea tarjotaan ennaltaehkäisevästi, nopeasti ja vaikuttavasti. Tällä päästäisiin siihen, että lapset voivat asua kotona ja huostaanottojen tarve vähenee.

Pärnäsensylissä haluttiin nostaa esille myös perheiden köyhyyteen ja huono-osaisuuteen liittyviä asioita. Lapsiperheköyhyys vaikuttaa vakavasti lasten ja nuorten hyvinvointiin. Lasten ja nuorten hyvinvointia ei voida edistää, elleivät aikuispalvelut toimi, etenkin ennaltaehkäisevä työ, kotiin menevä ja kentällä liikkuva palvelu, päihde- ja muiden riippuvuuksien hoito sekä mielenterveyspalvelut. Hankkeen loppuvaiheessa onkin tullut ajatuksia matalan kynnyksen perhekeskustoiminnan kehittämisestä myös Kuusamoon.

Kuusamon aikuissosiaalityö on jakaantunut kahteen tiimiin. Toimeentulotukitiimissä annetaan arjen tukeen ja toimeentuloturvaan liittyviä palveluja. Asiakaspalvelu Askel on työ- ja toimintakyvyn arviointiyksikkö ja tarjoaa työvoiman palvelukeskustyyppistä palvelua. Aikuissosiaalityössä arvioitiin olevan noin 40 tukea tarvitsevaa perhettä. Lisäksi työttömyys oli kroonistunut noin sadalla kuusamolaisella työttömällä.

Aikuissosiaalityön rooli Kuusamossa on vahvistunut viime vuosina, syynä on kuntoutusajattelun ottaminen työn keskiöön. Aikuissosiaalityö tuottaa monipuolisia sosiaalisen ja ammatillisen kuntoutuksen palveluja sekä valmennus- ja ryhmäpalveluja. Toimintakulttuuri on muuttunut asiakaslähtöisempään suuntaan. Palveluja kehitetään räätälöidysti ja matalan kynnyksen periaatteella. Näitä ajatuksia myös Pärnäsensylinhanke on halunnut toiminnassaan edistää.

4.1 Kuusamon kehittämisprosessi

Pärnäsensylin kehittämistyötä ohjasivat Kuusamon toiminnalliselle osakokonaisuudelle asetetut seitsemän tavoitetta. Tavoitteet olivat riskiperheiden tunnistaminen ja näiden perheiden vanhemmuuteen valmentaminen, pienryhmä ja kotikäyntitoiminnan kehittäminen ja testaaminen, kokemusasiantuntijoiden käyttö palveluiden suunnittelussa, moniammatillisen yhteistyön kehittäminen ja yhteisen kuntoutussuunnitelman käyttö, sekä perheen kokonaisvaltainen tukeminen liittämällä yhteen ammatillinen kuntoutus ja vanhemmuuden tukeminen.

Tässä luvussa kuvataan aluksi hankkeen etenemistä pääpiirteittäin. Tämän jälkeen hankkeelle asetettuja tavoitteita tarkastellaan yksityiskohtaisesti arviointikysymysten kautta eli mitä yksittäisten tavoitteiden saavuttamiseksi tehtiin. Samassa yhteydessä on myös pohdintaa siitä, mitä hankkeessa jäi saavuttamatta tai minäkalaisia haasteita matkan varrella ilmeni. Jokaisen tavoitteita käsittelevän kappaleen lopussa on lyhyt tiivistelmä hankkeessa saavutetuista tuloksista ja tuotoksista. Tavoitteena oli luoda hankkeessa kehitellyistä toiminnoista ja toimintatavoista Varhaisen vanhemmuuden tuen paikallinen malli ja testata toimintamallia käytännössä hankkeen aikana. Luvun lopussa Varhainen vanhemmuuden tuki –Kuusamon malli esitetään kaaviona ja auki kirjattuna.

Työt hankkeessa käynnistyivät konkreettisella tekemisellä. Pärnäsensyli-tila sisustettiin yhdessä Pärnäsensypäivätoimintalaisten kanssa kodikkaaksi ”perheiden olohuoneeksi” kuntalaisten ullaan kätkeillä ja komeroitten aarteilla. Asiakastyötä käynnistettiin samanaikaisesti Asiakaspalvelu Askeleen nuorista lapsiperheistä.

Tutustuminen perheisiin aloitettiin kotikäynneillä tai kutsumalla perheitä lapsiperhetoimintaan, joka aloitettiin myös kevättalvella 2014. Lapsiperhetoiminnalla pyrittiin rohkaisemaan aikuissosiaalityön lapsiperheitä lähemmään mukaan erilaisiin vertaistukea tarjoaviin sosiaalisiin tilanteisiin.

Lapsiperhetoiminta avattiin kaikille paikkakunnan lapsiperheille. Toukokuussa 2014 järjestettiin Pärnäsensylissä Avoimet ovet. Tapahtuma keräsi viitisenkymmentä kävijää. Osa kävijöistä jäi aktiiviseksi lapsiperhetoiminnan asiakkaiksi koko hankkeen ajaksi. Lapsiperhetoiminnalle luotiin viikko-ohjelma, yhden lukukauden ajaksi kerrallaan. Toimintaa tarjottiin perheille kahtena - viitenä päivänä viikossa, hankkeen vaiheesta riippuen. Toiminnan ideoimisessa asiakkaat olivat alusta alkaen aktiivisesti mukana. Lapsiperhetoiminnasta tuli Pärnäsensylille ”kasvot”.

Kun lapsiperhetoiminta oli saatu hyvään vauhtiin, alettiin hankkeessa kehittämään yksilö- ja kotikäyntityötä tavoitteellisempaan suuntaan. Työ perheissä muotoutui hyvin yksilölliseksi perheen tarpeiden pohjalta. Perhetyön asiakkuus on perheille vapaaehtoista. Yksilötyön lisääntymisen myötä lapsiperhetoimintaa vähennettiin karsimalla vähäisempää suosiota saaneet toiminnot pois.

Seuraavana vuorossa oli monitoimijaisen perhevalmennusmallin kehittäminen, jonka kehittämisen myötä myös moniammatillinen yhteistyö eri toimijoiden välillä tiivistyi. Keväällä 2015 päästiin aloittamaan ensimmäinen Askelia vanhemmuuteen -perhevalmennusryhmä. Huolen alla olevien perheiden mukaan saaminen ryhmämuotoiseen valmennukseen osoittautui haasteelliseksi. Rinnalle luotiin yksilöllisen perhevalmennuksen malli, joka toteutettiin perheiden kotona perhetyöntekijän toimesta. Näin ollen päästiin nuoria perheitä valmentamaan tulevaan vanhemmuuteen silloinkin, kun ryhmämuotoiseen valmennukseen osallistumiselle oli liian suuria esteitä.

Pärnäsensylin perhetyöntekijä sai hankkeen aikana koulutusta ja lisätyökaluja perheiden tarpeiden arviointiin sekä tukemiseen. Lapset puheeksi –koulutuksen jälkeen lapset puheeksi -keskustelu otettiin avuksi alkuvaiheen kartoituksen systemaattisesti asiakasperheissä. Muutostyön pilarit –koulutus puolestaan antoi työkaluja monipuoliseen perheen elämäntilanteen selvittämiseen ja tuen tarpeen ja tuen saannin kohtaamiseen. Myöhemmässä vaiheessa perhetyöntekijä sai koulutusta vahvuutta vanhemmuuteen –ryhmien vetämiseen ja muokkasi materiaalista työkalun myös vauvaperheissä tehtävään yksilötyöhön. Tarinat ja kosketus työmenetelminä perhetyössä –koulutus antoi konkreettisia työkaluja lapsen ja vanhemman väliseen voimaannuttavaan koskettamiseen.

Talven ja kevään 2015-2016 aikana hankkeessa kehitellyt toiminnot alkoivat löytää paikkansa kattavassa varhaista vanhemmuuden tukemista painottavassa palvelukokonaisuudessa. Hankkeen loppuvaiheessa Varhainen vanhemmuuden tuki –Kuusamon mallia hiottiin ja esiteltiin yhteistyökumppaneille. Kevään 2016 aikana asiakastyötä lopetettiin joissakin lapsiperheissä ja toisissa etsittiin uusia perheelle sopivia palvelumuotoja. Varhainen vanhemmuuden tuki –toimintamallin mukaista työskentelyä lasta odottavien perheiden kanssa jatkettiin ja aloitettiin uusia asiakassuhteita, tavoitteena toiminnan juurruttaminen kaupungin pysyväksi toiminnaksi. Riskiperheiden tunnistaminen ja tuen piiriin ohjaaminen

Hankkeen alkuvaiheessa perhetyön tuen piiriin ohjattiin nuoria lapsiperheitä, joiden vanhemmalla tai molemmilla vanhemmilla oli pitkäaikainen toimeentulotukiasiakkuus ja/tai asiakkuus Asiakaspalvelu Askeleessa. Askeleen sairaanhoitaja tekee laaja-alaisia terveyttä ja hyvinvointia kartoittavia terveystarkastuksia pitkäaikaistyöttömille ja arvioi riskitekijöitä. Aikuissosiaalityössä riskiperheitä arvioidaan sosiaalisen toimintakyvyn mittareilla. Asiakkaita ohjattiin tuen piiriin myös muun muassa äitiys- ja lastenneuvoloiden kautta. Hankkeen aikana kehitellyssä Varhainen vanhemmuuden tuki -toimintamallissa jo lasta odottavat perheet ohjataan perhetyön palveluiden piiriin, mikäli heidän aikuissosiaalityön asiakkuutensa on pitkäaikaista ja tuen tarve ilmeinen.

Kaikki tukea tarvitsevat lasta odottavat perheet eivät ole aikuissosiaalityön asiakasperheitä, mutta kaikilla on asiakkuus äitiysneuvolaan. Pärnäsensylin perhetyöntekijä aloitti hankkeen aikana tiiviin yhteistyön äitiysneuvolan kanssa. Äitiysneuvolassa kaikki ensimmäistä lastaan odottavat äidit ja isät saavat täytettäväkseen laajasti eri elämän osa-alueita kartoittavan Voimavaramittarin (Kaljunen, Pelkonen & Hakulinen-Viitanen 2002) ensimmäisen raskausajan neuvolakäynnin yhteydessä. Lisäksi perhe saa päihteiden käyttöä kartoittavan Audit-kyselyn. Näiden lomakkeiden tulosten lisäksi terveydenhoitaja tekee havaintoja perheestä keskustelemalla vanhempien kanssa ja arvioi, herättääkö perheen tilanne huolta tai vähäisenkään tuen tarvetta. Huolen asteesta riippuen perheille tarjotaan eriasteisia varhaisen vanhemmuuden tuen palveluita.

Riskitekijöiden kartoittamisessa keskeisenä on asiakkaan kyky selviytyä tai pärjäämättömyys arkipäivän välttämättömissä toiminnoissa, kuten asuminen, kodinhoito, raha-asiat, asioiminen kodin ulkopuolella ja sosiaalinen verkosto. Riippuvuudet, lapsuuden traumat, heikentynyt terveys tai ongelmat parisuhteessa katsotaan myös riskitekijöiksi. Lisäksi arvioidaan asiakkaan pärjäämistä työmarkkinoilla. Tarjotun tuen vastaanottaminen on perheelle vapaaehtoista.

Hankkeen aikana perheiden taustalla olevia riskitekijöitä pohdittiin sekä aikuissosiaalityössä, että äitiysneuvolassa työskentelevien ammattilaisten kanssa ja riskiperheiden tunnistamista kehitettiin yhteistyössä. Voimavaramittarin käyttöä neuvolassa voisi vielä tehostaa niin että se tulisi työntekijän kanssa yhdessä täytettäväksi, jolloin monipuolisesti asioita kartoittava mittari avaisi perheen tilannetta vielä huomattavasti laajemmin. Perheiden ohjaaminen tuen piiriin selkiytyi Varhainen vanhemmuuden tuki –Kuusamon mallissa, jota päästiin ajan loppumisen vuoksi kokeilemaan hankkeessa vasta muutaman perheen kohdalla.

Aikuissosiaalityöllä on merkittävä rooli tuen piiriin ohjaamisessa, koska tietoa asiakkaan elämäntilanteesta on mahdollisesti kertynyt jo vuosien ajalta. Äitiysneuvolan rooli tuen piiriin ohjaamisessa sen sijaan korostuu niiden perheiden kohdalla, jotka eivät ole aikuissosiaalityön piirissä, mutta tarvitsevat silti tukea vanhemmaksi kasvuun, elämänhallintaan tai vanhempana toimimiseen.

Tuotokset ja tulokset:

Hankkeessa kehitettiin erityisesti lasta odottavien perheiden taustalla olevien riskitekijöiden kartoittamista ja heidän tuen piiriin ohjaamista mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yhteistyötahojen kanssa käytiin keskustellen läpi riskitekijöitä, jotka edellyttävät perheen ohjaamista tuen piiriin. Aikuissosiaalityössä on käytössä erilaisia sosiaalisen toimintakyvyn mittareita ja äitiysneuvolan kanssa päädyttiin hyödyntämään Voimavaramittaria ja Audit -kyselyä konkreettisina perheen tilannetta mittaavina välineinä. Muun muassa näiden mittareiden perusteella perheen huolen aste määritellään. Edelleen huolen asteen määrittelemineen jää työntekijän arvioitavaksi ilman selkeää esim. numeerista jaottelua. Ajatuksena kuitenkin oli perheiden tuen piiriin ohjaaminen pientenkin riskitekijöiden (esim. puutteellinen tukiverkosto asuinpaikkakunnalla) perusteella.

4.2 Yksilö- ja kotikäyntityö

Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluva yksilökohtainen työskentely on hankkeen aikana ollut ensisijaisesti perhetyöntekijän kotikäynneillä tapahtuvaa lapsiperheiden ja lasta odottavien perheiden ohjaamista. Perhetyö on vierellä kulkemista ja tekemistä; ohjaamista, kannustamista, tukemista. Yksilö- ja kotikäyntityö aloitettiin Askeleen asiakasperheistä, joissa oli pieni lapsi tai lapsia. Hankkeen edetessä asiakasperheitä ohjautui tuen piiriin myös aikuissosiaalityön toimeentulotukipuolelta, äitiys- ja lastenneuvolan kautta, seurakunnan diakoniatyön ohjaamana ja myös niin että perheitä ohjautui omatoimisesti tuen piiriin lapsiperhetoiminnan kautta. Asiakasperheissä työskentely oli yksilöllistä. Perheen tarpeiden määrittelyssä oli apuna muun muassa hankkeessa kehitetyt mittarit ja työskentelysuunnitelma sekä koulutuksista saadut työkalut.

Perheissä tarjottava tuki muodostui hyvin yksilölliseksi, kunkin perheen omista tarpeista lähteväksi. Osa perheistä kaipasi hyvin konkreettista apua arjen askareisiin, kuten kodin siivoamiseen tai ruoanlaittoon. Apua tarjottiin yhdessä tekemällä ja esimerkiksi perheen päivärytmiä ja elämäntapaa kartoittamalla ja siihen tarvittavia muutoksia tekemällä. Kuusamossa lapsiperheiden kotipalvelu tarjoaa arjen apua lapsiperheille. Jos asiakasperheessä avuntarve oli suuri ja kohdistui hyvin käytännönläheisiin toimintoihin, tuki perheelle oli järjestetty tai järjestettiin lapsiperheiden kotipalvelun kautta. Toisissa perheissä tarve oli lähinnä keskustelua ja ratkaisujen etsimistä vaikeisiin tilanteisiin, kuten kasvatuksellisiin ongelmiin tai parisuhteessa ilmeneviin ristiriitoihin.

Hyviä kokemuksia saatiin yhdistelemällä erilaisia tuen muotoja, samalla huomioiden kuitenkin se, ettei perheelle muodostu ”tukiähkyä” ja liian montaa eri henkilöä ympärille.

Säännöllisin väliajoin perheen kanssa käytiin keskustelua tuen riittävydestä ja oikeanlaisuudesta. Tarvittaessa tuen määrää tai toimintatapoja muutettiin. Perheissä pidettiin myös verkostopalavereita, joissa kokoon-tui perheen ympärillä olevat eri toimijat.

Yksilötyön pääpaino oli vanhemmuuden tukemisessa. Vanhemmuutta tarkasteltiin perheiden kanssa muun muassa Vanhemmuuden roolikartan avulla. Kartan ymmärtämistä helpottamaan kehiteltiin vanhemmuuden eri osa-alueita avaava apuväline, jonka konkreettisten esimerkkien avulla asioiden peilaaminen oman perheen tilanteeseen helpottui. Esimerkkinä: HUOLTAJA, Ruoan antaja: ”Tarjoan terveellistä ja monipuolista ruokaa riittävästi ja riittävän usein kasvavalle lapselle.” Jokainen kohta avaa mahdollisuuden myös syvällisemmälle pohdinnalle esimerkiksi perheen ruokavaliosta ja ruokailutavoista.

Lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta pyrittiin tiivistämään monin tavoin. Hankkeen aikana tehtiin havaintoja juuri vuorovaikutussuhteissa ilmenevistä ongelmista. Lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus saattoi näyttäytyä eräänlaisena ”valtataisteluna” hyvin pienenkin lapsen ollessa kyseessä. Positiivinen yhdessäolo perheenjäsenten kesken jäi toisinaan perheissä kovin vähäiseksi, eikä sitä ehkä osattu nähdä edes tarpeellisena. Tämä saattoi kuitenkin johtaa siihen, että lapsi haki huomiota vanhemmiltaan ei-toivottavin keinoin, joka puolestaan vei voimavaroja koko perheeltä. Perheiden kanssa mietittiinkin yhdessä asioita ja tekemisiä, jotka heidän perheenjäseniä kiinnostavat ja kiinnostuksenkohteista tehtiin huoneentauluja ja erilaisia taulukkoja, jotka ohjasivat perhettä toteuttamaan suunniteltuja asioita. Myös perheen lasten ikäryhmille soveltuvia lorukortteja ja kosketustarinoita vietiin perheisiin ja niiden käyttöä opeteltiin yhdessä.

Hankkeen aikana tehdyn havainnon mukaan tuen piiriin ohjatuista perheistä suurella osalla oli jo muitakin yhteistyötahoja perhettä tukemassa. Myös lastensuojelun asiakkuus oli useilla perheillä jo olemassa. Samalla kun työskenneltiin saatujen asiakasperheiden kanssa, kehiteltiin mallia jossa perheitä päästäisiin tukemaan vieläkin varhaisemmassa vaiheessa. Aloitettiin kotikäynnit lasta odottaviin perheisiin. Kotikäyntien kaksi tavoitetta oli vanhemmuuteen valmentaminen ja elämänhallinnan vahvistaminen. Tulevia vanhempia ohjattiin pohtimaan omaa lapsuuttaan, lapsuudenperheen kasvatustyyliä, suhdetta tulevaan lapseen ja puolisoon. Perhettä ohjattiin kartoittamaan muun muassa omia sosiaalisia verkostoja ja ”selviytymisstrategioita” vauvan ja kasvavan lapsen kanssa. Perheen kanssa voitiin tehdä yhdessä myös hyvin konkreettisia valmisteluja vauvan tuloa varten.

Äitiysneuvolan tai sosiaalityön kautta saaduissa lasta odottavissa perheissä pyrittiin aloittamaan kotikäyntityö mahdollisimman varhaisessa vaiheessa raskautta, jolloin työskentelyaikaa perheen kanssa olisi mahdollisimman paljon jo ennen lapsen syntymää. Kotikäyntien tiheys ja sisältö suunniteltiin yksilöllisten tarpeiden mukaan. Mikäli perhe osallistui ryhmämuotoiseen perhevalmennukseen, syvennyttiin aiheisiin vielä kotikäyntien yhteydessä ja täydennettiin mahdollisesti puuttuvia tietoja. Mikäli perhe ei osallistunut ryhmämuotoiseen valmennukseen, käytiin samoja asioita läpi pariskunnan kesken kotikäynneillä. Tällöin tosin tutustuminen monitoimijaisen perhevalmennusmallin muihin toimijoihin ja heidän toimintaan jäi puuttumaan.

Perhetyöntekijä hyödynsi vauvaperheiden kotikäyntityössä Vahvuutta vanhemmuuteen –materiaalia, jonka hän sai Vahvuutta vanhemmuuteen -koulutuksen käytyään. Materiaali on tarkoitettu hyödynnettäväksi vauvaperheiden pienryhmätoiminnassa, joka kuitenkin jäi hankkeen aikana toteutumatta koulutuksen käyneen työparin puuttumisen vuoksi. Vv –työskentelyn tarkoitus on tukea vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta ja erityisesti vahvistaa kiintymyssuhdetta. Koulutuksessa saatua materiaalia on luvallista muokata ja hyödyntää haluamallaan tavalla. Hankeen aikana materiaalista muokattiinkin oiva yksilötyöhön sopiva työkalu, joka otettiin käyttöön vauvaperheissä vauvan ollessa noin kolmen kuukauden ikäinen. Materiaali sisältää 12 kerran materiaalipaketin. Jokainen osio sisältää oman teeman, jonka ympärillä on asiaa aiheesta, kysymyksiä yhdessä pohdittavaksi ja kotitehtävä. Esimerkiksi Minä olen minä!. Silloin jutellaan vauvan ja muiden perheenjäsenten luonteenpiirteistä. Tai Sinun ilosi ja surusi ovat myös minun, jolloin keskustellaan vauvan ja vanhempien kokemista erilaisista tunteista ja niiden tarttumisesta perheenjäsenten välillä.

Hankkeen aikana koettiin perhetyöntekijän pääseminen kotikäynneille yllättävän helpoksi. Koti ympäristönä ja perhetyöntekijän kiireettömyys kotikäynneillä luo hyvät edellytykset keskusteluille ja samanaikaisesti myös konkreettiselle perheen auttamiselle. Perhetyössä pyrittiin yksilöllisyyteen ja perheen omat toiveet perhetyön suhteen otettiin huomioon. Hankkeen aikana kehiteltiin sekä perheiden tarpeiden arviointiin että toteutukseen tarvittavia työkaluja. Myös erilaisista koulutuksista saatuja työkaluja hyödynnettiin asiakastyössä ja näin ollen kotikäyntityö muotoutui hankkeen edetessä tavoitteellisemmaksi. Yhtä tärkeänä voidaan nähdä niin suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus perhetyössä, kuin myös kyky joustaa perheen tilanne huomioon ottaen.

Yksilötyössä haasteelliseksi koettiin perheet, joissa ongelmat olivat moninaisia ja perheeltä puuttui oma motivaatio tai kyky etsiä ja löytää voimavarojaan tai asioita joihin kaivattiin muutosta. Suunnitelmat esimerkiksi perheen kanssa yhdessä toteutettavista toiminnoista jäivät toteutumatta yllättävien esteiden ilmaannuttua

yhä uudelleen. Hankkeen aikana todentui jälleen se tosiasia, että ilman motivaatiota on mahdotonta saada aikaan muutosta. Näin ollen onkin syytä pohtia millä keinoin motivaatio löydetään?

Tuotokset ja tulokset:

Hankkeessa on luotu vanhemmuutta tukeva malli, joka jalkautuu perheen kotiin ja jossa aikuissosiaalityön perhetyöntekijän kotikäynnit aloitetaan perheessä mahdollisesti jo raskauden alkuvaiheessa. Mallissa perhetyöntekijä kulkee perheen rinnalla erilaisissa elämäntilanteissa yksilöllisen tarpeen mukaisesti. Hankkeen aikana kehitettiin sekä perheiden tarpeiden arviointiin, että tuen toteutukseen tarvittavia työkaluja; Elämäntilanteen arvioinnin mittari (liite 1) ja yksilöllinen työskentelysuunnitelma (liite 2). Lisäksi valmiita vanhemmuuden tukemiseen tarkoitettuja työkaluja muokattiin ja täydennettiin tavoitteellisen kotikäyntityön selkiyttämiseksi (esim. vanhemmuuden roolikartta). Yksilötyössä hyödynnettiin myös erilaisista koulutuksista saatuja työkaluja, joista Lapset puheeksi –toimintamalli on otettu laajasti käyttöön Kuusamossa hankekauden aikana.

Asiakaspalautteen ja perheiden tilannearvioiden mukaan saatuun tukeen ollaan oltu pääsääntöisesti tyytyväisiä. Hankkeen aikana useassa perheessä elämäntilanteet ja tulevaisuuden suunnitelmat ovat selkiytyneet ja perheen jaksaminen on parantunut. On myös perheitä joiden elämäntilanne on heikentynyt hankejakson aikana. Perheen hyvin- tai pahoinvointi on aina monen tekijän summa. Asiakkaat ovat antaneet hyvää palautetta tuen monipuolisuudesta. Varhaisen vanhemmuuden tuen mallissa valmennetaan vanhemmuuteen, tuetaan vanhemmuudessa, vahvistetaan elämänhallintaa ja otetaan huomioon myös vanhempien ammatilliset suunnitelmat eli huomioidaan perheen tilannetta laaja-alaisesti.

4.3 Vanhemmuuteen valmentaminen

Yksi hankkeen tavoitteista oli aikuissosiaalityön asiakkaina olevien nuorten perheiden valmentaminen vanhemmuuteen. Valmentaminen kohdennettaisiin pääasiassa ensimmäistä lastaan odottaviin perheisiin, mutta myös uudelleensynnyttäjät olisivat tervetulleita valmennuksen piiriin. Hankkeessa lähdettiin kehittelemään Kuusamosta puuttuvaa monitoimijasta perhevalmennusmallia, jonka pääpaino olisi vanhemmuuteen valmentamisessa.

Yhteistyössä muiden tahojen kanssa lähdettiin suunnittelemaan ja kehittelemään ryhmämuotoista perhevalmennusmallia, joka sai nimekseen Askelia vanhemmuuteen. Jotta valmennus voitaisiin toteuttaa ryhmämuotoisena, päätettiin valmennus kohdistaa kaikille paikkakunnan ensimmäistä lastaan odottaville perheille. Kohderyhmään kuuluvia perheitä on Kuusamossa vuositasolla 30-40, joten kahden – kolmen kuukauden välein aloitettavat uudet ryhmät tulisivat pysymään pieninä. Perhevalmennuksen tarjoamisella kaikille paikkakunnan odottaville perheille pyrittiin myös siihen, ettei tapahtuisi erilaisten perheiden ”lokeroimista” ja että erilaiset perheet voisivat toimia toistensa esimerkkinä ja tukena. On myös syytä ottaa huomioon, että perhe joka ei tänään herätä huolta, voi olla myöhemmin tuen tarpeessa.

Käytännöksi muodostui pian se, että äitiysneuvolan terveydenhoitaja ja Pärnäsen Sylin perhetyöntekijä tapasivat kahden – kolmen kuukauden välein käydäkseen läpi seuraavaksi kutsuvuorossa olevia perheitä. Valmennuksen alkamisen ajankohta kunkin perheen kohdalla määräytyi lasketun ajan perusteella. Terveydenhoitajalta saatujen yhteystietojen perusteella perheille lähetettiin kutsut valmennukseen. Jos terveydenhoitajalla oli noussut voimavaramittarin ja/tai perheen kohtaamisten myötä vähäinenkin huoli perheen tilanteesta, perhetyöntekijä tehosti valmennukseen kutsumista puhelinsoitolla tai sopimalla kotikäynnin perheeseen. Näin pyrittiin madaltamaan perheen kynnystä osallistua valmennukseen. Kotikäynnillä kartoitettiin tarkemmin tuen tarvetta muun muassa Lapset puheeksi -keskustelun (raskauden aika) avulla.

Ensisijaisesti perheet pyrittiin saamaan mukaan ryhmämuotoiseen valmennukseen. Niin sanottujen huolen alla olevien perheiden kanssa voitiin sopia myös kotikäynneillä tapahtuvasta yksilövalmennuksesta, mikäli ryhmämuotoiseen valmennukseen tulemiselle oli liian suuria esteitä. Tällöin luonnollisesti vertaistuki jäi puuttumaan ja perhepalveluiden esittely tapahtui perhetyöntekijän toimesta. Hankkeen edetessä pyrittiin tarjoamaan tukea huolen alla olevalle odottavalle perheelle heti raskauden alusta alkaen. Näin ollen yksilötyön

rooli näissä perheissä korostui ja ryhmämuotoinen valmennus tuli mahdollisesti yksilötyön rinnalle täydentämään kokonaisuutta.

Askelia vanhemmuuteen -perhevalmennus on ennalta vahvistavaa toimintaa, jolla pyritään kolmeen tavoitteeseen. Se antaa tietoa ja tukea vanhemmaksi kasvuun, tekee tunnetuksi paikkakunnan lapsiperhepalvelut ja mahdollistaa vertaistuen saamisen. Ryhmämuotoiseen palveluun mukaantulo tässä vaiheessa luo paremmat edellytykset sille, että perhe hakeutuu muiden seuraan myös lapsiperheenä ollessaan. Näin ollen toiminta vahvistaa sosiaalisuutta.

Esimerkki, jolla kolme tavoitetta saavutetaan:

TIETOA JA TUKEA

VANHEMMAKSI KASVUUN

Mielikuvavauva ja oma lapsuus

Riittävän hyvä vanhemmuus

Muuttuva parisuhde

Synnytys

Mieliala (synn. jälk. masennus) ja päihteet

Varhainen vuorovaikutus

Lapsiperheen arjen tuki

PALVELUT TUTUKSI

Pärnäsen Sylin (PS) perhetyöntekijä

Lastensuojelu

Perheneuvola

PS:n perhetyöntekijä (kättilö)

MTT:n perheterapeutti

Lastenneuvola

Lapsiperheiden kotipalvelu

V
E
R
T
A
I
S
T
U
K
I

Perhevalmennus toteutettiin yhteistyötahojen kanssa niin, että valmennuksesta vastaava taho kertoi palveluistaan ja antoi perheille ennalta sovitusta aiheesta tietoa ja tukea vanhemmaksi kasvuun. Työntekijä ikään kuin antoi myös kasvot palvelulle ja näin ollen madalsi kynnystä palvelun piiriin hakeutumiselle mahdollisesti myöhemmässä vaiheessa. Valmennus alkoi aina iltapalalla. Yhteinen kahvihetki luo mahdollisuuden vapaalle keskustelulle ja toisiin tutustumiselle.

Ensimmäisellä kokoontumiskerralla perheiden toiveita valmennuksen suhteen kartoitettiin kyselylomakkeella. Toiveet kohdistuivat enimmäkseen hyvin konkreettisiin asioihin, kuten synnytys ja vauvan hoito. Ne ovatkin asioita, jotka tulevia vanhempia luonnollisesti kiinnostavat. Pohdintaa esimerkiksi omasta lapsuudesta tai parisuhteen muuttumisesta ei osata useinkaan nähdä niin tarpeellisena. Mahdollisuus vaikuttaa sisältöön edes jossain määrin nostaa motivaatiota osallistua valmennuksen loppuun saakka. Perheiden toiveiden lisäksi alkukartoituksen osoittamat haavoittuvuudet otettiin huomioon valmennuksen sisältöä suunniteltaessa.

Askelia vanhemmuuteen perhevalmennuksesta saatiin hankkeen aikana kehiteltyä monipuolinen vanhemmuuteen valmistava ja valmentava kokonaisuus, jolle nähtiin tarvetta eri yhteistyötahoissa. Yhteistyökumppaneita saatiin lopulta mukaan suunnitellusti ja valmennusta päästiin testaamaan monitoimijaisesti. Monitoimijaisena ja ryhmämuotoisesti toteutettavana valmennuksena se osoittautui kuitenkin haasteelliseksi mones-
takin syystä. Aikatauluttaminen useiden eri ammattilaisten kanssa oli haasteellista ja vaatii jatkossa syste-

maattisempaa suunnittelua ja toteuttamista. Perhevalmennusmalli on nähtävä tärkeäksi myös johdon tasolla, jotta työntekijöillä on mahdollisuus käyttää resurssejaan valmennuksen toteuttamiseksi.

Perheiden mukaan saaminen valmennukseen ei myöskään ollut helppoa. Kuusamossa ei ole viime vuosina järjestetty ryhmämuotoista valmennusta lasta odottaville perheille ja näin ollen uuden palvelun käynnistäminen vaatii aikaa ja sinnikästä tiedottamista ja työskentelyä asian eteen. Myös perheet, joiden arvioitiin olevan eniten tuen tarpeessa, jäivät pitkälti osallistumatta ryhmämuotoiseen valmennukseen. Tämä oli odotettua ja näin ollen ryhmämuotoisen valmennuksen rinnalle kehiteltiin yksilöllisesti kotikäynneillä toteutettava valmennus.

Perheiden tiedottamista valmennuksesta ja tuen tarpeessa olevien perheiden tavoittamista kehiteltiin myös moneen otteeseen hankkeen aikana. Selvää oli, ettei tuen tarpeessa olevaa perhettä voi jättää ”oman onnensa varaan” ja vaatia aktiivisuutta valmennuksen saamiseksi. Malliksi muotoutui valmennusesitteen lisäksi lähetettävään henkilökohtaiseen kirjeeseen merkitty kotikäyntiaika, joka toteutuu perhetyöntekijän toimesta, ellei perhe itse peru aikaa. (liite 5) Tällöin perheeltä vaaditaan aktiivisuutta palvelun perumiseen, eikä sen saamiseen. Tällä kotikäynnillä pyrittiin sekä madaltamaan kynnystä ryhmämuotoiseen valmennukseen osallistumiselle, että kertomaan mahdollisuudesta myös yksilömuotoiseen valmennukseen.

Tuotokset ja tulokset:

Hankkeessa kehitettiin monitoimijaisesti toteutettava ryhmämuotoinen Askelia vanhemmuuteen – perhevalmennus, jonka pääpaino on vanhemmuuteen valmentamisessa. Ryhmämuotoisen valmennuksen rinnalle kehitettiin myös yksilövalmennusmalli, jossa valmentaminen tapahtuu perheen kodissa. Ryhmämuotoinen valmennus on avoin kaikille paikkakunnan (ensimmäistä lasta) odottaville perheille. Yksilövalmennuksen tarve sen sijaan katsotaan perheen riskitekijöitä kartoittaessa.

4.4 Pienryhmä- ja avoin lapsiperhetoiminta

Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluvaa ryhmämuotoista palvelua kehitettiin Kuusamossa avoimen lapsiperhetoiminnan ja pienryhmätoiminnan muodossa. Avoimen lapsiperhetoiminnan tavoitteena oli tukea lapsiperheen sosiaalisuutta, lapsiperhearkea, vanhemmuutta ja säännöllistä päivärytmiä, sekä luoda uudenlaisia toiminnan muotoja paikkakunnan lapsiperhetoiminnan tarjontaan. Vertaistuen löytyminen muista lapsiperheistä oli myös toiminnan keskeinen tavoite.

Lapsiperhetoiminnalla pyrittiin mahdollistamaan aikuissosiaalityön asiakasperheille ”pieniä suuria elämyksiä”. Tavoitteena oli saada perheet huomaamaan, ettei yhdessä tekeminen vaadi suuria summia rahaa. Esimerkiksi askartelumateriaaleina käytettiin paljon jokaisesta kodista löytyviä kierrätysmateriaaleja. Ja retkikohteiksi valittiin pääsääntöisesti paikkoja, joihin oli helppo mennä ja joihin pääsi ilmaiseksi tai pikkurahalla.

Säännöllisen päivärytmin tukeminen oli yksi toiminnan tavoitteista. Jos lapsiperhetoimintaa järjestettiin esim. lounas- tai ulkoilu-aikaan, silloin ohjelmaan sisällytettiin ne toiminnot. Terveelliset elämäntavat, liikunta, ulkoilu ja ravitsemus olivat tärkeitä tavoitteita aina lapsiperhetoimintaa suunniteltaessa. Kaikille ilmainen ja voimaannuttava luonto tuli luontevaksi osaksi toimintaa kuukausittain järjestettävien luontoretkien muodossa.

Lapsiperhetoiminnalle luotiin lukukausittain vaihtuva viikko-ohjelma, joka sisälsi toimintaa kahtena – viitenä päivänä viikossa. Viikko-ohjelman lisäksi järjestettiin erilaisia teema-päiviä vuodenaikoihin ja juhlapäiviin liittyen. Riittävän pitkään samana pysyvä viikko-ohjelma auttaa perheitä muistamaan viikoittain toistuvat toiminnot ja ne tulevat näin ollen helpommin osaksi perheen arkea.

Lapsiperhetoiminta avattiin kaikille paikkakunnan lapsiperheille heti hankkeen alkupuolella. Näin pyrittiin poistamaan perheiden lokeroimista. Kenellä tahansa perheellä oli mahdollisuus tulla mukaan lapsiperhetoimintaan ja sitä kautta hakeutua tarvittaessa myös yksilöllisen tuen piiriin. Suurin osa lapsiperheistä hakeutui lapsiperhetoimintaan omatoimisesti. Yksilötyön piirissä olevia asiakasperheitä kannustettiin ja ohjattiin osallistumaan toimintaan. Toimintaan mukaantulo on helpompaa, kun työntekijä on tuttu jo yksilötyöstä. Siitä huolimatta perhetyön asiakasperheiden saaminen mukaan lapsiperhetoimintaan osoittautui haasteelliseksi. Paljon työntekijän aikaa ja voimavaroja kului perheiden tiedottamiseen ja toimintaan mukaan houkuttelemi-

seen. Lapsiperhetoiminnan avaaminen kaikkia perheitä koskevaksi takasi kuitenkin sen, että toimintaan tuli yleensä joku perhe myös ilman vaivannäköä. Pärnäsensylille luotiin asiakkaan avustuksella facebook-sivut, jotka helpottivat tiedottamista. Perheet usein ikään kuin vaativat henkilökohtaista tiedottamista ja kutsumista mukaan. Pian tavaksi muodostui se, että toiminnasta ilmoitettiin yleisesti alati kasvavassa fb-ryhmässä ja sen lisäksi perheitä lähestyttiin henkilökohtaisella fb- tai tekstiviestillä tai puhelinsoitolla.

Lapsiperhetoiminnassa kokeiltiin hankkeen aikana monenlaista. Ensimmäisen kevään ja kesän viikko-ohjelmassa oli avointa perhekahvilatoimintaa nimeltään Avoin syli, jossa tavoitteena oli lasten ja vanhempien yhdessä tekeminen vaihtuvien teemojen tiistaisin tarjottiin lastenhoitomahdollisuutta Syli-parkissa. Parkkitoiminnasta tuli pysyvä toimintamuoto koko hankkeen ajaksi. Parkkikerho tarjoaa lapsille yhdessäoloa ja leikkiä muiden lasten ja ohjaajien kanssa. Kerhossa myös ulkoillaan ja syödään keittolounas. Lasten vanhemmille se tarjoaa parkin ajaksi mahdollisuuden levähtää, harrastaa tai hoitaa asioitaan. Parkkikerhossa myös kuntouttavan työtoiminnan tai päivätoiminnan asiakkaat voivat tehdä toimintapäivän lapsia hoitaen tai asiakkaan omat lapset voivat olla hoidossa parkissa sillä välin kun vanhempi tekee työtoimintapäivän jossain toisessa yksikössä. Parkkitoiminta toteutettiin syksystä 2015 lähtien yhteistyössä seurakunnan perhetyön kanssa. Myös kerran kuukaudessa toteutettavaa ilta-syli-parkkia kokeiltiin yhden lukukauden ajan.

Ensimmäisen kevään ja kesän ohjelmassa oli myös yhdessä ulkoilua / leikkikenttätoimintaa. Torstaisin aamu aloitettiin reippaillen kuntosalilla yhdessä Pärnäsensylän päivätoiminnan asiakkaiden kanssa. Ja perjantaisin tehtiin retkiä lähiympäristöön 1-2 x/kk. Alussa ohjelmaa oli paljon, kävijöitä vielä melko niukasti. Myöhemmin säännöllinen lapsiperhetoiminta kasvatti suosiotaan ja saavutti hankkeen aikana yli sata paikkakunnan lapsiperhettä.

Syksyllä 2014 maanantainen Avoin Syli muutettiin Kokkisopu ryhmäksi, jossa kokkailtiin terveellisiä ja maittavia kotiruokia. Keskiviikkoisin aloitettiin Vaunuralli, jonka tavoitteena oli saada vaunutelevisiosta äideistä ja isistä lenkkikaveria toisilleen. Torstain reippailut siirtyivät liikuntahallin tiloihin, josta varattiin lapsille oma peuhutila. Aamut saivat nimekseen Reipas aamu ja olivat lapsiperhetoiminnan yksi suosituimmista toiminnoista.

Ensimmäisenä syksynä järjestettiin Pärnäsensylin sekä päivätoiminnan yhteinen, kolmipäiväinen luontoleiri Oivangin luontokeskuksella. Leirille lähti seitsemän lapsiperhettä. Leiri oli kaikin puolin onnistunut. Leiriläiset saivat luontoelämysten lisäksi myös uusia ystäviä, joiden kanssa oltiin tekemisissä tiiviisti myös leirin jälkeen. Leiri toteutettiin yhteistyöllä Askeleen henkilökunnan ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa.

Vuoden 2015 alussa lapsiperhetoimintaan lisättiin lapsiperheiden yhteistä ulkoilua. Liikuntamaa-treffit toteutettiin yhteistyössä MLL:n kanssa. Treffien tavoitteena on saada lapsiperheet ulkoilemaan samanaikaisesti ja näin ollen saamaan seuraa toisistaan. Myös paikkakunnalla toimivat perhepäivähoitajat kutsuttiin mukaan ulkoilemaan. Kesällä ulkoilua lisättiin entisestään toteuttamalla Leikkikenttäkiertokierros, jossa leikittiin viikoittain vaihtuvilla leikkikentillä. Toiminnan tavoitteena oli tehdä keskustan alueella sijaitsevat, kaikille avoimet leikkikentät perheille tutuiksi. Tiistai-iltapäiviin järjestettiin mahdollisuus perheiden yhteisiin omatoimisiin uintihetkiin. Polskintaa porukalla ei kuitenkaan päässyt kunnolla käyntiin, kun se jouduttiin lopettamaan uimahallin remontin vuoksi. Aikuissosiaalityön asiakasperheillä on mahdollisuus sportti-korttiin, joka mahdollistaa uimahallin, kuntosalin ja ohjattujen jumppien käytön erittäin edullisesti (alle 11 e/vuosi).

Koko Suomi leikkii –hankkeen ideoima Terhokerho päätettiin käynnistää myös Kuusamossa vuoden 2015 alussa. Pärnäsensylin perhetyöntekijä lähti yhdessä ideoimaan kerhotoimintaa ajatuksenaan saada myös asiakasperheitä mukaan sukupolvia yhdistävään kerhotoimintaan. Kerho kokoontui kuukausittain, mutta ei ensimmäisen toimintavuoden aikana saanut riittävästi kävijäkuntaa, jonka vuoksi kerhotoiminta jäi vuoden kokeilun jälkeen tauolle. Hankkeen loppusuoralla (kesällä 2016) järjestettiin paikallisen vanhainkodin kanssa yhteinen Vipinää vauvasta vaariin –tapahtuma, josta mahdollisesti saadaan pysyvä sukupolvia yhdistävä toimintamuoto Kuusamoon.

Kesäisin toimintaa on ollut työntekijöiden lomien vuoksi vähemmän. Perheet kuitenkin toivovat toimintaa juuri heinäkuulle, jolloin useissa perheissä lapset ovat kotihoidossa, eikä perheen kesäsuunnitelmiin kuulu ehkä kotona oloa kummempaa. Vuosina 2015 ja 2016 järjestettiin heinäkuulle Kesäinen puuhaviikko. Ensimmäisenä kesänä puuhaviikon aikana muun muassa rakennettiin majoja, maalattiin kiviä, tehtiin luontotaidetta ja retkeiltiin. Kesän 2016 Kesäinen puuhaviikko sisälsi seikkailua Kirkkosaaressa kaikki aistit valppaina, liikettä liikuntamaa-treffeillä, sukupolvia yhdistävää toimintaa ja kalaretken.

Avoin lapsiperhetoiminta sai perheiltä paljon kiitosta, erityisesti monipuolisuutensa vuoksi. Hankkeessa järjestetty toiminta monipuolisti ja lisäsi paikkakunnan lapsiperhetoimintaa reilusti. Hankkeen perhetyöntekijä toimi myös paikkakunnan lapsiperhetoiminnan kokoajana ja perheiden saattelijana myös muiden tahojen järjestämiin toimintoihin. Hankkeen loppuvaiheessa paikkakunnan lapsiperhetoiminnan kokoava lukujärjestys saatiin sähköiseen muotoon Kuusamon kaupungin nettisivuille.

Hankkeen loppupuolella yhteistyötä tiivistettiin muiden paikkakunnalla lapsiperhetoimintaa järjestävien tahojen kanssa toiminnan jatkumisen turvaamiseksi myös hankkeen päättymisen jälkeen. Evankelis-luterilaisen seurakunnan kanssa järjestettiin yhdessä parkkikerho-toimintaa, joka jatkuu myös hankkeen päätyttyä. Yhteistyötä MLL:n kanssa jatketaan hankkeen päätyttyä perhekahvilatoiminnan osalta niin, että kaupungin perhetyöntekijä on mukana kuukausittain perhekahvilatoiminnassa, muun muassa kutsuen sinne vieraita kaupungin eri palveluista. Samalla perhetyöntekijä tulee perheille tutuksi ja tuen vastaanottaminen tarvittaessa helpottuu. Suunnitelmat sukupolvia yhdistävän toiminnan suhteen jatkuvat myös yhteistyössä paikallisen vanhainkodin ja päiväkodin kanssa.

Lapsiperhetoiminnan suhteen koettiin sekä onnistumisia, että epäonnistumisia. Onnistumiset näkyivät lasten ja vanhempien tyytyväisissä hymyissä ja yhdessä tekemisen riemussa, joissa toteutui ”pieni on pienelle suurta” –ajatus. Epäonnistumiset koettiin lähinnä perheiden osallistumattomuutena, erityisesti hankkeen alkuvaiheessa. Erilaisia toimintamuotoja testailtiin ja perheiden toiveita kuunneltiin. Lapsiperhetoiminnan avoimuus kaikkia perheitä koskevaksi osoittautui erittäin onnistuneeksi.

Syksyn 2015 aikana tukea pyrittiin kohdistamaan yhä varhaisempaan vaiheeseen. Ryhmätoiminnan osalta tavoiteltavaksi pääkohderyhmäksi muodostuivat näin ollen odottavat perheet. Kohderyhmän äideille kehitettiin pienryhmätoimintaa. Odottavien ja vastasyntyneiden äitien avoin vertaisryhmä sai nimekseen Napapiiri, koska ryhmässä jutut saavat luvalla pyöriä oman navan ympärillä. Pienryhmätoiminnalla pyrittiin myös täydentämään perhevalmennusta tarjoamalla paikka, jossa keskustelua mieltä askarruttavista asioista voidaan jatkaa. Viikoittain järjestettävä ryhmä oli avoin, vapaamuotoinen ja toiminnallinen. Ryhmässä voi keskustelun lomassa muun muassa tehdä käsitöitä. Avoin ryhmä luo haasteen ryhmäytymiselle ja syvällisemmälle keskustelulle. Samalla se kuitenkin myös helpottaa ryhmään tuloa, kun siellä käymiseen ei tarvitse sitoutua.

Napapiiriä päästiin testaamaan yhden lukuvuoden ajan. Uuden toiminnan käynnistäminen vie aina oman aikansa ja Napapiiri pysyi vielä pienimuotoisena, kooten kahdesta neljään äitiä piiriin kerrallaan. Napapiiriä on tarkoitus jatkaa syksyllä 2016. Oli havaittavissa, että Napapiiriin oli helpompi tulla myös niiden äitien, jotka jättivät tulematta perhevalmennukseen. Tästä kumpusi ajatus Napapiirin muokkaamisesta enemmän valmentavaan suuntaan ja yhteistyötahojen kutsuminen mukaan myös Napapiiriin.

Tuotokset ja tulokset:

Hankkeessa luotiin toimintamalli, jossa perheille yksilötyöstä tuttu työntekijä toimii myös ryhmätoimintojen vetäjänä, madaltaen näin osallistumisen kynnystä. Monipuolisesta lapsiperhetoiminnasta tehtiin kaikille avointa toimintaa, jonne perheet ohjautuivat joko itsenäisesti tai ohjatusti. Hankkeen edetessä toimintaa järjestettiin yhteistyössä muiden tahojen kanssa. Lapsiperhetoiminnalle luotiin lukujärjestys, joka kokoaa yhteen paikkakunnan lapsiperhetoiminnat ja vertaisryhmät, ja on löydettävissä Kuusamon kaupungin nettisivuilta. Pienryhmä-/ vertaistoiminnasta pysyväksi jää lasta odottavien äitien Napapiiri.

4.5 Moniammatillinen verkosto perheen tukena

Aikuissosiaalityön asiakasperheillä ilmenee usein monitahoisia ongelmia ja tuen tarvetta. Näin ollen perheen ympärille tarvitaan erilaisia ammattilaisia. Hankkeessa tiivistettiin yhteistyötä erityisesti äitiysneuvolan ja aikuissosiaalityön välillä. Luotiin malli, joka täydentää lasta odottavien äitiysneuvolasta saamaa tukea ja jalkautuu perheiden kotiin. Varhaisen vanhemmuuden tuen mallissa korostuu kokonaisvaltainen perheen tukeminen, jossa myös ammatilliset suunnitelmat otetaan huomioon.

Heti hankkeen alkuvaiheessa aloitettiin aktiivinen toiminnasta tiedottaminen toivottaville yhteistyökumppaneille. Pärnäsen Sylässä kävi ahkerasti tutustujia tai tietoa toiminnasta vietiin eri yksiköihin. Muun muassa äitiys- ja lastenneuvola, lastensuojelu ja lapsiperheiden kotipalvelu katsottiin tärkeiksi yhteistyökumppaneiksi alusta alkaen. Myös Mannerheimin lastensuojeluliiton kanssa tehtiin yhteisiä toimintasuunnitelmia lapsiperhetoiminnan suhteen jo ensimmäisestä kesästä alkaen.

Hankkeen alkuvaiheessa asiakasperheiden tilanteita käytiin säännöllisesti läpi tiimissä johon kuului hankkeen työntekijöiden lisäksi työntekijä lastensuojelusta. Hankkeen edetessä perheiden tarpeita ja tilanteita on arvioitu verkostopalavereissa perheen ympärillä toimivan verkoston kanssa, jota on tarvittaessa kasvatettu uusilla toimijoilla. Yhteistyötä neuvolan, lastensuojelun ja lapsiperheiden kotipalvelun kanssa tiivistettiin. Lastensuojelun, aikuissosiaalityön ja lapsiperheiden kotipalvelun ohjaajan kanssa tehtiin yhteisiä kotikäyntejä asiakasperheissä. Erityisesti lapsiperheiden kotipalvelun kanssa on perheisiin räätälöity toimivia tuen malleja toinen toisten palveluja täydentäen. Neuvolan terveydenhoitajien kanssa tehtäviä yhteisiä kotikäyntejä päästiin kokeilemaan vasta yhden perheen luona. Jatkossa yhteisiä kotikäyntejä sekä äitiys- että lastenneuvolan työntekijöiden kanssa on suunnitelmissa lisätä.

Varhaisen vanhemmuuden tuen mallissa perhetyöntekijän rooli omatyöntekijänä tai omatyöntekijän työparina selkiytyy. Perhetyöntekijä ottaa vastuuta yhteistyötahojen tiedottamisesta perhetyön aloittamisesta sekä sujumisesta säännöllisin väliajoin asiakasperheen luvalla. Perhetyöntekijä tiedottaa myös suunnitelmiin tulleista muutoksista. Jatkossa on syytä vielä selkiyttää käytäntöjä tiedonkulun suhteen eri yhteistyötahojen välillä. Tällä hetkellä tiedottaminen tapahtuu pitkälti puhelimitse, joka jo työntekijöiden kiireellisuuden ja huonon tavoitettavuuden vuoksi on usein ongelmallista. Myös kirjaamiskäytännöt on mietittävä toimiviksi.

Pärnäsen Syli koordinoi verkostoa kokoavia teema-ryhmiä vaihtuvien teemojen ja kokoonpanoin. Ensimmäisessä teema-ryhmässä kartoitettiin ja ideoitiin paikkakunnan eri perhetyön muotoja ja suunniteltiin yhteistyössä tapahtuvaa toimintaa. Suunnitelmista toteutettiin Perhe ja päihteet –vertaisryhmä ja seurakunnan perhetyön kanssa yhteinen perheiden joulujuhla. Myöhemmissä teema-ryhmissä pohdittiin perhevalmennusta ja sosiaalista kuntoutusta.

Jo aiemmin esitellyssä Askelia vanhemmuuteen –perhevalmennusmallissa yhteistyötä tekevät useat eri tahot, tavoitteenaan tehdä palvelut perheille tutuiksi. Valmennusmallin myötä yhteistyötä tehtiin äitiys-, lasten- ja perheneuvolan kanssa, lastensuojelun, mielenterveystyön ja lapsiperheiden kotipalvelun kanssa. Tällainen monitoimijainen ryhmätyömalli antaa myös asiakkaalle tunteen siitä, että eri toimijat työskentelevät yhteisen hyvän eteen ja tekevät keskenään yhteistyötä.

Neuvolan kanssa tehtiin tiiviisti yhteistyötä hankkeen aikana. Äitiysneuvolan työntekijöiden kanssa katsottiin lasta odottavat perheet läpi säännöllisin väliajoin ennen seuraavan perhevalmennusryhmän alkamista. Yhteisistä yksilötyönpöydissä olevista asiakkaista tiedotettiin toista osapuolta aina tarvittaessa. Neuvola toimi myös kaikki lasta odottavat ja pikkulapsiperheet tavoittavana tahona hyvänä hankkeen toiminnasta tiedottamisen paikkana. Tammikuussa 2015 käytiin Pärnäsen Sylin toimintaa esittelemässä neuvolan aulatilassa vuoroaan odottaville lapsiperheille. Neuvolan toiveesta se otettiin tavaksi. Viikoittain useat perheet saivat tietoa toiminnasta ja lapset samalla ohjattua toimintaa neuvolan odotustilassa.

Pärnäsen Syli osallistui myös neuvolan avoimiin oviin. Askelia vanhemmuuteen –perhevalmennusmallia esiteltiin kattavasti kuvien ja valmennuksen sisältöjä avaavien kysymysten ja tehtävien avulla. Lapsiperheiden osallistuminen avoimiin oviin jäi valitettavan vähäiseksi. Tapahtumaa varten valmisteltu esittely jäi kuitenkin neuvolassa kävijöiden katseltavaksi useiden viikkojen ajaksi. Pärnäsen Syllillä oli myös neuvolan käytävältä varattu isokokoinen ilmoitustaulu oman toiminnan tiedottamista varten.

Keväällä 2015 järjestettiin lapsiperhetoiminnan ideointipalaveri seurakunnan kodalla Pärnäsen Sylin toimesta. Paikalle kutsuttiin seurakunnan lapsi- ja perhetyöntekijöitä, sekä edustajat Mannerheimin lastensuojeluliitosta, Kansallisesta lastenliitosta ja liikuntatoimesta. Seuraavaa toimintavuotta suunniteltiin yhteistyössä ja pohdittiin mahdollisuutta lisätä yhteistyötä. MLL:n kanssa yhteistä kesätoimintaa päätettiin jatkaa tulevana kesänä edellisen kesän malliin. Alustavat suunnitelmat tehtiin myös kaupungin ja seurakunnan yhteisestä parkki-toiminnasta tulevalle syksylle. Liikuntatoimelta toivottiin perheliikuntapalvelujen lisäämistä. Keskustelussa pohdittiin myös mahdollisuutta lapsiperhetoiminnan kokoavaan ”perheiden taloon” Kuusamossa. Pärnäsen Syli otti asiakseen koota syksystä alkaen yhteen koko Kuusamon avoimen lapsiperhetoiminnan palvelut ja tehdä siitä yhteinen viikko-ohjelma / lukujärjestys (liite 4). Lukujärjestys sai paljon kiitosta perheiltä, joilta

aiemman saadun palautteen mukaan paikkakunnan lapsiperhetoiminta on vaikeasti löydettävissä ja tieto kovin hajallaan. Lukujärjestys siirrettiin vuotta myöhemmin internetiin Kuusamon kaupungin sivuille.

Hankkeen aikana luotiin myös yhteinen työskentelysuunnitelma verkoston käyttöön. Sen käyttöönotto verkoston yhteisenä työkaluna oli yksi hankkeen tavoitteista. Työskentelysuunnitelma jäi kuitenkin hankkeen aikana lähinnä perhetyöntekijän omaksi työkaluksi, josta verkosto hyötyi asiakkuuden siirtyessä toiselle taholle. Työskentelysuunnitelman käyttöönottoa on vaikeuttanut viranomaisten yhteisen ajan puute, resurssikysymykset ja viranomaisverkoston vaikeudet sitoutua pitkiin asiakasprosesseihin.

Moniammatillinen yhteistyö on syventynyt hankkeen aikana. Aluksi lähdettiin liikkeelle Pärnäsensylin perhetyöntekijän yksintyöskentelystä. Tällä hetkellä toimintaa toteutetaan moniammatillisena tiiminä. Aluksi eri ”areenoille” pääsy aiheutti ongelmia, mutta hankkeen aikana yhteistyö lisääntyi. Yhteistyötä voi kuvata laajalaiseksi verkostotyöksi arjen tuesta ammatilliselle polulle asti. Näkemys aikuissosiaalityön roolista perheitten kanssa tehtävässä työssä on kirkastunut. Aikuissosiaalityön rooli on kokonaisvaltainen auttaminen ja vanhemmuuden tukeminen.

Tuotokset ja tulokset:

Hankkeessa tiivistettiin yhteistyötä erityisesti äitiysneuvolan ja aikuissosiaalityön välillä varhaisen tukemisen mahdollistamiseksi. Asiakasparheiden ympärillä toimivan verkoston kanssa pidettiin verkostopalavereita ja yhteisiä kotikäyntejä. Perhetyöntekijä otti vastuuta eri tahojen tiedottamisesta perhetyön aloittamisesta ja sen kulusta. Monitoimijaisen perhevalmennuksen suhteen tehtiin yhteistyötä useiden tahojen kanssa. Työskentelysuunnitelman hyödyntäminen verkoston yhteisenä työvälineenä jäi toteutumatta toivotulla tavalla. Perheitä pyritään tukemaan yhteistyössä arjen tuesta ammatilliselle polulle asti.

4.6 Kehittäjäasiakastoiminta ja kokemusasiantuntijoiden käyttö palveluiden suunnittelussa

Kehittäjäasiakastoimintaa kehitettiin hankkeen aikana erityisesti Pärnäsensylin päivätoiminnan puolella yhteistyössä aikuissosiaalityön ja Pohjois-Suomen osaamiskeskuksen (Poske) kanssa. Lähtöajatuksena oli, että kaikki Pärnäsensylin päivätoiminnan ja Sylin asiakkaat ovat kehittäjäasiakkaita ja osallistuvat toiminnan ideoimiseen ja kehittämiseen. Henkilökunta ja asiakkaat ovat kokoontuneet kerran kuukaudessa yhteisökokouksiin. Näissä kokouksissa on muun muassa keskusteltu kuulumisista ja käyty läpi seuraavan kuukauden ohjelmaa, mitä töitä on tarkoitus tehdä pajoilla ja kuka hoitaa kunkin työtehtävän. Yhteisökokouksissa on käyty keskustelua Pärnäsensylin toimintaa ohjaavista säännöistä ja ideoitu tulevia teemoja ja tapahtumia.

Pärnäsensylin päivätoiminnan asiakkaita osallistui myös hankkeen aikana luotuun aikuissosiaalityön kuukausittain kokoontuvaan kehittäjäkahvila Pullanmurusen toimintaan. Kehittäjäkahvilassa on käyty yhteistä keskustelua aikuissosiaalityön palveluista ja annettu kommentteja Sosiaali- ja terveysministeriön yhteisöfoorumeihin Posken kautta esim. toimeentulotuen soveltamisohjeisiin. Kehittäjäkahvilatoiminnassa on voinut toimia myös vertaistukihenkilönä. Kahvila on kokoontunut kerran kuussa ennalta sovittujen teemojen parissa joko Pärnäsensylin tai aikuissosiaalityön tiloissa. Kehittäjäkahvilaan on kutsuttu mukaan myös paikkakunnan eri toimijoita esim. lapsi- ja perhetyöstä. Kehittäjäkahvilatoiminnasta on tullut pysyvä työmuoto aikuissosiaalityöhön.

Kehittäjäasiakasta on saatu aktiivisesti mukaan palvelujen kehittämiseen kolme henkilöä. Heidän kouluttaminen kokemusasiantuntijoiksi aloitetaan loppusyksystä 2016. Kehittäjäasiakaspäivillä Posken asiakasfoorumeissa on käyty asiakkaiden kanssa hankkeen aikana viisi kertaa. Foorumeissa on kehitetty sosiaali- ja terveysalan asiakastyötä, edistetty hyvinvointia, tuotettu tietoa sosiaalialan palveluihin liittyen ja välitetty alan erityisosaamista yhteistyössä kuntien, kuntayhtymien ja järjestöjen kanssa alueen erityispiirteet huomioiden (konsultaatiopalvelut). Foorumeissa on viimeaikoina keskitytty erityisesti oman paikkakunnan paikallisten palveluiden kehittämiseen ja valtakunnallisten uudistuksien kommentointiin.

Kehittäjäasiakastoiminnassa on rakennettu siltaa myös aikuissosiaalityön ja lapsi- ja perhetyön välille. Toimintaan on saatu mukaan kaksi kehittäjäasiakasvanhempaa perheineen. Työajan sovittaminen ja asiakkaiden sen hetkinen kuntoisuus ovat tuoneet omat haasteensa yhteistyön kehittämiseen. Posken toiminnalla on ollut ratkaiseva työote ohjauksessa ja kehittämisessä. Tulevaisuudessa on tavoitteena kouluttaa kehittäjäasiakkaista vertaistukihenkilöitä lapsi- ja perhetyön ja aikuissosiaalityön asiakkaille. Vertaishenkilöt työskentelisivät asiakkaiden auttamiseksi yhdessä ammattihenkilöiden kanssa.

Tuotokset ja tulokset:

Hankkeen aikana perustettiin kuukausittain kokoontuva kehittäjäasiakaskahvila Pullanmurunen. Kehittäjäkahvilatoiminnasta on tullut pysyvä muoto aikuissosiaalityöhön. Kehittäjäasiakkaat ovat osallistuneet Posken asiakasfoorumeihin ja heistä koulutetaan kokemusasiantuntijoita.

4.7 Ammatillinen kuntoutus osana varhaisen vanhemmuuden tuen palvelukokonaisuutta

Ammatillinen kuntoutus nivoutuu varhaisen vanhemmuuden tuen palvelukokonaisuuteen siten, että vanhemmista on tarvittaessa joko toinen tai molemmat aktivointisuunnitelman piirissä, jolla turvataan perheen taloudellinen tilanne ja työmarkkinoille pääsyn mahdollisuus. Mikäli työmarkkinoille kuntouttamisessa tarvitaan pitkäkestoisempaa polkua, niin vanhemmille on ollut mahdollista tarjota aluksi päivätoimintaa, työklinatekijöitä ja työkyvyn selvittelyä. Muita tarjottavia ammatillisen kuntoutuksen palveluja ovat olleet koulutusvalmennus, työvalmennus, työkokeilu, kuntouttava työtoiminta, palkkatukityö ja työvoimakoulutukset. Pärnäsensylin asiakasperheissä on ollut pitkäaikaisia toimeentulotuen asiakkaita. Yhteistyön tuloksena toimeentulotukiasiakkuuksia on saatu vähenemään, kun asiakkaat ovat siirtyneet työmarkkinatuen, sairauspäivärahan tai kuntoutustuen piiriin.

Kotiin annettavan tuen lisäksi perheitä ohjattiin työ- ja toimintakykyä selvittävien palvelujen piiriin. Em. palvelujen arviointi aloitettiin Asiakaspalvelu Askeleen sairaanhoitajan vastaanotolla. Terveystarkastuksen ja terveystapaamisten aikana asiakkaille lähdettiin yhdessä hakemaan hoitoa ja kuntoutusta. Myös vaikeat asiat otettiin puheeksi ja mietittiin yhdessä niihin ratkaisuja. Mielenterveys- ja päihdepalvelujen piiriin hakeutumisen kynnystä madallettiin saattaen/ vaihtaen työmuodon avulla.

Koulutuspainotteisten työklinatekijöiden avulla selvitettiin asiakkaiden oppimistyyliä, ammatillisen koulutuksen vaikeita ja oppimisvaikeuksia. Kesken jääneiden opintojen suorittamista loppuun kartoitettiin oppilaitosten kanssa. Opiskelupolkuja on saatu avattua räätälöityjen tukitoimien avulla. Opiskelun aloittamisen kynnyksestä on madaltanut tiivis yhteistyö Koillis-Suomen aikuiskoulutuskeskuksen kanssa. Em. taho on toteuttanut sekä työklinatekijöitä että tarjonnut 10 räätälöityä opiskelupaikkaa.

Vanhempien koulutukset olivat keskeytyneet useasti ja opiskelumotivaatio oli heikko. Keskeytyneiden opintojen taustalla oleviin oppimisvaikeuksiin etsittiin tukea mm. neuropsykiatrisesta valmennuksesta. Perheiden ympärillä olevista toimijoista moni suoritti neuropsykiatrisen valmentajan tutkimuksen. Tarve kouluttautumiseen nousi esille, kun huomattiin neuropsykiatristen ongelmien laajuus mm. koulunsa keskeyttäneiden ryhmässä. Erilaisia neuropsykiatrisen kuntoutuksen ”työkaluja” esim. lukujärjestykset ja kalenterit on otettu arjen hallinnan välineiksi. Perhetyöntekijä on joutunut tekemään tiivistä yhteistyötä kuntouttavan työtoiminnan ja päivätoiminnan ohjaajien kanssa, jotta asiakkaiden toiminnanohjauksen ongelmat eivät vaikeuta työ / koulutuspolulle pääsyä.

Pärnäsensylin perhetyöntekijä ja aikuissosiaalityön sosiaaliohjaaja ovat tehneet yhteisiä kotikäyntejä perheisiin. Näiden kotikäyntien tuloksena on selvinnyt perheiden elämänhallintaan ja päihteiden käyttöön liittyviä ongelmia. Kuntoutuspolku on täytynyt aloittaa useamman asiakkaan kanssa aluksi päivätoimintana, jonka jälkeen asiakkaat ovat siirtyneet kuntouttavan työtoiminnan piiriin. Kokonaisuudessaan perheen kanssa voitiin tehdä monialaista ja pitkäjänteistä yhteistyötä, jotta työllistymisen / opiskelun esteitä voitiin poistaa. Asiakas ja perhe saattoivat tarvita tukea työmarkkinatuen hakemisessa, asumisessa, lasten hoidossa, työkyvyn ylläpitämisessä, mielenterveysongelmien hoitamisessa, päihdehoitoon ohjauksessa, velka-asioissa, elämän-

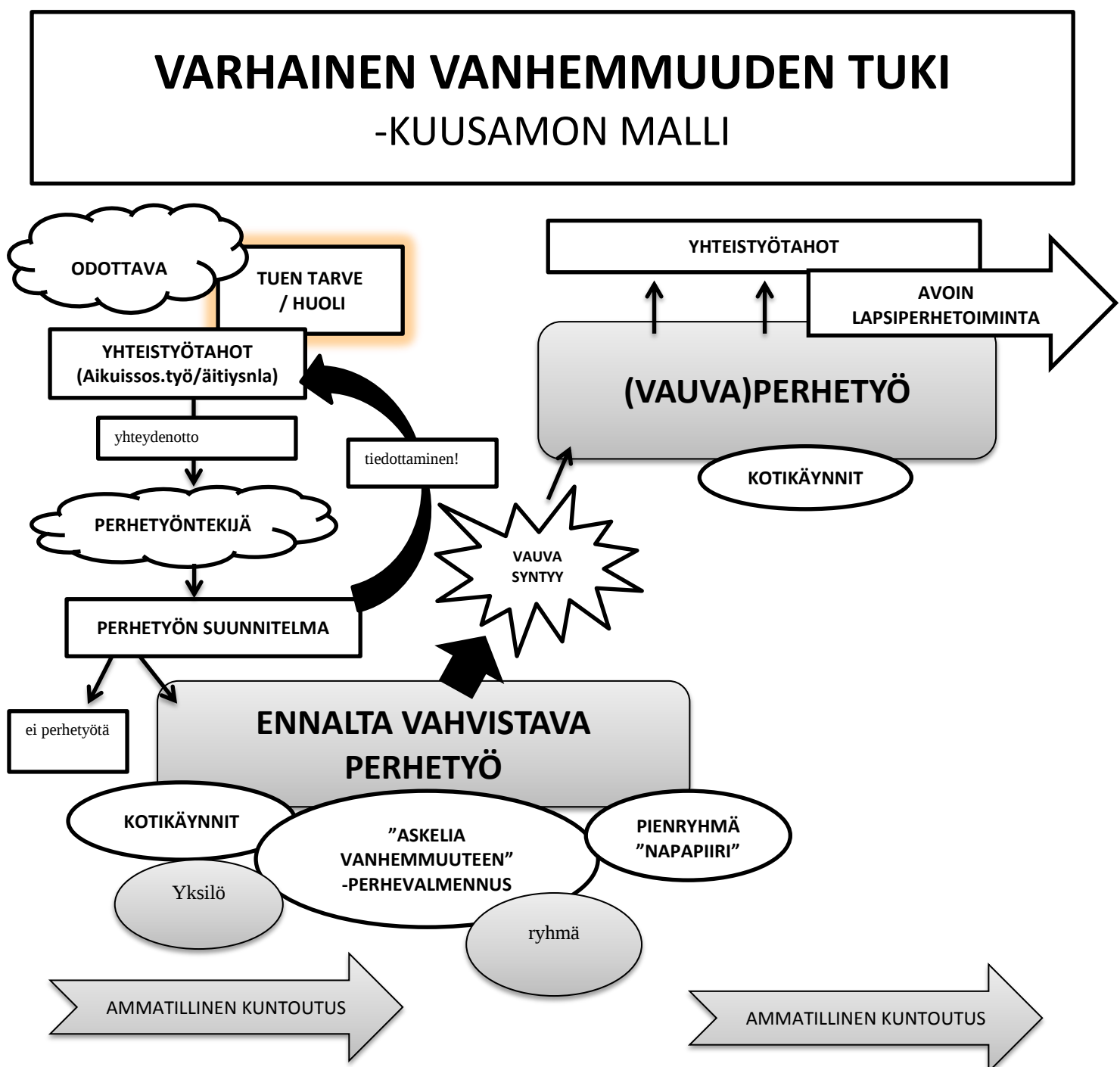
rytmissä jne. ennen kuin työhön lähtö onnistui. Tähän Pärnäsän Sylin toiminta pystyi vastaamaan monen perheen kohdalla.

Tuotokset ja tulokset:

Ammatillisen kuntoutuksen palveluja tarjotaan osana varhaisen vanhemmuuden tuen palvelukokonaisuutta. Perheitä ohjataan tarpeen mukaan ammatillisen kuntoutuksen räätälöityihin palveluihin: päivätoiminta, työklinikatutkimukset, koulutusvalmennus, työvalmennus, kuntouttava työtoiminta, palkkatyö tai työvoimakoulutus. Hankkeen aikana asiakkaiden ammatilliset suunnitelmat ovat selkiytyneet, asiakkaat ovat päässeet ensisijaisen tuen piiriin ja toimeentulotukiasiakkuus on vähentynyt.

Varhainen vanhemmuuden tuki –Kuusamon malli

Hankkeen tuloksena on syntynyt aikuissosiaalityöhön Varhaisen vanhemmuuden tuen Kuusamolainen malli yksilö- ja ryhmämuotoisine palveluineen. Toimintamallissa yhdistyvät hankkeessa kehitellyt yksilö- ja ryhmämuotoiset palvelut palvelukokonaisuudeksi.



Varhainen vanhemmuuden tuki –toimintamallissa perheen tuen tarve pyritään havaitsemaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Nuorta perhettä lähdetään tarvittaessa tukemaan ennalta vahvistavalla perhetyöllä jo siinä vaiheessa, kun perheestä on vasta tulossa lapsiperhe. Aikussosiaalityöllä on merkittävä rooli tuen piiriin ohjaamisessa, koska tietoa asiakkaan elämäntilanteesta on mahdollisesti kertynyt jo vuosien ajalta. Äitiysneuvolan rooli tuen piiriin ohjaamisessa sen sijaan korostuu niiden perheiden kohdalla, jotka eivät ole aikussosiaalityön piirissä, mutta tarvitsevat silti tukea vanhemmaksi kasvuun, elämänhallintaan tai vanhempana toimimiseen. Perhe voidaan ohjata tuen piiriin myös jonkun muun tahon, kuten mielenterveystyön, perheneuvolan tai seurakunnan diakoniatyön kautta.

Yhteistyötaho, jonka asiakkaana perhe on raskauden tullessa ilmi, kertoo perheelle perhetyön mahdollisuudesta ja ottaa luvan saatuaan yhteyttä perhetyöntekijään. Perhetyön suunnitelma (liite 3) tehdään perheen, perhetyöntekijän ja yhteyttä ottaneen tahon kesken. Myös mahdolliset muut yhteistyötahot selvitetään tässä vaiheessa ja perhetyön suunnitelmasta tiedotetaan yhteistyötahoja perhetyöntekijän toimesta.

Perheessä aloitetaan ennalta vahvistava perhetyö säännöllisillä kotikäynneillä. Kotikäyntien tavoitteena on valmentaa perhettä vanhemmuuteen ja vahvistaa elämänhallintaa, sekä ”hälventää huolia” ennen vauvan syntymää. Perhettä pyritään tukemaan kokonaisvaltaisesti ottamalla huomioon myös työhön ja toimeentuloon liittyvät asiat.

Ennalta vahvistavaan perhetyöhön kuuluu myös ryhmämuotoiset palvelut. Askelia vanhemmuuteen –perhevalmennus antaa monipuolisesti tietoa vanhemmaksi kasvuun, mahdollistaa muiden samassa elämäntilanteissa olevien perheiden kohtaamisen, sekä tekee tutuksi paikkakunnan lapsiperhepalveluita. Odottavat perheet ohjataan osallistumaan ensisijaisesti ryhmämuotoiseen valmennukseen. Mikäli perhe ei ole siihen halukas, käydään asioita läpi kotikäynneillä. Odottavilla äideillä on mahdollisuus osallistua myös avoimeen pienryhmätoimintaan. Napapiiri on viikoittain kokoontuva avoin ryhmä kaikille lasta odottaville äideille.

Vauvan synnyttyä perhetyötä jatketaan aiemmin asetettujen tavoitteiden pohjalta. Vauvan syntymän johdosta perhetyötä syvennetään erityisesti lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta ja kiintymyssuhdetta vahvistaen. Myös yhteinen kotikäynti äitiysneuvolan tai lastenneuvolan terveydenhoitajan kanssa on suotavaa ja lisää yhteistyötä eri toimijoiden välillä.

Perheen äiti voi osallistua Napapiiriin myös vastasyntyneen kanssa ja koko perhe on tervetullut mukaan avoimeen lapsiperhetoimintaan, jota järjestetään yhteistyössä muiden tahojen (MLL ja srk) kanssa. Perhetyöntekijä voi olla kannustajana ja saattelijana myös muiden tahojen järjestämään lapsiperhetoimintaan.

Varhaisen vanhemmuuden tuen toimintamallia toteutetaan yhteistyössä monien eri tahojen kanssa.

4.8 Kuusamon yhteenveto

Varhaista vanhemmuuden tukea tulee tarjota prosessinomaisesti ja palveluverkostona, jotta huomioitaisiin perheiden riskitekijät, vahvuudet ja toimintakykyyn liittyvät fyysiset, psyykkiset, sosiaaliset ja toiminnanohjaukseen liittyvät elementit. Vanhemmuuden tukeen tulee liittää ammatillisen kuntoutuksen palveluja, jotta jatkoluttaminen työhön tai koulutukseen onnistuu. Kyse on ennen kaikkea perheen tulevaisuuden suunnitelmien avaamisesta.

Pärnäsen Syli -hankkeen osalta jatkossa elämään jää perhetyöntekijän ja päivätoiminnan ohjaajan työsopimusten jatkuminen. Päivätoimintaa, työklubbatoimintaa, avointa lapsiperhetoimintaa, kotikäyntityötä ja perhevalmennusta jatketaan edelleen. Toiminta on osa aikussosiaalityön palvelurakennetta. Hankkeen tuotoksena on syntynyt varhainen vanhemmuuden tuen polku palveluineen, joka sisältää palvelujen mallinnukset, uuden verkostomaisen työmenetelmän, lomakkeistoja ja riskikartoituksiin ja toimintakykyyn liittyviä mittareita.

Hankkeen aikana on tehty seuraavanlaisia palvelujärjestelmään liittyviä havaintoja:

Havainto 1. Sosiaalisella kuntoutuksella pitää luoda paikalliset ja asiakaslähtöiset sisällöt. Sosiaalinen kuntoutus pitää vakiinnuttaa yhdeksi aikuissosiaalityön työmuodoista. Sosiaalisen kuntoutuksen tarve tulee korottaa palvelutarvearvioinnin yhteydessä.

Kunnat järjestävät sosiaalisen kuntoutuksen palveluja sattumanvaraisesti ja usein hankerahoituksella. Sosiaalinen kuntoutus on nyt otettu uuteen sosiaalihuoltolakiin, joten kuntien tulisi vahvasti lähteä kehittämään sosiaalisen kuntoutuksen palvelukonseptia. Kuusamossa pitkäaikaisasiakkaiden päivätoiminta on toiminut esikuntoutuksellisenä väylänä kuntouttavaan työtoimintaan ja toiminnalla on autettu pitkäaikaisia toimeentulotukiasiakkaita työmarkkinatuen piiriin. Sosiaalinen kuntoutus tuottaa sekä inhimillisiä että taloudellisia säästöjä.

Havainto 2. Pitkäaikaistyöttömien ja aikuissosiaalityön pitkäaikaisasiakkaiden syrjäytymistä tulee estää ja auttaa heitä pääsemään työhön kiinni.

”Uusi työ” pitää keksiä uudelleen. Jos kaikille ei riitä perinteistä palkkatyötä, pitää luoda ratkaisuja, joilla tekeminen ja perustulo ulottuvat myös palkkatyötä vaille jääneille. Luotavan työn pitäisi olla toimintakykyä ylläpitävää ja osallisuutta edistävää. Sosiaalisessa kuntoutuksessa on tärkeää ihmistä arvostava ja mielekäs tekeminen. Sosiaalisessa kuntoutuksessa tulee tarjota ”oikeaa työtä”, jotta työllistymisen esteet saadaan selville.

Havainto 3. Nuorten sosiaalinen kuntoutus vaatii pitkäaikaista rinnalla kulkemista.

Haasteellisissa elämäntilanteissa olevilla nuorilla ”lapsuus on pitkittynyt” ja kyky tehdä aikuisen elämäntilanteeseen liittyviä ratkaisuja on siirtynyt lähemmäs kolmeakymmentä ikävuotta. Aikuistuminen vaatii erityistä tukea ja nuorta ei saisi hylätä, vaikka suunnitelmat välillä epäonnistuvatkin. Nuoret ovat intensiivisemmän avun tarpeessa kuin heille tarjotaan. Kuusamon kokemusten pohjalta sosiaaliseen kuntoutukseen kannattaa yhdistää neuropsykiatriasta valmennusta ja ammatillista kuntoutusta, jotta nuoren työ- ja koulutuspolku saadaan auki.

Havainto 4. Moniammatillinen verkosto kannattelee asiakastyössä ja vähentää ”luukuttamista”.

Keskeistä on löytää asiakkaan tavoitteita tukeva verkosto ja vastuutyöntekijä, joka huolehtii prosessin etenemisestä. Vastuutyöntekijä ”juoksee verkoston koolle”, eikä asiakkaan tarvitse juosta työntekijältä toiselle. Erityisesti perhetyöntekijän tuntemus perheiden arjesta on antanut arvokasta tietoa lastensuojelun sosiaalityöhön. Moniammatillista verkostoa on voitu käyttää palvelujen suunnitteluun ja yhdessä tekemiseen. Myös sosiaalityön rooli vastuutyöntekijänä on vahvistunut palvelutarvearviointien yhteydessä.

Havainto 5. Päihde- ja mielenterveyspalvelut eivät ole tarpeeksi hyvin saatavilla, eikä liioin kotiin menevää ja kentällä liikkuvaa palvelua ole riittävästi.

Yksilölliset palvelupolut toteutuvat heikosti, jos esim. päihdepalveluihin ei pääse tai joutuu jonottamaan. Seurauksena on kuntoutumisen pitkittyminen. Kuusamossa on lähdetty kehittämään päivätoiminnan yhteyteen omat hoitoonohjauskäytännöt ja päihdetyötä on jalkautettu päivätoiminnan arkeen. Päivätoimintaan on nivottu myös kotikäyntityö ja asumisen ohjaus.

Havainto 6. Ryhmämuotoisia palveluja tulee kehittää yksilötyön rinnalla.

Ryhmämuotoiset palvelut edistävät arjen taitoja, itsenäistä asumista, vuorovaikutustaitoja ja elämänhallintaa. Kaikki asiakkaat eivät hyödy yksilökohtaisesta asiakastyöstä. Rinnalla tulee olla monenlaisia kuntouttavia palveluja, joista asiakkaat voivat valita itselleen soveltuvan palvelukonseptin.

Havainto 7. Kaikki aikuissosiaalityön ja lapsi- ja perhetyön palvelut tulisi yhdistää.

Syrjäytymisen estämisessä parhaita palveluja ovat laaja-alaiset ”yhden luukun” palvelut. Nämä auttaa luomaan palvelukokonaisuuden, jossa pääpaino on ehkäisevässä työssä, varhaisessa tuessa, oikea-aikaisuudessa ja asiakaslähtöisyydessä. Hankkeen aikana huomattiin erityisesti, että jälkihuoltонуoria voidaan auttaa parhaiten yhdistelemällä aikuissosiaalityön ja lapsi- ja perhetyön palveluja. Aikuissosiaalityökin voi auttaa lastensuojelutyötä tuottamalla arjen tukeen ja perhevalmennukseen liittyviä palveluja.

Havainto 8. Sote-alueille on luotava kattavasti perhekeskustoimintaa.

Perhekeskuksiin kootaan julkisten matalan kynnyksen palveluiden yhteyteen järjestöjen, seurakuntien ja vertaistuen palvelut perheiden tueksi. Perhekeskuksia voidaan erityisesti hyödyntää luotaessa maakunnallisia sosiaalityön palveluja ja kehitettäessä yhteisiä palvelustandardeja vaikuttavaan perhetyöhön.

Havainto 9. Lapsi- ja perhepalveluja tulee tarjota nopeasti ja vaikuttavasti.

Tämä edesauttaa lasten asumista kotona ja huostaanottojen tarve vähenee. Hankkeen aikana perhetyöntekijä on nähnyt, että puuttumisen kynnys on edelleen liian korkea. Perhekuntoutusta, tukiperheitä ja lyhytkestoisia sijoituksia tulisi käyttää enemmän perheiden kriisitilanteissa.

Havainto 10. Lasta odottavan perheen taustalla oleviin ongelmiin puuttuminen on vähäistä.

Vaikka lasta odottavan perheen taustalla olisi useita riskitekijöitä, jäädään tilannetta herkästi ”seuraamaan ja toivomaan parasta”. Äitiysneuvolan resurssit riittävät vain normaaliin raskaudenseurantaan ja lastensuojelu sekä lapsiperheiden kotipalvelu voi tulla konkreettisesti tukemaan perhettä vasta lapsen synnyttyä. Perheen tilanteeseen puututaan herkästi vasta ongelmien ilmaantuessa, vaikka niiden ilmaantumisen olisi tiedetty olevan väistämättä edessä. Hedelmällisempää sitä vastoin olisi, että perheen tukeminen rinnalla kulkien alkaisi jo lapsen odotusvaiheessa.

Havainto 11. Lapsiperheköyhyys vaikuttaa vakavasti lasten ja nuorten hyvinvointiin.

Lasten ja nuorten hyvinvointia ei voida parantaa vähentämällä / huonontamalla perheiden etuuksia, suurentamalla päiväkotien ryhmäkokoja tai jos aikuispalvelut eivät toimi. Perheiden puolesta tulisi kilpailuloikan sijaan ottaa perhepalvelujen hyvinvointiloikka. Lapsiperheköyhyyttä ei ole tuotu riittävästi esille kuntien päätäjille. Lapsiperheiden suhteellinen köyhyys on lisääntynyt ja tämä näkyy erityisesti lasten arjessa.

Havainto 12. Lapsi- ja perhetyö tarvitsee erityisesti vastuutyöntekijän, joka kulkee perheen mukana muutosvaiheessa.

Perheiden parissa tehtävä työ vaatii jatkuvuutta eikä jatkuvasti vaihtuvia työntekijöitä. Vastuutyöntekijällä on syvällistä tietoa perheen pärjäämisestä. Tämä tieto on syntynyt pitkällisessä ja luottamuksellisessa vuorovaikutuksessa perheen kanssa. Jos tulee sijoitus, vastuutyöntekijä työskentelee sen mukaisesti tai jos lapsi kotiutetaan, muutetaan työskentelytapaa. Perhetyötä ja lapsiperheiden kotipalvelua pitäisi entisestään laajentaa.

Havainto 13. Perheiden lähiverkostoa hyödynnettävä nykyistä enemmän.

Perheen tukemiseksi sen ympärille kootaan herkästi vahva viranomaisverkosto, jossa työntekijät hoitavat asioita, joiden hoitaminen lähi- ja omaisverkoston avulla onnistuisi hyvin ja olisi perheiden kannalta luontevampakin.

Havainto 14. Perhetyöntekijän mukanaolo paikkakunnan lapsiperhetoiminnassa hyödyttää sekä asiakasta että toimintaa järjestävää tahoa.

Hankkeen aikana kehiteltiin ja testattiin erilaisia lapsiperhetoiminnan muotoja monipuolisesti yksin ja yhteistyössä. Yhteistyötä tiivistettiin eri toimijoiden kanssa, joka on tärkeää toiminnan jatkumisen kannalta. Kun perhetyöntekijä työskentelee perheissä ja on mukana lapsiperhetoiminnassa, toimii hän ikään kuin ”siitana” asiakkaan ja toiminnan välillä. Avoimeen lapsiperhetoimintaan osallistuvat asiakasperheet saavat kokemusta ryhmään kuulumisesta ilman leimaantumisen pelkoa.

5 Oulunkaaren kuntayhtymän toiminnallinen osakokonaisuus

Syksyllä 2013 päättyneessä Oulunkaaren Virta –hankkeessa nousi esille tarve palvelujärjestelmän edelleen kehittämiseen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Sosiaalityön suunnitelmallisuus ja monitoimijaisuus vaativat vahvistamista. Virta –hankkeessa todettiin syrjäytymisvaarassa olevien nuorten hyötyvän mm. ryhmätoiminnoista, joita on syytä vahvistaa Oulunkaarella.

Asiakkaitten ongelmat Oulunkaaren alueella ovat hyvin moninaisia. Työttömyys aiheuttaa selkeitä toimeentulovaikeuksia, erilaiset riippuvuudet elämänhallinnan vaikeuksia. Etupäässä päihdeasiakkaiden ongelmana on asunnottomuutta, joka on seurausta toistuvista hädöistä ja luottotietojen menetyksestä. Alueen pitkät välimatkat hankaloittavat asiointia ja työllistymistä, kun omaa autoa ei ole eikä julkisia kulkuneuvoja kulje.

Aikuissosiaalityön nähdään olevan palvelujärjestelmässä tärkeä koordinoija asiakkaitten asioissa, esimerkkinä yhteistyö TE-toimiston ja kuntouttavan työtoiminnan kanssa. Aikuissosiaalityö toimii myös kokoajana, kun asiakkaan elämäntilanne kootaan kokonaisuudeksi. Aikuissosiaalityö on ollut myös taloudellisen ja käytännön avun järjestämistä asiakkaalle.

Aikuissosiaalityön toimintakulttuuri on muuttunut aikaisemmasta yksin asiakkaan kanssa työskentelystä laajempien kokonaisuuksien hallintaan, esimerkiksi verkoston kokoaminen asiakkaan ympärille. Toiminta lähtee liikkeelle asiakkaan tarpeista ja verkostossa on tärkeää olla tietoinen yhteisistä tavoitteista, joiden mukaan toiminta asiakkaan kanssa suunnataan.

Oulunkaaren osakokonaisuuden toimintaa ohjasi koko hankeajan uuden sosiaalihuoltolain tuomat muutokset ja tarkennukset sosiaalityöhön, sekä valmistautuminen toimeentulotuen käsittelyn siirtymiseen Kelalle.

5.1 Aikuissosiaalityön suunnitelmallisuutta tukevat käytännöt ja toimenpiteet

Oulunkaarella toimi hankkeen alkaessa silloin tällöin kokoontuva aikuissosiaalityön tiimi. Tiimin jäseniä olivat kaikki aikuissosiaalityötä tekevät työntekijät ja esimiehet Oulunkaaren kunnista, noin 12 henkilöä. Tiimin kokouksissa käytiin läpi ajankohtaisia asioita mutta sillä ei ollut kehittämistehtävää. Hankkeen aikana tiimin toiminta ensin vakiinnutettiin tiimin kokoontuessa noin kuuden viikon välein. Tiimipalaverille määriteltiin rakenne, jossa tuli selkeästi esille osaamisen ja palveluiden kehittäminen. Koulutusosiossa työntekijät vuorottelivat jakaen hyviä käytäntöjä omasta työstään. Ajankohtaisen aiheen kehittämisosiossa työntekijät osallistuivat konkreettisesti kehittämistoimintaan. Lisäksi tiimin jäsenistä saatettiin muodostaa pienempiä ryhmiä työstämään eteenpäin jotakin tiettyä ajankohtaista asiaa.

Hankkeen edetessä tiimin toiminta muuttui. Työntekijöitä osallistettiin yhä enemmän palveluiden kehittämiseen. Esimerkiksi sosiaalisen kuntoutuksen kehittämisen alkaessa Oulunkaarella, työntekijöiden kanssa pidettiin ensimmäinen kehittämispäivä asiasta ja suunniteltiin miten muut toimijat osallistetaan prosessiin.

Jatkossa Oulunkaarella toimii työikäisten palveluiden tiimi, johon kuuluu aikuissosiaalityön lisäksi muun muassa päihdetyön työntekijät. Tiimin toiminta jatkuu säännöllisenä, jatkaen aikuissosiaalityön tiimissä opitulla kehittämisotteella.

Asiakassuunnitelmien tarkoituksenmukainen käyttö ja seuranta

Asiakassuunnitelma-osaamista ja asiakassuunnitelmien tarkoituksenmukaista käyttöä oli tavoitteena vahvistaa Oulunkaaren aikuissosiaalityössä osana suunnitelmallista sosiaalityötä.

Hanke järjesti Arvio ja asiakassuunnitelma -koulutuksen 22.4.2015. Siihen osallistuivat Oulunkaaren aikuisosiaalityötä tekevät työntekijät sekä esimiehet. Koulutuksessa käsiteltiin uuden sosiaalihuoltolain keskeiset periaatteet ja lain tuomat edellytykset asiakassuunnitelman käyttöön ja sisältöön. Koulutuspäivä sisälsi myös case-työskentelyä, jossa osallistujat työstivät sosiaalihuoltolain mukaisia asiakassuunnitelmia.

Työskentelyä asiakassuunnitelmien parissa jatkettiin aikuissosiaalityön tiimissä 4.6.2015 jolloin todettiin käytössä olevan asiakassuunnitelma-lomakkeen kaipaavan päivitystä. Lomake päivitettiin ja vietiin se ProConsona-ohjelmaan, jossa se on käytössä koko Oulunkaarella.

Asiakassuunnitelmien käytön kehittämisprosessin tuloksena Oulunkaarelle luotiin malli asiakassuunnitelmien käytön ja vaikuttavuuden seurantaan. Aina kun työntekijä päivittää asiakkaan kanssa asiakassuunnitelman, hän täyttää lyhyen sähköisen seurantalomakkeen suunnitelman toteutumisesta. Lomakkeessa kysytään ovatko tavoitteet toteutuneet, ovatko palvelut toteutuneet ja jos eivät ole toteutuneet, miksi? (Liite 1). Malliin kuuluu suunnitelmien seuranta aikuissosiaalityön tiimissä.

Asiakassuunnitelmien tarkoituksenmukaiseen käyttöön kiinnitettiin paljon huomiota työntekijöiden kanssa hankkeen aikana. Linkki seurantalomakkeeseen toimitettiin työntekijöille ja heidän kanssaan sovittiin sen käytöstä. Seuranta ei kuitenkaan lähtenyt hankkeen aikana käyntiin toivotulla tavalla, työntekijät eivät täyttäneet lomaketta. Aikuissosiaalityöstä vastaavan palveluesimiehen mukaan asiakassuunnitelmien käyttö on kuitenkin aikaisempaa suunnitelmallisempaa ja niitä tehdään enemmän. Jatkossa seurantaan täytyy kehittää toimivampi menetelmä.

Uusien työmenetelmien kokeilut

Toimeentulotuen siirto KELA:lle vuoden 2017 alussa tuo aikuissosiaalityölle uusia mahdollisuuksia syvempään ja suunnitelmallisempaan asiakastyöhön. Hankkeen aikana tutustuttiin ja kokeiltiin tällaiseen työskentelyyn soveltuvia menetelmiä.

Virta II -hankkeen Kainuun osakokonaisuudessa kehitettyyn ESY (elämäntilan-teen selvittämisen ympyrä) –menetelmään tutustuttiin Kainuun projektipäällikön johdolla, ja pari työntekijää testasi menetelmää omassa työssään. Ryhmämuotoisista toiminnoista järjestettiin koulutuspäivä, jonka vetäjänä toimi Kainuun järjestämän ryhmänohjausvalmiuksien koulutuksen käynyt hankkeen projektityöntekijä. Lapset puheeksi –menetelmään tutustuminen vastaa sosiaalihuoltolain määrittelemään lasten edun huomioimiseen kaikkialla sosiaalihuollossa. Lapset puheeksi –menetelmästä annettiin aikuissosiaalityön työntekijöille lyhyt koulutus sosiaalisen kuntoutuksen kehittämisen yhteydessä.

Hankkeessa mukana ollut Utajärven sosiaalityöntekijä järjesti joulukuussa 2014 aikuissosiaali-työn palveluraadin Utajärvellä. Raatiin sai tulla mukaan kuka tahansa kuntalainen. Tarkoituksena oli virittää keskustelua niiden kanssa, joilla on oikeus palveluihin eikä vain tiedottaa jo olemassa olevista palveluista. Palveluraadin palautteista kävi ilmi, että aikuissosiaalityötä pitäisi tehdä muualla kuin toimistossa. Sosiaalityöntekijä pitäisi olla tavattavissa myös epämuodollisesti, esimerkiksi kirjastossa ja erilaisissa tapahtumissa.

Utajärven sosiaalityöntekijä lähti rohkeasti kokeilemaan uusia tapoja tehdä aikuissosiaalityötä. Tarkoituksena oli kokeilujen kautta löytää parhaat paikat ja tilanteet kunkin asiakkaan kohtaamiseen niin että niistä saadaan paras etu asiakkaalle. Esimerkiksi kotikäynnit tiiviillä tapaamisvälillä olivat joillekin asiakkaille erittäin hyödyllisiä. Aloitukseen näiden asiakkaiden kohdalla tarvitaan iso satsaus, jotta asiat lähtevät etenemään. Eräälle asiakkaalle olivat juoksulenkit tärkeitä ja lähtemällä mukaan lenkille, sosiaalityöntekijä pääsi lähelle asiakasta ja hänen haasteitaan elämässä. Työntekijä kävi myös yhdessä harjoittelussa olleen opiskelijan kanssa tapaamassa paikallisia "laitapuolenkulkijoita" läheisessä puistossa jossa heidän on tapana kokoontua.

ESY-menetelmä on prosessimaiseen yksilötyöskentelyyn hyvin soveltuva menetelmä. Hankkeen aikana menetelmää ei lähtenyt kokeilemaan toivottu määrä työntekijöitä, mutta kokemuksia menetelmän käytöstä on jaettu ja työntekijöillä on menetelmä tiedossa yhtenä mahdollisena työvälineenä. Myös muista kokeiluista on

jaettu tietoa työntekijöille. Aika ei vielä ollut kypsä niiden laajempaan käyttöön toimeentulotuen ollessa vielä iso osa työtä. Uusien mahdollisuuksien auetessa toimeentulotuen Kela-siirron myötä, työntekijöillä on kokeilujen myötä valmiuksia uudenlaisen työskentelyyn.

Matalan kynnyksen chat-palvelu

Chat-palvelua haluttiin lähteä kehittämään erityisesti nuorten aikuisten asiakkaiden matalan kynnyksen yhteydenottokeinoon. Oulunkaarelle hankittiin chat-palvelu, joka upotettiin kuntayhtymän verkkosivulle. Palvelu räätälöitiin kuntayhtymälle sopivaksi. Työntekijän ollessa paikalla chatissa, chat ilmestyy ponnahdusikkunaan asiakkaan avatessa verkkosivun. Chat-palvelua toteutetaan seudullisesti, eli neuvontaa pystytään antamaan asiakkaalle riippumatta hänen kotikunnastaan. Chat-asiointi on nimetöntä asiointia ja se mahdollistaa yleisen neuvonnan ja palveluohjauksen.

Työntekijöille luotiin käyttäjätunnukset ja heidät perehdytettiin palvelun käyttöön. Aikuissosiaalityön tiimin työntekijät (sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat) vastaavat yksi vuorokauden chatissa asiakkaiden viesteihin perjantaisin kahden tunnin ajan (klo 12-14). Palvelu on toiminut maaliskuun 2016 alusta lähtien, ja toimii raportin kirjoittamisen aikaan edelleen. Uudesta palvelusta tiedotettiin asiakkaille verkkosivujen, Facebook-sivujen ja kuntatiedotteiden kautta.

Chat-palvelu on ollut luonteeltaan yleistä neuvontaa ja ohjausta. Suurin osa kysymyksistä on koskenut yhteystietoja. Asiakkaita on ohjattu kysymään aikuissosiaalityöhön kuuluvia kysymyksiä kertomalla chatin aloitustekstissä, että paikalla vastaamassa on sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja. Tietoturvasyistä chatissa ei voida käsitellä henkilökohtaisia asiakasasioita. Asiakasta ei voida chat-keskustelussa tunnistaa. Lisäksi chat-keskustelut tallennetaan tavalla, joka ei sovellu asiakastietojen tallentamiseen.

Asiakaspalautetta chatista on saatu satunnaisesti keskusteluissa ja se on ollut poikkeuksetta myönteistä. Järjestelmällisesti asiakaspalautetta ei ole kerätty, koska tarvittavaa työkalua siihen ei ole ollut saatavilla.

Chat on vaatinut työntekijöiltä valmiutta seudulliseen työhön sekä Oulunkaaren palveluiden tuntemusta myös muilta palvelualoilta. Työntekijät ovat kokeneet chatin pääosin helpoksi ja miellyttäväksi käyttää. Työntekijät kokevat chatin soveltuvan erityisen hyvin yleiseen neuvontaan ja ohjaukseen. Aikuissosiaalityön chatissa ja sen markkinoinnissa on vielä kehitettävää, että työntekijät voisivat hyödyntää chatia paremmin oman työnsä välineenä.

Chat-palvelu jää Oulunkaarella käyttöön myös hankkeen jälkeen. Aikuissosiaalityön chatia koordinoi jatkossa aikuissosiaalityön seudullisesta kehittämisestä vastaava palveluesimies. Aikuissosiaalityön chatia halutaan edelleen käyttää ja kehittää. Chatin käyttöä laajennetaan myös muille palvelualoille niin, että muidenkin palveluiden työntekijät ovat vastaamassa chatiin tiettyinä aikoina. Jatkossa chatin käyttöä halutaan lisätä määrällisesti ja siksi sitä on markkinoitava asiakkaille enemmän.

Verkkopohjainen kehittäjäasiakastoiminta

Aikuissosiaalityön kehittäjäasiakastoiminta aloitettiin seudullisena verkossa. Toimintaan mukaan rekrytoitiin 18–29 -vuotiaita kehittäjäasiakkaita aikuissosiaalityön tiimin ja kuntien työntekijöiden avulla tammikuusta 2016 alkaen. Projektityöntekijä tapasi nuoria aikuisia asiakkaita työpajoilla ja nuorisotaloilla eri ryhmissä neljässä Oulunkaaren kunnassa. Lisäksi valmistettiin esite, joka kertoi kehittäjäasiakastoiminnasta. Sitä jaettiin asiakkaille muun muassa toimeentulotukipäätösten mukana. Toiminnasta tiedotettiin myös hankkeen verkkosivuilla ja nuorille suunnattujen eri Facebook-sivujen kautta.

Sopimukset kehittäjäasiakkaaksi ryhtymisestä tehtiin viiden asiakkaan kanssa. Asiakkaat tulivat listä, Simosta, Utajärveltä ja Vaalasta. Pudasjärveltä ei saatu kehittäjäasiakasta toimintaan mukaan rekrytoinnista huolimatta. Yksi kehittäjäasiakkaista halusi lopettaa toiminnassa ensimmäisen tapaamiskerran jälkeen.

Kehittäjäasiakkaat perehdytettiin verkkotoimintaan ja heidän elämäntilannettaan ja teknologiavalmiuksiaan kartoitettiin aloituspalaverissa. Heille luotiin käyttäjätunnukset Skype for Business -sovelluksen asiakasversioon. Lisäksi osalle asiakkaista lainattiin web-kamerat. Asiakkaat asensivat web-kamerat ja Skype-

sovelluksen itse omille koneilleen ohjeiden mukaan. Ensimmäinen videotapaaminen toteutettiin kunkin asiakkaan kanssa yksin. Tällöin testattiin yhteyksien toimivuus ja asiakkaat saivat perehdytyksen videotapaamisen netikettiin. Muut tapaamiset olivat ryhmätapaamisia.

Verkkotapaamisia järjestettiin yhteensä viisi kertaa. Tapaamiset olivat teemoitettuja ja strukturoituja.

Tapaamisissa käsiteltiin seuraavat teemat:

1. Ryhmytyminen ja tehtävä yhteydenpidosta
2. Yhteydenpitotavat ja tapaamispaikat sekä toimistotilojen arviointi
3. Tiedonsaanti ja tiedon ymmärrettävyys sekä mielipiteiden ilmaisu ja asiakkaan oma päätöksenteko palveluissa
4. Asiakkaan oma palvelupolku vs. palveluprosessi sekä tyytyväisyys palveluihin
5. Vuorovaikutus ja verkkovuorovaikutus sekä asiakkaiden kokemukset vuorovaikutuksesta

Tapaamiskertojen runko muotoutui seuraavasti:

1. Aloitus
2. Fiiliskierros, jolla jokainen osallistujista valitsee Skypen chatista omaa fiilistaan kuvaavan hymiön/emojin, ja kertoo, mitä hymiöllä/emojilla tarkoitetaan ja miksi valitsi juuri sen.
3. Virittäytyminen käsiteltävään teemaan. Teemaan virittäydyttiin kuvien tai keskustelun kautta.
4. Teeman käsittely. Teema käsiteltiin ohjaajavetoisesti, mutta myös keskustellen. Tukena teeman käsittelyssä Power Point –esitys tai valokuvat.
5. Tehtävä/tehtävänanto. Kehittäjäasiakkailta koottiin mielipiteitä/kokemuksia teemasta sähköposti- tai Webropol-kyselyiden avulla. Osa tehtävistä tehtiin tapaamisen aikana, osan tehtävistä kehittäjäasiakkaat tekivät itsenäisesti.
6. Seuraavan tapaamiskerran teema. Kerrottiin asiakkaille teema, jota on tarkoitus käsitellä seuraavalla kerralla. Kysyttiin asiakkailta, mitä teemoja haluavat käsitellä ja millä tavalla.
7. Lopetus. Fiiliskierros, samaan tapaan kuin alussa. Lopetuksessa korostettiin, että kehittäjäasiakkaat saavat aina ottaa yhteyttä projektityöntekijään, jos jokin asia jää vaivaamaan mieltä.

Kuudes ryhmäkerta oli tarkoitus toteuttaa toimintapäivänä, jolloin kehittäjäasiakkaita olisi myös palkittu toimintaan osallistumisesta aktiviteetilla ja ruokailulla. Toimintapäivä peruttiin, koska vain yksi kehittäjäasiakasta olisi osallistunut siihen. Sen sijaan kehittäjäasiakkaita palkittiin lounaslahjakorteilla. Lisäksi kehittäjäasiakkaat saivat toiminnan puolivälissä palkkioksi yhden vapaavalintaisen Oulunkaaren tuotteen (repu, fleecen tai hupparin). Kehittäjäasiakkaiden palkitseminen kustannettiin hankkeen ulkopuolisella rahoituksella.

Kehittäjäasiakkaat osallistuivat videotapaamisiin vaihtelevasti. Kaksi tapaamiskertaa peruuntui, koska niillä ei ollut osallistujia. Kahden kehittäjäasiakkaan osallistuminen estyi, koska he olivat kuntouttavassa työtoiminnassa ja työkokeilussa. Kahden syyt olivat henkilökohtaisempia. Kehittäjäasiakkaat tekivät kaikki heille annettut itsenäiset tehtävät yhtä kehittäjäasiakasta lukuun ottamatta. Itsenäisten tehtävien suorittamisessa kehittäjäasiakkaat siis olivat kiitettävän aktiivisia huomioiden sen, että kehittäjäasiakastoiminta perustui vapaaehtoisuuteen.

Verkkoryhmän rinnalla projektityöntekijä vieraili lin starttipajan kuntouttavan työtoiminnan ryhmässä kolme kertaa. Ryhmään kuului kuusi asiakasta, joista paikalla oli kerrallaan 3-4 nuorta. Kuntouttavan työtoiminnan ryhmä toimi hyvänä verrokkiryhmänä verkkoryhmälle. Ryhmän kanssa käsiteltiin verkkoryhmän teemat 2-4.

Kehittäjäasiakastoiminnan tuloksia

Kehittäjäasiakastoiminnassa tuotettiin tietoa asiakkaiden kokemuksista sosiaalipalveluissa. Kehittäjäasiakkaat myös antoivat kehittämisehdotuksia, miten palveluita tulisi parantaa esimerkiksi toimistotiloja kuvien avulla arvioimalla. Tiedontuotanto muodostui keskeiseksi toimintatavaksi, sillä kehittäjäasiakkaat vastasivat aktiivisesti kyselyihin eri teemoista, mutta varsinaisiin tapaamisiin osallistuminen oli vähäisempää.

Yhdessä kehittäjäasiakkaiden kanssa tuotettu tieto otettiin mielenkiinnolla vastaan työntekijöiden tapaamisissa aikuissosiaalityön kehittämispäivässä, hanketiimissä ja hankkeen johtoryhmässä. Saatu tieto vahvisti työntekijöiden käsitystä siitä, miten asiakkaat kokevat aikuissosiaalityön palvelut. Se auttoi myös hahmottamaan paremmin, mitkä ovat aikuissosiaalityön palveluiden kipukohtia.

Seuraavaksi on esitetty lyhyesti kehittäjäasiakkailta saatua tietoa. Tarkemmat tulokset ovat Oulunkaaren kuntayhtymän käytössä ja niitä hyödynnetään palveluiden kehittämiseen.

Asiakkaat mielsivät sosiaalipalvelut ensisijaisesti tueksi taloudellisessa tilanteessa sekä työhön tai koulutukseen hakeutumisessa. Lisäksi he pitivät sosiaalipalveluita tärkeinä perhe- ja ihmissuhteissa sekä asumisessa. Asiakkaat kokivat saavansa riittävästi tietoa palveluista. Asiakasosallisuuttaan kehittäjäasiakkaat arvioivat pääosin hyväksi tai melko hyväksi.

Esimerkiksi työntekijöiden tavoittamisen vaikeus tuli asiakkaiden näkemyksissä selkeästi esille.

Toimiston sijaan nuoret asiakkaat tapaisivat työntekijöitä mieluiten kotona, nuorisotilassa tai työpajalla. Työntekijöiden kotikäynnit jakoivat mielipiteitä, sillä osa asiakkaista ei missään tapauksessa halua työntekijöiden käyvän kotonaan.

Toimistotilojen kehittämisehdotukset liittyivät asioinnin sujuvoittamiseen toimeentulotukea haettaessa. Nämä käytännönläheiset kehittämisideat otetaan Oulunkaarella huomioon kunnittaisia palveluohjauspisteitä perustettaessa.

Asiakkaiden palautteen perusteella sähköisten palveluiden kehittäminen on haastavaa, koska asiakkailla ei näytä olevan kovin paljon intoa siirtyä sähköisiin palveluihin. Kuitenkin asiakkaista puolet olisivat halukkaita viestimään työntekijöiden kanssa pikaviestisovelluksilla, kuten WhatsAppilla tai Messengerillä.

Myös suunnitelmallisen sosiaalityön kehittämisessä on edelleen paljon tehtävää, sillä näille asiakkaille sosiaalityö ei juurikaan näyttäydy suunnitelmallisena muutostyönä. Asiakkaat eivät osaa sanoa, onko heille tehty palvelutarpeen arviota, asiakassuunnitelmaa tai onko heille nimetty omatyöntekijää sosiaalipalveluissa.

Asiakkaiden tyytyväisyys palveluihin on pääosin hyvää. Enemmistö asiakkaista on pitänyt kohtelua sosiaalipalveluissa asiallisena ja työntekijöitä ammattitaitoisena. Asiakkaat ovat oman arvionsa mukaan osanneet hakea apua oikeasta palvelusta. Enemmistö asiakkaista kokee, että palvelu on auttanut häntä omassa elämäntilanteessaan.

Vuorovaikutusta sosiaalipalveluissa arvioivat verkkoryhmän kehittäjäasiakkaat. Näin vuorovaikutusteeman käsittelyyn osallistuneiden asiakkaiden määrä jäi kolmeen. Kehittäjäasiakkaiden kokemukset vuorovaikutuksesta työntekijöiden kanssa jakaantuivat niin, että kahden kokemukset ovat olleet pääosin myönteisiä ja yhden asiakkaan pääosin kielteisiä.

Kehittäjäasiakastoiminnasta jäi suunnitelmista poiketen toteuttamatta vaikuttava ulkoinen viestintä lähinnä sosiaalisen median eri kanavia hyödyntäen. Ajatuksena oli, että annetaan nuorille aikuissosiaalityön asiakkaille ääni myös julkisuudessa ja mahdollisuus tuoda videoin ja kuvin näkemyksiään esille. Yksi kehittäjäasiakkaista oli kiinnostunut valokuvauksesta ja yksi taas videokuvaamisesta. Toinen heistä ei osallistunut lainkaan tapaamisiin ja toinen ei halunnut tuoda video-osaamistaan tapaamisissa esille, vaan piti perinteisempiä työskentelytapoja, keskustelua ja kirjallista palautteen antamista, mieluisempaan työskentelytapana.

Kehittäjäasiakkailta ja lin starttipajan kuntouttavan työtoiminnan ryhmältä pyydettiin palautetta toimintaan osallistumisesta. Lin ryhmäläiset kokivat lähinnä saaneensa tapaamisissa uutta tietoa sosiaalipalveluista. Tapaamisissa saatu tieto ei kuitenkaan auttanut asiakkaita hahmottamaan omaa asiakasprosessiaan aiempaa paremmin, eivätkä he kokeneet päässeensä vaikuttamaan palveluiden kehittämiseen.

Kehittäjäasiakkaiden verkkoryhmään osallistuneista kaksi vastasi palautekyselyyn. Palaute varsinaisesta toiminnasta on myönteinen. Tehtävät on koettu helpoiksi ja mielekkäiksi. Verkkopohjainen työskentelytapa on sopinut toiselle asiakkaalle hyvin. Perehdytystä verkkopohjaiseen toimintaan molemmat asiakkaat pitivät riittävänä. Kehittäjäasiakkaat ovat myös kokeneet, että he ovat voineet vaikuttaa palveluiden kehittämiseen sekä heidän esille tuoma palaute ja kehittämisehdotukset on huomioitu hyvin.

Palautteen valossa lin starttipajan kuntouttavan työtoiminnan ryhmän kolmen tapaamiskertaa jäivät vaikuttavuudeltaan heikoiksi. Sen sijaan verkkopohjaisen kehittäjäasiakastoiminnan vaikutukset ovat myönteisempiä. lin asiakkaat olivat iältään nuorempia, ja heillä oli monilla myös elämäntilassaan ja omassa toimintakyvysään enemmän haasteita kuin verkkoryhmän kehittäjäasiakkailla. lin ryhmän tapaamiset toteutettiin osana kuntouttavan työtoiminnan ryhmää, johon osallistuminen oli asiakkaille pakollista. Sen sijaan kehittäjäasiakastoiminnan verkkoryhmään osallistuminen oli asiakkaille vapaaehtoista, ja siihen saatiin rekrytoitua sellaisia asiakkaita, joiden aktiivisuus ja valmius palautteen antamiseen sekä uuden oppimiseen oli paremmalla tasolla.

Tulosten hyödyntäminen ja toiminta jatkossa

Verkkopohjaista kehittäjäasiakastoimintaa jatketaan Oulunkaarella niin, että syksyllä 2016 aloittaa uusi kehittäjäasiakkaiden ryhmä. Osa ensimmäisen ryhmän asiakkaista on ollut kiinnostuneita jatkamaan syksyllä aloittavassa ryhmässä. Uuden ryhmän koordinoinnista vastaa aikuissosiaalityön kehittämistä koordinoiva palveluesimies. Hankkeen päätyttyä työntekijät halutaan sitouttaa kehittäjäasiakastoimintaan paremmin mukaan niin, että muodostetaan työntekijä-asiakas -kehittäjäparit, jotka osallistuvat erilaisiin kokeiluihin osana normaalia asiakastyötä (esimerkiksi osallistava dokumentointi).

Kehittäjäasiakkaille annetaan pelkän tiedontuotannon sijaan konkreettisempia kehittämistehtäviä, kuten viestintä toimeentulotuen Kela-siirrosta. Kehittäjäasiakkaat osallistuvat jatkossa myös työntekijöiden kehittämissäviin, ja kehittämisestä tehdään yhteistoiminnallisempaa. Kehittäjäasiakkaiden palkitseminen muutetaan niin, että kehittäjäasiakkaat saavat pienen palkkion kustakin osallistumiskerrasta. Näin palkitsemisella voidaan sitouttaa ja motivoida kehittäjäasiakkaita toimintaan paremmin mukaan. Aktiivisemmalla ryhmäkertoihin osallistumisella kehittäjäasiakkaat saavat myös toiminnasta enemmän hyötyä itselleen vertaistuen ja vaikuttamisen kautta.

Kehittäjäasiakastoiminta on tärkeää suunnitella niin, että aikataulu ja tapaamiskertojen teemat sovitaan kerralla koko kaudeksi. Asiakkaat osallistetaan toiminnan suunnitteluun. Työntekijöiden vahva sitoutuminen toimintaan on tärkeää, sillä se edesauttaa myös asiakkaiden sitoutumista. Työntekijöistä johtuvista syistä ei ole hyvä perua tai siirtää tapaamisia. Siksi toiminta ei voi olla yhden työntekijän varassa.

Ensimmäiseltä kehittäjäasiakkaiden ryhmältä koottu kattava palaute tulee hyödyntää konkreettisissa kehittämistoiminpiteissä. Sosiaalityön suunnitelmallisuutta tulee lisätä ja asiakkaita osallistaa eri osallistavien työmenetelmin omassa palveluprosessissaan. Arvioinnin tulee olla osa palveluprosessia. Näin palvelut saadaan vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeisiin. Niistä tulee entistä oikea-aikaisempia ja vaikuttavampia.

Asiakkaiden ja työntekijöiden yhteydenpitotapoja ja –välineitä tulee edelleen kehittää. Tiedotuksen tulee olla ymmärrettävää ja oikea-aikaista. Siten parannetaan palveluiden saavutettavuutta. Asiakkaan ja työntekijän välisen vuorovaikutussuhteen tulee muodostua entistä tasaveroisemmaksi. Työntekijöiden palveluvalmiuksien tulee parantua ja virkamiesroolin hälventyä. Toimitiloja tulee kehittää asiakkaita paremmin palveleviksi. Näin asiakkailla on mahdollisuus tulla paremmin kohdatuksi palveluissa.

Kehittäjäasiakastoiminnan tavoitteena oli selvittää yhdessä asiakkaiden kanssa, mitä ovat ne kohtaamisen areenat joissa nuoret asiakkaamme haluavat tulla kohdatuiksi, ja miten. Uusia käyttöön otettavia toimintamalleja ei kehittäjäasiakastoiminnan kautta sinällään löydetty. Toimintaa aloitettaessa ajateltiin, että esimerkiksi kotikäynnit ja sähköiset palvelut ovat sellaisia, mitä nuoret asiakkaat haluavat käyttää. Kotikäynti työmuotona kuitenkin jakoi jyrkästi osallistujien mielipiteitä, ja sähköisiin palveluihin ei juurikaan tuntunut olevan halukkuutta siirtyä. Toisaalta asiakkaat ovat yksilöitä ja myös nämä vaihtoehdot tulisi olla tarjolla asiakkaille.

Työttömien terveystarkastusten ja kuntouttavan työtoiminnan mallien ja lomakkeiston juurrutus

Syksyllä 2013 päättyneessä Virta-hankkeessa kehitettiin Oulunkaarella työttömien terveystarkastusten, aktivointisuunnitelmien ja kuntouttavan työtoiminnan toimintamalleja ja lomakkeistoa. Tämän hankkeen toimenpiteenä oli näiden mallien ja lomakkeiden juurrutus.

Toukokuussa 2014 selviteltiin kyselyn avulla mallien juurtumista käytäntöön. Kyselyn tuloksista selvisi, että kaikilla työntekijöillä ei ollut tietoa esimerkiksi yhtenäistettyjen lomakkeiden olemassa olost. Osittain kyselyn tuloksia selittää se, että aikuissosiaalityössä oli juuri ollut paljon henkilökunnan vaihtumista. Toisaalta kehittämistyössä oli ollut mukana työntekijöitä ja esimiehiä ja tieto olisi pitänyt olla saatavilla. Kuntouttavan työtoiminnan yhtenäistetyt lomakkeet olivat suurimmalla osalla vastaajista käytössä.

Hanke järjesti toukokuussa 2014 yhdessä neuvolapalvelujen kanssa työttömien terveystapaamisten työpajapäivän, jossa perehdytettiin uudet työntekijät toimintamalliin ja mietittiin mallin kehittämistä jatkossa. Ensimmäisessä Virta-hankkeessa mukana ollut terveydenhoitaja toimi päivässä perehdyttäjänä yhdessä neuvolapalvelujen esimiehen kanssa. Työpajapäivän jälkeen esimies on huolehtinut perehdyttämisestä, ja toimintamalli ja lomakkeet ovat edelleen käytössä.

Aktivointisuunnitelma-prosessin ja lomakkeiston juurruttamista ei lähdetty hankkeessa viemään aktiivisesti eteenpäin aktivointi- ym. suunnitelmien ollessa murroksessa. Kuntouttavan työtoiminnan malli oli kyselyn tulosten perusteella käytössä. Kuntouttavan työtoiminnan toimijoiden kanssa pidettiin kaksi videoneuvottelutapaamista helmi-maaliskuussa 2016. Lomakkeisiin ja toimintaohjeisiin tehtiin tarvittavat muutokset ja vietiin ne Oulunkaaren verkkosivuille kunkin kunnan kuntouttavan työtoiminnan sivulle. Kuntouttavan työtoiminnan arvioinnissa nähtiin kehitettävää. Päätettiin, että kehittämisen pilottina toimii li, josta hyvät käytännöt levitetään muihin kuntiin. Kehittämisen otti vastuulleen lin kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja. Toimijat eivät kokee tällä hetkellä tarvetta säännöllisiin, seudullisiin kuntouttavan työtoiminnan tapaamisiin.

Työttömien terveystarkastusten ja kuntouttavan työtoiminnan osalta toimintamallit ja lomakkeisto olivat juurtuneet hyvin käytäntöön jo ennen Virta II –hankkeen alkamista. Hankkeen toimenpiteillä pystyttiin vahvistamaan niiden käyttöä edelleen.

5.2 Toimijoiden välistä yhteistyötä parantavat käytännöt

Sosiaalihuoltolakiin on kirjattu velvoite yhteistyön tekemiseen asiakkaan auttamiseksi. Oulunkaarella oli hanketta suunniteltaessa noussut esille tarve monitoimijuuden vahvistamisesta. Myös hankkeessa tehdyn kyselyn tulokset kertoivat yhteistyön tekemisen haasteista.

Oulunkaarella lähdettiin vahvistamaan toimijoiden välistä yhteistyötä järjestämällä työpajapäiviä, joissa vaihdettiin hyviä käytäntöjä ja etsittiin uusia yhteistyömuotoja. Jatkona työpajapäiville kehitettiin yhdessä toimijoiden kanssa sosiaalista kuntoutusta ja aloitettiin sosiaalisen kuntoutuksen palvelutarjottimen kokoaminen.

Yhteistyötä vahvistavat työpajapäivät

Hankkeessa tehtiin maaliskuussa 2015 kysely nuorten aikuisten kanssa toimiville Oulunkaaren, kuntien ja muiden tahojen toimijoille. Kyselyn tarkoituksena oli kartoittaa nuorta tukevan verkoston yhteistyön toimivuutta, yhteistyön tekemisen tapoja sekä yhteistyön haasteita. Kyselyyn vastasi 43 toimijaa, joista suurin osa oli kuntien työllistämispalveluita tai nuorisotyöstä. Seuraavaksi eniten vastaajia oli Oulunkaaren tuottamista mielenterveys-, aikuissosiaalityön ja päihdepalveluista. Muutama vastaus saatiin myös seurakuntien ja järjestöjen työntekijöiltä.

Kyselyn tuloksista havaittiin, että yhteistyötä tehdään paljon ja useiden eri tahojen kanssa. Asiakkaan elämäntilanteen selvittely ja palvelutarpeen arviointi sekä muu tiedonvaihto asiakkaan tilanteesta olivat niitä tilanteita, joissa yhteistyötä eniten tehtiin. Suurimmiksi haasteiksi yhteistyön tekemisessä nimettiin työntekijöiden vaihtuvuus, kiire sekä muiden toimijoiden huono tuntemus. Kyselyn tuloksia hyödynnettiin työpajapäivien suunnittelussa.

Työpajatyöskentelyn tavoitteena oli avata eri toimijoiden välille uusia yhteyksiä ja yhteistyömuotoja sekä tuoda esille hyviä käytäntöjä ja antaa osallistujille työvälineitä oman työnsä kehittämiseen. Tuloksena tavoiteltiin yhteisten toimintatapojen ja –prosessien sopimista kunnittain.

Ensimmäisessä, 4.6.2015 järjestetyssä työpajapäivässä oli mukana noin kolmekymmentä Oulunkaaren ja kuntien työntekijää. Päivän aikana kuultiin ajankohtaisia asioita aikuissosiaalityöstä Oulunkaaren perhepalvelujohtajan Mirva Salmelan kertomana, TE-toimiston terveiset monialaisen yhteispalvelun tilanteesta toi palveluesimies Raija-Liisa Kokko tuetun työllistämisen palveluista. Päivän aikana osallistujat tekivät itselleen hissipuheet, työstivät yhdessä ratkaisuja yhteistyökyselyssä esille nousseihin teemoihin ja miettivät kunnittain toimijoiden välisen yhteistyön kehittämiskohteita.

Ensimmäisessä työpajapäivässä esille tulleita asioita hyödynnettiin seuraavan työpajapäivän työskentelyosion taustamateriaalina. Ensimmäisestä työpajapäivästä saadun palautteen perusteella toimijat kokivat päivän hyödylliseksi oman työnsä kannalta. Palautteiden pohjalta seuraava työpajapäivä muotoiltiin siten, että siinä kuultiin enemmän hyviä käytäntöjä eri kunnista ja eri toimijoilta sekä rekrytoitiin mukaan myös seurakunnan, mielenterveyspalvelujen ja päihdepalvelujen työntekijöitä.

Toinen työpajapäivä pidettiin 22.9.2015. Päivä aloitettiin perhepalvelujohtajan puheenvuorolla sosiaalityön asiakasprosessista ja yhteistyöstä. Päivän aikana kuultiin hyviä käytäntöjä listä nuorten mielenterveyspalveluista sekä Pudasjärveltä päihdeasiakkaan kohtaamisesta. Utajärven ja Vaalan perhepalvelujen palveluesimies piti puheenvuoron voimavarakeskeisestä asiakastyöstä. Lisäksi FT Mika Niemelä kertoi ajatuksia herättävästi toiminnallisesta verkostotyöstä nuorten ja nuorten aikuisten kanssa. Osallistujien joukossa oli tällä kertaa myös seurakunnan edustajia ja useampi mielenterveyspalvelujen työntekijä.

Osallistujat työstivät yhdessä asiakastapauksia ja ratkaisuja niihin, tarkoituksena kirjoittaa auki eri toimijoiden rooleja ja löytää uusia yhteistyömuotoja. Työpajatyöskentelyn tavoitteena ollut prosessien kuvaaminen kunnittain ei täysin onnistunut. Pajan osallistujat kokivat hyvin tärkeänä vapaaehtoisen juttelun asian tiimoilta eikä paperille tehtävät tuotokset olleet heidän näkökulmastaan niinkään tärkeitä. Osallistujat olisivat myös halunneet työskennellä ja vaihtaa kokemuksia eri kuntien työntekijöiden kanssa.

Päivän aikana syntyi kuitenkin uusia toimintamalleja. Esimerkiksi lin seurakunnan työntekijä tarjosi työpanostaan asiakkaan rinnalla kulkijaksi, joka voi esimerkiksi käydä asiakkaan kanssa asioimassa eri palveluissa. Pajoissa työstetyt asiakastapaukset olivat suurelta osin todellisia ja näiden asiakkaiden auttamiseksi tuntui löytyvän uusia ajatuksia. Esimerkiksi Mika Niemelän puheenvuoron innoittamana monen asiakkaan kohdalla aiottiin ottaa perhe vahvemmin mukaan työskentelyyn.

Työpajoihin osallistuneet työntekijät kokivat pajapäivät hyödyllisiksi yhteistyön kehittämisen kannalta ja toivoivat niitä järjestettävän lisää.

Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämisprosessi

Oulunkaarella ilmeni hankeaikana tarve sosiaalisen kuntoutuksen kokonaisuuden kehittämisestä. Oleellisena osana sosiaalista kuntoutusta nähtiin toimijoiden välinen yhteistyö. Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymässä kehitetty toiminnallisen verkostotyön menetelmä päätettiin ottaa Oulunkaarella käyttöön osana sosiaalisen kuntoutuksen prosessia. Jatkumona aikaisempaan toimijoiden välisen yhteistyön kehittämiseen, päätettiin sosiaalista kuntoutusta lähteä kehittämään yhdessä nuorten palveluita tuottavien toimijoiden kanssa.

Sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen aloitettiin aikuissosiaalityön tiimissä. 9.5.2016 pidetyssä kehittämissäpäivässä käytiin läpi sosiaalisen kuntoutuksen tilannetta Suomessa ja avattiin sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluvia palvelukokonaisuuksia. Oulunkaaren ja kuntien toimijoille järjestettiin

Nuorten palveluiden kehittämispäivä 10.6.2016. Päivän tavoitteena oli saada toimijat mukaan Oulunkaaren sosiaalisen kuntoutuksen kehittämiseen. Päivä sisälsi toiminnalliseen verkostotyöhön liittyvän, Lapset puheeksi –menetelmästä tutun, neuvonpito-käytännön esittelyn. Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymän projektinvetäjä Anne Kujansuu oli päivässä mukana kertomassa heidän hyviä kokemuksiaan menetelmän käytöstä. Lisäksi päivän aikana aloitettiin sosiaalisen kuntoutuksen palvelutarjottimen kokoamista.

Nuorten palveluiden kehittämispäivästä saatujen tuotosten pohjalta mallinnettiin Oulunkaaren sosiaalisen kuntoutuksen prosessi (Liite 2). Prosessissa näkyy keskeisenä toimijoiden välinen yhteistyö erityisesti asiakkaan ohjautumisessa sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden piiriin sekä neuvonpito-käytäntönä osana palvelutarpeen arviointia ja palveluiden toteuttamista.

Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämistyön pohjalta järjestettiin laajemmalle toimijajoukolle Sosiaalisen kuntoutuksen koulutuspäivä 15.9.2016. Koulutuspäivä sisälsi esimerkkejä sosiaalisen kuntoutuksen käytännöistä, kuten Oulunkaarella toimivasta päihdekuntoutujien ryhmästä. Päivän aikana käytiin läpi Oulunkaaren sosiaalisen kuntoutuksen prosessi sekä kuultiin siihen oleellisesti liittyvästä palveluohjauksesta. Lopuksi esiteltiin sosiaalisen kuntoutuksen palvelutarjottimen kokoamisen periaatteet ja osallistujat aloittivat kirjoittamaan auki tarjoamansa palvelut.

Sosiaalisen kuntoutuksen palvelutarjottimen kokoamista jatketaan Oulunkaarella perhepalvelujen palveluesimiesten johdolla. Esimiehet keräävät alueensa palvelut yhteen. Tavoitteena on viedä palvelutarjotin sähköiseen muotoon sekä työntekijöiden että asiakkaiden hyödynnettäväksi.

Kyselyn tulokset ja toiminnan jatko

Nuorten palveluita tuottaville toimijoille tehtiin uusi yhteistyön toimivuutta mittaava kysely syyskuussa 2016. Tavoitteena oli selvittää, onko yhteistyön tekemisessä tapahtunut kehitystä hankeaikana tehtyjen toimenpiteiden seurauksena. Vastaajia vuoden 2015 alussa tehdyssä kyselyssä oli 43 ja syksyllä 2016 tehdyssä kyselyssä 20. Eri vastaajaryhmät olivat edustettuina melko lailla samalla tavalla, ainoastaan järjestöjen ja TE-palvelujen edustajat (yht. 3 aikaisemmassa kyselyssä) puuttuivat myöhemmän kyselyn vastaajista.

Hieman useampi vastaaja kokee tuntevansa eri toimijoiden työskentelytavat hyvin, kun taas niiden vastaajien määrä, joiden mielestä verkosto toimii hyvin, on noussut huomattavasti. Prosentuaalisesti hieman useampi vastaaja tekee yhteistyötä esimerkiksi seurakunnan, päihdepalveluiden ja mielenterveyspalveluiden kanssa. Vastaajista noin kymmenen prosenttia aikaisempaa enemmän tekee yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa kiireellisessä kriisitilanteessa. Muuten yhteistyön tekemisen tilanteet ovat pysyneet samoina. Niiden vastaajien määrä, jotka ovat kohdanneet yhteisen näkemyksen puuttumisen nuoren tilanteesta haasteena yhteistyölle, on vähentynyt. Yhä useampi työntekijä kokee työntekijöiden vaihtuvuuden ja kiireen vaikeuttavan yhteistyön tekemistä. Aikaisempaa useampi toimija pitää asiakkaan tilanteen laajempaa ymmärtämistä erittäin tärkeänä toimivan yhteistyön hyötynä.

Poimintoja kyselyiden tuloksista

	2015	2016
Tunnen eri toimijoiden työskentelytavat hyvin	osittain samaa mieltä/samaa mieltä 81 %	osittain samaa mieltä/samaa mieltä 84,2 %
Mielestäni verkosto toimii hyvin	osittain samaa mieltä/samaa mieltä 73,8 %	osittain samaa mieltä/samaa mieltä 89,5 %
Yhteistyö kiireellisessä kriisitilanteessa	39,5 % vastaajista	50 % vastaajista
Yhteistyön haaste: - Yhteisen näkemyksen	18,6 % vastaajista	5 % vastaajista

puuttuminen nuoren tilanteesta		
- Työntekijöiden vaihtuvuus	53 % vastaajista	65 % vastaajista
- Kiire	42 % vastaajista	60 % vastaajista
Erittäin tärkeä yhteistyötä saatava hyöty: Asiakkaan tilanteen laajempi ymmärtäminen	67,4 % vastaajista	90 % vastaajista

Kyselyiden tulosten perusteella toimijoiden välinen yhteistyö on joiltakin osin parantunut hankeaikana. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen saatiin Oulunkaarella hankeaikana hyvään vauhtiin. Hankkeen päätyttyä sen kehittäminen kuuluu työikäisten palveluiden kehittämisestä vastaavan palveluesimiehen tehtäviin. Sosiaalista kuntoutusta on hankkeen päätyttyä jo alettu tekemään prosessin mukaisesti. Palvelutarjottimen koostamiseen ja kehittämiseen, sekä sen sähköiseen muotoon viemiseen, olisi hyvä nimetä koordinaattori. Koordinaattorille tulisi osoittaa työhön riittävästi aikaa, että palvelutarjotin saadaan tarkoituksenmukaiseen käyttöön.

5.3 Osallisuuden lisääminen: intensiivinen ja osallistava ryhmätoiminta

Aiemmin toteutetussa Virta-hankkeessa todettiin, että nuoret hyötyivät ryhmämuotoisesta tuesta. Oulunkaarella nuorten osallisuuden lisäämistä lähdettiin toteuttamaan sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluvan intensiivisen, osallistavan ryhmätoiminnan kautta.

Intensiivinen ja osallistava ryhmätoiminta

Nuorten osallisuuden lisäämistä toteutettiin hankkeessa luomalla uudenlainen ryhmätoimintojen malli. Ryhmätoiminnassa painotettiin erityisesti intensiivisyyttä ryhmän kokoontumisissa sekä erilaisten osallisuutta lisäävien teemojen, kuten valokuvauksen, median ja vapaaehtoistyön käyttämistä.

Nuorten ryhmätoimintojen kehittäminen aloitettiin Pudasjärveltä. Toteuttamismuoto suunniteltiin yhdessä Pudasjärven kaupungin kehittämistoiminnan kanssa. Tarkoituksena oli, että nuori palkataan palkkatuella kaupungin palvelukseen kuukaudeksi (josta 2 viikkoa on intensiivistä valmentavaa ryhmätoimintoa ja 2 viikkoa töitä yrityksessä) jonka jälkeen yritys palkkaa nuoren kahdeksi kuukaudeksi. Suurimmaksi haasteeksi osoittautui yritysten mukaan saaminen toimintaan tarjoamaan palkkatukipaikkoja nuorille. Lisähaasteen toi palkkatukimäärärahojen radikaali vähentyminen. Toiminnan toteutumiseksi oli mietittävä vaihtoehtoisia tapoja työelämään tutustumiseen palkkatukityön tilalle. Tärkeänä pidettiin, että kuka tahansa nuori voisi osallistua ryhmän toimintaan, nuorta ei haluttu lokeroida. Suunnittelun seurauksena syntyi uudenlainen ryhmätoimintojen malli (Liite 3), jota lähdettiin pilotoimaan.

Pilottiryhmät Pudasjärvellä

Pudasjärvellä toteutettiin kaksi ryhmätoiminnan pilottia hieman eri painotuksin. Ensimmäisessä, huhtikuussa 2015 alkaneessa ryhmässä kolme nuorta tuli työllistämismallin mukaisesti ryhmätoimintoihin, yksi tuli ammatitopiston kautta yksilöllistä opetussuunnitelmaa toteuttamaan ja yksi nuorista siirtyi työpajatoimintaan ryhmän kautta.

Ryhmätoiminnan intensiivijakso kesti kaksi viikkoa, jonka aikana vahvistettiin nuorten oman elämän asiantuntijuutta sekä lisättiin osallisuuden kokemuksia. Kantavana teemana pilottiryhmässä oli valokuvaus, jonka

avulla nuoria rohkaistiin kuvaamaan osaamistaan ja vahvuuksiaan. Nuoret koostivat valokuvista Mun Pudasjärvi -nimisen taulun Pinterest-verkkopalveluun. Lisäksi ryhmä koosti valokuvista ja kirjoittamistaan teksteistä muutamia juttuja paikallislehteen.

Pilottiryhmän intensiivijakson aikana myös vierailtiin erilaisissa yrityksissä, tehtiin video-cv:t, kartoitettiin omia verkostoja ja tutustuttiin vapaaehtoistyön mahdollisuuksiin. Vapaaehtoistyön kokemusta nuoret saivat vierailuillaan omien koiriensa kanssa vanhusten asumispalvelu- ja päivätoimintayksiköissä.

Intensiivijakson jälkeen jokainen ryhmän nuori aloitti tutustumisen työelämään eri työnantajien palveluksessa. Jokaiselle nuorelle löytyi omaa mielenkiintoa tai koulutusta vastaava työ. Kolme nuorista siirtyi palkkatyöhön, yksi ammattiopiston työharjoitteluun ja yksi meni työkokeiluun. Työ yrityksissä jatkui kesäkuun alkuun asti. Työelämä-jakson aikana mahdollisuus ryhmän yhteydenpitoon sekä ajatusten vaihtoon tarjottiin suljetussa Facebook-ryhmässä, jonne nuoret lähettivät viikoittain työpaikoilla ottamiaan kuvia annettujen teemojen mukaisesti.

Ryhmän toimintajakson puolivälissä järjestettiin toimintapäivä jousiammunnan ja seinäkiipeilyn parissa. Päivän tarkoituksena oli koota nuoret yhteen vaihtamaan kokemuksiaan, saada heidät kokeilemaan rajojaan ja onnistumisillaan vahvistamaan itsetuntoaan.

Toisen, kesäkuussa 2015 toteutetun, pilottiryhmän osallistujat olivat maahanmuuttajanuoria, joiden suomen kielen taito oli heikko. Ryhmän toiminta painottui tekemiseen ja teemoina olivat Green Care ja vapaaehtoistyö vanhusten parissa. Ryhmä sai tehtäväkseen suunnitella ja tehdä puutarhan vanhusten tehostetun asumispalveluyksikön suurelle terassille. Nuoret toteuttivat puutarhaan myös afrikkalaisen nurkkauksen ilahduttamaan asukkaita ja heidän omaisiaan.

Nuoret toteuttivat puutarhassa vanhuksille juhannusjuhlan, hienon elämyksen sekä nuorille itselleen, että vanhuksille. Ryhmäläiset paistoivat vohveleita ja auttoivat vanhuksia syömisessä. Puutarhan tekemisen lisäksi nuoret viettivät aikaa vanhusten kanssa, esimerkiksi kävelyttivät parempikuntoisia tai vain istuivat seurana. Maahanmuuttajanuorten ryhmän osallistujat saivat kaikki työkokeilupaidat, joista he kuitenkin kesäaikana lopulta kieltäytyivät.

Pilottiryhmien tuloksia

Nuoret saivat ryhmätoiminnan kautta kokemuksia vaikuttamisesta sosiaalisen median sekä sanomalehden välityksellä. Valokuvaus ja lehtikirjoittaminen mahdollistivat yhteiskuntaosallisuuden vahvistamisen. Valokuvausta toteutettiin ryhmässä paljon ja siitä myös innostuttiin joka kerta. Valokuvaaminen tuntui toimivan hyvänä välineenä esimerkiksi uusiin tilanteisiin ja paikkoihin menemisen tukena. Esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden pelosta kärsivä nuori rohkaistui osallistumaan yritysvierailuihin ja vapaaehtoistyöhön, kun sai käyttää kameraa osallistumisen välineenä. Jatkoa ajatellen valokuvaamiseen kannattaa tuoda enemmän esille voimauttavan valokuvauksen näkökulmaa, jossa haetaan nuoren omia voimavaroja.

Vapaaehtoistyön ottaminen osaksi ryhmätoimintaa vahvisti osallisuuden mahdollisuuksia. Esimerkiksi vanhusten kanssa toimiessaan nuoret tunsivat voivansa auttaa ja tuoda iloa. Yksi pilottiryhmän nuorista on hyvän kokemuksen innoittamana aloittamassa koirakaveritoiminnan vanhusten yksikössä. Maahanmuuttajataustaiset nuoret pääsivät tutustumaan suomalaiseen vanhustenhoitoon ja olivat kovin kummastuneita muun muassa siitä, että vanhusten omaiset eivät olleet heitä hoitamassa.

Työelämä tietoisuuden lisääminen, työnhakumahdollisuuksien kartoittaminen ja ideointi sekä työelämään tutustumiset lisäsivät nuorten osallisuutta merkittävästi. Nuoret saivat mahdollisuuden näyttää osaamisensa ja mielenkiintonsa työmarkkinoilla. Osa ensimmäisen ryhmän nuorista sai jatkaa kesätoissa yrityksissä, joissa olivat jakson aikana ja jollekin on tarjottu pitempiaikaistakin työtä.

Jonkin menetelmän käyttö henkilökohtaisen osaamisen ja oman elämän asiantuntijuuden tunnistamiseksi ryhmätoiminnassa on tarpeen. Pilottiryhmissä käytettiin ESY, elämäntilanteen selvittämisen ympyrä- menetelmää (Kainuun osakokonaisuuden kehittämä) jonka avulla nuoret näkivät oman tilanteensa hyvin havainnollisesti.

Nuoret tuntuvat hakevan ryhmätoiminnasta jotakin sellaista mitä muualta ei voi saada ja heillä on muitakin intressejä kuin työelämään pääseminen. Pilotitryhmissä haettiin omia voimavaroja esimerkiksi opiskeluun ja sisältöä elämään. Näin ollen liiallinen työelämään tähtääminen ei välttämättä ole ryhmätoiminnassa se juttu, jota kannattaa toteuttaa.

Video ryhmätoimintoihin liittyen <https://youtu.be/8fY249y4U60>

Nuorten ryhmätoimintojen laajentaminen osaksi erityisryhmien toimintaa

Heinä- ja elokuussa 2015 kokeiltiin ryhmätoimintaa nuorten mielenterveyskuntoutujien kanssa. Toiminnan suunnittelu aloitettiin asumispalveluyksikön ohjaajien kanssa. Ohjaajat kokivat suurimmaksi haasteeksi aktiivoida niitä ihmisiä, jotka olivat kaikenlaisen järjestetyn toiminnan ulkopuolella. Ryhmän painopisteeksi otettiin liikunta henkisen ja fyysisen hyvinvoinnin parantamiseksi ja ylläpitämiseksi. Tavoitteena oli saada nuoret osallistumaan ryhmän toimintaan. Asumispalveluyksikössä järjestettiin asukastapaaminen, jonne kutsuttiin kaikki palvelun piirissä olevat asiakkaat. Tapaamisessa nousi esiin todella paljon toiveita yhteisestä tekemisestä.

Nuorten miesten suosikkitoiminnaksi nousi frisbeegolf, jota käytiin ryhmässä kokeilemassa useita kertoja. Lisäksi erilaiset joukkuepelit olivat suosittuja. Pihapelit kuten mölkky, petanque ja tikanheitto olivat toinen suosittu liikuntamuoto. Pihapelit kiinnittivät osallistujat hetkellisesti hyvin tiiviisti toimintaan, mutta yleisesti mielenkiinto riitti vain yhden, tai korkeintaan kahden, pelin pelaamiseen kerrallaan. Kävely- ja pyöräilyretket houkuttelivat osallistumaan vaihtelevan määrän nuoria. Onkiminen oli toivelistalla, mutta tähän oli lopulta vain kaksi osallistujaa. Kävelyretki joen rantaan nuotiopaikalle sen sijaan keräsi osallistujia kuusi.

Liikunnalliselle ryhmätoiminnalle voi todeta olevan ehdoton tilaus erityisryhmien keskuudessa. Sisällön ei tarvitse olla monimutkaista, ja sen ohjaamiseen pystyy kuka tahansa kannustava ja mukaan houkutteleva henkilö. Ohjaajan tulee hyväksyä se, että osallistujien mielenkiinto ja sitoutuminen vaihtelevat voimakkaastikin. Pääpaino ei ole pelkästään liikkumisesta vaan kaiken kaikkiaan terveellisen elämäntavan edistämisessä. Asiantuntijapalveluja tällaisessa ryhmässä lienee tarpeen käyttää. Nuoret voivat pelätä leimaantumista pelkästään esimerkiksi mielenterveyskuntoutujille tarkoitettussa ryhmätoiminnassa. Tarkoituksenmukaisempaa olisikin järjestää kenelle tahansa nuorelle tarkoitettua hyvinvointiin keskittyvää toimintaa jonne pyritään ohjaamaan nuoria myös erityisryhmistä.

Kokeilun pohjalta on tehty liikunnallisen ryhmätoiminnan malli (Liite 4), jota voidaan käyttää joko pelkästään tietyn erityisryhmän kanssa tai kenelle tahansa avoimena olevana toimintana:

- Toiminta suunnitellaan henkilökunnan, muiden palvelutarjoajien sekä palvelujen mahdollisten tulevien käyttäjien kanssa yhteistyössä.
- Osallistujat rekrytoidaan.
- Osallistujat tekevät kuntotestin, johon voi kuulua peruskuntoa, liikkuvuutta ja lihasvoimaa sekä kehon koostumusta mittaavat osiot. Jokaiselle osallistujalle luodaan henkilökohtainen tavoitteellinen ohjelma. Tavoitteiden täytyy olla sopivia ja usein keskeisin tulos on osallistuminen. Ryhmän mukana osallistuminen on henkilökohtaisen ohjelman keskeisessä osassa.
- Liikkuminen ryhmässä ja yksin.
- Ryhmätoiminnan päättyttyä kuntotestit tehdään uudelleen. Näin saadaan tulokset ryhmätoiminnasta ja myös osallistujalle itselleen tulee käsitys omaan elämään vaikuttamisen mahdollisuuksista.

Ryhmätoimintojen juurrutus Pudasjärvelle ja jalkautus muihin Oulunkaaren kuntiin

Pudasjärvellä toteutettiin ryhmätoiminnan pilotit projektityöntekijän työpanoksella. Toimintaa oli tarkoitus jatkaa Pudasjärvellä osana kaupungin ylläpitämän työpajan toimintaa. Työllistämisen tapoja ollaan Pudasjärvellä, kuten monessa muussakin kunnassa, suuntaamassa uudelleen. Taustalla on työllistämisen kentän

suuret muutokset liittyen esimerkiksi palkkatuen saamiseen. Raportin kirjoittamisen hetkellä Pudasjärvellä ei olla ottamassa ryhmätoiminnan mallia sellaisenaan käyttöön, mutta piloteissa kokeiltuja hyväksi todettuja menetelmiä hyödynnetään muissa kaupungin järjestämissä hyvinvointia tukevissa ryhmätoiminnoissa.

Ryhmätoiminnan mallia lähdettiin viemään muihin Oulunkaaren kuntiin keväällä 2015. Toiminnasta ja jo saaduista tuloksista kerrottiin kuntien ja Oulunkaaren toimijoille muun muassa työllistämisen koordinaatiotyöryhmässä ja pienemmissä kokoonpanoissa. Lissä kopin ryhmätoiminnasta otti työpaja. Siellä toimintaa suunniteltiin osaksi seinätöntä työpajaa ja starttipajaa. Intensiivijaksoa haluttiin hyödyntää erityisesti nuoren vahvuuksien löytämiseen ennen kuin varsinainen pajajakso tai työelämäkokeilu alkaa. Toimintaan haluttiin säilyttää muun muassa valokuvauksen ja vapaaehtoistyön/hallintorajojen yli tehtävän yhteistyön teemoja. Lissä toiminnan suunnittelu aloitettiin isommalla porukalla, johon kuului osallistujia aikuissosiaalityöstä, työpajalta, nuorisotyöstä ja hankkeesta. Pajan työntekijät jatkoivat toiminnan käytännön suunnittelua ja järjestelyä. Syksyn 2015 aikana lissä oli menossa monenlaisia muita toimintoja ja uudenlaisen ryhmätoiminnan olikin tarkoitus alkaa vuoden 2016 puolella. Työpajan muutto uusiin tiloihin keväällä 2016 muutti suunnitelmia eikä uutta toimintaa ole päästy aloittamaan.

Myös Simossa ryhmätoimintaa aiottiin järjestää työpajalla. Pajalla oli syksyllä 2015 menossa kerran viikossa kokoontuva kuntouttavan työtoiminnan ryhmä ja uudenlaisen intensiivisemmän ryhmätoiminnan oli tarkoitus alkaa tämän jälkeen. Simossakin aiottiin hyödyntää valokuvausta osallisuuden lisäämisessä ja yhteistyötä asian tiimoilta suunniteltiin tehtäväksi muun muassa Kemissä toimineen Potkuri-hankkeen kanssa. Myös toisen Kemissä toimivan hankkeen, jossa on mukana simolaisia nuoria, järjestöyhteistyön teemaa aiottiin hyödyntää ryhmätoiminnassa. Työpajan asiakkaina ei ole ollut juurikaan nuoria, vaan valmentautujat ovat noin 40-50 vuotiaita. Heidän kanssaan toteutetaan heille sopivia juttuja, kuten liikuntaa, retkiä ja tutustumisia. Ryhmätoimintaa toivotaan päästävän aloittamaan, kun nuoria taas saadaan työpajan asiakkaiksi.

Ryhmätoiminnan aloittamista myös Utajärvellä ja Vaalassa selvitettiin keväällä ja kesällä 2015. Yrityksistä huolimatta toimintaa ei saatu istumaan näiden kuntien palvelutarjontaan, osittain tarvittavan ohjausresurssin puuttumisen vuoksi. Utajärvellä oltiin juuri aloittamassa kuntouttavan työtoiminnan ryhmä, johon kunnan ohjausresurssit menivät. Vaalassa oli suunnitteilla monenlaista muuta toimintaa. Mallin mukaista toimintaa ei alettu toteuttamaan Utajärvellä ja Vaalassa.

Ryhmätoimintojen juurtumista tuettiin järjestämällä ryhmänohjausvalmiuksia lisäävä koulutuspäivä joulukuussa 2015. Päivä oli tarkoitettu niille toimijoille, jotka jo vetävät työssään ryhmiä tai mahdollisesti tulevat sitä tekemään. Osallistujia oli kymmenen. Heistä suurin osa on kuntien työpajoilla työskenteleviä henkilöitä, joiden lisäksi mukana oli sosiaalityöntekijä/lastenvalvoja, etsivä nuorisotyöntekijä, kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja ja jälkihuoltoonurten ohjaaja. Koulutuksen vetäjänä toimi Oulunkaaren projektityöntekijä, joka oli käynyt Kainuun sote-kuntayhtymän osakokonaisuuden järjestämän ryhmänohjausvalmiuksien koulutuksen.

Kuntien ja toimijoiden hyvästä tahtotilasta ja Oulunkaaren huomattavasta panostuksesta huolimatta ryhmätoimintoja ei saatu juurrutettua ja jalkautettua toivotulla tavalla kunnissa käynnissä olleiden erilaisten muutostilanteiden vuoksi. Ryhmämuotoiset palvelut ovat tärkeä osa sosiaalista kuntoutusta ja niihin tulee satsata myös tulevaisuudessa. Valmiuksia ryhmämuotoisten toimintojen toteuttamiseen on hankkeessa nostettu koulutuksen ja opastuksen kautta.

Ryhmätoiminnan piloteissa mukana olleiden nuorten osallisuutta saatiin lisättyä monella tasolla. Erityisesti valokuvauksen ja vapaaehtoistoiminnan mukaan ottaminen ryhmätoimintaan todettiin hyödylliseksi ja teemoja aiotaan sisällyttää ryhmätoimintoihin jatkossakin.

5.4 Oulunkaaren yhteenveto

Oulunkaaren Virta II –hankkeen toiminnallisen osakokonaisuuden tavoitteet saavutettiin pääsääntöisesti hyvin. Toiminnan painotukset elivät hankeaikana toimintaympäristön muutosten myötä, mikä onkin normaalia hanketoiminnassa. Oulunkaaren hankkeessa oli keskeistä, että työntekijät osallistuivat kehittämistyöhön.

Hankkeessa etsittiin uusia kohtaamisen areenoita ja kokeiltiin työmenetelmiä, joilla pystyttäisiin vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeisiin, kun asiakastyön luonne muuttuu toimeentulotuen siirtyessä Kelalle. Menetelmistä juurtui käytäntöön erityisesti toiminnallisen verkostotyön neuvonpito-käytäntö osana sosiaalisen kuntoutuksen prosessia. Myös matalan kynnyksen chat-palvelu jää hankkeen loputtua käyttöön Oulunkaarelle. Chatin käyttöä laajennetaan matalankynnyksen ohjaus- ja neuvonta areenana muun muassa päihdetyöntekijöiden asiantuntijuutta hyödyntäen. Suunnitelmallista työtä pystyttiin kehittämään vahvistamalla asiakassuunnitelmien käyttöä.

Toimijoiden välistä yhteistyötä parannettiin työpajapäivissä, joissa erityisesti muiden toimijoiden työstä kuuleminen ja hyvien käytäntöjen vaihtaminen osoittautuivat toimiviksi. Neuvonpito-käytännön ollessa keskeinen osa sosiaalista kuntoutusta, yhteistyö on väistämätöntä. Iso joukko toimijoita koulutettiin toimintaan hankkeen lopussa, ja sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen jatkuu edelleen.

Hankkeessa kehitettyä intensiivisen, osallistavan ryhmätoiminnan mallia ei saatu lupaavasta alusta ja hankkeen tuesta huolimatta juurrutettua Pudasjärvelle ja jalkautettua muihin kuntiin. Vastuu toimintojen käynnistämisestä siirtyi kunnille, kun päätettiin, että toteuttajina toimivat nuorten työpajat. Malli on kuitenkin edelleen hyödynnettävissä, jos toimijoiden edellytykset sen toteuttamiseksi paranevat.

Kehittäjäasiakastoiminnan, aikuissosiaalityön chat-palvelun ja sosiaalisen kuntoutuksen kehittämistä vie hankkeen päätyttyä eteenpäin työikäisten palveluiden kehittämisestä vastaava palveluesimies. Oulunkaaren johto on sitoutunut näiden palveluiden kehittämiseen ja käyttöön ottoon. Hankkeen teemaan liittyvä kehittäminen tulee jatkossa kytkemään sekä kansallisen että maakuntatason sote-uudistukseen valmistautumiseen.

6 Raahen seudun toiminnallinen osakokonaisuus

Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymän alueella on 18–29-vuotiaita nuoria aikuisia, joilla on kasautuneena elämän hallinnan haasteita kuten kouluttamattomuutta, työttömyyttä, tulottomuutta, päihteiden liikakäyttöä, asunnottomuutta ja arkielämänhallinnan vaikeuksia. Virta II -hankkeella on pyritty vastaamaan tämän kohderyhmän tarpeisiin hankkeen aikana voimaan tulleen sosiaalihuoltolain sekä nuorten yhteiskuntatakuulain hengen mukaisesti. Aikuissosiaalityön piirissä on vuonna 2013 ollut 854 nuorta aikuista mukaan lukien toimeentulotuen, kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalihuoltolain mukaisen työtoiminnan. Kuukausittain heitä on noin 400 (Pro Consona tilasto). Vuonna 2013 yli 500 päivää työmarkkinatukea saaneita 18–29-vuotiaita oli seutukunnassa 72 henkilöä (Kelasto). Tulee kuitenkin muistaa, etteivät kaikki sosiaalitoimiston asiakkuudessa olevat tai pitkäaikaistyöttömät henkilöt ole sosiaalisen kuntoutuksen tarpeessa, vaan kohderyhmä on huomattavasti pienempi. Tunnuksenomaista ovat kasautuneet vaikeudet ja useamman palvelun yhtäaikaisten tarve. Useampia palveluita tarvitsevien henkilöiden avun saantia vaikeuttaa palveluiden pirstaleisuus sekä asiakkaan heikko kiinnittyminen palveluihin.

Sosiaalisen kuntoutuksen kohderyhmää mietittäessä nousevat esiin myös ne nuoret aikuiset, jotka ovat lapsuudessa tai nuoruudessa sijoitettu oman kodin ulkopuolelle. Heillä voi olla palvelun tarpeen lisäksi etäännyneet suhteet omaan biologiseen verkostoonsa. Vuosittain sijaishuollosta jälkihuoltoon siirtyviä nuoria on noin 25–30 (Sisäinen lähde).

Hyvinvointikuntayhtymässä on jo usean vuoden ajan panostettu lapsiperheiden palveluihin. Nykyisen sosiaalihuoltolain mukaista lapsiperheiden kotipalvelua on Raahen seudulla toteutettu jo hyvissä ajoin ennen lain voimaantuloa ja muutoinkin on kehitetty laajasti koko perhetyön aluetta niin varhaisen tuen kuin lastensuojelun saralla. Vuonna 2014 varhaisen tuen perhetyön ja lapsiperheiden kotipalvelun asiakasperheissä oli yhteensä 622 lasta, tehostetun perhetyön piirissä 208 lasta ja perheneuvolan asiakkuudessa 414 lasta. Vastaavat luvut vuonna 2015 olivat varhaisen tuen perhetyön ja lapsiperheiden kotipalvelun osalta 755 lasta, tehostetun perhetyön osalta 143 lasta ja perheneuvolan osalta 408 lasta. (Sisäinen lähde) Näistä osa on nuorten 18–29-vuotiaiden vanhempien lapsia ja etenkin lastensuojelun asiakasperheillä on hankkeen kohderyhmän mukaisesti useita palvelutarpeita. Eri tahojen välillä toteutettavan moniammatillisen yhteistyön edistäminen on yksi lapsiperhepalveluiden kehittämisen ajankohtaisimmista haasteista.

Raahen toiminnallisen osakokonaisuuden tavoitteeksi on nostettu aikuissosiaalityön vaikuttavuuden lisääminen, sosiaalisen kuntoutuksen mallin luominen aikuissosiaalityöhön sekä matalan kynnyksen toimintojen kehittäminen. Nuorten aikuisten arjessa selviytymistä tukemalla on tähdätty nuoren toimintakyvyn sekä koulutus- ja työelämämahdollisuuksien kohentamiseen. Alueelle on haluttu uudenlaisia toimintamalleja, joilla asiakkaan osallisuutta voidaan vahvistaa. Toimintamallien kautta palvelujärjestelmää on pyritty muuttamaan asiakaslähtöiseksi ja käyttäjäystävälliseksi. Kehittämistyöhön ei ole lähdetty yksin, vaan mukana on ollut kehittäjäasiakkaita ja iso joukko yhteistyötahoja, kuten esimerkiksi aikuissosiaalityö, lastensuojelun jälkihuollon sosiaalityöntekijät, a-klinikka, mielenterveystoimisto, etsivänuorisotyöntekijät, oppilaitokset sekä kolmannen sektorin toimijat.

6.1 Sosiaalisen kuntoutuksen selvitystyö

Jotta uusien mallien luominen ja käyttöön ottaminen on ollut mahdollista, on ensin täytynyt tehdä selvitystyötä olemassa olevista palveluista ja käytänteistä. Hankkeen aikana toteutettu sosiaalisen kuntoutuksen selvitystyö on Anne Kujansuon tekemä ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Työ on toteutettu asiakaslähtöisesti, mutta myös palveluntuottajien näkökulman huomioiden. Opinnäytetyön tavoitteena on ollut, että asiakkaat saisivat suunnitelmallista ja osallisuutta tukevaa apua tilanteisiinsa tarpeidensa mukaisesti. Opin-

näytetyöllä on vastattu kolmeen kysymykseen: Mitä on sosiaalinen kuntoutus? Mitä sosiaalinen kuntoutus on Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymän alueella? Miten palveluita tulisi kehittää?

Opinnäytetyö toteutettiin tutkimuksellisenä kehittämistyönä palvelumuotoilun keinoin. Palveluymmärrystä kerättiin kaikkiaan kuudelle työntekijäryhmälle järjestetyillä ideariihillä, joissa jokaisessa oli osallistujia 6–8 henkilöä. Ideariihin osallistui kaikkiaan 42 työntekijää, joista yksi osallistui kahteen ideariiheseen. Ideariihissä työntekijät kokosivat palveluita ideakarttaan sosiaalisen kuntoutuksen tarpeessa olevalle kuvitteelliselle henkilölle. Asiakasymmärryksen saamiseksi kehittämistyöhön otettiin mukaan neljä kehittäjäasiakasta, joiden kanssa tavattiin yhteistulkintatyöpajoissa kolme kertaa. Kaksi ensimmäistä kertaa olivat yksilötapaamisia ja viimeinen ryhmätapaaminen. Asiakkaat toivat työhön kokemuksiaan palveluiden käyttäjänä, näkökulmansa palveluiden toimivuudesta sekä kehittämisideoita. Ideariihien ja yhteistulkintatyöpajojen keskustelut tallennettiin, litteroitiin ja analysoitiin.

Ideariihistä nousi kolme tutkimustulosta, joista ensimmäinen oli se, että alueella on paljon palveluita kohde-ryhmälle, mutta palvelut tarvitsisivat selkiyttämistä, yhteistyötä ja yhteisiä käytänteitä. Toinen tutkimustulos oli se, että asiakkaan elämäntilanne ja ympäristö vaikuttavat palveluiden toimivuuteen. Kolmantena nousi esiin, että alueelle kaivataan asiakasta lähellä olevia matalan kynnyksen palveluita, joiden painopiste on ennaltaehkäisyssä, peruspalveluissa ja asiakkaan arjen sujumisessa. Yhteistulkintatyöpajoista nousi neljä tutkimustulosta; asiakkaan ja työntekijän suhde on palvelun toimivuuden perusta, palveluiden saatavuuteen ja avun piiriin pääsemiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota, palveluiden tarkoituksenmukaisuus ja yksilöllisyys tuottavat asiakkaalle parhaan hyödyn sekä asiakkaiden tarpeet ja näkökulma ovat avain palveluiden tehokkaaseen kehittämiseen. Tutkimustuloksista on tehty johtopäätös, ettei uuden matalankynnyksen palvelun muodostaminen ole välttämätöntä, vaan sosiaalisen kuntoutuksen palvelut voidaan toteuttaa olemassa olevilla palveluilla, kunhan alueella otetaan käyttöön yhtenäinen toimintamalli ja toimijoiden välistä yhteistyötä tiivistetään.

Sosiaalisen kuntoutuksen palveluselvitystä lähdettiin toteuttamaan sosiaalisen kuntoutuksen palvelutarjottimella, jonka on tarkoitus toimia palveluohjauksen työkaluna. Palvelutarjotin (Liite 1) rakentuu lain määrittämän sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden sisältöjen mukaisesti: 1) sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittämiseen; 2) kuntoutusneuvontaan ja -ohjaukseen sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittamiseen; 3) arkipäivän toiminnoista suoriutumisen ja elämänhallinnan valmennukseen; 4) ryhmätoimintaan ja tukeen sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa; 5) muihin tarvittaviin sosiaalista kuntoutumista edistäviin toimenpiteisiin. Jokaisesta kategoriasta avautuu uusi tarjotin (Liite 2), jossa on lueteltu työntekijöiden ideariihistä nousseet palvelut. Palveluista puolestaan avautuu palvelunkuvaukset (Liite 3), jotka jokainen työyksikkö on itse laatinut. Palvelunkuvauksia kirjoittaessa työyksiköt ovat joutuneet pohtimaan oman työnsä sisältöä ja periaatteita.

Sosiaalisen kuntoutuksen palvelutarjotin tulee Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymän Internet-sivulle, jossa se on vapaasti ammattilaisten ja asiakkaiden käytössä. Tarkoituksena on madaltaa palveluiden kynnystä ja tehdä palveluiden sisältö tunnetuksi. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelutarjottimelle on nimetty monialainen kehittämisryhmä sekä vastuuhenkilö, joka vastaa työn loppuun saattamisesta sekä tasaisin väliajoin tehtävästä päivityksestä.

Selvitystyöllä on pyritty vastaamaan seuraaviin hankkeen tavoitteisiin:

- Aikuissosiaalityön vaikuttavuuden lisääminen
- Asiakaskunnan yhteiskunnallista osallisuutta vahvistavien uusien toimintamallien kehittäminen
- Yhtenäisen seutukunnallisen palvelutarpeen arvioinnin mallin luominen kohderyhmän asiakkaille
- Sosiaalisen kuntoutuksen mallin luominen aikuissosiaalityöhön
- Matalan kynnyksen toimintojen kehittäminen

Perustoimeentulotuen myöntäminen ja maksaminen siirtyvät Kelan hoidettavaksi vuoden 2017 alussa, jonka seurauksena aikuissosiaalityön sisältö tulee muuttumaan ja on todennäköistä, että palveluohjauksen rooli korostuu. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelutarjottimella pyritään helpottamaan asiakkaiden ohjautumista oikeisiin palveluihin. Palveluiden oikea-aikaisuus lisää niiden vaikuttavuutta. Selvitystyön aikana kehittäjäasiakkaat näkivät työntekijöiden palveluista kokoamat ideakartat. He hämmästyivät palveluiden runsautta ja miettivät, olivatko he itse saaneet heidän tarpeisiinsa parhaiten sopivat palvelut. Palvelutarjottimen käyttö yhdessä asiakkaan kanssa mahdollistaa asiakkaan osallistumisen oman palvelukokonaisuuden suunnitteluun. Palveluiden tarjoaminen tarjottimella madaltaa kynnystä valita palveluita ja ottaa niitä vastaan. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluntarjotin on yhteen sovitettu toiminnallisen verkostotyön kanssa siten, että palveluntarpeen arvioinnissa voidaan käyttää neuvonpidon valmistelua ja palveluiden koordinoimisessa vastuu on verkostotyöstä vastaavalla omatyöntekijällä.

6.2 Sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallinen verkostotyö

Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymän alueella on hyvät kokemukset Toimiva lapsi ja perhe (TLP) -mallin mukaisesta työskentelystä lapsiperheiden kanssa. Virta II -hankkeen tehtävänä oli soveltaa mallia aikuisten kanssa tehtävään työhön siten, että siitä tulisi eri toimijoiden käytössä oleva yhtenäinen sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalli. Suomen Mielenterveysseuran hallinnoima TLP -malli muodostuu kahdesta osa-alueesta: Lapset puheeksi (LP) -keskustelusta ja neuvonpitokäytännöstä. LP -keskustelut etenevät menettelmään kuuluvien lokikirjojen mukaan, joita on erilaisia eri-ikäisille lapsille sekä eri tilanteisiin. Keskusteluissa pyritään löytämään vahvuuksia ja haavoittuvuuksia lapsen tai nuoren arjessa. Tarvittaessa keskustelun pitänyt työntekijä kutsuu koolle neuvonpidon, jossa kutsutut henkilöt tekevät konkreettisia asiakkaan arkeen liittyviä lupauksia hänen tilanteen edistämiseksi. Lupausten toteutumista seurataan seurantaneuvonpidoissa.

Sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallisessa verkostotyössä yksi työntekijä nimetään asiakkaan omaksi työntekijäksi, joka vastaa asiakkaan kanssa palveluntarpeen arvioista, palveluiden suunnittelusta ja koordinoimisesta. Käytännössä asiakas ja omatyöntekijä miettivät yhdessä asiakkaan vahvuudet ja arjen tuen tarpeet sekä ne henkilöt, jotka voivat tehdä konkreettisia asioita asiakkaan auttamiseksi. Oma-työntekijä määräytyy asiakkaan tarpeen mukaan. Esimerkiksi masentuneen nuoren omatyöntekijä voi olla mielenterveystoimistosta. Asiakasta ei enää lähetetä palvelusta toiseen, vaan nimetty mielenterveystoimiston työntekijä kutsuu koolle asiakkaan verkoston ja huolehtii neuvonpitotyöskentelyn jatkuvuudesta. Omatyöntekijä saa tarvittaessa tukea yksilötyöskentelyyn asiakkaan nimeämältä verkostolta.

Toiminnallisen verkostotyön tavoitteena on luoda aktiivinen yhteistyöprosessi, jossa sekä asiakkaan että hänen lähellä olevien keskeisten henkilöiden on mahdollista oppia toimimaan siten, että toiminta edistää arjen hyvinvointia yksilö- ja yhteisötasolla. Käytännössä sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallinen verkostotyö muodostuu neuvonpidoista ja niiden välillä olevista toimintajaksoissa. Neuvonpitoihin kutsutaan koolle asiakkaan valitsevat henkilöt arjen kolmesta ympäristöstä (koti, koulu/työ sekä vapaa-aika) ja viranomaiset. Asiakkaan kanssa valmistellussa neuvonpidossa asiakas esittelee ne asiat, joihin hän toivoo saavansa apua. Jokainen paikallaolija tekee konkreettisia lupauksia asiakkaan tilanteen edistämiseksi. Lupaukset kirjataan ja annetaan kaikille osallistujille tiedoksi. Neuvonpidossa sovitaan aina seurantaneuvonpito, ellei työskentely ole päättymässä. Seurantaneuvonpidossa käydään läpi edellisen kerran lupausten toteutuminen. Niitä asioita, mitkä ovat sujuneet hyvin, tehdään lisää. Toteutumattomiin asioihin mietitään uusia ratkaisuja.

Virta II -hankkeessa sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallista verkostotyötä lähdettiin pilotoimaan nuorten aikuisten kanssa tehtävässä työssä aikuissosiaalityön, lastensuojelun jälkihuollon sekä muiden saman kohderyhmän kanssa toimivien yhteistyötahojen kanssa. 18 vuotta täyttäneitä asiakkaita hankkeeseen ohjautui kaikkiaan 18. Heistä kymmenen oli jälkihuoltonuoria ja kahdella sijoitus avohuollon tukitoimena 18 vuoden ikään asti. Ohjanneita tahoja olivat aikuissosiaalityö, lastensuojelun jälkihuolto, a-klinikka, mielenterveystoimisto, etsivänuorisotyö, rikosseuraamusvirasto ja lastensuojelulaitoksen tukihenkilö. Tästä 18 nuoren joukosta kuuden kanssa on työskennelty toiminnallisen verkostotyön neuvonpitokäytännön mukaisesti. 12 asiakasta ei ole suostunut tai sitoutunut neuvonpitotyöskentelyyn, mutta he ovat saaneet hankkeelta yksilöllistä tukea.

Koska 18 vuotta täyttäneiden sitoutuminen uuteen toimintaan oli hankkeen resursseilla haastavaa, lähdettiin miettimään uutta ratkaisua pilotoinnin toteuttamiseen. Koska ohjautuneilla nuorilla valtaosalla oli lastensuojelutausta, lähdettiin miettimään vielä sijaishuollossa olevien nuorten mukaan ottamista hankkeen pilotointiin. Yhdessä jälkihuollon sosiaalityöntekijöiden kanssa kartoitettiin 2015–2016 vuonna 18 vuotta täyttävät nuoret. Heistä 10 ohjautui hankkeen pilotointiin. Neuvonpidot pyrittiin käynnistämään hyvissä ajoin ennen 18-vuoden ikää, jotta tutun toimintamallin mukainen työ jatkuisi myös aikuisena. Kahdeksan asiakasta lähti mukaan neuvonpityöskentelyyn ja kahdelle annettiin yksilöllistä tukea. Kaiken kaikkiaan hankkeessa on pidetty neuvonpitoja 14 nuorelle aikuiselle. Muutamalle neuvonpito on järjestetty vain kerran, esimerkiksi paikkakunnalta muuttamisen vuoksi. Suurimmalle osalle 3-5 kertaa ja osalla neuvonpidot jatkuvat edelleen.

Pilotoinnin aikana asiakkaiden palvelutarpeen arvioinnissa käytettiin kahta tapaa. Ensimmäisessä tavassa käytettiin soveltuvin osin nuorille suunnattua LP -keskustelulomaketta, jolla pyrittiin löytämään heidän arjestaan vahvuuksia ja haavoittuvuuksia. Toinen tapa oli Niemelän ohjeistus (Liite 4) neuvonpidon valmisteleminen, joka soveltuu paremmin tilanteissa, joissa ongelma tai avun tarve on jo tiedostettu. Osan asiakkaista oli helppo löytää toimijat verkostoonsa, kun taas osalle toimijoita saatiin miettiä yhdessä toden teolla. Asiakkaan kanssa sovitusti työntekijä ja/tai asiakas kutsui koolle asiakkaan verkoston. Verkostojen kokoaminen oli aikaa vievää, mutta ihmiset lähtivät hyvin mukaan neuvonpitoihin. Pilotoinnin aikana verkostoihin osallistui esimerkiksi vanhempia, sisarusia, isovanhempia, sijaisvanhempia, lastensuojelulaitosten edustajia, lastensuojelun jälkihuollon sosiaalityöntekijöitä, aikuissosiaalityön sosiaaliohjaajia ja -työntekijöitä, oppilaitosten sekä kolmannen sektorin edustajia. Neuvonpitoja pidettiin asiakkaan tilanteen mukaan muun muassa kotona, koulussa, toimistolla, lastensuojelulaitoksilla, harrastuspaikoilla ja jopa laavulla nuotion äärellä.

Pilotoinnilla on pyritty vastaamaan seuraaviin hankkeen tavoitteisiin:

- Nuorten arjen sujuvuuden ja mielekkyyden tukeminen
- Nuorten toimintakyvyn parantaminen
- Aikuissosiaalityön vaikuttavuuden lisääminen
- Asiakaskunnan yhteiskunnallista osallisuutta vahvistavien uusien toimintamallien kehittäminen
- Yhtenäisen seutukunnallisen palvelutarpeen arvioinnin mallin luominen kohderyhmän asiakkaille
- Sosiaalisen kuntoutuksen mallin luominen aikuissosiaalityöhön
- Matalan kynnyksen toimintojen kehittäminen

Pilotoinnin aikana tavoitteita on arvioitu hankekatsauksissa ja väliraportissa. Niissä on todettu, että pidetyissä neuvonpidoissa asiakkaiden sitoutuminen on vaihdellut. On tullut onnistumisen kokemuksia, mutta myös haasteita. Merkittävimpiä niistä ovat olleet asiakkaiden sitoutumattomuuden mukanaan tuomat haasteet. Varsinkin pilotoinnin alussa onnistumisia tuli harvakseltaan, mutta kuitenkin niitä tuli. Asiakkaiden elämäntilanteet olivat olleet asiakkuuden alkaessa jo vuosia vaikeita, eivätkä he olleet sitoutuneet yhteistoimintaan sosiaalityön kanssa juuri lainkaan. Myös asiakkaiden verkostojen kanssa tehty työ on ollut vuosia heikoissa kantimissa. Tilanteen korjaaminen hankkeen resursseilla ei ollut mahdollista, sillä pitkittyneitä ongelmia ei saada korjaantumaan hetkessä. Asiakkaiden toimijaverkostot toimivat pääsääntöisesti hyvin. Aikaisemmasta työskentelystä tilanne poikkeaa siinä, että vaikka asiakas ei sitoudu työskentelyyn, verkostossa on yleensä jollain tieto, mikä asiakkaan tilanne on. Asiakkaat, jotka ovat lähteneet aktiivisesti mukaan verkoston kanssa tehtävään työskentelyyn, ovat tulleet kuulluiksi heidän arkisen elämän haasteista ja ovat saaneet konkreettista apua asioiden hoitamiseen sekä läheisiltään että tarvittaessa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilta. Lisäarvoa on tuonut asiakkaiden ja heidän läheistensä osallistuminen palveluiden suunnitteluun ja toteutukseen. Kun nuoret ovat huomanneet, että ihmiset hänen ympärillään sitoutuvat neuvonpidoissa sovittuihin asioihin, alkaa hän itsekkin tehdä asioita oman hyvinvointinsa parantamiseksi. Toiminnan tarkoituksena on saada nuoren arki toimimaan entistä paremmin. Ympärilleen nuoret tarvitsevat sellaisia henkilöitä, jotka voivat konkreettisesti tukea arjen haasteissa.

Toiminnallisen verkostotyön toimintamallin avulla pystytään hyvissä ajoin sitouttamaan sijaishuoltonuoret sekä heidän verkostonsa ennen nuoren siirtymistä jälkihuoltoon. Näin saadaan sekä asiakas että hänen verkostonsa puhaltamaan yhteen hiileen nuoren arjen toimivuuden hyväksi. Näin jälkihuollon pariin siirtyvien nuorten kanssa työskentely saadaan toimivammaksi ja sitoutuneemmaksi. Aikuissosiaalityön työntekijä otetaan mukaan neuvonpitoihin täysi-ikäisyyden lähestyttyä. Verkostoon osallistuu sekä lastensuojelun että aikuissosiaalityön työntekijät. Jälkihuoltoon siirtyvät nuoret tarvitsevat runsaasti tukea itsenäiseen elämään siirtyessään.

Koska neuvonpidoissa asioista sovitaan yhdessä ja vastuut jaetaan, päällekkäisten toimien määrä on vähentynyt ja asiakas saa tarvitsemaansa palvelua laaja-alaisemmin kuin ennen. Monialainen toimijaverkosto auttaa asiakasta osallisuuteen oman elämänsä roolien kautta. Pilotoinnissa palvelutarpeen selvittelyvaiheessa on käytetty soveltuvien osien nuorten Lapset puheeksi -keskustelun runkoa sekä Niemelän ohjetta neuvonpidon valmistelemiseksi, eli varsinaisesti hankkeessa ei ole kehitetty palvelutarpeen arviointiin mallia, vaan on käytetty valmiita malleja.

Pilotoinnista kerättiin arviointitietoa asiakkaille ja työntekijöille sosionomi (AMK) opiskelijan Sanna Vileniuksen toteuttamalla Webropol -kyselyllä sekä pilotointiin tiiviisti osallistuneiden työntekijöiden ryhmässä toteutulla itsearviointilla. Webropol kyselyihin vastasi 7 asiakasta ja 14 työntekijää. Itsearviointiin osallistui kaksi lastensuojelun jälkihuollon sosiaalityöntekijää, aikuissosiaalityön sosiaaliohjaaja sekä hankkeen projektinvetäjä. Sijaishuollosta jälkihuoltoon siirtyvien nuorten nivelvaiheen työskentelystä on vaikea toteuttaa vaikuttavuuden arviointia, sillä jokainen nuori itsenäistyy sijaishuollosta vain kerran. Tilannetta kuvaamaan on haastateltu kahta jälkihuoltonuorta, joiden erilaisten tarinoiden on tarkoitus avata kyseisen elämänvaiheen haastavuutta ja tuen tarvetta.

Tiia huostaanotettiin peruskoulun jälkeen. Hänelle tehtiin kiireinen sijoitus nuorisopsykiatrian osastolle, josta hän siirtyi sijaisperheeseen. Tiia ei kuitenkaan sopeutunut perhekotiin, vaan hän hatkasi toistuvasti. Lopulta hänet sijoitettiin lastensuojelulaitokseen, jossa hän oli täysi-ikäisyyteen saakka. Tiia odotti 18-vuotis syntymäpäivää ja sen jälkeen koittavaa vapautta. Hän oli muodostanut pumpulisen kuvan tulevaisuudesta, että kaikki ongelmat olisivat ohi, kun hän pääsee pois laitoksesta. Kun kauan odotettu päivä koitti, Tiia lähti lastensuojelulaitokselta koko omaisuus repussa. Hänellä ei ollut asuntoa, vaan hän lähti sisarensa luo toiselle puolelle Suomea. Tiia onnistui hankkimaan itselleen asunnon ja sai jälkihuoltovarat tililleen huonekalujen ostoon. Hänen olisi pitänyt toimittaa kuitit sosiaalitoimeen, mutta hän käytti rahat oman mielensä mukaan. Itsenäisen elämän aloittaminen osoittautui haastavammaksi kuin Tiia olisi voinut kuvitella. Asuessaan lastensuojelulaitoksella Tiia sai kerran viikossa osallistua ruuanlaittoon ja keittiötöihin. Hankinnat tehtiin tukun kautta ja kauppaan Tiia pääsi harvoin. Omassa asunnossa kodin hoidon jatkuvuus ja välttämättömien hankintojen teko tuottivat päänsä, koska niitä ei ollut kokemusta tai esimerkkiä. Tiia joutui opettelemaan laskujen maksun ja rahankäytön. Tiia koki itsensä yksinäiseksi ja vapaus sai hänet tuntemaan itsensä turvattomaksi. Tiia lääkitti itseään päihteillä. Tiia toivoi, että hänen kanssaan olisi istuttu alas ennen 18-vuotis syntymäpäivää, mietitty tulevaa ja kerrottu palveluista, mitä jälkihuollossa on mahdollista saada. (Kehittäjäasiakkaan haastattelu. Nimi muutettu.)

Mikko huostaanotettiin peruskoulun alaluokilla sukulaisten luokse. Yläkoululle siirryttyään Mikko aloitti päihdekokeilut ja hän viihtyi itseään huomattavasti vanhemmassa seurassa. Koulunkäynti ei enää kiinnostanut, vaan päihteet veivät mukanaan. Tämän seurauksena Mikko sijoitettiin nuorisokotiin, jossa hän oli täysi-ikäistymiseensä saakka. Nuorisokodin tarjoama tuki ja ohjaus mahdollistivat Mikolle uuden urheiluharrastuksen aloittamisen ja tämän harrastuksen avulla Mikko motivoitui jättämään päihteidenkäytön. Mikko odotti täysi-ikäistymiseltä eniten sitä, että pääsisi vapaasti liikkumaan ja näkemään eri paikkakunnalla asuvia kavereita. Puolta vuotta ennen 18-vuotis syntymäpäivää Mikolle tarjottiin mahdollisuutta muuttaa nuorisokodin itsenäistymisasuntoon. Siellä hän pääsi harjoittelemaan yksin asumista, ruuanlaittoa ja muita tarvittavia taitoja, joita hän tarvitsisi myöhemmin. Nuorisokoti antoi tukea ja apua aina kun Mikko sitä pyysi. Mikolle koottiin verkosto ja aloitettiin neuvonpidot, kun hän oli muuttamassa itsenäistymisasunnosta omaan asuntoon. Omaan asuntoon muuttamista Mikko ei pelännyt. Mikko koki arjessa selviytymisen kohtalaisen helpoksi, joskin välillä huolta heräsi kuinka hän pärjää taloudellisesti. Mikko kuitenkin tiesi mistä pyytää apua, mikäli tarve niin vaati – neuvoja hän sai niin omailta kuten myös nuorisokodin työntekijöiltä sekä sosiaaliviranomaisilta. Mikko on sitä mieltä, että itsenäistymisasunnossa asuminen helpotti huomattavasti hänen omaa itsenäistymisprosessiaan, sillä tukiasumisen myötä hän sai hyvää harjoitusta arjen rutiinien opetteluun ja mitä tulee huomioida yksin asumisessa. Mikko ei tekisi mitään toisin itsenäistymisprosessissaan, sillä hän on hyvin tyytyväinen siihen, kuinka asiat ovat menneet hänen kohdallaan. (Kehittäjäasiakkaan haastattelu. Nimi muutettu.)

Asiakkaille toteutetussa kyselyssä kysyttiin neuvonpidoissa lupauksen tekemisestä ja arviota niiden tuottamasta hyödystä. Kyselyyn vastanneet asiakkaat kokivat, että neuvonpitoihin osallistuneet työntekijät lähes aina lupasivat ottaa tehtäviä hoitaakseen ja myös nämä lupaukset pidettiin. Asiakkaat kokivat, että nämä toimenpiteet paljon tai jonkin verran paransivat heidän omaa tilannettaan. Asiakkaat totesivat, että neuvonpitoihin osallistuneet vanhemmat/sijaisvanhemmat lupasivat lähes aina tai usein ottaa tehtäviä hoitaakseen ja nämä lupaukset aina pidettiin. Vanhempien/sijaisvanhempien tekemät asiat edistivät paljon tai jonkin verran asiakkaan omaa tilannetta. Asiakkaat itse ovat lähes aina luvanneet tehdä asioita oman elämäntilanteen parantamiseksi. Suurin osa vastaajista vastasivat pitäneensä lupaukset aina tai usein. Vastausten perusteella asiakkaat kokivat, että heidän tekemänsä asiat jonkin verran auttoivat heidän omaa tilannettaan. Asiakkaat kokivat neuvonpitojen ilmapiirin melko myönteiseksi, avoimeksi, luottavaiseksi sekä levolliseksi, joskin hieman neutraaliksi. Vastausten perusteella asiakkaat toteavat, että muistiot laadittiin aina yhdessä ja suurimmalle osalle asiakkaista muistiot toimitettiin neuvotteluiden jälkeen. Muutama vastaaja totesi, ettei ollut saanut neuvonpitojen muistiota itselleen. Lupauksen pitämistä seurattiin palaamalla edellisen kerran muistioon.

Lähes jokainen vastaaja totesi neuvonpitojen olleen melko hyvä kokemus ja yksi vastaaja totesi niiden olleen erittäin hyvä kokemus. Jokainen kyselyyn vastaaja sanoi suositteluvansa neuvonpitojen käyttöä muillekin samassa tilanteessa olevalle nuorelle. Asiakkaat totesivat, että heidän luottamuksensa omaan mahdollisuuksiinsa selvitä tulevista ongelmista parani paljon neuvotteluiden myötä. Heidän mielestään asiakkaiden omat mielipiteet otettiin hyvin huomioon. Palautekyselyyn vastanneiden mukaan heidän ja vanhempien välinen suhde ei merkittävästi muuttunut neuvonpitojen seurauksena. Asiakkaista reilu puolet vastasivat, että työntekijöiden välinen luottamus ja yhteistyö parani paljon neuvonpitojen seurauksena. Muutama vastaaja totesi, ettei muutosta tapahtunut. Palaute yhteistyöstä neuvotteluiden aikana koettiin melko positiiviseksi.

"Sai tarvittavan tiedon ja tuen avuntarpeeseen. neuvonpidot helpottivat itsenäistymistä."

"Työntekijät hoitivat työnsä hyvin"

"Toimiva. ei oikeastaa mitään kielteistä sanottavaa."

Työntekijöille toteutetussa kyselyssä kysyttiin samaan tapaan lupauksen tekemisestä ja niiden vaikutuksista. Vastanneiden mukaan työntekijät ottivat tehtäviä hoitaakseen usein tai lähes aina. Palautteen mukaan he myös pitivät lupauksensa lähes joka kerta. Kyselyn perusteella työntekijät kokivat, että he omalla toiminnallaan auttoivat asiakkaan tilannetta paljon tai jonkin verran. Heidän mielestään neuvonpidossa asiakas lähes aina tai usein lupasi tehdä asioita oman tilanteensa kohentamiseksi, mutta seuraavassa neuvonpidossa jouduttiin toteamaan, että ihan kaikkea lupaamaansa ei asiakas ollut tehnyt. Kyselyyn vastanneet työntekijät kokivat, että kuitenkin ne asiat, mitä asiakas oli tehnyt, useinkin osoittautuivat kohentaneeksi hänen tilannettaan. Kyselyyn mukaan neuvonpitoihin osallistuneet vanhemmat/sijaisvanhemmat ottivat asioita hoitaakseen jonkin verran ja seuraavassa neuvonpidossa todettiin, että lupaukset olivat useimmiten toteutettu. Vastaajat totesivat, että vanhempien/sijaisvanhempien tekemät asiat jonkin verran auttoivat asiakkaan tilannetta. Vastanneet toteavat yksimielisesti, että muistiot laadittiin yhdessä. Työntekijät toteavat lähes yksimielisesti, että muistiot toimitettiin aina. Tosin muutama vastasi, että muistio lähetettiin, mikäli sitä jälkikäteen pyydettiin. Kaikki vastaajat totesivat, että lupauksen pitämistä seurattiin palaamalla edellisen kerran muistioon.

"Työntekijöiden sitoutuminen asiakkaaseen, auttoi asiakasta sitoutumaan palveluun. Esimerkiksi terapia aikojen toteutuminen. Jatkuvat pois jäämiset loppuivat, kun etsivänuorisotyöntekijä muistutti ja varmisti terapiaan lähdön. Tukea kevennettiin sitä mukaan, kun asiakas alkoi sitoutua itse."

"Työntekijät/aikuiset suhtautuivat hyvin yhteistyöhön ja neuvonpitoon. He olivat sitoutuneita ja luottivat ryhmään"

"Nuorten sitoutumisessa neuvonpilotyöskentelyyn on ollut suurta vaihtelua: ne jotka sitoutuivat, saivat apua tilanteeseensa ja neuvonpidot pystyttiin lopettamaan jo varhaisessa vaiheessa kun todettiin, että nuori pärjää. Ne jotka eivät sitoutuneet, eivät siis saapuneet välttämättä tapaamiselle ollenkaan ja siten eivät pystyneet auttamaan itseään tai ottamaan apua vastaan, kun sitä oli vaikea tarjota, kun nuorta ei tavoitettu."

"Neuvonpidoissa aika sulkeutunut ja ehkä hieman passiivinen. Tarvitsee mielestäni vielä ympärilleen yhteyttä pitävän tukiverkon neuvonpitoineen."

Kyselyn perusteella työntekijät näkevät, että neuvonpitojen seurauksena vanhempien/sijaisvanhempien ja asiakkaan välinen yhteistyö parani jonkin verran. Samaa myös todettiin työntekijöiden välisestä yhteistyöstä. Palautekyselyn perusteella työntekijät kokivat neuvonpitojen ilmapiirin hyvin myönteiseksi sekä melko innostuneeksi, luottavaiseksi ja avoimeksi. Vastanneilla oli kaksi erilaista näkökantaa siihen, paraniiko asiakkaan ja vanhempien/sijaisvanhempien välinen luottamus. Puolet vastaajista kokivat luottamuksen parantuneen jonkin verran ja puolet totesivat, ettei muutosta tapahtunut. Neuvottelujen seurauksena työntekijöiden välinen luottamus vastanneiden mukaan parani paljon tai jonkin verran.

"Esimerkiksi biologisten vanhempien/isovanhempien ja sijoitetun nuoren välit ovat lähentyneet neuvonpitoikäntännön myötä, kun on sovittu konkreettista yhteistä tekemistä. On myös ollut päinvastaista, eli vanhemmat/isovanhemmat ovat tehneet liikaa nuoren puolesta ja nuori on siten passivoitunut, vaikka tarkoituksena on ollut itsenäistyä."

"Neuvonpidoissa keskitytään ongelmista puhumisen sijaan arjen toimintaan ja tulevaan. Ennestään riittäiseksi tiedetyt tilanteet ovat menneetkin kivuttomasti ja asiat ovat edenneet toivottuun suuntaan."

"Asiakailta menetelmä on saanut kiitosta suunnitelmallisuuden ja osallisuuden korostumisesta. Usean eri toimijan välinen yhteistyö on selkiytynyt työntekijöille, mutta myös asiakkaalle. Eli toisin sanoen asiakas saa tiedon, kuka häntä auttaa missäkin asiassa."

"Yhteistyö on ollut alusta asti hyvää ja keskustelevaa, joten muutosta ei tarvittu"

Työntekijät toteavat lähes yksimielisesti, että neuvonpidot koettiin erittäin hyvänä kokemuksena. Neuvonpidoista saatu palaute muilta yhteistyöneuvotteluissa olleilta oli melko positiivista ja ristiriidat vähäisiä. Palautekyselyn perusteella työntekijät totesivat, että neuvonpitojen seurauksena asiakkaan luottamuksen parantuneen hänen omiin mahdollisuuksiinsa selvittää ongelmista tulevaisuudessa.

"Ihmisten välillä vallitsi luottamus koko ajan ja uskon, että kaikkien osapuolien tuki kasvatti myös nuoren omaa luottamusta selvittää ongelmista tulevaisuudessa"

Työntekijöiden itsearvioinnissa todettiin, että ennakokäsitykset sosiaalisen kuntoutuksen verkostotyön pilotoinnista olivat neutraalit. Alussa toiminta tuntui jäsentymättömältä, mutta pilotoinnin toiminta on selkiytynyt toiminnan edetessä. Asiakastyön tekemisestä on tullut suunnitelmallisempaa ja tavoitteellisempaa. Asiat kirjataan ja niihin palataan seuraavissa neuvonpidoissa. Mallin toiminta nähtiin sosiaalihuoltolain mukaisena, esimerkiksi sosiaaliseen kuntoutuksen, ennaltaehkäisyn sekä varhaiseen puuttumisen näkökulmista. Työmalli nähdään asiakaslähtöisenä ja matalan kynnyksen toimintana, kun verkosto luodaan asiakkaan ympärille hänen omista lähtökohdista käsin. Tällöin asiakkaan ei tarvitse hakeutua jokaisen verkoston jäsenen luokse erikseen. Tämän uskotaan madaltavan asiakkaan kynnystä hakeutua palveluiden ja tuen piiriin. Viranomaiset ovat vielä toistaiseksi ohjanneet asiakkaat neuvonpilotyöskentelyyn, mutta tulevaisuudessa on tarkoitus, että asiakkaat hakeutuisivat myös itse.

Työntekijöiden mukaan asiakkailla on neuvonpitojen myötä tullut kokemus, että hän on päässyt vaikuttamaan omiin palveluihin. Toiminnasta on tullut näkyvämpää ja tämä sitouttaa asiakkaita toimintaan paremmin. Asiakkaiden palvelutarpeen on neuvonpitojen myötä nähty muuttuvan siten, että asiakkaat osaavat enemmässä määrin itse hakeutua palveluiden luokse, kun he ovat alkaneet omaksua tarjolla olevan palvelurepertuaarin. Itseohjautuvuuden lisäksi myös arjen hallinana ja asioiden ennakkointikyvyyn on koettu parantuneen. Yhdessä sovitut asiat rohkaisevat asiakasta toimimaan itsensä parhaaksi. Kun asiakas sitoutuu pitkäjänte-

seen sekä suunniteltuun toimintaan hän oppii sitä kautta kiinnittymään myös koulukäyntiin ja siitä mahdollisesti työelämään. Toimintamallin koettiin vahvistaneen yhteistyötä asiakkaiden verkostojen kanssa.

Aikuissosiaalityön vaikuttavuuden koetaan kohentuneen, kun konkreettisilla asioilla edistetty asiakkaan tilannetta. Pilotoinnin myötä viranomaiset ovat tulleet lähemmäksi asiakkaan arkea. Palautetta on saatu prosessien nopeutumisesta ja luottamussuhteiden paranemisesta. Yhteistyö on jämäköitynyt ja selkiytynyt, yhdessä jaetaan asiakastyön paine, jolloin tämä keventää yksittäisten henkilöiden työtaakkaa. Työntekijöiden mielestä neuvonpidot sopivat asiakkaille, joilla on useamman tuen ja palvelun tarve sekä halua ja motivaatiota sitoutua toimintaan. Neuvonpidoilla voidaan vastata nopeasti asiakkaan tarpeisiin, jos verkosto saadaan koolle ilman viivytyksiä, esimerkiksi lähetekäytäntöihin tottumisen epäiltiin hidastavan verkoston koolle kutsumista. Työntekijöiden mielestä toimintamallia voidaan käyttää sosiaalisen kuntoutuksen työkaluna. Myös pilotointiin osallistuneet yhteistyötahot ovat sanoneet, että kyseinen tapa työskennellä on toimiva ja kiinnostus toimintamallin käyttöön on herännyt. Neuvonpidot ovat aikaansaaneet myös positiivista kiinnostusta sosiaalityötä kohtaan.

Toimintamallin juurruttamiseksi Raahen toiminnallisessa osahankkeessa koulutettiin sosiaalisen kuntoutuksen tarpeessa olevien henkilöiden parissa työskenteleviä monialaisia alueen toimijoita sekä sijaishuollosta vastaavia yhteistyötahoja. Monialaisiin henkilöstönkoulutuksiin osallistui muun muassa aikuissosiaalityö, A-klinikka, etsivä nuorisotyö, oppilaitokset, mielenterveystoimisto, terveyskeskus, asumisneuvonta ja sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnot. Koulutus koostui kolmesta puolen päivän koulutuksesta, joita järjestettiin kahdelle ryhmälle. Päivien sisältö liitteenä (Liite 5). Koulutuksen tarkoituksena oli työstää yhdessä sosiaalisen kuntoutuksen alueellista mallia, kehittää laaja-alaista yhteistyötä sekä kouluttaa henkilöstö käyttämään toiminnallista verkostotyötä työssään. Koulutuksissa saatiinkin hyvää palautetta yhteistyötahojen tietoisuuden lisäämisestä monialaisilla koulutuksilla. Esimiehet olivat mukana kummankin ryhmän viimeisellä tapaamisella, jolloin käsiteltiin yhdessä työstettyä sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallisen verkostotyön ohjetta (Liite 6). Esimiehet ovat sitoutuneet mallin mukaiseen työskentelyyn ja ovat laatineet henkilöstölle ohjeen sen käytöstä (Liite 7). Tämä tekee toimintamallin käyttöönotosta rakenteellista sosiaalityötä, jolla koordinoidaan koko palveluverkoston toimintaa yhdenmukaisemmaksi, jotta asiakkaat saisivat tarpeenmukaiset palvelut oikea-aikaisesti.

Sijaishuollosta vastaavien tahojen koulutuksella pyrittiin varmistamaan jälkihuoltoon siirtyvien nuorten nivelvaiheen työskentelyn toteutuminen. Kun toimintatapa on molemmille osapuolille tuttu, sen käyttö sujuu mutkattomammin. Koulutuksiin osallistui sijaishuollosta vastaavien tahojen lisäksi lastensuojelun sosiaalityöntekijät. Koulutus koostui kolmesta koulutuspäivästä, joita järjestettiin kahdelle ryhmälle. Päivien sisältö liitteenä (Liite 8).

Virta II -hankkeessa järjestettiin esimiehille tarkoitettuja web-foorumeita, joiden kautta pyrittiin hyvien käytäntöjen jakamiseen toiminnalliselta osakokonaisuudelta toiselle. Tämän kaltainen yhteistyö mahdollistaa uusin näkökulmien saamisen aikuissosiaalityön paikalliseen kehittämiseen ja yhteistyöverkostojen laajentamiseen. Sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallisesta verkostotyöstä järjestettiin esimiesten hyvien käytäntöiden web-foorumi 10.2.2016. Foorumin jälkeen yhteistyö jatkui Oulunkaaren kuntayhtymän kanssa heidän järjestämien 10.6.2016 ja 15.9.2016 kehittämispäivien merkeissä. Raahen toiminnallista osahanketta pyydettiin kertomaan sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallisen verkostotyön käytännön kokemuksista sekä sosiaalisen kuntoutuksen palvelutarjottimesta.

6.3 Sähköinen palvelu toiminnallisen verkostotyön tukena

Hankkeen aikana tehdyn sosiaalisen kuntoutuksen selvitystyön, eri tahoilta saadun palautteen ja henkilöstön koulutusten kautta nousi esiin kehittämistarve siitä, että sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallisen verkostotyön toimintamalli tarvitsee tuekseen yhteisen palvelukanavan. Palvelukanava nopeuttaa verkoston kokoon saamista, mahdollistaa tietoturvallisen tiedonsiirron ja yhdistää asiakkaan verkoston myös sähköisesti. Toimintamallin toimivuuden ja juurtumisen varmistamiseksi hankkeessa lähdettiin kehittämään myös sähköistä palvelua. Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymässä on käytössä CSAM Finlandin tuottama sähköinen pal-

velualusta NettiRassi, jonka kautta asiakkaat voivat hoitaa sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyviä asioita. NettiRassi on suojattu palvelu, joka vaatii vahvan tunnistautumisen. Hankkeen aikana NettiRassiin on rakennettu sähköinen palvelu, Neppi - palvelu arjen tuen tarpeisiin, jolla asiakas voi ottaa yhteyttä eri palveluihin ja kutsua koolle oman verkoston. Nepistä pyrittiin tekemään mahdollisimman yksinkertainen ja selkeä (Liite 8). Yhteydenotot tapahtuvat yksinkertaisen, Neppiä varten suunnitellun, lomakkeen (Liite 9) kautta. Asiakkaan ei tarvitse tietää, kenelle hänen pitäisi viesti lähettää, vaan ne ohjautuvat organisaatiossa palveluohjuksesta vastaaville henkilöille, jotka huolehtivat, että asiakas saa tarvitsemansa avun. Jos kyseessä on sosiaalisen kuntoutuksen verkostotyön tarve, palveluohjaaja huolehtii, että asiakkaan nimeämät henkilöt tai ammattiryhmän edustajat saapuvat paikalle yhteiseen neuvonpitoon. Jos asiakkaalla on olemassa jossain omatyöntekijä, hän valmistelee neuvonpidon asiakkaan kanssa, muutoin palveluohjaaja nimeää vastuuhenkilön.

Neppiin, sähköiseen palveluun, voidaan asiakkaalle ja hänen verkostolleen luoda oma suojattu työtila, jonka kautta voidaan hoitaa yhteydenpitoa ja josta löytyy sähköinen neuvonpitomake (Liite 10). Neuvonpidon valmisteluvaiheessa sähköiseen neuvonpitomakkeeseen kirjataan kutsutut henkilöt ja aiheet, joita asiakas haluaa neuvonpidossa käsitellä. Neuvonpidon aikana lomakkeeseen kirjataan kunkin paikallaolijan lupaukset sekä seurantaneuvonpidon päivämäärä. Lomaketta ei voi tallentaa, ellei päivämäärää ole syötetty. Mikäli neuvonpitokäytännöllä ei ole jatkossa tarvetta, laitetaan ruutuun päättymispäivä. Neuvonpidon jälkeen jokainen voi käydä merkitsemässä omat lupauksensa suoritetuksi. Asiakkaan ryhmässä voidaan myös toteuttaa vastavuoroista kirjaamista ja asiakas voi itsekin osallistua kirjaamiseen (Liite 11). Koska kyseessä ei ole asiakastietojärjestelmä, jokaisen työntekijän tulee siirtää teksti myös omaan käytössä olevaan asiakastietojärjestelmään.

Käytännössä NettiRassiin tehtiin kolme hankintaa. Ryhmät -toiminnolla saadaan asiakkaalle luotua oma suojattu työtila. Neppi -sisällön rakentaminen kattoi muun muassa sisältösivun, viestijonon sekä sähköisen neuvonpitomakkeen. Lisäksi hankittiin kevennetyt käyttäjätunnukset ja salasana -toiminnallisuus, jotta asiakkaan verkostoon pääsemiseksi voidaan antaa vahvalle tunnistautumiselle vaihtoehtoinen tapa kirjautua. Tämä palvelee verkostoon kuuluvia kolmannen sektorin toimijoita sekä niitä asiakkaista, joilla ei ole mahdollisuutta vahvaan tunnistautumiseen. Esimerkiksi peliriippuvainen ei halua ottaa verkkopankkitunnuksia käyttöönsä, jotta peliongelma ei riistäydä käsistä.

Neuvonpitomakkeen sähköistäminen vaati luvan hankkimista, sillä Toimiva lapsi ja perhe -mallin neuvonpitomake on tekijänoikeussuojattu ja sen käyttämiseen on pyydettävä lupa Suomen mielenterveysseuralta. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ja Suomen Mielenterveysseura ovat tehneet siirtosopimuksen, jossa menetelmän käyttöoikeus siirtyy Suomen Mielenterveysseuralle. Sopimuksessa osapuolet sitoutuvat Toimiva Lapsi ja Perhe -menetelmän laajamittaiseen ja esteettömään levittämiseen.

NettiRassin kehittämiseen ja Nepin luomiseen hankerahoituksella saatiin lupa toukokuussa 2016. Neppiä päästiin pilotoimaan syyskuussa 2016 kahden kehittäjäasiakkaan kanssa. Koska pilotointi on hyvin alkuvaiheessa, on vaikea arvioida sen vaikutuksia tai toimivuutta. Pilotoinnissa vastaan tulleet epäkohdat on korjattu sitä mukaa, kun niitä on huomattu. Ensivaikutelma Nepistä on työntekijöiden ja asiakkaiden mielestä hyvä. Nepin käytön laajentamiselle organisaatiossa ja yhteistyötahoille on tehty suunnitelma. Perusorganisaatiosta on valittu vastuuhenkilö, joka lähtee kouluttamaan organisaation kaikki yksiköt.

Hankerahoituksen myöntämisen yhteydessä Sosiaali- ja terveysministeriö ja aluehallintovirasto kehottivat tekemään yhteistyötä ODA -hankkeen kanssa sähköisen palvelun levittämiseksi, jottei yksittäisiä alueellisia malleja lähtisi kehittymään kuntiin. Syyskuussa 2016 Virta II -hanke ja ODA -hanke pitivät yhteisen Lync -tapaamisen, jossa Neppi esiteltiin ODA -hankkeelle. ODA -hanke puolestaan esitteli heidän kehittämänsä hyvinvointikertomusta, joka osoittautui varsin toimivaksi myös Nepin sisältöä ajatellen. Hyvinvointikertomukseen voi kirjata pidetyn neuvonpidon lupaukset Nepin tapaan. Sen lisäksi lupaukset saadaan näkymään henkilöiden omilla aikajanoilla ja ne näkyvät myös neuvonpitoihin osallistuneilla läheisillä. ODA -hanke kehoitti tekemään yhteistyötä Kuopion ODA-hankkeen kanssa sekä Oulun alueen omahoidon kehittämisryhmän kanssa, jotta Neppi ja sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallisen verkostotyön -toimintamalli lähtisivät leviämään eri alueilla. Sähköisen neuvonpitomakkeen käyttö ennen hyvinvointikertomuksen käyttöönottoa alueille olisi heidän mielestään kannattavaa.

Pilotoinnilla on pyritty vastaamaan seuraaviin hankkeen tavoitteisiin:

- Nuorten arjen sujuvuuden ja mielekkyyden tukeminen
- Nuorten toimintakyvyn parantaminen
- Aikuissosiaalityön vaikuttavuuden lisääminen
- Asiakaskunnan yhteiskunnallista osallisuutta vahvistavien uusien toimintamallien kehittäminen
- Matalan kynnyksen toimintojen kehittäminen

Neppi, sähköinen palvelu, auttaa yhteydenpidossa verkostoon sekä mahdollistaa arjen sujumisen tukemisen ja neuvonpidoissa sovittujen asioiden seuraamisen. NettiRassiin verkoston eri toimijat voivat päivittää ajantasaisesti sovittujen asioiden toteuttamisen ja tämä voi edesauttaa nuoren aikuisen sitoutumista oman hyvinvointinsa edistämiseen. Aikuissosiaalityön vaikuttavuutta lisää, kun asiakas on sitoutunut oman hyvinvointinsa edistämiseen ja palveluiden käyttöön. NettiRassi tuo palvelut lähelle asiakasta. Työntekijälle NettiRassi on vuorovaikutteinen työkalu asiakkaan motivointiin sekä palveluiden koordinointiin. Yhteinen menetelmä ja sen sähköistäminen yhteiseksi työkaluksi tiivistää toimijoiden yhteistyötä. Kehitetyllä mallilla pyritään vahvistamaan asiakkaan osallisuutta oman elämän toimijoiden kanssa (koti, koulu/työ, vapaa-aika sekä viranomaiset). Nepissä asiakkaalla on mukana palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa. Työkalu mahdollistaa vastavuoroisen kirjaamisen työntekijöiden, asiakkaan ja hänen läheistensä kanssa. Neppi kautta palvelut ovat helposti asiakkaan saatavilla. Asiakas tavoittaa yhden viestin avulla tarvittavat toimijat. Jos asiakkaalla ei ole mahdollisuutta kirjautua itse NettiRassiin, hän voi hakeutua mihin tahansa toimipisteeseen, jossa työntekijä lähettää viestin asiakkaan puolesta ja kokoaa verkoston, jonka jälkeen asiakas saa kevennettyyn kirjautumiseen tarvittavat käyttäjätunnuksen ja salasana.

6.4 Perhearviointimenetelmä yhteistyönä

Oleellinen osa perhetyötä on palvelutarpeen selvitys ja ohjaaminen tarpeenmukaisten palveluiden piiriin. Tällaista palveluohjausta tehdään muidenkin lapsiperheiden palveluiden ohessa, mutta yhteiset arviointimenetelmät palvelutarpeiden selvittämiseksi puuttuvat. Perhetyöntekijä pyrkii olemaan tietoinen perheenjäsenten saamista palveluista kokonaistilanteen kartoittamiseksi ja päällekkäisen työn välttämiseksi. Perhetyöntekijä tekee perheen asioissa yhteistyötä perheen muun verkoston kanssa. Yhteistyö eri tahojen välillä voi olla haasteellista yhteisen ajan ja yhteisten työmenetelmien puutteen vuoksi. Joskus voi olla vaikeaa huomata, miten yhteistyö aivan erilaiselta taholta tulevan työntekijän kanssa hyödyttäisi asiakasperhettä tai omaa työskentelyä perheen tai sen jäsenen auttamiseksi. Myös ennakkokäsitykset eri tahojen työskentelystä tai se, ettei ole minkäänlaista tuntemusta toisen työtapoihin liittyen voi osaltaan hankaloittaa yhteistyötä. Näihin haasteisiin pyrittiin vastaamaan Perhearviointimenetelmä yhteistyönä -pilotoinnilla.

Perhearviointimenetelmä soveltuu hyvin sosiaali-, terveys- ja kasvatusalan työntekijöille, jotka työskentelevät perheiden kanssa. Se antaa konkreettisia työkaluja, esimerkiksi lastensuojelu- ja lastenvalvontatyöhön, perheneuvola- ja perhetyöhön, lasten- ja nuorisopsykiatriaan sekä terapiatyön tueksi. Perhearviointimenetelmässä tutkitaan yhdessä koko perheen kanssa, miten heidän arkensa sujuu ja minkälaista perheen elämä on; miten perheenjäsenten väliset suhteet toimivat ja miten lasten muuttuviin tarpeisiin vastataan. Menetelmässä keskitytään niin voimavarojen kuin vaikeuksien kartoittamiseen ja toteutuessaan se toimii itsessään jo hoidollisena prosessina. Perhearviointimenetelmä koostuu kahdeksasta perhe-elämän osa-alueesta, joista käydään haluttu määrä lävitse. Kunkin osa-alueen läpi käyminen vie yhden noin tunnin mittaisen istunnon. Istunnoissa haastatellaan perheenjäseniä, tehdään muutaman minuutin perhetehtävä, havainnoidaan perheen toimintaa ja tehdään arviointia. Suomen Mielenterveysseura järjestää perhearviointimenetelmäkoulutuksia yhteistyössä eri tahojen kanssa. Menetelmää voi käyttää ilman koulutustakin, mikäli työntekijä on saanut riittävän perehdytyksen.

Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymän lastensuojelun perhetyöntekijät (6 henkilöä) sekä tiimivastaa-va/alkuarvioinnin perhetyöntekijä, varhaisen tuen perhetyön perheohjaaja ja perheneuvolan perhetyöntekijä kävivät Suomen Mielenterveysseuran ja Pohjois-Pohjanmaan kesäyliopiston yhteistyössä järjestämän Perhearviointimenetelmä -koulutuksen Oulussa 16.2.–26.4.2016. Koulutuksen ohessa ja sen jälkeen työntekijät toteuttivat 16.2.–31.7.2016 pilotoinnin, jossa jokainen koulutuksen käynyt työntekijä kysyi kaverikseen moniammatillisen työparin perehdyttääkseen hänet perhearviointimenetelmän mukaiseen toimintaan ja ottaakseen hänen kanssaan menetelmän käyttöön yhteisessä asiakasperheessä.

Koulutukseen ilmoittautumisen jälkeen tehtiin tammikuussa 2016 pilotoinnin suunnitelma, joten heti koulutuksen käynnistyessä työntekijät pystyivät aloittamaan oman valmistautumisensa moniammatilliseen yhteistyöhön. Koulutuksen edetessä ja mielikuvan perhearviointimenetelmästä kehittyessä työntekijät alkoivat suunnitella ja kartoittaa sopivaa asiakasperhettä sekä työparia moniammatilliseen yhteistyöhön. Tiimivastaavan tukemana ja asiakasperheiden kanssa yhdessä sopien työntekijät kysyivät työparikseen sopivaksi katso- maansa henkilöä asiakastilanteen ollessa siinä pisteessä, että uuden menetelmän käyttöönotto tuntui luon- tevalta.

Yhtä lukuun ottamatta kaikki koulutuksen käyneet työntekijät pääsivät perehdyttämään työparia perhearviointimenetelmän käyttöön. Perehdytys tapahtui joko puhelimitse, erillisellä tapaamisella tai muutoin työnteon lomassa. Perehdyttävissä oli työntekijöitä perheneuvolasta, mielenterveystyöstä, koululta, lastensuojelusta, varhaisen tuen perhetyöstä ja vammaishuollosta. Perehdytyksen jälkeen työparit toteuttivat kotikäynnin, jos- sa työstivät perhearviointimenetelmästä yhden ennakkoon valitseman osa-alueen. Käynnin jälkeen jokai- nen työpari hoiti kotikäynnin purkamisen keskustellen heti kotikäynnin jälkeen tai myöhemmällä tapaamisella.

Yhdeksästä työntekijästä neljällä tuli vastaan menetelmän käyttöön ottoa haittaavia tekijöitä niin, että kaksi heistä vaihtoi niin työparia kuin asiakasperhettäkin, kenen kanssa toteuttaa menetelmää, ja yhden aikataulu venyi huomattavasti alkuperäisestä suunnitelmasta jääden lopulta toteutumatta pilotoinnin aikana. Pilotoinnin loputtua oli kuusi koulutuksen käyneistä työntekijöistä saanut kokonaisuudessaan toteutettua pilotointisuun- nitelman mukaisen moniammatillisen työparin perehdytyksen ja perhearviointimenetelmän käyttöön oton. Lisäksi kaikki työntekijät olivat ottaneet menetelmän jossain määrin käyttöön omassa työssään yksin tai toi- sen perhetyöntekijän kanssa.

Moniammatillisella pilotoinnilla on pyritty vastaamaan seuraaviin hankkeen tavoitteisiin:

- Nuorten arjen sujuvuuden ja mielekkyyden tukeminen
- Nuorten toimintakyvyn parantaminen
- Aikuissosiaalityön vaikuttavuuden lisääminen
- Asiakaskunnan yhteiskunnallista osallisuutta vahvistavien uusien toimintamallien kehittäminen
- Yhtenäisen seutukunnallisen palvelutarpeen arvioinnin mallin luominen kohderyhmän asiakkaille
- Sosiaalisen kuntoutuksen mallin luominen aikuissosiaalityöhön
- Matalan kynnyksen toimintojen kehittäminen

Työskentely moniammatillisten työparien kanssa sujui hyvin. Kaikki mukaan kysytyt työparit innostuivat pilo- toinnista ja aikataulut saatiin soviteltua yhteen ilman suurempia ongelmia. Toteutuneiden kotikäyntien jäl- keen oli pilotoinnin tiimoilta tarkoitus järjestää yhteinen palautekeskustelu kaikille mukana olleille moniamma- tillisille työpareille. Perhekohtaisten työparien erilaisista perhearviointimenetelmän käyttöönottoaikatauluista johtuen, yhteistä keskustelua ei pystytty toteuttamaan. Palautekeskustelut hoidettiin lopulta tiimivastaavan vetäminä niiden koulutuksen käyneiden työntekijöiden ja näiden moniammatillisten työparien kanssa kolmes- taan, jotka saivat tehtyä pilotoinnin annetussa aikataulussa. Kaksi moniammatillisista työpareista täyttivät

palautelomakkeen itsenäisesti yhteisen ajan puuttuessa palautteenannon sattuessa kesäloma-ajalle. Koulutuksen käyneiltä työntekijöiltä kerättiin palaute sähköisesti.

Kaikki pilotointiin osallistuneet moniammatilliset työntekijät pitivät työparityöskentelystä. Yksi moniammatillisista työpareista aloitti uutena työntekijänä perheen kanssa työskentelynsä olemalla mukana perhearviointimenetelmän toteuttamisessa. Hän kertoi saaneensa kerralla selkeän kuvan perheen tilanteesta, mikä normaalissa asiakassuhteen aloituksessa voisi viedä jopa kolme tapaamiskertaa. Muuten moniammatilliset työparit kertoivat saaneensa kokonaiskuvan perheen tilanteesta, mikä ei välttämättä heidän tavallisessa työskentelyssään yhden perheenjäsenen kanssa toteudu. Moniammatilliset työparit kertoivat huomanneensa, miten paljon perhetyöntekijällä on työstettävää perheissä ja oppineensa arvostamaan entistäkin enemmän perhetyötä. Muutama työntekijä oli jo ennestään tehnyt niin tiivistä yhteistyötä työparinsa kanssa, ettei ollut pilotointiin myötä oppinut mitään uutta parinsa työskentelystä. Yksi pilotointiin osallistunut työntekijä kertoi huomanneensa, miten tärkeätä yhteistyö on, toinen osallistuja ilmoitti oman työn kehittämisen tarpeen kasvaneen pilotointiin myötä. Kaikki moniammatillisista työpareista ovat valmiita jatkossakin samanlaiseen yhteistyöhön perhearviointimenetelmän mukaisesti. Yksi työntekijä oli valmis käyttämään perhearviointimenetelmää yksin pilotointikokemuksen jälkeen, muut olivat kiinnostuneita lähtemään koulutukseen, jos heille sellaista tarjottaisiin.

Myös koulutuksen käyneet työntekijät ovat tyytyväisiä pilotointiin ja aikovat jatkossakin hyödyntää perhearviointimenetelmää niin oman työparinsa kanssa kuin moniammatillisestikin. Jo pilotoinnin aikana suurin osa työntekijöistä ehti ottaa menetelmän osittain käyttöön useammassa asiakasperheessä. Pilotointityöparinsa työntekijät olivat suurelta osin tunteneet jo ennestään hyvin, mutta yksi kertoi ymmärtävänsä nyt paremmin työparinsa työnkuvan ja toinen kehui oppineensa työpariltaan erilaisen lähestymistavan asiakasperheen haasteisiin. Jatkossa työntekijöiden on helpompi kysyä moniammatillista työparia perhearviointimenetelmän tekemiseen omassa asiakasperheessään.

Perheiltä kerättiin palautteet pilotoinnista yhdessä koulutuksen käyneen työntekijän kanssa keskustellen. Kuudesta perheestä neljältä saatiin palaute pilotoinnin aikana. Perheiden antamien palautteiden mukaan

ketään ei häirinnyt se, että tilanteessa oli työntekijät eri tahoilta. Menetelmän hyvänä puolena kaikki pilotointiin osallistuneet perheet pitivät yhdessä keskustelua ja sitä, että kuullaan toisten mielipiteet. Yksi perhe mainitsi menetelmässä tehtävän pisteytyksen tuntuneen aika jyrkältä. Muilla ei ollut menetelmästä negatiivista sanottavaa. Perhetehtävän tehneet perheet pitivät tehtävästä. Perhearviointimenetelmästä ei palautetta antaneiden perheiden mielestä ollut heille haittaa. Kaksi odotti hyötyjen tulevan paremmin esille, kun menetelmää käydään lävitse usean osa-alueen osalta. Vähäisinä hyötyinä perheet näkivät jo yhden perhearviointitapaamisen jälkeen keskustelun ja ajattelemaan herättelyn. Yksi perhe sanoi jatkavansa menetelmän tapaista keskustelua kotona. Yhden perheen äiti kertoi yllättyneensä, miten paljon kumppanin näkemys erosi omasta.

Pilotoinnissa mukana olleiden työntekijöiden yhtenevän näkemyksen mukaan perheet hyötyivät menetelmän käytöstä. Työntekijät kokivat perheiden uskaltaneen sanoa vaikeitakin asioita ääneen ja keskustella ongelmista, ymmärtävän paremmin omaa tilannettaan ja toisia perheenjäseniä. Lisäksi työntekijät totesivat, että perheet kokivat tulleen autetuksi perheinä sekä perheenjäsenet kuuntelivat toisiaan, jonka seurauksena perheenjäsenten välinen vuorovaikutus kohentui. Erään työntekijän mukaan hänen asiakasperheensä hyötyi jo siitä, että he osallistuivat perhearviointimenetelmän mukaiseen keskusteluun perheinä. Yhden asiakasperheen äiti motivoitui pilotoinnin myötä uuden palvelun piiriin. Muutama työntekijä oli huomannut menetelmän joiltakin osin myös haittaavan perheitä. Yhden työntekijän mukaan perheen lapsi oli joutunut yllättäen isojen asioiden äärelle, toinen pohti ovatko esiin nousseet asiat aiheuttaneet jälkikäteen riitoja perheessä ja eräs työntekijä mainitsi perheen yksityisyyttä häirit্তävän, kun mennään heidän kotiinsa. Toisaalta viimeksi mainitun kommentin esittänyt työntekijä piti hyvänä nimenomaan sitä, että tapaaminen oli asiakkaan kotona.

Osallistavan perhearviointimenetelmän hyvinä puolina työntekijät pitivät perhetehtäviä, menetelmän laajuutta, struktuuria, valmiita kysymyksiä sekä sitä, että kaikkien perheenjäsenten ääni tulee kuulluksi. Menetelmä toimii myös arvioinnin lisäksi muutosta aiheuttavana interventiona, esimerkiksi lisäämällä asiakasperheiden toimintakykyä. Pilotoinnin vahvuuksina pidettiin moniammatillisuutta sekä sitä, että työntekijöitä oli paikalla kaksi ja näin havainnointi tehostui, työskentely tapahtui asiakkaiden kotona ja sitä, että asiakkaat joutuivat itse ajattelemaan. Eräs työntekijä nosti esiin perhearviointimenetelmän hyvänä puolena sen, että siinä tehdään näkyväksi niin perheen haasteet kuin vahvuudet. Useat työntekijöistä kertoivat menetelmän selkiyttävän perheiden palvelutarvetta. Yksi työntekijä kommentoi pilotoinnin olleen ”verkostotyötä parhaimmillaan”. Muutaman työntekijän mielestä perhearviointimenetelmää olisi hyvä käyttää erityisesti asiakkuuden alkuvai-

heessa. Yksi työntekijä pohti ennakkovalmistelujen vievän paljon aikaa ja voisiko sitä jotenkin kehittää. Toinen työntekijä mainitsi menetelmän olevan pitkä ja työläs. Yksi työntekijöistä piti menetelmää hieman monimutkaisena ja kertoi tallennelomakkeiston käytön vaativan harjoittelua. Kaikki perhearviointimenetelmäkoulutuksen käyneistä ovat pohtineet materiaalin, etenkin tallennelomakkeiden ja haastattelukysymysten, olevan kieleltään häiritsevän kömpelöä käännöksestä johtuen ja siihen toivotaan parannusta.

Perhearviointimenetelmä yhteistyönä -pilotoinnin myötä saatiin koulutuksesta saatu tietotaito ainakin osittain käytäntöön. Myös taito menetelmän käytöstä syventyi pilotoinnin myötä. Pilotointi lisäsi työntekijöiden innokkuutta uuden menetelmän käyttämiseksi ja pilotoinnin myötä saatiin useita onnistuneita kokemuksia perhearviointimenetelmän käytöstä eri tahojen välisenä yhteistyönä. Perhearviointimenetelmä etenkin moniammatillisesti käytettynä on keino päästä entistä lyhemmässä ajassa entistä syvemmälle tehostaen näin työskentelyä. Pilotoinnin myötä perhearviointimenetelmäkoulutuksen käyneet työntekijät saivat rohkeutta ehdottaa yhteistyötä eri tahojen kanssa. Ennalta odottamaton havainto oli, miten perhearviointimenetelmä yhteistyötä toimii erittäin hyvänä keinona perehdyttää uusi taho asiakasperheen tilanteeseen. Lisäksi menetelmä on oiva keino madaltamaan asiakkaiden kynnystä uusien palveluiden piiriin, mikä puolestaan lisää arjen sujuvuutta ja mielekkyyttä. Kokonaisuutena pilotointi motivoi työntekijöitä moniammatilliseen yhteistyöhön jatkossakin. Tällainen jokaista osapuolta hyödyttävä yhteistyö lisää epäilemättä eri tahojen vaikuttavuutta niin sosiaali- kuin muillakin perheiden parissa työskentelevillä aloilla.

Pilotoinnin aikana kaikki eivät ehtineet toteuttaa menetelmää moniammatillisen työparin kanssa. Pilotointi sattui suurelta osin kesälomien aikaan eikä kaikkien työntekijöiden asiakasperheissä ollut mahdollisuutta yhteistyöhön toisen auttavan tahon kanssa tai perhearviointimenetelmän käyttöön laisinkaan. Matalan kynnyksen perhetyöhön lapsiperheiden kotipalveluun ja varhaisen tuen perhetyöhön perhearviointimenetelmä on vasta tuloillaan. Asiakasperheiden perhearviointimenetelmän mukainen palvelutarpeen arviointi on alkutekijöissään. Toisaalta jo työskentelyn alkuvaiheessa esiin nousseita palveluntarpeita on pystytty täyttämään. Arvioinnin yhteneväisyys eri tahojen välillä on edennyt. Pilotoinnin myötä on myös alettu pohtia, onko palvelutarpeen arvioinnin mahdollista tai tarpeenkaan olla täysin yhteneväistä eri toimijoilla vai onko arvokkaampaa tehdä arviota erilaisista näkökulmista eri asioihin perustuen? Joka tapauksessa yhdenmukaisuus palvelutarpeen arvioissa sen kokonaisvaltaisuuden osalta, että tahosta riippumatta käytäisiin asiakkaan kokonaistilanne läpi, on tavoittelemisen arvoista ja tämä pilotointi on osaltaan ollut edesauttamassa sen toteutumista. Edellä esitelty hankkeessa kehitetty sosiaalisen kuntoutuksen malli ja perhearviointimenetelmä pilotoinnin omaisesti toteutettuna tukevat toisiaan työskenneltäessä perheellisten nuorten aikuisten kanssa.

Pilotoinnin aikana kävi selväksi, että hyväkään suunnittelu ei aina takaa suunnitelmien toteutumista. Liian tiukka aikataulu ei anna tilaa väistämättömille suunnitelmista poikkeamisille kuten asiakasperheiden tavanomaisille tilannemuutoksille. Pilotoinnin myötä opittiin, että ei kannata sulkea pois yhteistyön mahdollisuutta vedoten yhteisen ajan puutteeseen tai siihen ettei toinen osapuoli kuitenkaan innostu yhteistyöstä. Rohkeasti yhteistyötä ehdottamalla voi yhteistyötaho yllättää ja lopputuloksena yhteisestä työskentelystä voi tulla hyvinkin hedelmällistä.

Jatkossa perhearviointimenetelmää tullaan esittelemään eri tahoille, jotta tietoisuus siitä ja sen käyttömahdollisuuksista kasvaa. Yhteistyö eri tahojen kanssa jatkuu ja uusia tahoja otetaan työskentelyyn mukaan asiakastilanteiden sen salliessa. Näin pyritään osaltaan myös madaltamaan asiakkaan kynnystä uusien palveluiden piiriin. Pilotoinnin päättyessä ollaan suunnittelemassa tarkempia polkuja perhearviointimenetelmän käyttöön lastensuojelun, perheneuvolan ja varhaisen tuen perhetyössä. Menetelmän käyttöä seurataan ja tarpeen mukaan käydään keskustelua käyttökokemuksista. Näillä toiminnoilla turvataan menetelmän käytön juurruttamisen jatkuminen.

6.5 Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintojen kehittäminen

Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintojen kehittäminen aloitettiin kohderyhmälle soveltuvien toimintojen kartoittamisella. Kartoituksessa pyrittiin löytämään kullekin asiakkaalle sopivia toimintoja jo olemassa olevista palveluista. Yhteistyökumppaneina hankkeen aikana ovat olleet A-klinikka, mielenterveystoimisto, Satelliitti- valmennus sekä kolmannen sektorin toimijoita. Kyseisillä toimijoilla on jo olemassa kohderyhmälle soveltuvia

ryhmätoimintoja. Hankkeen asiakkaita on pyritty ohjaamaan jo olemassa oleviin ja hyviksi havaittuihin palveluihin.

Virta II -hanke lähti mukaan kehittämään seutukunnassa yhteistyössä järjestettävää Kuivuri -kurssia A-klinikan ja Raahen Psyke ry:n kanssa jo keväällä 2014, jolloin ryhmä oli ehtinyt jo aloittaa toimintansa. Hankkeen aikana toteutettiin kaiken kaikkiaan neljä Kuivuri -kurssia, joista yksi Siikajoella. Kurssi oli tarkoitettu työttömille työnhakijoille, joilla on päihdeongelma tai kaksoisdiagnoosi. Asiakkaille tehtiin kuntouttavan työtoiminnan sopimukset ja he saivat Kuivurikurssiin osallistumisesta työttömyysetuuden lisäksi ylläpitokorvauksen.

Kurssi kokoontui kerran viikossa neljän tunnin ajan. Jokainen kokoontuminen sisälsi sekä asiapitoisen että toiminnallisen kokonaisuuden. Kurssilaiset saivat itse vaikuttaa kurssin sisältöön ja olivat kurssin suunnitteluvaiheessa hyvin aktiivisessa roolissa. Asiapitoisena ohjelmana oli esimerkiksi retkahdusprosessin läpikäymistä sekä vierailijoita sosiaali-toimesta, seurakunnalta, työttömien terveystarkastuksesta ja ravitsemusterapiasta. Toiminnallisilla tuokioilla puolestaan ryhmä kävi esimerkiksi löytöeläinkodilla hoitamassa kissoja, keilaamassa, paistamassa makkaraa, onkimassa sekä kuntosalilla. Lisäksi osa kurssilaisista suoritti hätäensiapukoulutuksen.

Kurssilaiset sitoutuivat toimintaan hyvin ja luvattomia poissaoloja oli vähän. Ryhmätoiminnalla oli välitön asiakkaan osallisuutta lisäävä vaikutus. Ryhmäytyminen tapahtui suhteellisen nopeasti ja ryhmäläiset ovat uskaltaneet kertoa kipeistäkin asioista luottaen sekä työntekijöiden että muiden osallistujien vaitioloon ryhmän ulkopuolella. Kokoontumisissa on annettu runsaasti aikaa ja tilaa keskusteluille. Ryhmäläiset ovat pysyneet keskustelemaan rakentavasti omasta tilanteestaan päihteitten käyttäjinä/päihdekuntoutujina ja antamaan tarvittaessa toisille osallistujille vertaistukea. Ryhmäläisiä on aktivoitunut kurssin aikana muuhunkin toimintaan. Osa on aloittanut uuden harrastuksen ja muutamat ovat aloittaneet aktiivisesti hoitamaan perussairauksiaan. Suurin osa kuitenkin kipuilee vielä päihdemaailmasta irtautumisen kanssa. Ryhmäläiset ovat kokeneet Kuivuri tyyppisen toiminnan tarpeellisena oman kuntoutumisprosessinsa etenemisen kannalta.

Vain osa neljän kurssin kurssilaisista oli Virta II -hankkeen kohderyhmään kuuluvia alle 30-vuotiaita aikuis-sosiaalityön asiakkaita. Ensimmäisessä Kuivuri -kurssissa keväällä 2014 aloitti 10 ryhmäläistä, joista 9 sitoutui toimintaan. Ryhmä kokoontui 11 kertaa. Ensimmäisestä ryhmästä viisi ryhmäläistä halusi jatkaa toiselle kurssille, joka järjestettiin syksyllä 2014. Kurssille aktivoitiin 13 osallistujaa, joista 11 aloitti toiminnan. Kahden kurssilaisen osallistuminen kurssille vaikeutui heidän elämäntilanteidensa vuoksi ja toinen heistä keskeytti kurssin. Ryhmä kokoontui 13 kertaa. Kevään 2015 ryhmään aktivoitiin myös 13 henkilöä, joista aktiivisesti ryhmässä kävi kahdeksan ryhmäläistä. Ryhmä kokoontui 17 kertaa. Siikajoella Kuivuri -kurssi järjestettiin keväällä 2015. Kurssille aktivoitiin seitsemän asiakasta, joista viisi sitoutui toimintaan. Viidestä yksi keskeytti kurssin opiskelun aloittamisen vuoksi. Siikajoen ryhmä kokoontui 11 kertaa. Siikajoella A-klinikan työntekijän tilalla oli etsivä nuorisotyöntekijä. Käytännössä huomattiin, että A-klinikan tai muun hoidollisen tahon edustajien asiantuntemusta kaivattiin ryhmässä, jossa asiakkailla oli akuutti päihdeongelma. Siikajoen Kuivuri poikkesi Raahessa järjestetyistä pienemmän ryhmäkoon lisäksi siinä, että asiakasryhmä toivoi tekemisen sijasta keskustelua. Syksyn 2014, kevään 2015 ja Siikajoen Kuivuri -kurssin taustatietoja ja tuloksia on kerätty taulukoon (Liite 13).

Myös kunnat hyötyivät Kuivuri-ryhmätoiminnasta, sillä kurssille mukaan aktivoituneet henkilöt olivat pääsääntöisesti pitkäaikaistyöttömiä, joiden työmarkkinatuesta kunnat joutuvat maksamaan valtiolle puolet. Useammalla asiakkaalla oli aikaisemmin yritetty kuntouttavaa työtoimintaa, mutta esimerkiksi päihteiden käytön vuoksi se ei ole onnistunut. Ryhmätoiminnassa asiakkaita tuettiin päihteettömyyteen kerran viikossa, samalla asiakkaat saivat vertaistukea. Kuivuri -ryhmätoiminnan myötä Raahessa nähtiin ryhmätoimintojen merkitys osana palvelukokonaisuutta ja Woimala -toiminta aloitettiin keväällä 2015. Raahen kaupunki palkkasi vuoden mittaiseen kokeiluun ryhmänohjaajan sekä Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymä antoi yhden A-klinikan työntekijän työpanoksen. Virta II -hankkeen rooli Woimalassa on olla taustalla kehittämässä toimintaa, esimerkiksi Kainuun osahankeen kehittämää Elämän selvittämisen ympyrä (ESY) -menetelmää on juurrutettu Woimalassa käytettäväksi asiakkaiden tilanteen arviointivälineeksi.

Ryhmätoiminnalla on pyritty vastaamaan seuraaviin hankkeen tavoitteisiin:

- Nuorten arjen sujuvuuden ja mielekkyyden tukeminen
- Nuorten toimintakyvyn parantaminen
- Aikuisssosiaalityön vaikuttavuuden lisääminen
- Asiakaskunnan yhteiskunnallista osallisuutta vahvistavien uusien toimintamallien kehittäminen
- Matalan kynnyksen toimintojen kehittäminen

Kuivuri -kurssista kerättiin asiakaspalautetta kurssin yhteydessä. Aila Oikarinen on tehnyt sosionomi (AMK) opintoihin liittyvän opinnäytetyön päihde- ja mielenterveysasiakkaiden sekä ohjaajien kokemuksista kuntoutumisesta Kuivuri -kurssilla. Virta II -hanke toteutti aikuissosiaalityön sosiaaliohjaajan, eli palveluun ohjanneen tahon haastattelun liittyen muun muassa asiakkaiden palveluntarpeeseen ja kurssin vaikuttavuuteen. Asiakaspalautteista nousi esiin tyytyväisyys Kuivuri -kurssitoimintaan. Vertaistukea ja ryhmähenkeä pidettiin tärkeänä. Kurseille toivottiin jatkoa ja toimintaa toivottiin useammalle päivälle viikossa.

”Enemmän jää positiivista käteen loppupeleissä”

Opinnäytetyönä toteutetun tutkimuksen tuloksena on todettu, että Kuivuri -kurssin asiakkaat ovat kokeneet toiminnan tärkeäksi oman kuntoutumisprosessinsa kannalta. Vertaistuen merkitys nousi tärkeänä asiakkaiden haastatteluista. Ohjaajien kokemuksen mukaan toiminnallinen ryhmä kuntoutuksen muotona on tarpeellinen mielenterveys- ja päihdeasiakkaille.

Aikuisssosiaalityön sosiaaliohjaaja kuvasi Kuivuri -kurssitoimintaa nykyaikaiseksi, hyödylliseksi ja matalan kynnyksen toiminnalliseksi päihdetyöksi, johon asiakkaiden on helppo osallistua. Hänen mielestään toiminnan kynnystä madalsi se, että kaikki asiakkaat haastatellaan ennen ryhmään valitsemista, sosiaaliohjaaja on tiiviisti ohjaamassa kurssille ja osallistuu myös toisinaan kurssille. Myös tutut ohjaajat ja osallistujien samat lähtökohdat helpottavat päätöstä lähteä ryhmään. Aikuisssosiaalityön näkökulmasta ryhmätoiminnasta mielekkyyteen on vaikuttanut avoin keskustelu ja vertaistuki. Asiakkaat ovat saaneet tekemistä päiviinsä, apua ja keinoja päihdeongelmaansa sekä piristystä mielialaan. Ryhmätoiminnassa asiakkaat ja työntekijät näkevät toisistaan uuden puolen.

Asiakkaiden löytäminen kurssille oli helppoa. He olivat pitkäaikaistyöttömiä, jotka olivat sosiaalitoimen ja A-klinikan asiakkuudessa. Osa asiakkaista veloitettiin mukaan perusteluna työmarkkinatuen vastikkeellisuus. Usein mukaan lähteneiden asiakkaiden mieli muuttui kurssin aikana. Kurssin vaikuttavuudesta asiakkaiden elämäänsä sosiaaliohjaaja arvioi, että ehkä on voitu vaikuttaa osallistujien elämään myönteisesti. Kurssi on vaikuttanut asiakkaiden itsetuntoon ja rohkeuteen hoitaa omia asioita. Asiakkaat eivät välttämättä itse nähneet hyötyjä, mutta kun niistä keskusteltiin, usein asiakas tunnisti ne itsekkin. Sosiaaliohjaajan mielestä on vaikea sanoa, onko palveluiden tarve lisääntynyt tai vähentynyt, ehkä osittain molempia. Toimeentulotukimenot ovat pienentyneet, mutta ohjaus- ja neuvontatyö lisääntynyt, kun asiakkaat ovat aktivoituneet hoitamaan omia asioitaan, esimerkiksi hakeutuneet päihdekuntoutukseen, velkaneuvontaan tai kuntouttavaan työtoimintaan. Palvelut kohdentuvat paremmin.

Sosiaaliohjaaja kuvasi Kuivurin vaikutuksia asiakkaan arkeen;

”Elämäntavat hieman terveellisempää suuntaa”

”Kurssilla opitut arjen asiat kotiin”

*”Ne lyhyetkin pätkät, jolloin asiakkaalla menee paremmin ja hän saa kokemuksen osallisuudesta ja hieman paremmasta arjenhallinnasta, ovat arvokkaita. Kaikkia emme saa kannateltua koko loppuelämää, retkahduk-
sia tulee, mutta ihminen ihmiselle tätä työtä tehden helpotamme joidenkin tuskaa edes osan matkaa.”*

6.6 Raahen yhteenveto

Virta II -hankkeen aikana Raahen toiminnallisessa osahankkeessa on toteutettu sosiaalisen kuntoutuksen selvitystyö, toiminnallisen verkostotyön pilotointi, perhearviointimenetelmä yhteistyönä pilotointi sekä sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaa. Sosiaalisen kuntoutuksen selvitystyöstä on tuotoksena raportti sosiaalisen kuntoutuksen tilanteesta. Selvitystyön pohjalta on rakennettu palvelutarjotinta, joka valmistuttuaan tulee olemaan Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymän internetsivulla asiakkaiden ja työntekijöiden saatavilla.

Sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallisen verkostotyön pilotoinnin loppupuoella järjestettiin monialaisille työntekijäryhmille koulutuksia, joissa muodostettiin yhteisiä käytänteitä. Paikallinen sosiaalisen kuntoutuksen malli rakentuu toiminnallisen verkostotyön ympärille. Paikallista mallista on tehty prosessin kuvaus (Liite 14) sekä hyvinvointikuntayhtymän esimiesten laatima ohje toiminnallisen verkostotyön toteuttamisesta. Hanke-suunnitelmassa oli ajatuksena muokata Lapset puheeksi -keskustelusta palvelutarpeen arvioinnin malli, mutta hankkeen edetessä työskentelyn painopiste vaihtui neuvonpitojen valmisteluun ja työskentelyn käynnistämiseen. Toiminnallisen verkostotyön tueksi rakennettiin sähköinen palvelu – Neppi, joka on asiakkaiden ja heidän verkostojensa yhteinen työväline.

Perhetyöntekijöitä koulutettiin perhearviointimenetelmän käyttöön, jonka jälkeen he toteuttivat monialaisen pilotoinnin. Pilotoinnilla vahvistettiin yhteistyötä, muodostettiin yhteisiä käytänteitä sekä tuettiin perhearviointimenetelmän käyttöönottoa. Perhetyö sai käyttöönsä uuden menetelmän, jonka käyttöä pyritään jatkossakin laajentamaan uusien työntekijöiden ja yhteistyötahojen perehdytyksillä.

Virta II -hanke oli mukana järjestämässä yhteistyönä a-klinikan ja Raahen Psykyke ry:n kanssa toteutettavaa sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaa, eli Kuivuri -kursseja. Neljän Kuivuri -kurssin jälkeen Raahen kaupunki ja Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymä päättivät laajentaa toimintaa ja palkata sosiaalisen kuntoutuksen ohjaajat. Raahen perustettiin Woimala, jossa tarjotaan sosiaalisen kuntoutuksen palveluja viitenä päivänä viikossa.

Virta II -hankkeen aikana on tehty paljon yhteistyötä. Se on ollut hankkeen haaste ja rikkaus. Toimijoiden mukaan saaminen on ollut välillä haastavaa, mutta toisten työhön tutustuminen on antanut mukaan lähteneille paljon. Innostus työn kehittämiseen on levinnyt, kun on mietitty ratkaisuja yhteisiin ongelmiin. Työkäytänteitä on muokattu ja kokeiltu käytännössä. Muuttuneiden työkäytäntöjen vaikutukset näkyvät jatkossa verkoston yhteistyössä. Toivon mukaan muutokset ovat olleet tarpeeksi isoja, jotta ne jäisivät elämään. Aiheeseen liittyen on kuitenkin edelleen kehittämistarpeita ja työtä tullaan jatkamaan, esimerkiksi alueelle muodostetaan palveluohjauskäytänne.

7 Yhteenvedo

Virta II -hankkeessa keskeiseksi toiminnalliseksi tavoitteeksi muodostui sosiaalisen kuntoutuksen käytäntöjen menetelmien kehittäminen. Osallisuuden kokemuksen vahvistuminen ja sosiaalinen hyöty ovat näiden positiivisia seurauksia. Hankkeesta voidaan nostaa neljä keskeistä teemaa joiden varaan vaikuttava sosiaalinen kuntoutus rakentuu. Ensinnäkin sosiaalisessa kuntoutuksessa on kysymys asiakkaan kuntoutusprosessista ja sen ohjaamisesta. Tämä vaatii sosiaalisen kuntoutuksen työntekijöiltä prosessin ohjaamisen osaamista, sekä sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen osaamista. Sosiaalinen kuntoutus on syytä integroida osaksi kokonaisvaltaista ja tapauskohtaista sosiaalityötä, jossa asiakas kohdataan hänen elämäntilanteesta käsin. Sosiaalisessa kuntoutuksessa on hyvä ottaa mukaan myös arki ja sujuvan arjen rakentuminen. Hankkeessa kehitettiin tähän tarpeeseen sosiaalityöntekijän omatyöntekijän työtä helpottamaan Esy-menetelmä ja yksilökohtainen aikuissosiaalityön sisään asettuva perhetyön käytäntö.

Pelkkä yksilön tasolla tapahtuva, onnistunutkin ja arjen sujuvuuteen kiinnittyvä, kuntoutusprosessi ei vielä takaa onnistunutta ja vaikuttavaa sosiaalisen kuntoutuksen käytäntöä. Vaikuttava sosiaalisen kuntoutuksen käytäntö vaatii, ollakseen sosiaalinen, myös sosiaalisen mukaan ottamisen asiakkaan yksilölliseen kuntoutusprosessiin. Tähän tarpeeseen hankkeessa kehitettiin erilaisia ryhmämuotoisia kuntoutuksen käytänteitä ja menetelmiä. Kuusamossa kehitettiin varsin onnistunut Pärnäsän korjaamon käytäntö, jossa kiinnitetään vahvasti huomio sosiaaliseen. Pärnäsessä tavoitteena on rakentaa asiakkaitten kanssa kiinteästi palveluorganisaatioon kytkeytyvä yhteisesti synnynyt toiminnallinen yhteisö. Osana vaikuttavaa sosiaalista kuntoutusta on myös tarpeen muodostaa erillisiä sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiä, näitä ryhmiä on kehitetty Kainuun Oulunkaaren kuntayhtymän ja Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymän alueella. Kainuun Sotessa mallinnettiin sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan käsikirja. Ryhmätoiminnoissa ohjaajalla on merkityksellinen rooli ryhmissä syntyneen ryhmäläisten osallisuutta tukevan sosiaalisen rakentamisessa. Turvallisessa ja ryhmäläisten näköisessä yhdessä tekemiseen keskittyvässä toiminnassa on sosiaalisen kuntoutuksen sosiaalisen ydin. Sosiaalinen toimintakyky vahvistuu sekä yhdessä tekemisessä että yhdessä asioita jaettaessa.

Sosiaalinen kuntoutus vaatii myös ollakseen kokonaisuutena toimiva osakseen sekä sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaitten palvelujärjestelmän henkilöiden että asiakkaan lähipiirin onnistuneen yhteistyön, toisin sanoen toimivan verkostotyön käytänteet. Raahen seudulla kehitettiin tähän yhdessä tekemiseen hyvä ja toimiva toiminnallisen verkostotyön käytäntö, jossa olennaista on koota verkosto asiakkaan tarpeiden pohjalta ja sopia verkostossa niistä asioista joita verkoston jäsenet ovat valmiita tekemään konkreettisesti asiakkaitten hyvinvoinnin ja sosiaalisen tuen eteen. Pelkkä asioista puhuminen ei riitä kuntoutuksessa, vaan sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat tarvitsevat usein toisten konkreettista tukea sujuvan arjen rakentumiseen. Tätä voidaan tuki rakentaa pelkästään asiakkaan ja omatyöntekijän yhteistyönä, mutta erityisesti heikossa yhteiskunnallisessa asemassa olevien kohdalla sosiaalisesti vaikuttavampaa arjen tuesta tulee silloin kun asiakkaan tukeen kiinnittyä konkreettisesti ne henkilöt jotka asiakas haluaa omaan kuntoutusprosessiinsa kiinnittää.

Neljänneksi vaikuttava sosiaalisen kuntoutuksen käytäntö vaatii palvelujärjestelmän tasolla tapahtuvaa sopimista palveluarkkitehtuurista ja sen toimintatavoista. Hyvänä hankkeen alueiden palveluarkkitehtuurin huomioon ottavina käytäntöinä on hyvä tuoda esille Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymän toiminnallisen verkostotyön ja TLP- menetelmän varaan rakennettu yhteistoiminnan käytäntö. Siinä koko ihmisen kokemusta muokkaava ympäristö on otettu yhteiseen työhön mukaan. Raahen seudulla toimijoilla on yhteinen ymmärrys siitä miten asiakkaan kanssa yhteisissä verkostoissa toimitaan. Tämä on hyvä esimerkki toimivasta horisontaalisesta johtamisesta ja toiminnasta, se vähentää asiakkaitten pallottelua siilosta toiseen ja päällekkäistä siiloissa toisistaan erillään tehtyä työtä.

Lopuksi kaikkien sosiaalisen kuntoutuksen parissa työtä tekevien on muistettava se että sosiaalinen kuntoutus tapahtuu aina viimekädessä ihmisten välillä; ihmisten välisissä kohtaamisissa, ihmisten välillä tapahtuvassa puheessa, asenteissa ja teoissa. Sosiaalisessa kuntoutuksessa virkamiehen on astuttava ulos virastaan ja kohdattava palvelussa oleva ihminen ihmisenä. Sosiaalityön juridisoituessa ja byrokratisoituessa, kuten sosiaalisen kuntoutuksen liittäminen osaksi sosiaalityötä määrittävään sosiaalihuoltolakiin asettaa sosiaalityötä tekeville haasteen pitää kiinni aidosta ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta. Byrokraatin viitta vaanii asettua etenkin niiden hartioille, jotka eivät ole vahvasti sisäistäneet sosiaalityön eettistä arvopohjaa. Sosiaalinen kuntoutus vaatii sosiaalityön astumista ulos toimistoista kohtaamaan ihmiset myös heidän arkiympäristössään. Sosiaalisen kuntoutuksen sosiaali-

työ ja sosiaalihjaus on huolenpitotyötä. Sosiaalityötä ei saada tehostettua lisäämällä asiakkaitten määrää, vaan tehostettu sosiaalityö liittyy laadukkaampaan kohtaamiseen, jossa läsnä oleminen ja hitaus muodostavat tehokkuuden. Sosiaalityön organisoimisesta vastaavien viranhaltijoiden täytyy pitää tämä mielessä muokatessaan sosiaalisen kuntoutuksen palveluita ja käytäntöjä. Sosiaalisen kuntoutuksen tekemisen ehdot tulee asettua sosiaalityön tekemisestä käsin, ei pelkästään laista ja sen muodollisesta toteutuksesta käsin.

HANKETIIVISTELMÄ <i>Kehittämisen ajanjakso</i> 1.2.2014- 30.9.2016	Virtaa vielä – Virta II –hanke 1.2.2014 - 30.10.2016 Kainuun toiminnallinen osakokonaisuus Projektipäällikkö Timo Hankosalo Projektisuunnittelijat Veera Juntunen ja Maija Leinonen
Tavoitteet 1 ja 2 Aikuissosiaalityön vaikuttavuuden lisääminen Sosiaalisen kuntoutuksen prosessin sisältöjen ja menetelmien mallintaminen aikuissosiaalityön työmenetelmänä	
TUOTOKSET 1. Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä -menetelmä 2. Vahvistu – Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan käsikirja	TULOKSET 1. Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä -menetelmä Esy – piloteissa asiakkaina on ollut noin 25 - 40 henkilöä, riippuen lasketaanko mukaan myös Raahen seudun Woiman asiakkaat, jotka kaikki täyttävät Esyn tullessaan Woimalan ryhmätoimintoihin. Menetelmää on pilotoitu Kainuun Soten aikuissosiaalityössä, jälkihuollossa ja välityömarkkinoilla toimivassa Välke-hankkeessa. Esy -menetelmän on käytössä Raahen Woimalan sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnassa. Menetelmää kokeillaan myös Kuusamossa ja Oulunkaarella. Kainuu Välke välityömarkkinoiden konteksti: Yhdeksän asiakasta, seitsemän yli 50-vuotiaita ja kaksi alle 30-vuotiaista. ”Lähes jokaisen asiakkaan kohdalla on löytynyt asia/asiat, jotka ovat työllistymisen esteenä” Moni on sanonut, että ympyrän näkeminen pistää miettimään niitä asioita, joissa pisteitä on vähän” ”Ympyrä on hyvä pohja keskustelulle.” Kainuu aikuissosiaalityön konteksti: Seitsemän asiakasta. ”ESY- menetelmä oli seikkaperäinen ja silmiä avaava myös työntekijänäkökulmasta. Lisäksi menetelmän voimavaralähtöisyys oli hyvä lähtökohta työskentelylle.” ”On toiminut yllättävän hyvin, vaikka ensin tuntui, ettei toimi niin hyvin akuutissa kriisissä olevalle asiakkaalle; puhe tahtoo karata kulloinkin ajankohtaisiin aiheisiin käsiteltävästä teemasta.” Työntekijät arvioivat että menetelmä sopii kohderyhmän työmenetelmäksi hyvin. ”Selventää ajatusmaailmaa” ”Pystyn helpommin pyytämään apua, jos on ollut tarvetta.” Asiakkaat arvioivat menetelmän mukaisen työskentelyn olleen erittäin hyvä tai hyvä kokemus. Kainuu jälkihuollon konteksti: Viisi asiakasta. ”Menetelmän avulla sai avattua keskustelua asiakkaan elämän osa-alueista.” Menetelmä on tarjonnut hyvä keinon nuoren elämäntilanteesta ja tulevaisuudesta keskusteluun.” ”Esyn pohjalta on ollut helppo aloittaa keskusteluja ja on tullut käytyä asioita monipuolisesti läpi.” Raahen päihdetyön konteksti: 15 asiakasta: ”Hyvä väline, nostaa asioita esille. ”Hyvä tapa konkretisoida elämäntilanne asiakkaalle.” ”

	Menetelmä on auttanut asiakasta selkeyttämään omaa elämäntilannettaan ja huomaamaan siinä olevia muutostarpeita. Työntekijöille menetelmän on mahdollistanut systemaattisen palvelutarpeen selvittämisen vaiheessa tapahtuvan keskustelun käymisen. Myös työntekijöille asiakkaitten elämäntilanne on hahmottunut selkeämmin. Menetelmän pilottien kautta menetelmä myös auttaa tukemaan työntekijän ja asiakkaan välisen suhteen luottamusrakenteen vahvistamista ja kuulluksi tulemisesta. Menetelmän kautta myös omatyöntekijän prosessimainen työote on vahvistunut. Menetelmä on juurtunut Raahen sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintojen Woimalan työntekijöiden työmenetelmäksi. Woimalassa Esyä käytetään kaikkien asiakkaitten kanssa. Kainuussa menetelmää on käyttänyt osa jälkihuollon sosiaalityöntekijöistä, mutta vielä epävarmaksi jää se jatkavanko he sen käyttöä. Menetelmän käyttö edellyttää sekä työntekijän kykyä omaksua menetelmän käytön edellytykset että organisaation kykyä tukea menetelmän käyttämistä kannustamalla menetelmälliseen työskentelyyn ja luoda työn tekemisen puitteet menetelmän käyttämisen edellytysten mukaisiksi. 2. Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmät: Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminta sai pilottien jälkeen jatkoa Kajaanissa ja Hyrynsalmella. Kajaanissa aloitti syksyllä 2015 TYP:n ryhmä, jota ohjasi sosiaaliohjaaja, työvoimapalveluiden asiantuntija sekä kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja. Ryhmäläiset tulivat ryhmään kuntouttavan työtoiminnan sopimuksilla. Ryhmäläiset osallistuivat ryhmään mielellään. Ryhmässä käytiin tutustumassa myös työ- ja opintovaihtoehtoihin ja tehtiin yhteistyötä Kajaanin kaupunginteatterin kanssa. Hyrynsalmella aloitti puolestaan syksyllä 2015 ryhmä, jonka toiminnasta ja ohjauksesta vastasi sosiaaliohjaaja, kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja sekä etsivä nuorisotyöntekijä yhdessä. Tässä ryhmässä osa oli kuntouttavan työtoiminnan sopimuksilla ja osa tuli paikalle muuten vain. Pienillä paikkakunnilla ryhmien moninaisuus onkin tarpeen, sillä asiakkaille ei ole niin paljon erilaisia palveluita tarjolla, kuin esimerkiksi Kajaanissa. Lisäksi keväällä 2016 Kajaanissa toteutettiin myös sosiaalipalvelukeskuksen sosiaaliohjaajien sekä mielenterveyspalveluiden ryhmätalon työntekijöiden yhdessä ohjaama nuorten ryhmä. Ryhmän suunnittelussa oli paljon hyviä ideoita, mutta ohjautumisessa oli ongelmia. Lopulta ryhmään ohjautui vain kolme asiakasta. Jatkossa ohjaamiseen tulisi kiinnittää vielä suurempi huomio. Näiden lisäksi myös kuntouttavassa työtoiminnassa oli eri puolilla Kainuuta ryhmätoimintaa, muun muassa Suomussalmella, Sotkamossa sekä Ristijärvellä. Ryhmistä hankkeen jälkeen jatkaa ainakin Hyrynsalmen ryhmätoiminta, sekä Suomussalmella jo pitkään tehty ryhmätoiminta osana kuntouttavaa työtoimintaa. Kajaanin ryhmien osalta jatko on vielä epäselvää työresurssien sekä toimeentulotuen Kela-siirron vuoksi. Kuitenkin ohjaajat suunnittelivat, että keväällä 2017 ryhmätoiminnat voisivat saada jatkoa.

3. Tavoite <i>Palvelujärjestelmän koordinoinnin ja asiakastason vastuutyöntekijämallien kehittäminen ja pilotointi</i>	
TUOTOKSET Omatyöntekijän työtä ohjaava ESY – mentelmä, ks kohta 1 ja 2 Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmän raportti	TULOKSET Hanke järjesti sosiaalisen kuntoutuksen työryhmän työskentelyn yhdessä kuntoutta- van työtoiminnan esimiehen kanssa, josta laadittu raportti. Järjestettiin Vaikuttavuutta kohtaamiseen koulutus. Todettiin palvelujärjestelmän koordinoinnin hanketyön kautta olevan sula mahdot- tomuus. Koordinoivalla taholla on oltava valtalegitimaatio suhteessa siihen mitä sen pitää koordinoida, eikä hankkeella tällaista legitimaatiota ollut.
4 Tavoite <i>Rakenteellisen sosiaalityön osaamisen syventäminen</i>	
TUOTOKSET Esyn sähköinen lomake	TULOKSET Esyn sähköinen lomake mahdollistaa organisaatiolle tiedon keräämisen sosi- aalisen kuntoutuksen asiakastyön vaikuttavuudesta. Tähän on helposti integ- roitavissa palveluiden vaikuttavuuden arviointi. Sitä kautta on mahdollista vastata kysymyksiin: mikä palvelu toimii kenelle ja missä olosuhteissa. Esy –pilotointien kautta saatiin kartoitettua kohderyhmän asiakkaitten tuen- tarpeita. Tuentarpeiden tunnistamisen kautta on mahdollista muokata pal- velujärjestelmää ja sen toimintaa siten että ne vastaavat niihin. Pilotointien kautta saatiin selville aikuissosiaalityön kehittämisen kohteita sekä asiakkaitten tuentarpeita. Varsinaisesti rakenteellisen sosiaalityön osaamisen kehittämisessä ei onnis- tuttu. Meillä ei ole tietoa onko osaaminen kehittynyt eikä sen kehittämiseen löydetty väyliä.

5. Tavoite <i>Osatyökykyisten nuorten mielekkään toiminnan ja työllisyyden parantaminen</i>	
TUOTOKSET Vammaispalveluiden kehittäjäasiakasryhmä.	TULOKSET Osatyökykyisten nuorten työllisyyden parantaminen todettiin liian kunnianhimoisena tavoitteena. Yhdessä perusorganisaation työntekijöiden kautta päädyttiin keskittyä mielekkään toiminnan tavoitteeseen ja sen eteen viemiseksi päädyttiin muodostamaan kehittäjäasiakasryhmä, jossa kartoitettiin sekä asiakkaitten palvelutarpeita että palvelujärjestelmän toimivuutta. Ryhmä itsessään lisäsi osatyökykyisten nuorten arkeen mielekkyyttä. Osallistujat pitivät ryhmätoimintaa tärkeänä ja se näkyi myös sitoutumisena ryhmään. Vertaistukea ja ajankohtaisen tiedon saantia eri aihepiireistä ja palveluista arvostettiin. Ryhmätoiminnan melko pienilläkin asioilla havaittiin olevan vaikutuksia osallistujien arkeen. Yksi ryhmän osallistujista aloitti säännölliset käynnit ryhmän tutustumiskohteena olleen Klubitalo Tönärin toimintoihin. Toinen puolestaan aktivoitui hakemaan erään ryhmässä esitellyn tukijärjestön avustusta hankkiakseen navigaattorin, jonka avulla voi näkövammaisena paremmin liikkua ympäristössään. Vammaispalvelujen työntekijän rooli ryhmän ohjaamisessa osoittautui myös hyväksi, sillä työntekijällä on osaamista, joka edesauttaa ryhmän sisältöjen suunnittelemisessa ja toteuttamisessa. Ryhmämuotoisen työn havaittiin myös helpottavan asiakkaiden kynnystä tulla muina aikoina tapaamaan työntekijää ja ottaa huoliaan ajoissa puheeksi työntekijän kanssa.

HANKETIIVISTELMÄ <i>Kehittämisen ajanjakso</i> 1.2.2014- 30.9.2016	Virtaa vielä – Virta II –hanke 1.2.2014 - 30.10.2016 Kuusamon toiminnallinen osakokonaisuus Projektipäällikkö Kirsi Kankaanpää Projektityöntekijät Sari Lämsä ja Pauliina Hyytinen
Tavoite 1 Tunnistetaan riskitekijät ja perheet	
TUOTOKSET Olemassa olevien mittareiden (Sosiaalisen toimintakyvyn mittarit , Voimavaramittari, audit –kysely) ja työttömien terveystarkastuksen hyödyntäminen riskitekijöiden kartoittamisessa. Varhainen vanhemmuuden tuki (VVT) – Kuusamon malli ja sen mukainen yhteydenotto perhetyöntekijään ja työn eteneminen.	TULOKSET Askeleen sairaanhoitajan tekemä laaja-alainen terveystarkastus nuorille vanhemmille riskitekijöiden selvittämiseksi. Yhteistyön aloittaminen äitiysneuvolan kanssa, tavoitteena lasta odottavien perheiden taustalla olevien riskitekijöiden kartoittaminen ja heidän tuen piiriin ohjaaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Päädytty käyttämään olemassa olevia mittareita perheen riskikartoituksessa. Mittareiden perusteella perheiden huolen aste määriteltiin; ei huolta, vähäinen huoli, huoli herää. Käytäntö tuen piiriin ohjaamiselle perustui huolenasteen pohjalta. Riskitekijöiden perusteella yhteensä 33 perheen arvioitiin hyötyvän aikuissosiaalityöntyön perhetyöstä. Arviot tehty aikuissosiaalityössä ja neuvolassa pääasiassa 3/2014-10/2015 välisenä aikana. Uusia, vähintään vähäisen huolen alueella olevia odottavia perheitä tulee äitiysneuvolan arvion mukaan heidän asiakkuuteen keskimäärin kaksi kuukautta kohti. Kotiin jalkautuvalle, kokonaisvaltaiselle tukemiselle näissä riskiperheissä nähdään todellista tarvetta.
2. Tavoite Valmennetaan nuoria vanhemmuuteen	
TUOTOKSET Monitoimijainen ryhmämuotoinen Askelia vanhemmuuteen -perhevalmennus sekä yksilötyönä toteutettava perhevalmennus riskiperheille. Valmennusmateriaali	TULOKSET Hankkeessa kehitettiin monitoimijaisesti toteutettava ryhmämuotoinen Askelia vanhemmuuteen –perhevalmennus, sekä kotikäynneillä toteutettava yksilömuotoinen valmennusmalli huolen alla oleville perheille. Hankkeen aikana toteutettiin kaksi ryhmämuotoista Askelia vanhemmuuteen perhevalmennusta ja kahdeksan asiakasperhettä sai valmennusta tulevaan vanhemmuuteen yksilömuotoisesti.

Perheille lähetettävä kutsu + kirje perhevalmennukseen	Kutsuja valmennuksiin lähetettiin 21 kpl ja valmennukseen osallistui kutsutuista 5 perhettä eli noin 25 % kutsutuista. Suunniteltuja perhevalmennuksia jäi toteutumatta työntekijän sairastumisen, osallistujien puutteen sekä monitoimijaisen verkoston työntekijöiden sitoutumattomuuden vuoksi. Näin ollen painopiste siirtyi hankkeen loppupuolella enemmän yksilöllisen valmentamisen suuntaan.
3 Tavoite <i>Pienryhmä ja kotikäynti toiminnan kehittäminen ja testaaminen</i>	
TUOTOKSET VVT-mallin mukainen työskentely yksilömuotoisesta ryhmämuotoiseen. Perhetyön suunnitelma Elämäntilanteen arvioinnin mittari Työskentelysuunnitelma Olemassa olevien työvälineiden (mm. verkostokartta, erilaiset ajankäyttöön ja päivärytmiin liittyvät lomakkeet, MLL:n lomakkeet, muutostyön pilarit, Lapset puheeksi - keskustelu) sekä hankkeessa muokattujen työvälineiden (mm. vanhemmuuden roolikartta, vahvuutta vanhemmuuteen) käyttöönotto yksilötyössä. Monipuolinen avoin lapsiperhetoiminta ja pienryhmätoiminta Napapiiri. Paikkakunnan avoimen lapsiperhetoiminnan ja vertaisryhmien lukujärjestys Kuusamon kaupungin nettisivuille.	TULOKSET Hankkeessa luotiin vanhemmuutta tukeva toimintamalli, jossa on tavoitteena aikuissosiaalityön perhetyöntekijän kotikäyntien aloittaminen perheessä jo raskauden alkuvaiheessa. Yksilö-/kotikäyntityö perheen rinnalla kulkien jatkuu yksilöllisen tarpeen mukaan erilaisissa perheen muutostilanteissa. Mallissa yksilötyöstä tuttu työntekijä toimii myös erilaisten ryhmämuotoisten toimintojen vetäjänä. Varhaisen vanhemmuuden tuen mallissa perheitä valmennetaan vanhemmuuteen, tuetaan vanhemmuudessa, vahvistetaan elämänhallintaa ja otetaan huomioon myös vanhempien ammatilliset suunnitelmat eli huomioidaan perheen tilannetta laaja-alaisesti. Kotikäyntityötä kehitettiin hankkeen aikana tavoitteellisempaan ja yksilöllisempään suuntaan käyttöön otettujen ja muokattujen työvälineiden avulla. Hankkeen aikana yksilötyön piirissä oli 21 perhettä. Avointa lapsiperhetoimintaa toteutettiin monipuolisesti koko hankkeen ajan. Lapsiperhetoimintaan osallistui hankkeen aikana reilusti yli sata perhettä. Yksilötyön piirissä olevista perheistä toimintaan saatiin mukaan vähintään kerran 17 perhettä. Pienryhmätoimintaa odottaville äideille (Napapiiri) toteutettiin yhden lukuvuoden ajan. Ryhmään osallistui 2-4 äitiä kerrallaan.

4. Tavoite <i>Kokemusasiantuntijoiden käyttö palveluiden suunnittelussa</i>	
<i>TUOTOKSET</i> Kehittäjäkahvila Pullanmurunen Pullanmurunen –esite Kehittäjäasiakastoiminta	<i>TULOKSET</i> Hankkeen aikana perustettiin kuukausittain kokoontuva kehittäjäasiakaskahvila Pullanmurunen. Kehittäjäkahvilatoiminnasta tuli pysyvä muoto aikuissosiaalityöhön. Kehittäjäasiakkaat ovat osallistuneet Pohjois-Suomen Osaamiskeskuksen (PosKe) asiakasfoorumeihin ja heistä koulutetaan kokemusasiantuntijoita. Kokemusasiantuntijakoulutus ei ole alkanut hankkeen aikana. Kehittäjäkahvilatoiminnassa kävijöitä keskimäärin 3-8 henkilöä.
4. Tavoite <i>Kokemusasiantuntijoiden käyttö palveluiden suunnittelussa</i>	
<i>TUOTOKSET</i> Kehittäjäkahvila Pullanmurunen Pullanmurunen –esite Kehittäjäasiakastoiminta	<i>TULOKSET</i> Hankkeen aikana perustettiin kuukausittain kokoontuva kehittäjäasiakaskahvila Pullanmurunen. Kehittäjäkahvilatoiminnasta tuli pysyvä muoto aikuissosiaalityöhön. Kehittäjäasiakkaat ovat osallistuneet Pohjois-Suomen Osaamiskeskuksen (PosKe) asiakasfoorumeihin ja heistä koulutetaan kokemusasiantuntijoita. Kokemusasiantuntijakoulutus ei ole alkanut hankkeen aikana. Kehittäjäkahvilatoiminnassa kävijöitä keskimäärin 3-8 henkilöä.
5. Tavoite <i>Moniammatillisen yhteistyön kehittäminen</i>	

TUOTOKSET Monitoimijainen perhevalmennus (ks myös tavoite 2) Verkoston yhteiset kotikäynnit, palaverit perheissä Perhetyöntekijä omatyöntekijänä/työparina Yhteistyö lapsiperhetoiminnassa	TULOKSET Monitoimijainen perhevalmennus luotu ja testattu yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Perhetyön asiakasperheissä verkoston yhteisiä palavereita työn suunnitteluvaiheessa sekä työn edetessä yksilöllisen suunnitelman mukaan. Yhteistyö toimijoiden välillä lisääntynyt, mutta vaatii edelleen käytäntöjen selkeyttämistä. VVT-mallissa perhetyöntekijä ottaa vastuuta eri tahojen tiedottamisesta ja toimii perheen omatyöntekijänä tai työparina omatyöntekijälle. Neuvoloiden, aikuissosiaalityön ja lastensuojelun välisen yhteistyön lisäämiselle nähdään tarvetta. Yhteistyötä lapsiperhetoiminnan suhteen tehty useiden eri tahojen kanssa.
6. Tavoite <i>Yhteinen kuntoutussuunnitelma verkoston käyttöön</i>	
TUOTOKSET Työskentelysuunnitelma	TULOKSET Työskentelysuunnitelma ollut perhetyöntekijän käytössä pitkäaikaisissa asiakasprosesseissa, aikuissosiaalityön asiakasperheistä kahdeksassa perheessä. Verkosto hyötynyt monipuolisesti tietoja kokoavasta työskentelysuunnitelmasta lähinnä asiakkuuksien siirtyessä.
7. Tavoite <i>Ammatillisen kuntoutuksen liittäminen varhaisen vanhemmuuden tukemiseen</i>	
TUOTOKSET Ammatillisen kuntoutuksen	TUOTOKSET Ammatillisen kuntoutuksen räätälöidyt palvelut yhdistettynä vanhemmuuden tukeen

räätälöity palvelut yhdistet- tynä vanhemmuuden tukeen	

HANKETIIVISTELMÄ <i>Kehittämisen ajanjakso</i> 1.2.2014- 30.9.2016	Virtaa vielä – Virta II –hanke 1.2.2014 - 30.10.2016 Oulunkaaren toiminnallinen osakokonaisuus Projektipäällikkö Sanna Juutinen Projektityöntekijät Teija Niemelä, Kristiina Okkonen, Elisa Savolainen
1. Tavoite Suunnitelmallisen sosiaalityön kehittäminen nuorten työllistämisen tueksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi	
TUOTOKSET Asiakassuunnitelmien käytön ja vaikuttavuuden seurannan toimintamalli	TULOKSET Asiakassuunnitelmien käytön tehostuminen suunnitelmallisen sosiaalityön välineenä. Aikuissosiaalityön tiimiin kuuluvien työntekijöiden valmiudet kehittämiseen ja kokeilukulttuuriin vahvistuneet. Käynnistetty työikäisten palveluiden kehittäjäasiakastoiminta. Kehittäjäasiakkaita pilotissa mukana neljä, samoin mukana olleita toimipisteitä. Otettu käyttöön matalan kynnyksen chat-palvelu, aikuissosiaalityön chat toimii kerran viikossa kahden tunnin ajan.
2. Tavoite Monitoimijuuden vahvistaminen	
TUOTOKSET Oulunkaaren sosiaalisen kuntoutuksen prosessi/toimintamalli	TULOKSET Otettu käyttöön sosiaalisen kuntoutuksen prosessi, ja siinä toiminnallisen verkostotyön neuvonpito-käytäntö toimijoiden välisen yhteistyön välineenä. Kehittämisprosessissa ollut mukana noin 50 Oulunkaaren, kuntien (viisi kuntaa) ja kolmannen sektorin työntekijää.

3. Tavoite
Nuorten osallisuuden lisääminen

<i>TUOTOKSET</i> Intensiivisen, osallistavan ryhmätoiminnan malli Liikunnallisen ryhmätoiminnan malli	<i>TULOKSET</i> Piloteissa mukana olleiden nuorten osallisuuden vahvistuminen. Nuoria mukana yhteensä noin 15. Työntekijöiden ryhmänohjausvalmiuksien lisääntyminen. 10 henkilöä osallistui ryhmänohjausvalmiuksien koulutuspäivään, heidän kanssaan myös suunniteltiin ryhmätoimintojen toteutusta kunnissa (3 kuntaa).
--	---

HANKETIIVISTELMÄ <i>Kehittämisen ajanjakso</i> 1.2.2014- 30.9.2016	Virtaa vielä – Virta II –hanke 1.2.2014 - 30.10.2016 Raahen toiminnallinen osakokonaisuus Projektipäällikkö Anne Kujansuu Projektityöntekijät Henna Keränen
1. Tavoite Aikuissosiaalityön vaikuttavuuden lisääminen • Nuorten arjen sujuvuuden ja mielekkyyden tukeminen • Nuorten toimintakyvyn parantaminen	
TUOTOKSET 1. <i>Sosiaalisen kuntoutuksen selvitystyö ja palvelutarjotin</i> 2. <i>Sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallisen verkostotyön alueellinen toimintamalli</i> 3. <i>Sähköinen palvelu toiminnallisen verkostotyön tueksi</i> 4. <i>Monialaisen perhearvointimenetelmän alueellinen toimintamalli</i> 5. <i>Alueen sosiaalisen kuntoutuksen prosessi</i>	TULOKSET 1. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluselvityksen pohjalta on rakennettu sosiaalisen kuntoutuksen palvelutarjotin. Tarjotin on tarkoitettu helpottamaan työntekijöiden suorittamaa palveluohjausta, mutta tarjotin tulee myös asiakkaiden nähtäville hyvinvointikuntayhtymän internet sivuille. Toimiva palveluohjaus mahdollistaa asiakkaalle tarpeen mukaiset, oikea-aikaiset ja riittävän tehokkaat palvelut. 2. Sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallinen verkostotyö on alueella pilotoitu ja käyttöön otettu toimintamalli. Henkilöstöä on koulutettu mallin käyttöön ottamiseksi ja hyvinvointikuntayhtymän esimiehet ovat laatineet ohjeen mallin käytöstä. Toimintamallin lähtökohtana on asiakkaan arjen sujuminen ja konkreettisten lupauksen tekeminen asiakkaan tilanteen edistämiseksi. Hankkeen aikana pilotointiin osallistui 14 nuorta aikuista, joille järjestettiin neuvonpito 1-5 kertaa. 3. Hyvinvointikuntayhtymässä käyttöön otettiin sähköinen palvelu toiminnallisen verkostotyön tueksi. Hankkeen aikana palvelua pilotoitiin kahden asiakkaan kanssa. Sähköinen palvelu toimii yhteydenottokanavana sekä asiakkaan oman verkoston työtilana. 4. Perhearvointi menetelmä yhteistyönä pilotointiin osallistui yhdeksän perheiden kanssa työskentelevää työntekijää, joista kahdeksan perehdytti menetelmään monialaisen työparin. Kuusi työparia suoritti työn pilotointisuunnitelman mukaisesti, toiset osittain. Asiakkaiden vaihtuvuuden vuoksi, perheitä oli pilotoinnissa mukana useita. Perhearvointimenetelmän käyttöön perehdytetään jatkossakin monialaisia työpareja sekä uudet perhetyöntekijät. 5. Sosiaalisen kuntoutuksen prosessin auki kuvaamisella pyritään lisäämään tietoutta prosessin etenemisestä ja lisäämään työn vaikuttavuutta.

2. Tavoite

Sosiaalisen kuntoutuksen mallin luominen aikuissosiaalityöhön

- Yhtenäisen seutukunnallisen palvelutarpeen arvioinnin mallin luominen kohderyhmän asiakkaille
- Asiakaskunnan yhteiskunnallista osallisuutta vahvistavien uusien toimintamallien kehittäminen

TUOTOKSET

1. Sosiaalisen kuntoutuksen selvitystyö ja palvelutarjotin
2. Sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallisen verkostotyön alueellinen toimintamalli
3. Sähköinen palvelu toiminnallisen verkostotyön tueksi
4. Monialaisen perhearviointimenetelmän alueellinen toimintamalli
5. Alueen sosiaalisen kuntoutuksen prosessi

TULOKSET

1. Kts tavoite 1
2. Kts tavoite 1
3. Kts tavoite 1
4. Kts tavoite 1
5. Kts tavoite 1

3 Tavoite

Matalan kynnyksen toimintojen kehittäminen

TUOTOKSET

1. Sosiaalisen kuntoutuksen selvitystyö ja palvelutarjotin
2. Sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallisen verkostotyön alueellinen toimintamalli
3. Sähköinen palvelu toiminnallisen verkostotyön tueksi
4. Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaa kaksioisdiagnoosiasiakkaille.
5. Monialaisen perhearviointimenetelmän alueellinen toimintamalli
6. Alueen sosiaalisen kuntoutuksen prosessi

TULOKSET

1. Kts tavoite 1
2. Kts tavoite 1
3. Kts tavoite 1. Kevennetyt käyttäjätunnukset ja salasanat tekevät palvelusta matalan kynnyksen toimintaa.
4. Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaa järjestettiin hankkeen aikana Kuivuri-kursseina kaksioisdiagnoosiasiakkaille. Kursseja järjestettiin Raahessa kolme ja Siikajoella yksi. Kursseille osallistui aktiivisesti 5-11 asiakasta. Kurssit kestivät noin kymmenen viikkoa ja ne kokoontuivat kerran viikossa neljän tunnin ajan. Neljän Kuivuri-kurssin jälkeen toiminta aloitettiin osana Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymän ja Raahen kaupungin toimintaa, kun Raahen perustettiin Woimala.
5. Kts tavoite 1
6. Kts tavoite 1

ESY-työmenetelmän arviointi / aikuissosiaalityö

Kiitokset sinulle, että olet tullut mukaan testaamaan ja kehittämään Virta II-hankkeen kanssa nuorille aikuisille suunnattua Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä (ESY) – menetelmää. Pyydämme sinua arvioimaan tähänastista työskentelyä vastaamalla oheisiin kysymyksiin. Kyselyn avulla keräämme arviointitietoa ESY- menetelmän käytettävyydestä nuorten aikuisten sosiaalisessa kuntoutuksessa.

1. Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä (ESY) - menetelmään kuuluu useita tapaamisia nuoren kanssa. Mitä mieltä olet asiakastapaamisten määrästä ja tapaamistiheydestä tässä työmenetelmässä?
2. Miten ESY- menetelmä on mielestäsi toiminut asiakkaan elämäntilanteen selvittämisen työkaluna?
3. Mitä mieltä olet ESY:n teemoista ja väittämistä ja niiden soveltuvuudesta tälle kohderyhmälle?
4. Puuttuiko ESY:stä joitain keskeisiä asioita, jotka vaikuttavat asiakkaan elämään?
5. Oliko jokin ESY:n teemoista mielestäsi turha tai tarpeeton? Miksi?

6. Miten teemoihin liittyvät apukysymykset toimivat asiakastapaamisissa ja keskusteltaessa asiakkaan kanssa?

7. Arvioi seuraavia väittämiä oman kokemuksesi pohjalta (rasti ruutuun):

	Erittäin hyvin	Hyvin	Jonkin verran	Vähän	Ei lainkaan
ESY- menetelmä auttoi mielestäni asiakasta löytämään omia vahvuuksiaan ja voimavarojaan.					
ESY- menetelmä auttoi mielestäni asiakasta löytämään omia muutostavoitteitaan.					
ESY- menetelmä lisäsi omaa ymmärrystäni asiakkaan tilanteesta ja tuen tarpeista.					
ESY- menetelmä lisäsi omaa ymmärrystäni asiakkaan palvelutarpeista.					
ESY- työskentely toi asiakkaan elämäntilanteen selvittämiseen ja asiakastapaamisiin selkeää rakennetta.					
ESY- menetelmä soveltuu aikuissosiaalityön työmenetelmäksi nuorten aikuisten kanssa.					

8 Miten muuttaisit ESY – menetelmää, jotta se olisi vielä käyttökelpoisempi asiakastyön välineenä?

9 Hyödynnätkö jatkossa tätä menetelmää asiakastyössäsi?

___ todennäköisesti kyllä

___ en osaa sanoa

___ todennäköisesti en

Perustelut:

Kiitokset vastauksistasi!

ASIAKASKYSELY

Olet ollut kokeilemassa ja testaamassa Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä (ESY)-menetelmää, jota kehitetään Kainuun Soten Virta II-kehittämishankkeessa. Kiitokset sinulle yhteisestä työskentelystä!

Pyydämme sinua nyt vastaamaan seuraaviin arvioitıkysymyksiin. Kysymysten avulla keräämme tietoa asiakkaiden kokemuksista menetelmästä ja kehitämme nuorille aikuisille soveltuvia palveluja.

1. Millainen kokemus tämä elämäntilanteen selvittämisen ympyrään (ESY) liittyvä työskentely sinulle oli ?

___ erittäin hyvä kokemus

___ huono kokemus

___ hyvä kokemus

___ erittäin huono kokemus

___ ihan ok, menetteli

2. Millainen oli tapaamisten määrä sinun kannaltasi tässä työskentelyssä?

___ sopivasti tapaamisia

___ liian vähän

___ liian paljon

___ en osaa sanoa

3. Millainen oli tapaamistiheys tässä työskentelyssä?

Tapaamiskertojen väli oli mielestäni

___ liian lyhyt

___ liian pitkä

___ sopiva

___ en osaa sanoa

4. Auttoiko tämä työskentelymalli sinua hahmottamaan paremmin elämäntilannettasi? Rastita (X) valintasi ja kerro vähän perusteluja.

___ ei auttanut, minkä vuoksi: _____

___ jonkin verran auttoi, miten ja missä asioissa: _____

___ auttoi paljonkin, miten ja missä asioissa: _____

5. Mitä mieltä olet Elämäntilanteen selvittämisen ympyrään (ESY) liittyneistä teemoista ja väittämistä. Olivatko ne mielekkäitä suhteessa sinun elämääsi?

Kyllä _____ Ei _____ Osittain olivat _____

6. Mikä oli mielestäsi tärkein teema tai aihe työskentelyssä sinun kannaltasi?

7. Puuttuiko ESY:stä (elämätilanteen selvittämisen ympyrä) joitain keskeisiä asioita, jotka vaikuttavat sinun elämääsi?

8. Oliko jokin ESYn teemoista turha? Miksi?

9. Mitä mieltä olet niistä kysymyksistä, joita työntekijät tekivät sinulle tapaamisissa?

10. Arvioi seuraavia väittämiä oman kokemuksesi pohjalta (rasti ruutuun).

	Erittäin hyvin	Hyvin	Jonkin verran	Vähän	Ei lainkaan
Minua kuunneltiin tapaamisissa					
Ajatuksiani ja mielipiteitäni arvostettiin tapaamisissa					
Pystyin vaikuttamaan tapaamisten sisältöön					
Pystyin vaikuttamaan tapaamisten ajankohtaan					
Pystyin vaikuttamaan tapaamispaikkaan					
Työskentely auttoi minua löytämään asioita, jotka ovat vahvuuksiani ja voimavarojani					
Työskentely auttoi minua löytämään asioita, joihin toivon muutosta					
Työskentely auttoi minua selkeyttämään omia tavoitteitani					

11. Voisitko suositella tätä työskentelymallia jollekin ystävällesi tai kaverillesi?

___ kyllä, minkä vuoksi _____

___ ei, minkä vuoksi _____

Kiitokset vastauksistasi!

Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminta

ESYä hyödyntäen

Kohderyhmä	Sosiaalisen kuntoutuksen kohderyhmä (etenkin nuoret aikuiset): Työn – ja koulutuksen ulkopuolella pitkään olleet, mielenterveys- ja päihdekuntoutujat, aikuissosiaalityön asiakkaat ja heikossa yhteiskunnallisessa asemassa eläkkeellä tai kuntoutusrahalla olevat
Kesto	12 kokoontumista Kerran viikossa 4 tuntia kerrallaan
Ryhmän koko	5-10 henkilöä
Päätös ja korvaus	Ryhmätoiminnan voi järjestää joko sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintana tai kuntouttavana työtoimintana. Ryhmään osallistumisesta tehdään päätös ja päätöksen alta maksetaan ryhmätoimintapäiviltä 9 euron kulukorvaus.
Ohjaajat ja ohjauksellinen osaaminen	Ryhmätoiminnassa on hyvä olla kaksi ohjaajaa. Ohjaajiksi soveltuvat sosiaalisen kuntoutuksen asiakasryhmän kanssa työtä tehnyt sosiaalityöntekijä, sosiaali-ohjaaja, mielenterveyshoitaja, päihdetyöntekijä tai muu vastaava soveltuva sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijä. Ohjaajilla on hyvä olla jokin ryhmän ohjaamisen osaaminen (ks. Vahvistu – sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan käsikirja), työohjaajan koulutus tai pedagoginen koulutus.

Toiminnallisuus sosiaalisen toimintakyvyn vahvistajana

Ryhmätoimintojen tärkein tekijä on yhdessä toimiminen. Esy –ympyrän osa-alueiden läpikäyminen kytkee sen sosiaaliseen kuntoutukseen ja ihmisten sen hetkiseen elämäntilanteeseen. Tärkeää on että, jokaiseen Esyn osa-alueen mukaiseen tapaamiseen on integroitu jokin toiminta ja harjoitukset.

Toiminnallisten harjoitteiden kautta elämän eri osa-alueiden konkreettinen ja kuntoutuksellinen käsittely mahdollistuu. Toiminnallisuus tukee ryhmäytymistä, ryhmäläisten osallisuutta että helpottaa yhdessä olemista. Ryhmässä tapahtuva toiminta sovitaan ryhmässä.

Ryhmätoiminnoissa on hyvä tehdä vierailuja tai pyytää asiantuntija vierailemaan ryhmään. Hyviä vierailijoita ovat muun muassa: asumisen ohjaaja, ravitsemusneuvoja tai ravintoterapeutti, työttömien terveystarkastuksia tekevä terveydenhoitaja, kokemusasiantuntija (päihde - tai mielenterveys), martat, liikunnan ohjaajat, teatterin draaman ohjaajat sekä kuntouttavan työtoiminnan paikkojen tai työpajojen ohjaajat.

Hyviä toiminnallisia oman toiminnan vahvistamisen ja itseyymmärryksen lisäämisen harjoituksia ovat: verkostokartta liittyen ihmissuhteisiin ja sosiaalisen verkoston kartoittamiseen, sukupuun tekeminen liittyen ihmissuhteisiin ja unelmakartta liittyen tulevaisuuden jäsentämiseen, oman unelmakodin suunnittelun harjoitteet liittyen asumiseen ja arjen sujuvuuteen, kodin kansion tekeminen liittyen talousasioiden ja byrokraattisten asioiden hoitamiseen, erilaiset päivä- ja viikkorytmin harjoitteet, tunne ja vahvuuskortit.

Hyviä toiminnallisia harjoituksia ovat: yhdessä ruuan laittaminen, harrastamisen eri muodot, lomakkeiden ja hakemusten tekeminen.

Hyviä toiminnallisia harjoituksia jossa ideana on yhdessä toiminta: liikunta, draama, kirjoittaminen, luotoretket, pelien pelaaminen, mindfulness, korva-akupunktio, valokuvanäyttelyt, teatteri jne.

Työorientaatio	Sosiaalisen kuntoutuksen työorientaatio: dialogisen ohjauksen ja voimavarakeskeisen työotteen orientaatiot sekä välittämisen ja huolenpidon työorientaatio
Työmuodot	Prosessimaisen ja yksilötyöskentelyn kytkeminen ryhmätoimintaan, sosiaalisen kuntoutuksen omaohjaajan työ mukaan. Verkostomaisen työskentelyn kytkeminen ryhmätoimintaan (esim. toiminnallinen verkostotyö tai soveltuva dialogisen verkostotyön menetelmä)
Paikka / Tilat	Toiminnalla tulisi olla siihen soveltuvat tilat. Paras vaihtoehto on että ryhmillä on oma siihen suunniteltu tilansa, jossa myös sosiaalisen kuntoutuksen ohjaajat työskentelevät.
Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan budjetti	Ryhmän toimintaan on varattava sopiva budjetti. Kustannuksia tulee ryhmäläisten vakuutuksista, ruoan laittamisesta, liikkumisesta, tarjoilusta, vierailuista, harrastamisesta ja vierailijoista. Myös tilojen vuokra on hyvä ottaa huomioon budjetoinnissa.

ELÄMÄNTILANTEEN ARVIOINTIA

Anna itsellesi/perheellesi arvosana kouluarvosanoin (4-10) eri elämän osa-alueisiin jaetussa arviointilomakkeessa. Ole rehellinen ennen kaikkea itsellesi ja käytä riittävästi aikaa lomakkeen täyttämiseen.

ARKIELÄMÄN SUJUVUUS

1. PÄIVÄRYTMIN SÄÄNNÖLLISYYS	4	5	6	7	8	9	10
2. RIITTÄVÄSTÄ LEVOSTA JA UNESTA HUOLEHTIMINEN	4	5	6	7	8	9	10
3. MONIPUOLISESTA JA TERVEELLISESTÄ RUOKAVALIOSTA SEKÄ SÄÄNNÖLLESTÄ RUOKAILURYTMISTÄ HUOLEHTIMINEN	4	5	6	7	8	9	10
4. HENKILÖKOHTAISESTA PUHTAUDESTA HUOLEHTIMINEN	4	5	6	7	8	9	10
5. KODIN SIISTEYDESTÄ HUOLEHTIMINEN	4	5	6	7	8	9	10
6. RIITTÄVÄSTÄ ULKOILUSTA JA LIIKUNNASTA HUOLEHTIMINEN	4	5	6	7	8	9	10
7. HUOLELLISUUS ASIOIDEN HOIDOSSA (sovitut tapaamiset, rahankäyttö)	4	5	6	7	8	9	10
8. KOTITÖIDEN JAKAUTUMINEN PERHEESSÄ PERHEENJÄSENTEN KESKEN	4	5	6	7	8	9	10
9. ARJESSA JAKSAMINEN	4	5	6	7	8	9	10

KOKONAISARVIO ARKIELÄMÄN SUJUVUUDESTA:

OMA JA PERHEEN HYVINVOINTI

1. OMA TERVEYDENTILA	4	5	6	7	8	9	10
2. LAPSEN/ LASTEN TERVEYDENTILA	4	5	6	7	8	9	10
3. MIELIALA	4	5	6	7	8	9	10
4. MAHDOLLISUUS HARRASTUKSIIN JA VAPAA-AIKAAN	4	5	6	7	8	9	10
5. PÄIHTEIDEN KÄYTÖN HALLINTA	4	5	6	7	8	9	10
6. PARISUHTEESTA HUOLEHTIMINEN	4	5	6	7	8	9	10
7. SUHTEET LÄHISUKUUN	4	5	6	7	8	9	10
8. RISTIRIITOJEN SÄÄTELY	4	5	6	7	8	9	10
9. AMMATILLISTEN SUUNNITELMIEN ETEENPÄINVIEMINEN	4	5	6	7	8	9	10
10. TOIVEIKKUUS / LUOTTAMUS TULEVAISUUTEEN	4	5	6	7	8	9	10

KOKONAISARVIO OMASTA HYVINVOINNISTA:

KOKONAISARVIO PERHEEN HYVINVOINNISTA:

Liite 2

TYÖSKENTELYSUUNNITELMA

PVM:

PERHE

1. PERHEEN YHTEYSTIEDOT

Perheen jäsenten nimet:

Osoite:

Puh:

2. LÄHTÖTILANTEEN KUVAUS

3. MITKÄ ASIAT PERHEESSÄ TOIMIVAT JA TUOTTAVAT TYYDYTYSTÄ?

4. SOSIAALINEN VERKOSTO

5. ASUMINEN

6. TOIMEENTULOTURVA

7. TAVOITTEET ELI MIHIN ASIOIHIN TOIVOTAAN MUUTOSTA?

8. VANHEMMUUDEN JA KASVATUKSEN TUKEMINEN (päivärytmi, lapsen ja vanhemman välinen suhde, väsymys, väkivalta)

ARKIELÄMÄN HALLINTA (ruuanlaitto, siivous, rahankäyttö, päihteet, kotityöt)

9. ELÄMÄNTILANTEEN SELKIYTTÄMINEN (Koulutukseen / kursseille hakeutuminen, työelämä yms.)

10. PERHEEN KUNTOUTUKSEN TAVOITTEET

11. HARJOITUKSIA VAATIVAT ALUEET

12. PERHEEN ODOTUKSET VALMENNUSJAKSON JÄLKEEN

13. PERHEEN KANSSA TYÖSKENTELEVÄT YHTEISTYÖTAHOT

14. PERHEKUNTOUTUKSEN SISÄLTÖ JA TUKITOIMENPITEET, MITEN MUUTOS
TOTEUTETAAN?

Päiväys___ / ___ 20___

Allekirjoitus

Kuntouttaja

Kuntoutustyöryhmän puolesta

Suunnitelman tarkistus:

ASIAKASPERHE: _____ PVM: _____

PUH: _____

OSOITE: _____

YHTEYTTÄ OTTANUT TAHO: _____

HUOLET/TUEN TARVE: _____

PERHETYÖN TAVOITTEET: _____

PERHETYÖN KEINOT TAVOITTEIDEN SAAVUTTAMISEKSI: _____

KÄYNTIEN MÄÄRÄ/TIHEYS: _____

YHTEISTYÖTAHOT, JOIHIN PERHEEN SUOSTUMUKSELLA VOIDAAN OLLA YHTEYDESSÄ:

Äitiysneuvola ☐ Lastenneuvola ☐ Perheneuvola ☐ Päivähoito ☐ Koulu ☐

Sosiaalitoimi ☐ Jokin muu taho ☐

PÄIVÄMÄÄRÄ JA ALLEKIRJOITUKSET:

___/___/20___

AVOIN LAPSIPERHETOIMINTA

VERTAISRYHMÄT

SYKSY 2015

	MA	TI	KE	TO	PE	LA	SU
9	klo. 9-14	klo. 9-12		klo. 9.30-11.30 "NAPAPIIRI"	klo. 10 SATU- TUOKIO		klo. 10-12 PERHE- LIIKUNTA
12	AVOIN KERHO	PARKKI- KERHO	klo. 9.30- 11.30 PERHE- KAHVILA		klo. 10- RETKI- /TEEMA PÄIVÄ (1 x kk)		
				klo. 13-17 PARKKI- KERHO	klo. 13-15 PARKKI- KERHO	klo. 13- 14.30 TERHO- KERHO (1 x kk)	
15						(26.9. klo. 11- 12.30) useita toimijoita	
18	klo. 17.30-19.30 ERIT-LASTEN VANH. RYHMÄ	KLO. 17.30-19.00 PERHEKAH VILA	KLO. 17.30-19.00 YH OLKKARI		klo. 17-18.30 ASKELIA VANHEMMUUTEEN		

= EV.LUT.SRK
 = PÄRNÄSEN SYLI
 = MLL
 = KIRJASTO
 = LIIKUNTATOIMI
 = MUUT

Hei tulevat vanhemmat!

ONNITTELUT! Teille on tulossa vauva! Tiesittekö, että Kuusamossa **PERHEVALMENNUSTA** järjestää Pärnäsen Syli, yhteistyössä monien muiden tahojen kanssa? Joko olette huomanneet neuvolan käytävän ilmoitustaululla esittelyn Pärnäsen Sylistä?

Valmennus on yhteinen matka kohti vanhemmuutta; muun muassa yhdessä pohdiskelua, yksin ja puolison kanssa työskentelyä. Valmennukset pidetään kodinomaisessa ympäristössä (Pärnäsen Syli, Nuottatie 6 B 1) ja mukaan on lupa tulla omana itsenään!

Toivon näkeväni myös teidät **torstaina 12.5. klo. 17** alkavassa valmennuksessa! Ilmoitattehan osallistumisestanne (myös jos ette osallistu) ja mahdollisista ruoka-aineallergioista minulle viim. 5.5. mennessä.

TERVETULOA!

YHTEYSTIEDOT:

Pauliina Hyytinen
040 860 8703

pauliina.hyytinen@kuusamo.fi

fb: "pärnäsen syli"

Teen myös **kotikäyntejä** odottaviin perheisiin, sekä vauvaperheisiin yksin tai yhdessä neuvolan terveydenhoitajan kanssa. Olen varannut kotikäynnin teidän luokse _____. Ilmoitattehan, mikäli aika ei sovi teille!

ASIAKASSUUNNITELMIEN SEURANTALOMAKE

Asiakassuunnitelman seuranta

1. Onko asetettu tavoite toteutunut?

- ☐ On toteutunut kokonaan
- ☐ On toteutunut osittain
- ☐ Ei ole toteutunut lainkaan

2. Ovatko palvelut toteutuneet suunnitelman mukaisesti?

- ☐ Ovat toteutuneet kokonaan
- ☐ Ovat toteutuneet osittain
- ☐ Eivät ole toteutuneet lainkaan

3. Jos palvelut eivät ole toteutuneet suunnitellusti, miksi?

Voit valita useamman vaihtoehdon tarvittaessa.

- ☐ Palvelu on ollut väärä
- ☐ Asiakas ei ole motivoitunut
- ☐ Työntekijällä ja asiakkaalla on eri käsitys tavoitteista

4. Jos palvelut eivät ole toteutuneet suunnitelmien mukaisesti, miten ne ovat toteutuneet?

Taustatiedot

5. Kunta

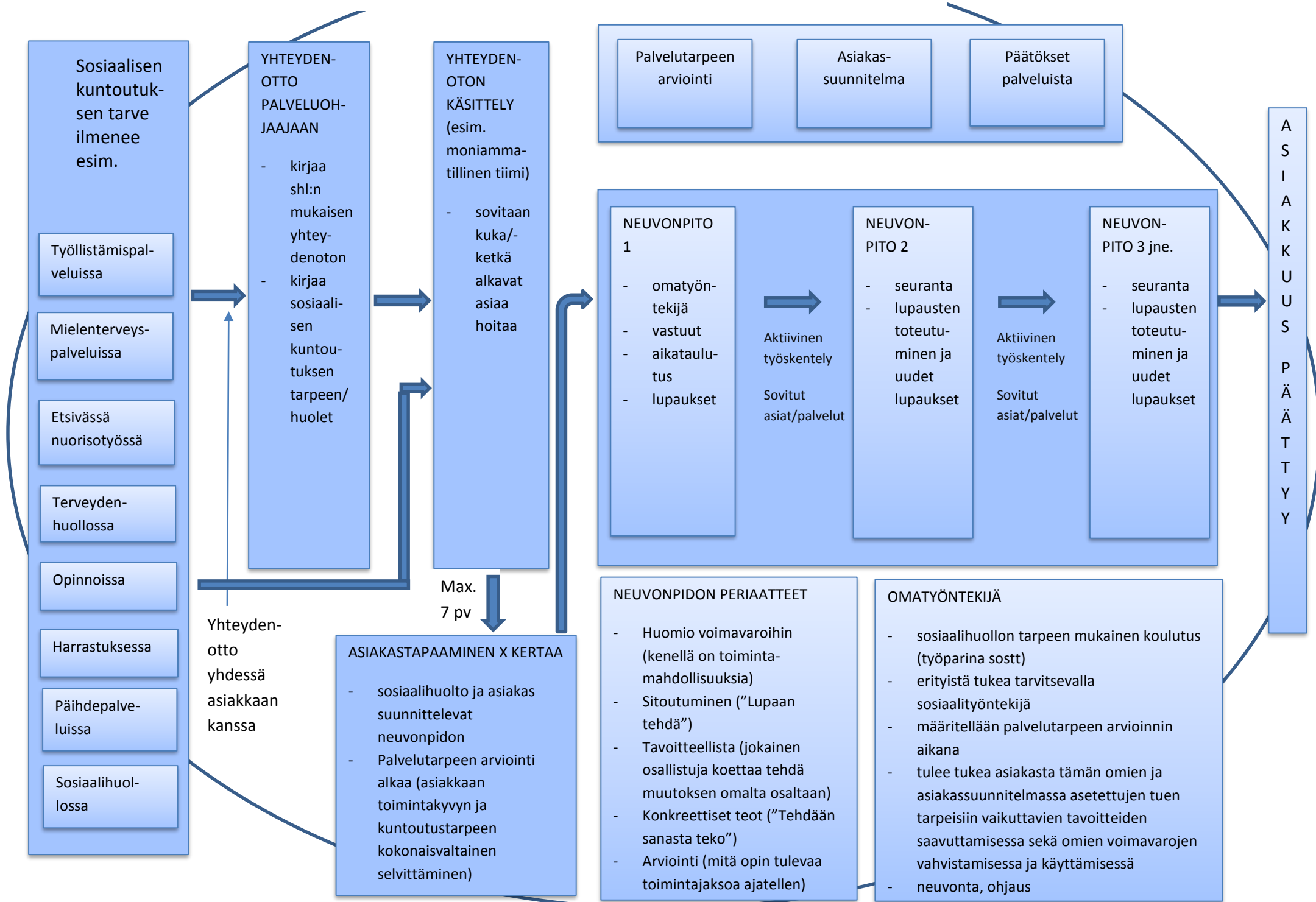
- ☐ Ii
- ☐ Pudasjärvi
- ☐ Simo
- ☐ Utajärvi
- ☐ Vaala

6. Työntekijä

- ☐ sosiaalityöntekijä
- ☐ sosiaalihoaja

7. Asiakassuunnitelma on tehty

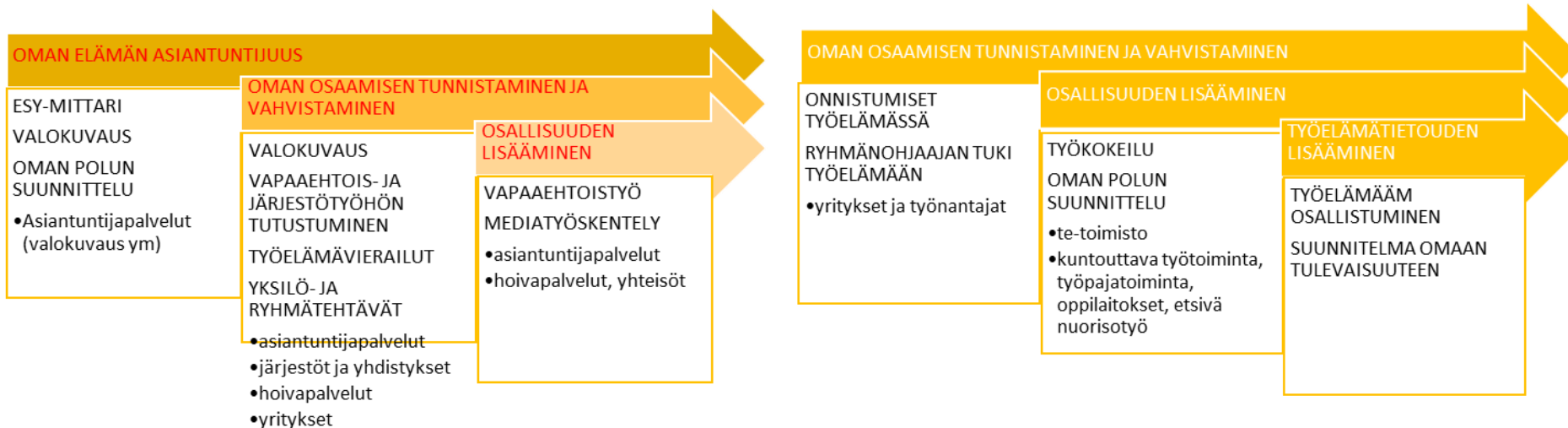
Päivämäärä: 



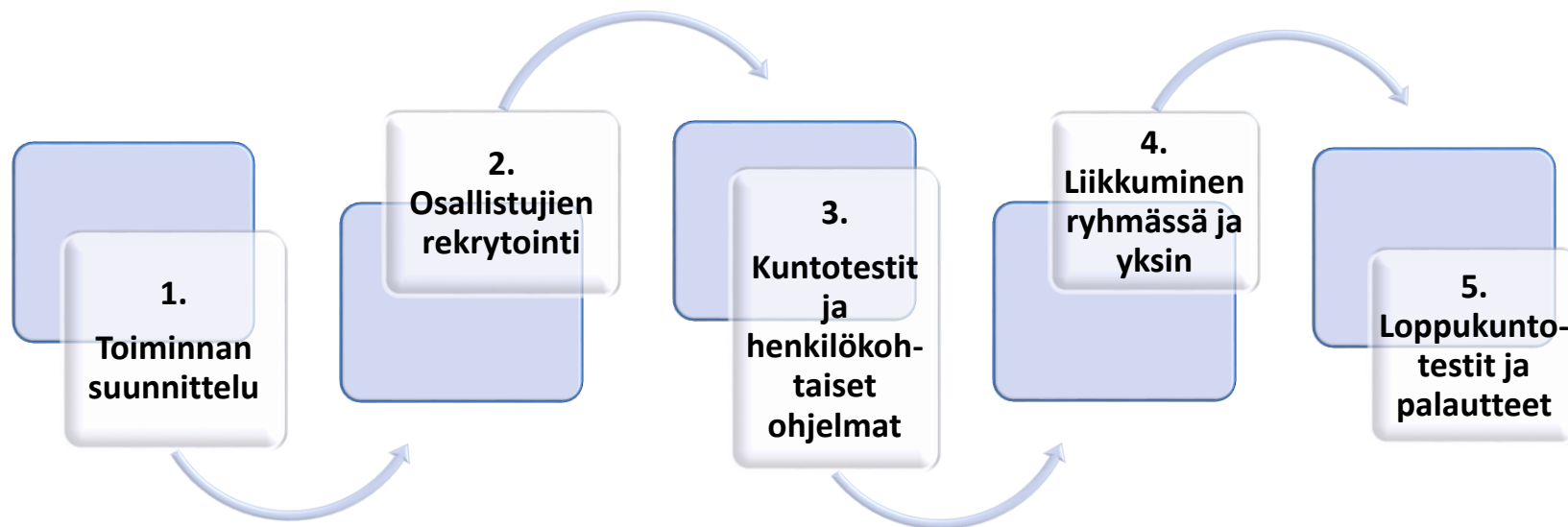


RYHMÄTOIMINTOJEN
INTENSIIVIJAKSO, esim. 2 VKO

TYÖELÄMÄJAKSO
n. 2KK ->



LIIKUNNALLISEN RYHMÄTOIMINNAN MALLI



SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN PALVELUTARJOTIN

Raahe LIITE 1

Sosiaalisen
toimintakyvyn ja
kuntoutustarpeen
selvittäminen

Ryhmätoiminta ja
tuki sosiaalisiin
vuorovaikutus-
suhteisiin

Elämänhallinnan ja
arkipäivän
toiminnan
valmennus

Kuntoutusneuvonta
ja -ohjaus sekä
palveluiden
yhteensovittaminen

Muut sosiaalista
kuntoutumista
edistävät
toimenpiteet

SOSIAALISEN TOIMINTAKYVYN JA KUNTOUTUSTARPEEN SELVITTÄMINEN

Raahe LIITE 2

Sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallisen verkostotyön aloitus

Aikuissosiaalityö

Etsivä nuorisotyö

Terveyskeskus

Oppilashuolto

Lastensuojelun
jälkihuolto

TYP

Mielenterveys-
toimisto

Asumisneuvoja

Lapsiperheiden
palvelut

A-klinikka

Matalan kynnyksen
psykiatrinen työ

Muut toimijat

Palvelu	Palvelun nimi ja yhteystiedot
Palveluntuottaja, Palvelunjärjestäjä	Kuka tuottaa palvelun? Kenellä on järjestämisvastuu?
Kuvaus	Millainen palvelu?
Saatavuus	Miten palvelun piiriin pääsee? Kuka ohjaa? Vai voiko asiakas hakeutua itse palveluun? Saako saman palvelun Raahen seutukunnan kaikista kunnista?
Kohderyhmä	Kenelle palvelu on suunnattu?
Työmuodot	Mitkä ovat käytössä olevat työmuodot ja menetelmät?
Toimintaperiaatteet	Mikä on toimintafilosofia?
Tavoite	Mitä palvelulla pyritään aikaansaamaan?
Tuloksellisuus/ vaikuttavuus	Millaisia tuloksia on saavutettu? Millä vaikuttavuutta voidaan mitata?

Valmistelu

- Kysy millaisilla sanoilla tai lauseilla henkilö kuvaa omaa tilannettaan ja kysy lisää
 - esim. mitä tähän asiaan liittyy, mikä vaikutus asialla on ollut, kauanko kestänyt jne... Selvitä tilanteen maisema...
- Kysy mistä hän huomaisi jos asiat muuttuisivat vähän parempaan
- Kartoita henkilön **kolmessa** arjessa + palveluissa olevat ihmiset tai keitä ne voisivat olla?
- Kysy voisiko heitä kutsua tapaamiseen ja mitä **asiakas** heille kertoisi tavoitteestaan?
- Tee ennakoitava tulevasta tapaamisesta, kerro sen kulku, lupaa olla auttamassa ja pyydä neuvoa, kuinka toimia jos asiakas ei jostain syystä pystykään sanomaan kuten halusi...



Nuorten aikuisten sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallinen verkostotyö –koulutus

Kahdelle ryhmälle kolme puolenpäivän koulutusta

Kouluttaja Virta II -hanke Anne Kujansuu ja Henna Keränen

Asiantuntijana koulutuksessa Mika Niemelä, FT, TL&P-kouluttaja, Perheterapeutti VET

1. koulutuskerta

- 9.00/13.00 Koulutus aamu-/iltapäivän avaus ja orientoituminen aiheeseen
- 9.30/13.30 Hankkeessa tehdyn toiminnallisen verkostotyön pilotoinnin esittely
Pilotoinnin lähtökohdat, toteutus ja kokemukset
- 10.00/14.00 Sosiaalinen kuntoutus, mitä se on?
Sosiaalisen kuntoutuksen tarpeessa olevat henkilöt kohderyhmänä
- 10.30/14.30 Toiminnallinen verkostotyö sosiaalisen kuntoutuksen välineenä
Toimiva lapsi & perhe – työn ideat, arjen pärjäävyys lähtökohtana,
kehitysympäristöajattelu nuorilla aikuisilla, arjen kartoittaminen
- 12.00/16.00 Loppusanat ja koulutuksen päätös

Välitehtävä: pärjäävyyttä edistävien tekijöiden kartoittaminen asiakassuhteessa

2. koulutuskerta

- 9.00/13.00 Koulutus aamu-/iltapäivän avaus ja orientoituminen aiheeseen
- 9.30/13.30 Asiakkaat ja heidän arkensa
Välitehtävät ja case -konsultaatio
- 10.30/14.30 Toiminnallinen verkostotyö aikuisten kanssa tehtävässä työssä
Neuvonpito menetelmänä
- 12.00/16.00 Loppusanat ja koulutuksen päätös

Välitehtävä: toiminnalliseen verkostotyöhön perustuvan tapauskohtaisen asiakasprosessin toteuttaminen

3. koulutuskerta

- 9.00/13.00 Koulutus aamu-/iltapäivän avaus ja orientoituminen aiheeseen
- 9.30/13.30 Toteutuneet neuvonpidot
Välitehtävät ja case -konsultaatio
- 11.00/15.00 Palvelutarjotin toimijoiden tukena: Seutukunnan toimijat samalla tarjottimella
- 12.00/16.00 Loppusanat ja koulutuksen päätös

Toimintamalli

- Esittele ja ehdota asiakkaalle toiminnallista verkostotyötä
- Muista ilmoitusvelvollisuus niissä tilanteissa, joissa asiakas kieltäytyy
- Valmistelee neuvonpito yhdessä asiakkaan kanssa
- Koollekutsu verkosto (ja luo verkosto myös NettiRassiin)
- Lähde mukaan neuvonpitoihin aina, kun saat kutsun
- Älä jää verkostosta pois neuvonpitojen välillä
- Tee neuvonpitotyöskentelystä mahdollisimman ennustettavaa sopimalla useampi aika kerralla
- Älä jätä uutta aikaa sopimatta, ellei verkostotyö ole loppumassa
- Tee mitä neuvonpidossa lupasit



Viranomaisyhteistyön toimintaohje:

1. Asiakas ilmaisee jonkinlaisen tuen tarpeen esim. Lapset puheeksi - keskustelussa tai muuten asiakaskäynnillä. Käy tarkentava keskustelu asiakkaan kanssa, jotta saat käsityksen hänen elämäntilanteesta ja arjen sujuvuudesta.
2. Ehdota yhteistä neuvonpitoa ja ideoikaa yhdessä, ketkä voisivat olla tueksi asiakkaalle. Mukaan voidaan kutsua toimijoita esim. asiakkaan lähipiiristä, kuntayhtymän työntekijöitä tai päivähoidosta/koulusta/työstä tarpeen mukaan. Pyritään kuitenkin pitämään osallistujamäärä pienenä, mukaan kutsutaan vain sellaiset toimijat, jotka voivat konkreettisesti tehdä jotain lähiviikkojen aikana.
3. Soita käymänne keskustelun pohjalta palveluohjaajalle, jonka kanssa voitte pohtia, ketkä kuntayhtymän työntekijät voisivat olla avuksi lähiviikkojen aikana.
4. Jos tarvitaan kuntayhtymän eri tahoja mukaan, palveluohjaaja sopii muiden kutsuttavien kanssa heidän tulosta neuvonpitoon ja ilmoittaa heille tulevan neuvonpidon ajankohdan.
Huom! Aloitusneuvonpidot pyritään pitämään aina tiistai-iltapäivisin klo 13-15, jolloin kuntayhtymän työntekijöillä on yksikkökohtaisesti varaus kalentereissaan.
5. Tervetulotoivotusten ja esittäytymisten jälkeen neuvonpidossa autetaan asiakasta kuvaamaan heidän tuen tarpeensa. Käydään tarkentavaa keskustelua ja lopuksi kirjataan ylös mitä ja milloin neuvonpitoon osallistujat tekevät perheen toimivan arjen tueksi lähiviikkojen aikana. Teoilla pyritään ratkaisemaan asiakkaan elämässä olevia ongelmia ja erityisesti tukemaan arjessa jo toimivia asioita eli vahvuuksia.
6. Neuvonpidon lopuksi sovitaan aina vähintään yksi seurantaneuvonpito. Tällä varmistetaan se, että asiakas saa tarvitsemansa tuen. Tilanteissa, joissa tuen tarve on ilmeinen ja pidempiaikainen, aikataulutetaan jatkoneuvonpidot lähikuukausiksi eteenpäin. Tärkeintä on varmistaa, että suunniteltu apu todella auttaa asiakasta. Seuraavissa neuvonpidoissa opitaan tehdystä työstä, tehdään lisää sitä, mikä auttaa ja muutetaan tarvittaessa työskentelytapoja sekä kokoonpanoja tarkoituksen mukaiseksi.



Sijoitettujen ja jälkihuoltoon siirtyvien sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallinen verkostotyö -koulutus

Kahdelle ryhmälle kolme päivän koulutusta

Asiantuntija Mika Niemelä, FT, TL&P-kouluttaja, Perheterapeutti VET

1. päivä

9.00	päivän avaus ja tutustuminen
9.30	toiminnallisen verkostotyön taustateoriat: pärjäävyys, arkilähtöisyys, kehityksellinen näkökulma
11.00	lounastauko
11.45	pärjäävyyden kartoitus
13.00	kahvitauko
13.15	pärjäävyyden kartoitus käytännössä: harjoitukset
15.00	loppusanat ja päivän päätös

Välitehtävä: pärjäävyyttä edistävien tekijöiden kartoittaminen asiakassuhteessa

2. päivä

9.00	päivän avaus
9.30	toiminnallinen verkostotyö käytännössä: harjoitukset
11.00	lounas
11.45	toiminnallisen verkostotyön menetelmällinen ohjaus
15:00	loppusanat ja päivän päätös

Välitehtävä: toiminnalliseen verkostotyöhön perustuvan tapauskohtaisen asiakasprosessin toteuttaminen

3. päivä

9.00	päivän avaus
9.30	eri toimijoiden työn integrointi tapauskohtaisiksi tiimeiksi
11.00	lounas
11.45	yhteenveto ja toimintamallien muodostaminen
15.00	loppusanat ja päivän päätös

Omat jutut

- Omat tiedostot
- Omat seurannat
- Omat terveystiedot

Terveystestit

Ajanvaraus

Hakemukset

Laboratoriotulokset

Palvelu arjen tuen tarpeisiin

Ryhmiiin ilmoittautuminen

Sähköisen lääkemääräyksen
uudistamispyyntö

Viestit ammattilaisille

Aikuisväestön tarkastukset

Ikääntyvän väestön neuvonta
ja palveluohjausKoulu- ja
opiskeluterveydenhuoltoMielenterveys- ja
päihdepalvelut

Neuvolat

Potilas- ja sosiaaliasiamies
Tietosuojavastaava

Sosiaalipalvelut

Suun terveydenhuolto

Terveys- ja sairaanhoito

[Kirjaudu ulos](#)

Yleistä

Neuvonpito

[Raahe](#) [LIITE 9](#)**Neppi** PALVELU ARJEN TUEN TARPEISIIN

Neppi auttaa, tukee ja neuvoo sinua kaikenlaisissa arjen haasteissa ja elämäntilanteissa.

Otathan rohkeasti yhteyttä lähettämällä viestin alla olevan linkin kautta. Vastaamme viestiisi viiden arkipäivän kuluessa.

[Viesti Neppi -palveluun](#)

Omat jutut

- Omat tiedostot
- Omat seurannat
- Omat terveystiedot

Terveystestit

Ajanvaraus

Hakemukset

Laboratoriotulokset

Palvelu arjen tuen tarpeisiin

Ryhmiiin ilmoittautuminen

Sähköisen lääkemääräyksen uudistamispyyntö

Viestit ammattilaisille

Aikuisväestön tarkastukset

Ikääntyvän väestön neuvonta ja palveluohjaus

Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto

Mielenterveys- ja päihdepalvelut

Neuvolat

Potilas- ja sosiaaliasiamies Tietosuojavastaava

Sosiaalipalvelut

Suun terveydenhuolto

Terveyden- ja sairaanhoito

Kirjaudu ulos

Saapuneet viestit

Lähetä uusi viesti

Raahe LIITE 10

Viesti Neppi palveluun

Mihin toivot saavasi apua? Kerro omin sanoin mistä on kyse.

Mistä toivot saavasi apua?

- ☐ Aikuissosiaalipalvelut
- ☐ Mielenterveyspalvelut
- ☐ Lapsiperheiden palvelut
- ☐ Päihdepalvelut
- ☐ Muu, mikä?
- ☐ En osaa sanoa

Oletko asioinut aikaisemmin jossain seuraavista palveluista? (Voit valita useamman vaihtoehdon)

- ☐ Aikuissosiaalipalvelut
- ☐ Mielenterveyspalvelut
- ☐ Lapsiperheiden palvelut
- ☐ Päihdepalvelut
- ☐ Muu, Mikä?
- ☐ En/En osaa sanoa

Työntekijä

Liitä tiedosto

seen kirjataan neuvonpidossa sovitut asiat. Neuvonpidon seurannassa palataan neuvonpidon lomakkeeseen ja tarkastellaan asioiden toteutumista seurantajakson aikana.
(pvm).

	Lupa: Mitä (konkreettinen teko) / Milloin (esim. pvm, klo)
	Pyytää Minttua keskiviikkoisin nuorten ryhmään. Tarvittaessa hakee kotoa.
	Lähtee kokeilemaan keskiviikon nuorten ryhmää
	Äiti-tytär leffailta joka kuukauden ensimmäinen perjantai
	Selvittää Mintun poissaolot ja sopii tapaamisen opettajien kanssa 16.9. klo 14:00
	Saapuu paikalle 16.9. klo 14:00
	Soittaa etsivänuorisotyöntekijälle, jos Minttu ei saavu kouluun
	Jos koululta tulee ilmoitus, herättää Mintun kouluun. Soittaa ensin, jos Minttu ei vastaa, lähtee hakemaan häntä kotoa.
	Soittaa iltaisin klo 22:00 ja muistuttaa nukkumaan menosta
	Valmistelee seuraavan neuvonpidon Mintun kanssa 7.10. klo 13:00 kotikäynnillä

sosiaalityöntekijä kutsuu neuvonpidon pikaisesti koolle.

Julkaise



Minttu
22 tuntia sitten

Poista

Minulle nousi kuume, enkä mene aamulla kouluun. Lähetin opettajille viestin Wilmasta.

Kommentit:

Kirjoita kommenttisi tähän...

paina enter lähettääksesi kommentin



Äiti
6 päivää sitten

Poista

Vieäitiin Mintun kanssa mukava leffailta täällä meillä. Eikä saatu edes riitaa aikaiseksi. Neljän viikon päästä uudestaan.

Kommentit:

Kirjoita kommenttisi tähän...

paina enter lähettääksesi kommentin



Opinto-ohjaaja
6 päivää sitten

Poista

Poissaolot selvitetty ja kaikki opettajat pääsevät mukaan palaveriin. Mietithän Minttu HOJKS toiveet valmiiksi?

Kommentit:



Minttu
6 päivää sitten

Kirjoitin ne valmiiksi paperille eilen hypärillä.

Poista

Kirjoita kommenttisi tähän...

paina enter lähettääksesi kommentin

Ryhmän jäsenet

- Minttu
- Äiti

Ryhmän ohjaajat

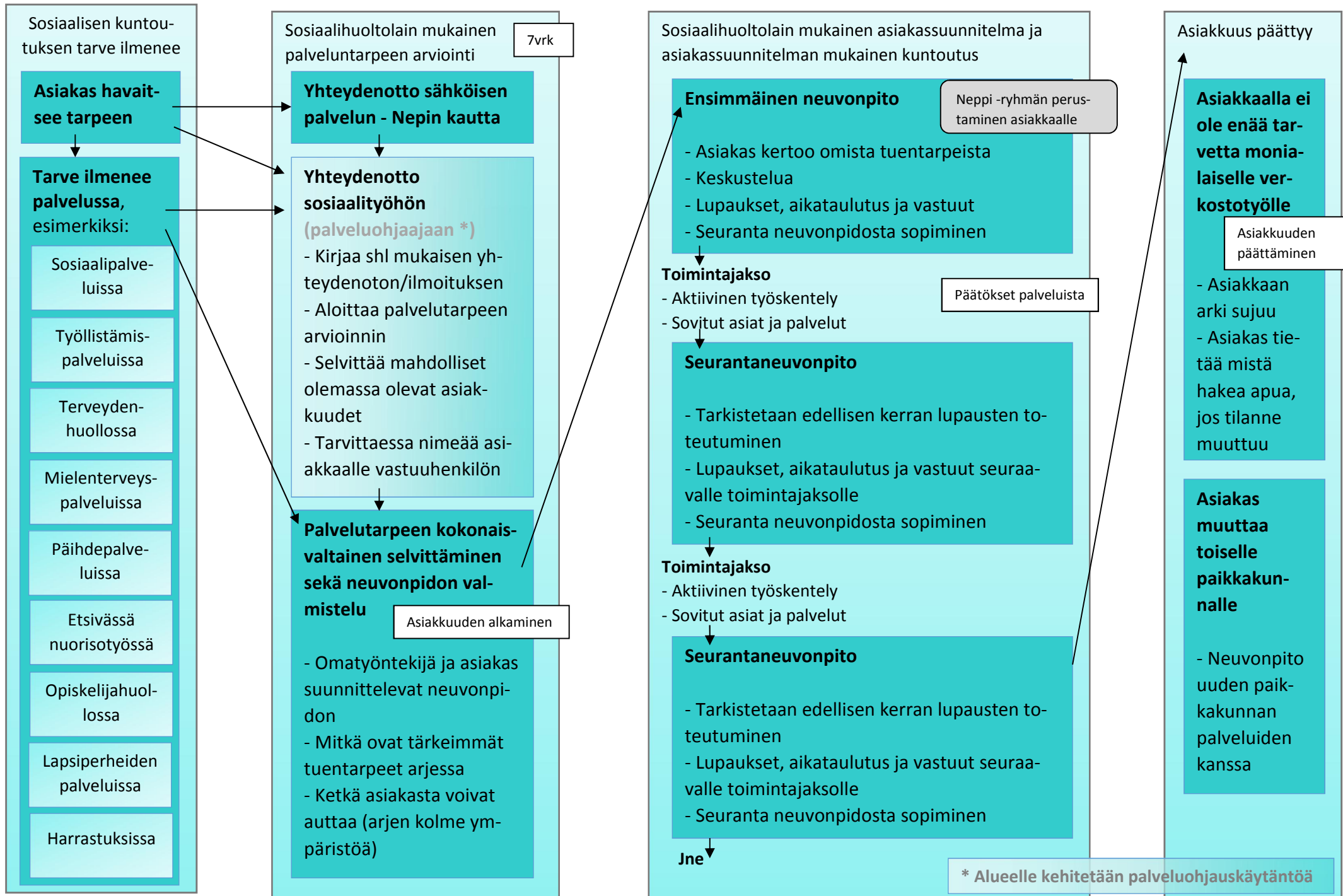
- Sosiaalityöntekijä
- Etsivä nuorisotyöntekijä
- Opinto-ohjaaja



Kuivuri -kurssien taustatietoa ja tuloksia

	syksy 2014	kevät 2015	Siikajoki
aktivoitujen määrä	13	13	7
aloitti kurssin	12	11	6
suoritti loppuun	9	8	4
huumeongelma	9	9	5
alkoholi	3	2	1
korvaushoidossa	3	0	0
vankila	1	0	0
uudelle kurssille	2	1	0
muutto paikkakunnalta	0	1	0
kuntouttava työtoiminta	4	3	3
kuollut	1	0	0
ammatillinen koulutus	1	0	1
ei tietoa jatkosta	2	3	1
laitoskatkaisuun	1	0	0
korvaushoitoon	0	1	0

SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN PROSESSI RAAHEN SEUDUN HYVINVOINTIKUNTAYHTYMÄSSÄ



KAINUUN SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON KUNTAYHTYMÄ

JULKAISULUETTELO

Sarja A: virallisesti hyväksytyt julkaisut

Sarja B: selvitykset ja tutkimukset

Sarja C: hallinnolliset asiakirjat

Sarja D: monistesarja

=====

Sarja A

A:1 Viestintäsuunnitelma 2015-2016

Sarja B

B:1 Vammaispalveluhankkeen Kainuun osahankkeen loppuraportti

B:2 Tukeva 3 – juurruttamishanke
Lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin tukeminen Pohjois-Suomessa
Kainuun osahanke
Loppuraportti 1.10.2012–31.10.2013

B:3 Virta – Pidämme huolta työ ja toimintakyvystämme sekä tulevaisuudestamme 2011–2013 –loppuraportti

B:4 Kainuulainen lapsi lastensuojelutarpeen selvityksessä vuosina 2013–2014
Pohjois-Suomen Lasten Kaste – Kainuun toiminnallinen osakokonaisuus

B:5 Tietoa potilaan oikeuksista ennen hoitoa, hoitotilanteesta ja hoidon päättymisen jälkeen

B:6 Sosiaalinen kuntoutus 2016 – Työryhmän raportti ja suositukset

Sarja C

C:1 Talousarvio 2013 ja taloussuunnitelma 2014–2016

C:2 Vuosikertomus 2012 Kainuun maakunta - kuntayhtymä

C:3 Talousarvio 2014 ja taloussuunnitelma 2015–2017

C:4 Vuosikertomus 2013 Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä

C:5 Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2014–2015

C:6 Talousarvio 2015 ja toiminta- ja taloussuunnitelma 2016 – 2018

C:7 Vuosikertomus 2014 Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä

C:8 Talousarvio 2016 ja taloussuunnitelma 2017-2019

C:9 Kehitysvammaisten henkilöiden asumisen ja siihen liittyvien palvelujen suunnitelma 2015-2020

C:10 Vuosikertomus 2015 Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä

Sarja D

D:1 Tieto toiminnaksi – hankkeen raportti
Lapsiperheiden ja nuorten päihdepalvelujen kehittämislinjauksia – Tietoa päihteistä ja päihdepalvelujen tarpeesta Kainuussa

D:2 Osallisuutta ja sosiaalista vahvistumista Kainuussa - Virta Kainuu -osahankkeen loppuraportti

D:3 Palvelutarjotin 2013 – Päivätoimintaa ja matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja Kainuussa, Virta Kainuu –osahanke

D:4 Selvitys tehostetun palveluasumisen palvelusetelin hinnoittelusta - Aktiiviasiakashankkeen selvityksiä

D:5 Strengthening the Customer's Freedom of Choice - Aktiiviasiakashanke Alankomaissa ja Belgiassa syksyllä 2013

D:6 Aktiiviasiakashankkeen loppuraportti - Kyllä kai minä itse parhaiten tiedän, mitä palveluja tarvitsen

D:7 Hyve - johtamisen kartta
Vuorovaikutuksellisella johtamisella uusiin tavoitteisiin – hanke 1.3.2012–31.10.2014
Kainuun osahanke
Loppuraportti

D:8 Ikäihminen toimijana – hanke – Vanhuspalvelulain toimeenpanoa Pohjois-Suomessa 2013–2014 1.7.2013–31.10.2014 Kainuun osahanke
Loppuraportti

D:9 Terveempi Pohjois-Suomi 2
1.3.2012–31.10.2014 Kainuun osahanke
Loppuraportti

- D:10 Selvitys kotona asumista tukevien palvelujen tuotteistamis- ja ryhmittely-tavoista taustainformaatioksi Hyvinvoinnin palvelutarjottimen kehittämistä varten
- D:11 Selvitys laatutakuusta ja palvelutuote-kuvauksista taustainformaatioksi Hyvinvoinnin palvelutarjottimen kehittämistä varten
- D:12 Hyvinvoinnin palvelutarjotin – käyttöopas palvelusetelituottajille
- D:13 Hyvinvoinnin palvelutarjotin – käyttöopas palveluntuottajille
- D:14 Rekisteröitymisopas – näin annat perustietosi Hyvinvoinnin palvelu-tarjottimelle
- D:15 Hyvinvoinnin palvelutarjottimen käyttöopas ympärivuorokautisia hoivapalveluja tuottaville palveluntuottajille
- D:16 Ylläpitäjän ohje – rekisteröintianomuksen käsittely ja palveluntuottajan lopullinen hyväksyminen Hyvinvoinnin palvelu-tarjottimelle
- D:17 Ylläpitäjän opas – Hyvinvoinnin palvelutarjottimen eManagement-järjestelmään
- D:18 Hyvinvoinnin palvelutarjottimen käyttöopas asiakasohjaajille
- D:19 Hyvinvointi hakusessa – riippuvuus riskinä Päihde- ja mielenterveyspalveluketjujen, kuntoutusyhteistyön ja työmenetelmien kehittäminen Lapissa ja Kainuussa 1.3.2013–31.10.2015 Loppuraportti Kainuun hankeosio
- D:20 Pohjoinen Sote ja tuottamisen rakenteet – hanke Kainuun toiminnallinen osakokonaisuus, loppuraportti 1-10/2015
- D:21 Hoitotyön kirjaamisen kehittäminen, RAI-järjestelmän käytön laajentaminen ja hoitoisuusluokitusjärjestelmän käyttöönoton tukeminen
- D:22 Huolenkarkotuspäivä
- D:23 Miten minä kommunikoin
- inherehellinen työkirja
- D:24 Virta II -hankkeen Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan käsikirja
- D:25 Laatusuojeluun, Pohjois-Suomen Laste Kaste -hankkeen Kainuun toiminnallinen osakokonaisuus Loppuraportti 4/2014 – 3/2016
- D:26 Virran tuomaa
Esimerkkejä sosiaalisen kuntoutuksen menetelmistä ja käytännöistä
- D:27 Loppuraportti: Virtaa vielä – Virta II –hanke



Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
PL 400, 87070 Kainuu
Puh. vaihde 08 61 561
S-posti kirjaamo@kainuu.fi

sote.kainuu.fi